

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΙΟΥΛΙΟΣ 1953

ΕΚΔΟΤΑΙ:

Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπή ἐπιμελείας βλῆς:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἑσωτερικοῦ:	Ἐτησία	Δραχ. 150.000
	Ἑξαμηνος	> 80.000
Ἐξωτερικοῦ:	Ἐτησία	Δολλ. 10
	ἢ Δίραι Ἀγγλίας	3 1/2
Νομικῶν προσώπων	Δραχ.	200.000
ΤΙΜΗ ΤΥΠΟΥ	ΔΡΑΧ.	12.500

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΑΓΓΑΝΔΡΟΣ Γ. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθῆναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ (Θεσπρωτία)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθῆναι)

Ἐρμάρματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΝ, Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα—Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Πάνου Γ. Φάντης:	Πνευματικὴ ἐκδήλωση	661
Κ. Δ. Μέρτζιου:	Μία ἄγνωστος μετανάστευσις Ἰωαννιτῶν εἰς Πελοπόννητον	663
Κ. Θ. Διαμάντης:	Ἄγνωστοι ἢ λησμονημένοι μορφαὶ τῆς Ἠπείρου	665
	Ἠπειρωτικαὶ παροιμίαι (συλλογὴ Ε. Μπέγκα)	667
Ι. Ν. Φραγκούλα:	Ἀρτιὰ ἱστορικὰ σημεῖα (συνέχεια)	668
Δ. Σ. Σαλαμάγκα:	Τὸ ἀργεῖο Α. Φίλιου	673
Γεωργ. Γάγαρη:	Στοιχισμὸς Μενέτιος	677
	Ἰερὸ Λεῖψαν τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ	679
	Ἠπειρωτικαὶ παροιμίαι (συλλογὴ Ε. Μπέγκα)	682
Παναγιώτου Χρήστου:	Μεθόδιος Ἀνθρακίτης (συνέχεια)	683
Βασ. Σ. Σκαφιδᾶ:	Τὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μετσόβου	691
	Ἡ καταστροφὴ τοῦ Μετσόβου (συλλογὴ Β. Σκαφιδᾶ)	697
Σπυρ. Μουσελίμης:	Λεῖψανα ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τὴν πολιτισμὸ τῶν Φωτικησίων	698
Δ. Σ. Σαλαμάγκα:	Διογραφικὰ σχεδιάσματα	704
Ἰωσήφ Μ. Μάτσα:	Γιαννιώτικα Ἑβραϊκὰ Τραγούδια (συνέχεια)	708
	Ὁ Κώσταντας καὶ ὁ Γιάννης (Συλλογὴ Χρ. Μηλιώνη)	718
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Σὰν παραμύθι (ποίημα)	719
Τάκης Σιωμοπούλου:	Ἡ παρακμὴ τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου	721
Γεώργου Ράγκου:	Κίρκη	729
Γιάννη Λίλλη:	Τὸ καλαμπόκι τοῦ Ἀγᾶ (διήγημα)	731
Λέλας Τάσου:	Δὲν ἔφυγες (ποίημα)	736
Γεώργου Μαλλοῦχου:	Ἠπειρωτικὴ συμφωνία	737
Δημ. Σ. Σαλαμάγκα:	Τράβα νησιώτῃ τὰ κουπιά... (ποίημα)	739
Πάνου Γ. Φάντης:	Γεώργιος Χατζῆς-Πελλερὲν (συνέχεια καὶ τέλος)	740
Σωκράτης Γκρίσκα:	Ὁ Ζωοκλέφτης (εὐθυμογράφημα)	751
Φάνη Τολύπη:	Ἀκουαρέλλα (ποίημα)	757
Ἀνθούλας Ζόλδερ:	Ἐπίκλησι (ποίημα)	758
Ἀποστ. Σπυροπούλου:	Ὅλα περνοῦν (ποίημα)	758
Γεωργ. Κοτζιούλα:	Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα	759

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημειώματα: Ν. G. Hammond—Ἡ ἐλληνοκτονία τῆς Β. Ἠπείρου—Κώστας Οδράνης—Κ. Θεοτόκης.— Αἱ ἐπιστολαὶ μας: Σύβωτα, Ἀχερουσία Λίμνη κλπ.—Τὸ ἀρχεῖο τοῦ Γούλιππου.—Κρητικὸ τοῦ Βιβλίου: Βασ. Κραφίτη: «Ἰκεσία» (ποίημα)—Δέσποινας Πατρινῶ: «Δανάη Βράβλα» (μυθιστόρημα)—Κ. Στεργιοπούλου: «Κλειστὴ ζωὴ» (μυθιστόρημα)—Χρ. Σολομωνίδης: «Ἰωνὲς ποιηταὶ» (μελέτη).—Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις. Ὁ Ἰπποκράτης τῆς Παιδείας εἰς Ἰωάννινα.—Τὰ γεγονότα τοῦ Ἰουνίου.—Οἱ Ἠπειρώται τῆς Αἰγύπτου, Αὐστραλίας, Ἀμερικῆς. Ἀρχεολογικαὶ ἔρευναι.—Ἀλληλογραφία.—Βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ λάβαμε.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΙΟΥΛΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 15

ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

Σκοπὸς τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» εἶναι ἡ δημιουργία πνευματικοῦ κλίματος στὰ Γιάννινα καὶ στὶς ἄλλες ἡπειρωτικὰς πόλεις. Ἐνα ἀπὸ τὰ μέσα γιὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ εἶναι οἱ διαλέξεις.

Θὰ προβληθεῖ βέβαια ἡ γνωστὴ καὶ χιλιοειπωμένη ἀντίρρηση : Οἱ διαλέξεις δὲν ἀποτελοῦν πάντα γνήσια πνευματικὴ ἐκδήλωσις, εἶναι, καθὼς καὶ τελευταῖα γράφηκε σὲ ἔγκυρο περιοδικὸ τῆς Ἀθήνας, ἕνα ἀπατηλὸ φαινόμενο τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὅσοι συρρέουν στὶς διαλέξεις δὲν κινῶνται ἀπὸ πραγματικὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Οἱ περισσότεροι δείχνουν τὴν ἐπίπλασιν αὐτῇ πνευματικῇ δραστηριότητι ἀπὸ σνομπισμό καὶ ἐπίδειξιν. Καί, βέβαια, κοσμικότητα καὶ πνευματικὴ ἀντίθετα. Στὴν μετὰ τὸν κύρον προβαλλόμενη ἀντίρρηση αὐτῇ μπορεῖ εὐπρόσωπα νάντιπροβληθεῖ ἡ παρακάτω παρατήρησις : Σνομπισμὸς καὶ ἐπίδειξις δὲν παρατηρεῖται μόνο στὶς διαλέξεις. Καὶ τόσες ἄλλες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις μεταμορφώνονται σὲ κοσμικὴ κίνησις. Καὶ ὅσοι εἶναι βιβλιοφίλοι καὶ

περνοῦν κρατώντας «ὕπὸ μάλης» βιβλία, ὅλοι δὲν ὠθοῦνται στὴν ἀγορὰ τοῦ βιβλίου ἀπὸ ζῆλο νὰ τὸ διαβάσουν, ἀπὸ ἐνδιαφέρον νὰ λύσουν στὶς σελίδες του τὶς ἀπορίες, ποὺ τοὺς βασανίζουν. Μ' αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς ἡ ἀγορὰ τοῦ βιβλίου συνολικὰ ἀποτελεῖ πλαστὸ φαινόμενο τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ ἡ συρροὴ στὶς διαλέξεις εἶναι ἐκδήλωσις πνευματικῆς δραστηριότητος. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπάρξουν οἱ ἀντικειμενικὲς καὶ ὑποκειμενικὲς προϋποθέσεις, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο ποὺ πάντα πρέπει νὰ προσέχεται, γιὰ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ μιλήσῃ γιὰ γνήσια πνευματικὴ ἐκδήλωσις. Καὶ οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς πραγματοποιιοῦνται, ὅταν καὶ τὰ θέματα δίνονται ὄχι «ἐπ' εὐκαιρίᾳ», καθὼς συμβαίνει πολλὰς φορές, ἀλλὰ ὅστερα ἀπὸ συστηματικὴ προεργασία, δηλαδὴ μετὰ καταστρωμένον σχέδιον, καὶ οἱ ὁμιλητὲς, ποὺ τὰ πραγματεύονται, διαθέτουν τὰ προσόντα πραγματικῶν ὁμιλητῶν, χωρὶς οὔτε κούφιοι τραπεζορῆτορες νὰ εἶναι, οὔτε στεγνὴ σοφία ἢ ξερὴ πολυμαθία νὰ μεταλαμπαδεύουν. Ἔτσι μόνο ὁ ἀκροατὴς διδάσκεται, γιὰτὶ μόνο τότε τὸ «ἀκρόαμα»

γίνεται κίνητρο για ὅ,τι πρέπει: Δηλαδή για στοχασμό καὶ μελέτη.

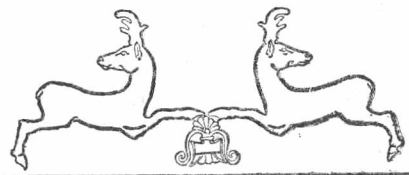
*

Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ αὐτὴ ἡ «Ἑπειρωτική Ἑστία» ἀντιμετώπισε τὸ ζήτημα τῶν διαλέξεων. Χωρὶς νὰ παραγνώρισει τὰ κάθε φορὰ ἐπικαίρα πανελληνια πνευματικὰ ζητήματα (ἀπόδειξη ὅτι τὴν περυσινὴ χειμερινὴ περίοδο, ἔδωσε ὑπὸ μορφὴν μνημοσύνου καὶ γενικῆ εἰκόνα τοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ), ἔταξε γιὰ πρῶτο σκοπὸ νὰ γνωρίσει στὸ ἡπειρωτικὸ κοινὸ τὸ ἔργο τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων του. Ἔτσι τὴν ἐρχόμενη χειμερινὴ περίοδο, ἀκολουθώντας τὸ δρόμο, ποὺ χάραξε πέρυσι, θὰ δώσει μιὰ σειρὰ διαλέξεων γιὰ τὸ ἔργο τῶν πνευματικῶν Πατέρων τῆς Ἑπείρου, καθὼς τοῦ Βηλαρά, τοῦ Κρυστάλλη, τοῦ Πάλλη, τοῦ Χρηστοβασίλη, τοῦ Ζαλοκώστα. Μὲ τὸν τρόπο ποὺ θὰ δοθοῦν οἱ διαλέξεις αὐτές, ἐλπίζει νὰ γίνουν κίνητρο στοὺς ἀκροατές, γιὰ νὰ στοχασθοῦν καὶ μελετήσουν βαθεῖα τὸ ἔργο ἐκείνων, ποὺ ἀποτελεῖ πολύτιμη προσφορὰ εἴτε στὴ γέννηση

καὶ δημιουργία, εἴτε στὴν ἀνάπτυξη καὶ ὠρίμανση τοῦ Νεοελληνικοῦ Πνευματικοῦ Πολιτισμοῦ. Κοντὰ σαυτὸ δὲ θάμελήσει νὰ δώσει ὁμιλίες καὶ μελέματα ἐπιστημονικά, ἀπὸ τὴ γιαντρικὴ ὡς τὴν οἰκονομία.

Ἀρκεῖ ἐκεῖνοι, ποὺ θὰ τὰ πραγματοποιοῦν, νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ συναρπάσουν κι αἰχμαλωτίσουν τὸ κοινό, ποὺ θὰ τοὺς ἀκούσει. Καὶ θὰ τὸ συναρπάσουν, ἂν κατορθώσουν νὰ δώσουν στὰ θέματά τοὺς ζωντανὸ παλμὸ. Τέτοιοι δὲ ἄνθρωποι δόξα τὸ Θεὸ δὲ λείπουν ἀπὸ κοντὰ μας. Καὶ μετὴν εὐκαιρία αὐτὴ καλοῦμε τοὺς ἐπιστήμονες καὶ διανοουμένους τῆς πόλης μας καὶ τῶν ἄλλων ἡπειρωτικῶν πόλεων νὰ συμβάλουν στὴ μεγάλη προσπάθειά μας. Ἡ ἱκανοποίηση, ποὺ θὰ δοκιμάσουν ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία, δὲ θὰ εἶναι μικρὴ. Γιατί, βέβαια, δὲ λογιάζεται μικρὴ ἡ ἱκανοποίηση ποὺ δοκιμάζεις, ὅταν ἀγωνίζεσαι γιὰ τὴν ἐξύψωση τοῦ πνευματικοῦ καί, γενικώτερα, τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Λαοῦ.

Π. Φ.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ά.μ. 'Ακαδημίας 'Αθηνών

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΙΩΑΝΝΙΤΩΝ ΕΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Μετά την δλοσχερή κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνι καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκδίωξιν τῶν γηγενῶν Τούρκων, οἱ Ἑνετοὶ μετεκάλεσαν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅχι ὀλίγας οἰκογενείας, τὰς ὁποίας ἐγκατέστησαν εἰς τὰ σπίτια καὶ τὰς γαίας τῶν Τούρκων.

Εἰς τὰς Δέσμας ὑπ' ἀριθ. 847 καὶ 848 τοῦ Ἀρχείου τοῦ Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν Προνοητοῦ, περιέχονται ὀνομαστικοὶ Κατάλογοι τῶν οἰκογενειῶν τούτων, ἐν αἷς πλὴν τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναφέρονται : 17 ἐκ Μεσολογγίου, 182 ἐκ Ναυπάκτου, 74 ἐξ Αἰτωλικοῦ, 66 ἐξ Ἀμφίσσης, 57 ἀπὸ τὸ Καστέλλι τῆς Ρούμελης, 63 ἀπὸ τὸ Ξηρόμερον, 246 ἐκ Θηβῶν, 27 ἐκ Λεβαδείας, 18 ἐκ Τυρνάβου, 70 ἐξ Εὐβοίας, 11 ἐκ Μεγάρων καί, τέλος, 59 οἰκογενεῖαι ἐξ Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὰς πλεον ἐγκρίτους καὶ πλεον εὐγενεῖς, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔγγραφο τῆς 20 Μαρτίου 1697 τοῦ αὐτοῦ Προνοητοῦ.

Ἐκ τούτων τῶν 59 οἰκογενειῶν, μερικαὶ ἀνῆκον εἰς τὴν Α' τάξιν καὶ σημειοῦνται μὲ τὸν ἀριθ. 1 ἐν παρενθέσει, ἄλλαι τῆς Β' μὲ τὸν ἀριθ. (2) καὶ ἄλλαι τῆς Γ' καὶ σημειοῦνται μὲ τὸν ἀριθ. (3).

Οὕτως εἰς τὰς Πάτρας καὶ περὶχωρα ἐγκατέστησαν : Στάμον Βόδαν (1), Στάμον Μποῦρνον (1), Γιάννην τοῦ Γεώργου (1), Σιλβέστρον Σάρον (1), Γιάννην Μπενόξην

(1), Γιαννοῦτσον Τριαντάφυλλον (1), Γιάννην τοῦ Σκατσᾶ (1), Μῆχον Ἰωάννου (1), Ἀναστάσι Ἀλέξην (1), Θάνον Κουτσοβέλην (1), Κωνσταντῖν Πάψαν (1), Γιάννην Πᾶνον (2), Χρήστον Νικολῆν (3), Ξάνθον Δήμου (2), Χρήστον Μποῦρνον (1).

Εἰς τὴν Γαστοῦνην : Λάμπρον Παπᾶν.

Εἰς τὸ χωρίο Μπροναί : τὸν Μπαρμαγιάννην (1) καὶ τὸν Ρίζον Ἀποστόλην (2).

Εἰς τὸ Λιοντάρι : τὸν Πᾶνον Ντούσην (1), Γεώργου Μόσχον (1), Γιάννην Μηλιώτην (2), Ἀναστάσι Μηλιώτην (2), Εὐθύμιον Λέκαν (2), Γιάννην Σαχλιμήσην (2), Χρήστον Κερχύσην (2), Ἀναστάσιον Σταύρου (3), Ἀλέξην Μανώλην (2).

Εἰς τὸν Μιστοᾶν — χωρίον Χωρέμι : τὸν Διαμαντῆν Ρουβέλλαν (2), Γιάννην Μαῦρον (2), Γιάννην Μπροῦλην (1), Δημοῦλαν Καρᾶν (2), Στέφανον Ἀλμπάνην (3), Δημήτριον Τσίγλαν (1), Δημήτριον Παπαβασίλην (1), Πᾶνον Βασίλιν (1), Ἀναστάσιον Ἀλβανίτην (1), Μαργαρίτην Πᾶνον (3), Πάσχον Ροῦσον (1).

Εἰς τὴν Ἀνδροῦσαν : Γεώργον Χρυσικὸν (2), Γιάννην Πλακᾶν (2).

Εἰς τὸ χωρίον Μποῦδι : Ἀντώνιον Θεμελῆν (1), Ἀλέξην Μπακάλην (2), Στέφανον Μπισαξῆν (2).

Εἰς τὴν Καρίτεραν : Νίκον Γιάνκον (1), Νίκον Τρισεύγενι (2).

Εἰς τὸ Φανάρι : Προκόπιον Δήμου (3).

Εἰς τὴν Τριπολιτοᾶν : Γιάννην Τζογιώτην (3), Δήμον Ρίζον (3), Στέφανον Ρογκώτην (1), Στέφανον Γούναρην (1), Δήμον Λέξην (1), Μανοῦσον Τζουμπρούκην (1), Διαμαντῆν Δήμον (2), Γιάννην Ρογκώτην (2), Χριστόδουλον Λιόντον (3), Γιάννην

1. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἀναφέρει μόνον 59 οἰκογενείας, ἐνῶ εἰς τὰ περαιτέρω δημοσιευόμενα ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν ἦτο 120.

*Αλέξη (3), Νικόλα Γούναρη (1), Θεόφιλον Ρογκώτην (1) και Σταύρον Βόδαν (1). Ἰδοὺ τώρα ἡ ἐκκλησις τὴν ὁποῖαν ἀπὸ

θυναν εἰς τὴν Γερουσίαν αἱ ἐν λόγῳ Ἰωαννιτικαὶ οἰκογένειαι (ἐν περιληπτικῇ μεταφράσει ἐκ τοῦ Ἱταλικοῦ).

(ΣΕΝΑΤΟ ΜΑΡ — Αὐγουστος 1697 — ΦΙΛΤΣΑ ἀριθ. 737).

Γαληνότης Πρίγκιπ,

«Ἐκατὸν εἴκοσιν οἰκογένειαι τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ἀγίου Δονάτου (Παραμυθιάς) τώρα Ὀθωμανοὶ ὑπῆκοοι, ταπεινοφρόνως προσέρχονται πρὸς τοῦ Σεβαστοῦ Θρόνου καὶ ἐκλιπαροῦν τὸν Γαληνότατον Πρίγκιπα ἵνα εὐδοκήσῃ καὶ τοὺς ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Μορέως. Προτιμοῦν αἱ οἰκογένειαι αὗται νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν γενέθλιον αὐτῶν γῆν καὶ νὰ προσέλθουν ὑπὸ τὴν ἐνδοξον σημαίαν τοῦ Ἀγίου Μάρκου. Θὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ὑμετέρα Γαληνότης ἀφωσιωμένους ὑπηκόους, γενναίους στρατιώτας καὶ καλοὺς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι μεταφέροντες τὰς περιουσίας των θὰ ἀναπτύξουν τὸ ἐμπόριον μετὰ τῆς Γαληνότητος Δημοκρατίας ... Θὰ ἠθέλουν ἂν ἡμποροῦσαν, νὰ βγάλουν ἀπὸ τοὺς τάφους καὶ τὴν τέφραν ἀκόμη τῶν προγόνων των, διότι, ἀπολεσθέντος κάθε αἰσθήματος εὐσπλαγχνίας ὑπὸ τὴν ἐνεστῶσαν αὐτῶν ὑπηκοότητα, θὰ συμμετεῖχον, κατὰ τινὰ τρόπον καὶ οἱ νεκροὶ πρόγονοι των εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἐλευθερίας τὴν ὁποῖαν θέλουν ἀπολαύσει οἱ ἐπὶγονοὶ ἐκείνων ὑπὸ τὴν πατρικὴν κυριαρχίαν τοῦ Χριστιανοῦ Πρίγκιπος ... Ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τάξεις, ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς ἐκάστης καταστάσεως ... Ἀφίγουν αὗται ὀπισθὲν τῶν σπίτια καὶ κτήματα καὶ ἵκετεύουν ἵνα κατὰ τὴν ἀφίξιν των εἰς τὸν Μορέαν, παραχωρηθῶν αὐταῖς σπίτια καὶ ἀγροτικά κτήματα πρὸς ἐγκατάστασιν των ... Καὶ διὰ μὲν τὰς τῆς πρώτης τάξεως ζητοῦν γαίας διὰ 12 ζεύγη βοῶν, διὰ τὰς τῆς δευτέρας τάξεως 8 ζεύγη καὶ 6 διὰ τὴν τρίτην τάξιν. Ἰκετεύουν νὰ γίνῃ παραχώρησις ἐδάφους εἰς κατρωχημένα μέρη ἵνα ἀνεγείρουν οἰκοδομὰς οἱ δυνάμενοι, αἱ δὲ τῆς Α' τάξεως ζητοῦν νὰ μετέχουν καὶ εἰς τὰ τοπικὰ Κοινοτικά Συμβούλια ... Μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν περιλαμβάνονται καὶ ἡ τοῦ Νικολάου Παλατιανοῦ, πού ἐγκατέλειπεν ἀπὸ ἐτῶν τὰ Γιάννινα καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸν Μορέαν καὶ αὐτὸς εἶναι πού παρῆλθεν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μετακινηθῶν ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ ἤδη ὁ Παλατιανὸς ζητεῖ ἀμοιβὴν πρὸς τοῦτο ... Ἐν τέλει διαδηλώνουν τὰ αἰσθήματα ἀφοσίωσεως καὶ ὑπόσχονται νὰ ὑπερασπίσουν τὸν Πρίγκιπα καὶ διὰ τοῦ αἵματός των ...

Ἡ Γερουσία ἐν συνεδριάσει τῆς 10 Αὐγούστου 1697 ἀπεδέχθη τὸ αἶτημα τῶν 120 οἰκογενειῶν καὶ διεβίβασε τὰς σχετικὰς διαταγὰς εἰς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτήν. Οὗτος ἐγκαταστήσας τὰς οἰκογενείας, γράφει ἐκ Ναυπλίου τὴν 17 Ἰανουαρίου 1699, ὅτι εἰς μὲν τὴν Α' τάξιν ἔδωκε γαίας 8 ζευγῶν βοῶν ἀντὶ τῶν 12 καὶ μερικὰ ἀμπέλια, εἰς δὲ τὰς ἄλλας, ἀναλόγως λιγώτερα. Ἐκ τῶν παραχωρηθεισῶν γαιῶν, γράφει ὁ ἴδιος, αἱ ἡμίσεις εἶνε ἀκαλλιέργητοι, αἱ δὲ ἄλλαι εἶχον παρανόμως καταληφθῇ ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους καὶ ὅτι ἀνῆκον προτίτερα εἰς τοὺς Τούρκους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπιλέγει, θὰ ἔχῃ μεγάλην ὠφέλειαν τὸ Δημόσιον διότι θὰ ἀξιοποιηθῶν αἱ γαῖαι καὶ θὰ ἀποδίδουν τὸ τῆς δεκάτης ἔσοδον».

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συνάγομεν ὅτι ὁ βίος τότε ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν τυραννίαν εἶχε καταστῆ ἀνυπόφορος. Διαφορετικὰ δὲν ἐξηγεῖται ἡ ἀθρόα αὕτη μετανάστευσις. Ἠλπίζον οἱ κακόμοιροι ὅτι θὰ διήρκει ἐπ' ἀπειρον ἡ Ἐνετικὴ κυριαρχία ἐν Πελοποννήσῳ. Ἀλλὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνι ἀπετέλεσαν τότε τὴν τελευταίαν ἀναλαμπὴν τῆς ψυχροεραγούσης Ἐνετικῆς

ἀριστοκρατίας καὶ τίς οἶδε εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρέθησαν αἱ ἀτυχεῖς αὗται οἰκογένειαι μετὰ 17 μόλις ἔτη, ὁπότε καὶ πάλιν κατεκτήθη ἀπὸ τὴν ἡμισέληνον ὁ Μορέας. Ἐκεῖνο πού μᾶς συγκινεῖ βαθύτατα εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Ἡπειρώτου πρὸς τὴν πατρίδα γῆν. Θὰ ἠθέλαμε, γράφουν στὴν ἐκκλησίαν, νὰ ξεθάψωμε καὶ τοὺς προγόνους μας καὶ νὰ μεταφέρωμε μαζί μας τὴν τέ-

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΘΗ

ΑΓΝΩΣΤΟΙ Ή ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

*Δύο συστατικά γράμματα τοῦ 1831 περὶ τοῦ Εὐθυμίου Λιοντομάτα,
φιλομαθοῦς νέου ἐξ Ἰωαννίνων*

Τὰ Ἰωάννινα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ καθ' ὅλην τὴν Τυρκοκρατίαν ἦσαν λαμπρὸν πνευματικὸν κέντρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα καὶ κατηρτίζοντο ἀφ' ἑνὸς μὲν διδάσκαλοι καὶ κληρικοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ μέλλοντες νὰ φοιτήσουν εἰς ἀνωτέρας σχολὰς τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πολιορκίας τοῦ ἀποστατήσαντος Ἀλῆ πασᾶ (Ἰούλιος 1820 ἕως 25 Ἰανουαρίου 1822) καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως αἱ σχολαὶ τῶν Ἰωαννίνων—Καπλάνειος καὶ Μπαλαναῖα—ἔκλεισαν καὶ οἱ φιλομαθεῖς νέοι ἀνεζήτησαν ἀλλαχοῦ, ὥς ἔλαφοι διψῶσαι, τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Guilford κατ' ἀρχάς, ἡ συσταθεῖσα ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ 1823, προσεῖλκυσε πολλοὺς νέους ἐξ Ἠπείρου καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐμόρφωσε χορεῖαν ὅλην ἐπιστημόνων καὶ λογίων, οἵτινες ἐπὶ νῆδρων τὰς διαφόρους κλάδους τοῦ ἀριστυαίου Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ ἐθεράπευσαν τὰς πολλαπλὰς ἀνάγκας τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου. Ὁ δὲ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Ἀ. Καποδίστριας (ἀπὸ 2 Ἀπρι-

φραν τῶν ... Ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ κατῴρθω-
ναν διότι δὲν θὰ ἤμποροῦσαν ὑπὸ παρό-
μοιον τυραννικὸν καθεστῶς νὰ κάμουν
ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμαν μετὰ 122 ἔτη οἱ κάτοι-
κοι τῆς Πάργας !! Καὶ φαντάζεται κανεὶς
μὲ τί δάκρυα εἰς τὰ μάτια καὶ μὲ ποίαν
συγκίνησιν ἐγκατέλειψαν τότε τὴν πα-
τρικὴν γῆν !..

λίου 1827 ἕως 27 Σεπτεμβρίου 1831) ἔδει-
ξεν ἰδιάζουσαν φροντίδα πρὸς τὴν παι-
δείαν, κυρίως τὴν κατωτέραν καὶ ἐπαγγελ-
ματικὴν.

Ὑπάρχει πλῆθος ἀναφορῶν πρὸς τὸν
Κυβερνήτην, ἀνδρῶν καταφυνόγων, λόγῳ
τοῦ πολέμου πρὸς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν
μικρὰν γωνίαν τῆς Ἑλλάδος. Μητροπο-
λίται, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ μοναχοί, διδά-
σκαλοι καὶ ἐν γένει λόγοι καὶ συγγραφεῖς
διεκτραγοῦν τὴν δεινὴν αὐτῶν οἰκονο-
μικὴν κατάστασιν καὶ ζητοῦν ἀπὸ τὸν πα-
τέρα τοῦ ἔθνους ἐργασίαν καὶ βοήθειαν.

Δὲν εἶναι ὀλίγοι καὶ οἱ νέοι οἵτινες
ζητοῦν τὴν προστασίαν του, ἵνα δυνηθῶν
νὰ σπουδάσουν εἴτε εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι
σχολαῖα εἴτε εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης. Εἰς ἐκ
τούτων εἶναι καὶ ὁ Εὐθύμιος Λιοντο-
μάτας ἐξ Ἰωαννίνων, νέος καλῆς
οἰκογενείας ἐτῶν 17, ὅστις ἐπιθυμεῖ δια-
καθῶς νὰ σπουδάσῃ. Τὸν νέον τοῦτον συνι-
στοῦν θερμῶς, πρῶτον ὁ Μητροπολίτης
Ἰωαννίνων Ἰωακείμ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς

1. Ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ καταγόμενος
ἐκ Μελενίκου, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐχορηγίτισε Φανα-
ριοφρασεῶν, ὕστερον δὲ Σόφιας (Νοέμβριος
1822 μέχρι τοῦ 1830) μετὰ ταῦτα Ἰωαννίνων
(ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1830 μέχρι τοῦ 1835),
μεθ' ὃ διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως ἀπεμακρύνθη
τῶν Ἰωαννίνων «διὰ τὰς κανονικὰς αὐτοῦ πα-
ρεκτροπὰς κατὰ τὰς ἐμφανισθείσας τῇ ἐκκλη-
σίᾳ κοινὰς ἀναφορὰς τῶν ἐπαρχιωτῶν χριστι-
ανῶν καὶ τὰ σταλέντα ἱλάμια καὶ λοιπὰς ἀγωγὰς
ἐκπτώτου γενομένου καὶ ἀπομακρυνθέντος τέ-
λειον» Γερμανοῦ μητροπολίτου Σάρδεων,
Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ
Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντι-
νουπόλεως.

πόλεως ταύτης Δημήτριος; Ἀθανασίου, Δημήτριος Δρόσος καὶ Σπυρίδων Χριστοδούλου², ὕστερον δὲ ὁ ἐκ τῆς μεγάλης ἡπειρωτικῆς οἰκογενείας τῶν Μπαλάνων διδάσκαλος Γρηγόριος Μπαλάνος ἐξ Ἰωαννίνων³.

Δυστυχῶς δὲν ἀνεύρομεν εἰσέτι ἄλλας πληροφορίας περὶ τοῦ Εὐθύμιου Λιοντομάτσα ἵνα παρακολουθήσωμεν τὴν μετὰ ταῦτα πρόοδον καὶ σταδιοδρομίαν αὐτοῦ. Ἐλπίζομεν ἢ συνεχιζομένη ἔρעυνα ἢ καὶ ἡ τύχη νὰ φωτίσῃ καταλλήλως τὰ κατ' αὐτόν.

Ὁ Ἰωαννίνων Ἰωακείμ Ἐπιβεβαίωτ.

Ὁ τὸ παρὸν ἐπιφέρων Εὐθύμιος τοῦ Πλίκλην Λιοντομάτσα, Ἰωαννίτης γονέων οὐ τοσοῦτον ἀσῆμων, περὶ τὰ δέκα καὶ ἐπὶ ἔτη τελῶν, ἀκούων πρὸς τὰ μεσημβρινά, Γυμνάσια καὶ Ἀκαδημίας ἀπανταχοῦ, τὰς τε μαθήσεις καὶ ἐπιστήμας διδασκομένης σὺν πολλῶ τῷ κλέει ὑπ' ἀνδρῶν ἀρίστων, ἔρωτά τ' ἔχων διακαῇ τοῦ ἐγκρατῆ γενέσθαι ὅπως οὖν τῶν ἀνηκόντων καὶ δυνατῶν αὐτῷ μαθήσεων ὡς μουσολήπτῳ, ἐξητήσατο τουτὶ τὸ ἡμέτερον ἀποδεικτικόν, εἴτ' οὖν συστατικὸν εἰπεῖν, πρὸς τὸ εἰς τὰ αὐτόσε ἐλθόντα εὐρεῖν τινὰ ἱκανὴν βοήθειαν, πρὸς τοῦ Μουσολήπτου καὶ πρώτου ἑραστοῦ τῶν καλῶν καὶ ἀρίστως διευθύνοντος τοὺς τῆς ἀρχῆς οἵκας. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς σὺνδρομον εἰδότες καὶ σύμφωνον τῷ πόθῳ αὐτοῦ τὴν τε ἀξιότητα αὐτοῦ καὶ διαγωγὴν, προσάγομεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἀδελφικὰς ἡμῶν δεήσεις, ὅπως εὐμενῶς παραδεχθῇ καὶ τὸν ἐνόντα τρόπον βοηθήσῃ πρὸς τὴν τοῦ ποθουμένου ἐπίτευξιν διὸ καὶ διδόμεν τανῦν αὐτῷ τουτὶ τοιοῦτόν τι, καὶ ὑποσημειούμεθα.

(τῇ 27 Μαΐου 1831. Ἰωάννινα.

Δημήτριος Ἀθανασίου:—

Δημήτριος Δρόσος

Σπυρὸς Χρηστοδούλου

ΓΑΚ, Γραμματεία Παιδείας 1831, Μάιος

Ἐξοχώτατε καὶ Θεοτίμητε Ἑλλάδος Διοικητὰ καὶ Πρύτανη

Μουσῶν δ' ἑραστά, καὶ Κομῆτα φεραυγέστατε.

Εἴη σου τὸ Θεόδοτον Κράτος ἐς αἰεὶ ἀκλόνητον, ἀτάραχον, καὶ ἐν πᾶσι, κατὰ πάντα εὐδαιμονοῦν καὶ ὑπερκείμενον. Ἡ Πληθὺς, κράτιστε ἀρχὴ καὶ σοφώτατ' ἄνερ, τῶν ἐν σοὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν Προτερημάτων, ἦτ' ἐπανάκαμψις τῶν εὐκρινῶν Μουσῶν, πολλοὺς πρὸς τὰ καλὰ ἐνθουσιᾷν πεποίηκε, καὶ ὡς ἡ ἑλαφὸς λέγεται οὐ ἐπιποθεῖ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, τὸν αὐτὸν τοῦτον τρόπον, πολλοὶ τῆς ἐμῆς Πατρίδος νέοι νοδὸς οὐ τοῦ τυχόντος, ἐπιποθοῦσι μὲν, ἀλλὰ τῶν μέσων ἐστέρηνται· ἐξ ὧν εἰς ἐστὶ καὶ ὁ τῷ ἱκετικῷ τούτῳ πρὸς σὲ τὸν κοινὸν Ἑλλάδος Πατέρα, σωτήρ᾽ αὖτε, καὶ εὐεργέταν ἐμφανιζόμενος, Εὐθύμιος Λιοντομάτσα ἐπονομαζόμενος, ἐτῶν οὐχ' ἐπέκεινα τῶν δέκα καὶ

λεως: Ἡπειρωτικά Χρονικά, τ. IB' (1937) σελ. 70. Ἀ θ η ν α γ ό ρ α μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργας. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων: Ἡπειρωτικά Χρονικά, τ. Γ' (1928) σελ. 43. Πρὸβλ. καὶ Κώδικα Πατριαρχ. Ἀρχιεφυλ. ΙΔ' 252 παρὰ Γ ε ρ μ α ν ο ὕ Σάρδων, ε' ἀ. σελ. 70—71.

2. Περὶ τῶν προϋχόντων τούτων τῶν Ἰωαννίνων βλ. Ἡπειρωτικὸν Ἀρχειον Σταύρου Ἰωάννου, ἐκδιδόμενον ὑπὸ Σωκρ. Β. Κουγέα, εἰς Ἡπειρωτικά Χρονικά τόμ. ΙΔ' (1939) (βλ. τὰ ὀνόματα εἰς τὸ ἐν τέλει τοῦ τόμου εὐρετήριο μετὰ τῶν σχετικῶν παραπομπῶν).

3. Ὁ Δημήτριος Δρόσος ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων καὶ εὐπαιδευτῶν, καταγόμενος

ἐκ τοῦ εὐγενοῦς οἴκου τῶν Μαρουτσαίων βλ. Σ π υ ρ ί δ. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὕ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλή συγγραφείσα ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότου ἔργου τοῦ Παν. Ἀραβαννοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1895, σελ. 466 σημ. 2.

3. Περὶ τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους Μπαλάνων βλ. Δ η μ. Σ. Μ π α λ ᾶ ν ο ὕ, Οἱ Μπαλάνοι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους: Ἡπειρωτικά Χρονικά τόμ. Ε' (1930) σελ. 229—235 (ἐνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία).

Τ ρ. Ε ὕ α γ γ ε λ ί δ ο υ. Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Α' Ἐν Ἀθήναις 1936 σελ. 157 κ. ἐ. Φ ᾱ ν η Μ ι χ α λ ο π ο ὕ λ ο υ, Τὰ Γιάννινα κ' ἡ νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις (1648—1820), Ἀθήνα 1930.

ἐπα, Ἰωαννινίτης, γονέων οὐ τοσοῦτον ἀσήμεων, ὅντινα εὐέλπιδες εἰμὶ ὅτι συνίστησιν ἢ τῶν ἡθῶν αὐτοῦ ὁπωσοῦν Κοσμιότης, καὶ ὁ πρὸς τὰ καλὰ ἔργα διακαὴς καὶ διάπυρος. Ὅθεν τούτων τε καὶ αὐτῶν τῶν ἀνωτέρω χρηστὰς κέκτημαι τὰς ἐλπίδας, ὅτι μετ' εὐμενείας αὐτὸν παραδέξεται, καὶ ἀρωγὸς αὐτῷ μέγιστος πρὸς τὴν τοῦ Ποθουμένου ἐπιτευσιν αὐτοκλήτως ἀναφανήσεται. Δέομαι οὖν μεθ' ὑποκλίσεως ἱκετικῆς, καλῶν ἐραστὰ ἡγεμῶν καὶ ὑπερασπιστὰ ἐτοιμότατε ἵνα τῶν ἐλπίδων μὴ ἐκπέσω. Ὁ δὲ μισθαποδότης ὑψιμέδων Θεὸς διαφυλάττοι τὸ σὸν Κράτος ἀήττητον, καὶ λαμπρὰ κατ' ἀντιπάλων ἀνεγείρον τὰ τρόπαια. Τῆς σῆς Θεοσυντηρήτου Ἐξοχότητος τῇ 27 Μαΐου 1831 Ἰωάννινα Ὑποκλινέστατος Ἰκέτης Γρηγόριος Μπαλλάνος

[Ἐπὶ τοῦ νότου] Ἀρ. 2996
Γρ. Μπαλλάνος

ΓΑΚ, Γραμματεία Παιδείας 1831, Μάιος

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

- Κατὰ τοῦ μάγουλου, κι' ἡ μπάτσα
Ὅτι κατὰ τὴ θέσι καὶ τίς δυνάμεις προσδιορίζεται καὶ ἡ ποινὴ.
- Κάτοι σιγαβά, κι' κρίνι (= κρίνε, μίλα, δίκασε) ἴσια.
Ὅτι σημασία ἔχει νὰ ἀπονεμηθῇ δικαιοσύνη καὶ ὅχι οἱ ἐπιδείξεις καὶ ὁ στόμφορ.
- Κι' αὐτὸς τ'ς πουμπῆς¹ κι' οὐ ἄλλους τ'ς γάνας¹,
Γιὰ ὅσους εἶναι τῆς ἴδιας ἡθικῆς ὑποστάσεως
- Κι' ἄν καὶ χειρόβουλου, κι' σὺ ψυχρὸ διμάτι.
Γιὰ ὅσους πάσχουν ἀμοιβαίᾳ, ἀπὸ ἀμοιβαία ἢ κοινὴ αἰτία.
- Κιν'σι οὐ οὐβρηὸς νὰ πᾶν² σὴν Πόλ² κι' ἔλαχι Σαββάτον.
Ἐπὶ ἀπροσδόκητης κακοτυχίας. Ἡ παροιμία εἶναι πανελληνία γνωστὴ, μὲ διαφορὰς κατὰ τοποὺς παραλλαγές.
- Κι' παπᾶς γίν'γυις (— ἔγινες) γότζια ; Ἔτσι τᾶφιρ³ ἡ κατάρα !
Γιὰ ὅσους ἀπὸ ἀνάγκη κάνουν κάτι, ποὺ δὲ ζηλεύουν.
- Κιρὸς γιὰ ῥγαστρομένις.
Ὅταν εἶναι εὐθετος ὁ καιρὸς γιὰ δυσχερῆ ἐπιχείρησι, κατὰ τὸ ἀνάλογο παράδειγμα τοῦ ταξιδιοῦ ἐγγύου γυναικὸς μὲ γαληνιαία θάλασσα.
- Κι' οἱ μένα λῶ, λῶ, λῶ ;
Γιὰ ὅσους «μπανταλοῦς» ἐπιφέρουν κατὰ τῶν συμβουλῶν των τοὺς λόγους, ποὺ τοὺς ἐδόθη συμβουλὴ νὰ ἀντιτάξουν κατὰ ἄλλων.
- Κλεισουσιπὶτ'ς οὐ μακαρίτ'ς.
Εἰρωνικὴ ἔκφρασι γιὰ ὅσους «πλήρεις ἡμερῶν» ἀπέρχονται ἀπὸ τὸ μάταιο τοῦτον κόσμον, χωρὶς ν' ἀφήσουν γυιὸς ἢ ἐγγόνους.

1. Πομπή, διαπόμπησι. 2. Μουντζούρα. Αἱ δύο λέξεις παρμένες ἀπὸ τὸ γιαννιώτικο σκωπτικὸ τετράστιχο : Κονὴ γυναίκα, πέρθικα, — ψηλὴ χαρμαντάνα, — ἄντρας ψηλὸς ἀπόστολος — κοντὸς πομπὴ καὶ γάνα.

ΙΩ. Ν. ΦΡΑΓΚΟΥΛΑ, Καθηγητού

ΑΡΤΙΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ *

III. 'Ο "Οσιος Θεοχάρης

Στὸ «Νέον Μαρτυρολόγιον τοῦ Στεφάνου Σκαθαροῦ» τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς Κάτω Παναγιάς τῆς Ἀρτης ὑπάρχει μία «ἐνθύμησις» ποὺ ἀναφέρεται στὸν εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετο Θεοχάρη τὸν ἄρτινὸ καὶ ἡ ὁποία δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ γραφῇ ἀπὸ τὸν ἡγούμενο Κωνσταντίο. Τὴν ἐνθύμησιν αὐτὴ παραθέτω κατωτέρω γιὰ τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ποὺ ἔχει :

«Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1828 ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ ἡμέρα Παρασκευῇ τῶν Σωτηρίων Παθῶν ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη ὁ ὅσιος Πατήρ ἡμῶν Θεοχάρης¹ υἱὸς Γεωργίου ἱερέως καὶ σακελαρίου, ὁ ἔξ Ἀρτης καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει ἐν τινὶ πενιχρῷ οἰκίσκῳ, οὐ μακρὰν τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κειμένων τοὺς ἀσκητικούς διαύλους διανύων, ἔχων, καθ' ὅλα συναργάτην τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ Ἀπόστολον.

Οἱ ὅσιοι οὗτοι Πατέρες ὅτε Θεοχάρης καὶ Ἀπόστολος ἦσαν ἐκ πόλεως Ἀρτης υἱοί, ὡς προέφημεν, τοῦ ἀνωτέρω Γεωργίου ἱερέως σακελαρίου ἐφημερίου Ἰσοβίας ἐν τῷ προρηθένει ἱερῷ ναῷ. Ὁ μὲν Θεοχαρίτωτος Θεοχάρης ἐδιδάχθη τὴν θύρανθεν παιδείαν ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ ἐν Ἀρτῇ σχολῇ τοῦ ἀειμνήστου Μανωλάκη Καστοριώτου ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου καὶ ἱεροψάλτου Κυρίου Δ. Δενδραμῇ τοῦ ἐκ Μεσολογγίου, ὁ δὲ ἄπλους καὶ ἀκέραιος τῇ ψυχῇ Ἀπόστολος δὲν ἐδιδάχθη παρ'

οὐδενός, εἰ μὴ ἐκ τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ πατρὸς τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα.

Οὗτοι ὑπῆρξαν δοχεῖα τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ὁ ἐνάρετος αὐτῶν πατήρ ἐβούλετο ὅπως καταστήσῃ τούτους καὶ τὸν μὲν καὶ τὸν δὲ νυμφίους καὶ μετὰ τὴν στέψ.ν δύο ἢ τρία ἔτη χειροτονήσῃ τούτους ἱερεῖς ἐγγάμους καὶ μάλιστα ὁ ἱερεὺς οὗτος Γεώργιος ἐμβατίκισε² τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου Σοφίας τὸν ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοχάρους περιμένων ἡμέραν παρ' ἡμέραν ὅπως στέψῃ τοῦτον καὶ μετὰ τὴν στέψιν ἐπ' ὀλίγῳ διαστήματι χρόνου χειροτονήσῃ τοῦτον ἱερέα καὶ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ναόν. Ὁ δὲ μακάριος Θεοχάρης ὑπήκουος πάντοτε πρὸς τὸ θέλημα τῶν γονέων του εἰς οὐδὲν ἀντέλεγεν, ἀλλ' ἔκείνο τὸ ὁποῖον ἐνδομύχως εἶχε καὶ ἔτρεφεν ἐν ἑαυτῷ εἰς οὐδένα ἠθέλησε νὰ φανερώσῃ. Ἀλλὰ τί ἐπροφασίζετο ὁ εὐλογημένος καὶ ἔλεγεν : ὅταν τελειοποιήσω τὰς σπουδὰς μου καὶ ἔλθω εἰς νόμιμον ἡλικίαν, ἐκείνο τὸ ὁποῖον ἡ θεία πρόνοια θὰ μὲ φωτίσῃ, ἐκείνο καὶ θὰ πράξω τὸν ἱερὸν ναὸν τὸν ἐν τῇ συνοικίᾳ ἡμῶν καλῶς ἐπραξῆς ὅπου τὸν ἐμβατίκισας ἐπ' ὀνόματί μου. Καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐπαρηγοροῦντο οἱ γονεῖς του. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις τὸ ἀειθαλὲς καὶ εὐώδες ῥόδον ἔλαμπε καὶ εὐωδίαν ἔπνεεν ἄρρητον ἐν μέσφ ἀκανθῶν, δηλαδὴ ἐν τῇ τύρβῃ τοῦ πολυοδύνου καὶ πολυμόχθου

2. «Ἐμβατίκια» λέγονται τὰ χρήματα ποὺ ἐπλήρωσαν οἱ ἱερεῖς στοὺς ἐπισκόπους γιὰ τὴν ἀπόκτησιν μιᾶς ἐνορίας. Καθιερώθησαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ σὺν ἀρχῇ τὸ ποσὸν ἦτο προαιρετικόν, ἀλλὰ κατόπιν ἔγινε ὑποχρεωτικόν καὶ καθωρισμένον. Σήμερα τὰ ἐμβατίκια ἔχουν καταργηθῇ.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγουμένον τεῦχος καὶ τέλος

1. Ἐλάχιστα γιὰ τὸν ὅσιο Θεοχάρη γράφει καὶ ὁ Σεραφεῖμ Βυζάντιος. (Βλέπε: Σεραφ. Βυζαντίου. ἔνθ. ἀν. σ. 202).

βίου, τύπος καὶ ὑπογραμμὸς γενόμενος εἰς τοὺς συνομιληκὰς αὐτοῦ μαθητὰς καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐντροφῶντο ἐκ τῶν θείων αὐτοῦ παραίνεσεων καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἡσπάσθησαν τὸν ἱσαγγελον βίον γενόμενοι μοναχοὶ καὶ ἄλλοι ἱεροδιάκονοι καὶ ἄλλοι ἱερεῖς.

Καὶ μετὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῶν σπουδῶν του ἀπεβίωσαν οἱ γονεῖς του. Μείναντες οἱ εὐλογημένοι ὄρφανοὶ γονέων συνεβίουν ἐν τῇ ταπεινῇ αὐτῶν οἰκίᾳ συζῶντες μετ' ἐτέρου αὐταδέλφου Κωνσταντίνου Νεοτῖα ἐπονομαζομένου, ὃν καὶ ἐνίμφευσαν μετὰ τινος ἀπελευθέρου Σωσάνης, οἵτινες ἔτεκον δύο ἄρρενας, τοὺς εὐκλεῶς ἐπιζῶντας Γεώργιον καὶ Θεοχάρην. Οἱ δὲ δύο οὗτοι αὐτάδελφοι ἀναχωρήσαντες ἐκ τῆς οἰκίας των καὶ ἀπομακρυνθέντες βήματά τινα αὐτῆς, εἰς ἐτέραν ἰδιόκτητον αὐτῶν οἰκίαν ἦλθον καὶ αὐτῇ ἀνεπαύοντο ποριζόμενοι ἐκ τοῦ ἐμβατικίου τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐφ' ὄρου ζωῆς ὁ Θεοχάρης κατὰ τὴν τότε συνήθειαν χωρὶς νὰ τοῦ ἐπιβάλουν θέλησιν ἢ βίαν οἱ τότε μητροπολίται Ἀρτῆς Πορφύριος, Ἀνθιμος καὶ ὁ ἀπὸ Παραμυθίας Νεόφυτος ἢ νὰ γίνῃ ἱερεὺς ἢ νὰ παραιτηθῇ τοῦ δικαιώματος, καὶ ἐκ πενιχροῦ τινος εἰσοδήματος μιᾶς ἀμπέλου.

Ἐσέβοντο τούτους οἱ ἀνωτέρω ἀρχιερεῖς καὶ οἱ αὐτῶν ὑπάλληλοι καὶ οἱ κατὰ καιρὸν ἐπιτροπεύοντες ἐν ἑλλείψει τούτων καὶ ἐξόχως ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀείμνηστος καθηγούμενος καὶ ἀρχιμανδρίτης τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας δεσποτικῆς τῆς Θεοτόκου Μονῆς ὁδοῦ Βρύσεως κύριος Βενέδικτος ὁ μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐλεήμων, ὁ ὁποῖος ὁσάκις ἐτέλει χρὴ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου συμπεριελάμβανεν ὡς συνεργάτην καὶ γραμματέα τὸν Θεοχάρην καὶ τοῦτο ὁ εὐλογημένος ἐποίει ἐκὼν ἅκων χωρὶς νὰ λαμβάνῃ οὔτε ὀβολὸν διὰ μισθὸν ἢ ἐκ τῶν πολλυαρίθμων συμβολαίων ἀπερ' ἐγένοντο ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ καὶ μάλιστα ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γράψῃ ἀφορισμὸν ἢ διαζύγιον ἢ ἀργιὸν ἱερέως ἢ ἄλλο τι ἀπηγορευμένον τῇ ἱερᾷ αὐτοῦ συνειδήσει προσεποιεῖτο τὸν ἀσθενῆ καὶ ἔφυγε σφαλιζόμενος ἐν τῇ ταπεινῇ αὐτοῦ οἰκίᾳ καὶ πολλάκις παρεκάλει τὸν ἀνωτέρω κύριον Βενέδικτον, ὅπως

τὸν ἀπαλάξῃ ἐκ τοῦ πολυμόχθου τούτου ἔργου, ὃ καὶ ἐγένετο.

Μείνας λοιπὸν ἡσυχος ὁ εὐλογημένος ἐκ τῆς πολυμόχθου καὶ σκανδαλώδους ἐργασίας, ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, ἐσφαλίσθησαν πλέον καὶ εἰς οὐδένα ἐφαίνοντο ἐκτὸς μόνον τοῦ Ἀποστόλου, ὅστις ἐνίοτε ἐξήρχετο τοῦ ἀσκητηρίου των καὶ ἐψώνιζε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καὶ εἰργάζετο ὁ εὐλογημένος Ἀπόστολος ἰδίαις χερσὶ τὴν ἑαυτῶν μικρὰν ἄμπελον. Ἡ δὲ τροφή καὶ τρυφή αὐτῶν ἦν ἡ μελέτη, ἡ προσευχή, ἡ ὁλονύκτιος στάσις καὶ ἡ χαμαικοιτία, ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐσθιοντες ἄρτον καὶ ὕδωρ καὶ ἐνίοτε ὁπώρας ἀξιούμενοι τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος κατὰ σάββατον καὶ ταύτας τὰς δύο ἡμέρας, δηλαδὴ κατὰ σάββατον καὶ κυριακὴν κατέλυον τὴν νηστείαν καὶ ἡσθιον δίς. Τόσον ὀλιγαρκῆς ἦν αὐτῶν ἡ τροφή· δύο οὐγγίας ἄρτος καὶ τοῦτον ἔθετον ἐν πληίνῳ σκευεῖ κατὰ τὸ ἄνω μέρος στενόν, ὥστε νὰ χωρῇ ἡ δεξιὰ αὐτῶν καὶ τὸ ποτόν των ἦν ὕδωρ καὶ ταῦτα μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἀφοῦ πρῶτον ἀνεγίνωσκον τὴν ἀκολουθίαν των μέχρι τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ μετὰ τὸν ἑσπερινὸν ἀνεγίνωσκον καὶ τρία καθίσματα ψαλτηρίου κάμνοντες καὶ τὸν κανόνα τῶν μοναχῶν μεγαλοσχημῶν, χωρὶς νὰ εἶναι κουρεμένοι οὔτε κἂν ρασοφόροι καὶ τότε ἡσθιον. Καὶ τοῦτο ἐποίουν κρυφὰ χωρὶς νὰ φανῶσι εἰς οὐδένα. Καὶ μάλιστα πολλοὶ τῶν χριστιανῶν ἀρταίων καὶ ἐξόχως οἱ εὐπάτριδες συγγενεῖς αὐτῶν κύριος Θεοχάρης Νικολάου καὶ ἡ αὐτοῦ σύζυγος κυρία Εὐφροσύνη καὶ Ἀναστάσιος Παπαγεωργίου οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς αὐτῶν, καθημερινῶς τοὺς ἔπεμπον φαγητὰ ἀπ' ὅτι ἐμαγεύρεον ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν, τὰ ὁποῖα εὐχαρίστως τὰ ἐδέχοντο, ἐκ τῆς μιᾶς θύρας τὰ ἐδέχοντο καὶ τοὺς ἤρχοντο καὶ ἐκ τῆς ἄλλης θύρας τὰ ἀπέπεμπον εἰς χήρας καὶ πτωχοὺς, λέγοντες πρὸς τούτους, ὅτι αὐτὰ τὰ φαγητὰ νὰ τὰ γευθοῦν δι' ἀγάπην των, διότι ἐμαγειρεύθησαν ταῦτα διὰ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ μέρος ἐξ αὐτῶν ἐφάγαμεν ἀκορέστως καὶ ταῦτα μᾶς ἐπερίσσευσαν καὶ σὰς παρακαλοῦμεν δι' ἀγάπην Θεοῦ νὰ μὴν εἴπητε εἰς τινὰς, ὅτι ἡμεῖς σὰς τὰ πέμπο-

μεν, διότι ἂν τοῦτο μάθωμεν, δὲν θέλομεν
cās στείλει πλέον.

Οὗτοι οἱ εὐλογημένοι Πατέρες οὐδένα
φόβον εἶχον ἀπὸ σωματικὴν ἀσθενείαν καὶ
προσῆρχοντο κρύφα εἰς πολλοὺς ἀδελφούς
ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐλέουν ἐκ τῆς πενιχρᾶς
αὐτῶν περιουσίας, στηρίζοντες τοὺτους εἰς
τὴν εὐσεβῇ ἡμῶν πίστιν καὶ εἰς τὰ πάτρια
δόγματα καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ
1816 μαῖου 2 ὅτε ἐνσκήψαντος λοιμοῦ
(πανώλης) ἐν τῇ πόλει τῆς Ἀρτης ἀπαξά-
παντες οἱ Ἀρταῖοι ἐξῆλθον τῶν ἐστιῶν
τῶν καὶ ἐσκήνωσαν ἐν τοῖς προαστείοις
τῆς πόλεως Ἀρτης καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς μο-
ναῖς ὁδοῦ Βρύσεως, Βλαχερνῶν, Θεοτο-
κιοῦ καὶ ἁγίου Γεωργίου εἰς χωρίον Γλυ-
κορίζον. Οὗτοι δὲ οἱ εὐλογημένοι δὲν ἐξῆλ-
θον ἐκ τῆς ταπεινῆς αὐτῶν οἰκίας. Ἐμει-
νεν ἡ πόλις Ἀρτα ἔρημος καὶ ἀκατοίκητος
περίπου τοῦ ἐνὸς ἔτους. Τὸ αὐτὸ νόσημα
ἐνέσκηψε καὶ τὸ 1823 καὶ τότε δὲν ἐξῆλθον,
ἀλλ' ἔμειναν εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν, ἥτις
καὶ τοὺς διεφύλαξεν.

Οὗτος ὁ εὐλογημένος Θεοχάρης προε-
γνώρισε τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του παραγ-
γείλας πρὸς τὸν ὁμαίμονα αὐτοῦ ἀδελφόν
Ἀπόστολον ὅπως τὴν 12 ὥραν τῆς
Μ. Παρασκευῆς προσκαλέσῃ τὸν ἱερέα καὶ
ἐλθῇ καὶ μεταδώσῃ τῶν ἀχράντων μυστη-
ρίων, τῶν ὁποίων καὶ ἡξιώθη, παραγγεί-
λας πρὸς τοῦτο ἵνα μετὰ ἀρχιερατικῆς
πομπῆς ἐνταφιάσῃ τοῦτον εἰς τὸν ἐν Ἀρτῇ
ιερόν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, εἰς τὸν
ὁποῖον πολλάκις ἐσύχναξεν καὶ ἀνακομιδὴν
νὰ μὴ τοῦ κάμῃ.

Ὅθεν λοιπὸν ὁ εὐλογημένος ἀδελφός
πρὸς τοῦ Ἀπόστολου κατὰ γράμμα ἐποίησε.
Προσεκάλεσε τὸν τότε ἱεράρχην κύριον Νε-
όφυτον μεθ' ὅλων τοῦ κλήρου καὶ ὅλων ἐν
γένει τῶν χριστιανῶν ἀρταίων καὶ πλεί-
στων ἐκ τῶν πέριξ καὶ ἐσφάλισαν ὅλα ἐν
γένει τὰ καταστήματα μέχρι τέλους τῆς κη-
δείας του, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγινε θαῦμα
ἐξαίσιον καὶ τεράστιον. Αἱ 4 λαμπάδες τοῦ
νεκροστάτου ἐσβεσμέναι οὐσαι αὐτομάτως
ἐν τῇ ὁδῷ ἠνάφθησαν, τὸ δὲ πάντιμον καὶ
τριτάγιον αὐτοῦ σκήνος ὥς καὶ τὸ ταπεινὸν
αὐτοῦ ἀσκητήριον (τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσεν
εἰς τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου Σοφίας
ὥς εἰς τὴν διαθήκην του διέταξεν) ἔπνεεν

ἄρρητον εὐωδίαν. Ὁ δὲ ἀδελφός αὐτοῦ
Ἀπόστολος συζήσας μετὰ τοῦ ἑτέρου ἀδελ-
φου του Κωνσταντίνου καὶ τὴν αὐτὴν
ὁδὸν βαδίσας ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ τὸ σωτή-
ριον ἔτος 1846 ταφείς ἀσήμεως ἐν τῷ νε-
κροταφείῳ τῆς ἁγίας Σοφίας.

ΙV. Ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἱερατικῆς Σχο- λῆς Ἀρτης.

1. Ἰδρυσις καὶ σταδιοδρο-
μία τῆς σχολῆς. — Ἡ Ἱερατικὴ
σχολὴ Ἀρτης ἱδρύθη τὸ 1903, ἔπειτα ἀπὸ
ἐνέργειας τοῦ μητροπολίτου τῆς Ἀρτης
Γενναδίου Παναγιωτοπούλου (1911) καὶ
ὁ σκοπὸς τῆς ἦτο «ἡ προπαρασκευὴ τῶν
μελλόντων νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς τάξεις
τοῦ κλήρου καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν σπου-
δῶν κληρικῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Ἡ σχολὴ ἐστεγάσθη στὴν μητρόπολιν
ποῦ βρίσκεται κοντὰ στὸ φρούριο καὶ εἶ-
ναι οἰκίαν πολὺ παλαιά. Σύμφωνα μετὰ ἐπι-
γραφὴν ἡ ὁποία σώζεται στὸ ἐξωτερικὸ
ὑπέρθυρο, «ἀνηγέρθησαν ἐκ θεμελίων οἱ
οἰκοὶ οὗτοι πάντες ἀνώμαλοι καὶ σεσα-
θρωμένοι ὄντες τὸ πρὶν, ἐπιστasia καὶ δα-
πάνῃ τοῦ νῦν ἐλέφ Θεοῦ πανιερωτάτου
καὶ ἔλλογιμωτάτου μητροπολίτου Ναυπά-
κτου καὶ Ἀρτης Κυρίου Ἰωαννικίου ἐν
ἔτει σωτηρίῳ ᾠκς' (1726). Ἐγίνοντο
ὅμως συχνὲς ἐπισκευὲς καὶ διορθώσεις καὶ
τὸ κτίριο διετερήθη σὲ καλὴ σχετικῶς κα-
τάστασιν. Τελευταία προσέθεσε καὶ δύο μι-
κρὲς αἵθουσες ὁ πρὸ τριετίας ἀποθανὼν
μητροπολίτης Ἀρτης Σπυρίδων Γκινάκας¹.

Κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἱδρύσεώς της
ἡ σχολὴ δὲν κατώρθωσε νὰ λειτουργήσῃ,
γιατὶ δὲν ἦλθε νὰ καταταχθῇ κανένας μα-
θητὴς καὶ τὸ Ὑπουργεῖο ἐσκέφθη νὰ τὴ
διαλύσῃ. Ἀλλὰ «ἐνεκα τῆς ἐπιμονῆς τοῦ
πανιερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Ἀρτης κ.
Γενναδίου ἀπεφάσισε νὰ μὴ κηρύξῃ εἰσέτι
διαλυμένην τὴν σχολήν»². Τὸν Σεπτέμβριον
ὅμως τοῦ 1904 ἐνεγράφησαν στὴν πρώτη

1. Γιά τὸ κτίριο τῆς σχολῆς καθὼς καὶ
τὸν ναὸ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου ποὺ ὑπάρ-
χει στὴν ἀλὴ τῆς σχολῆς βλέπε : Σεραφεῖμ Βυ-
ζαντίου, ἐνθ' ἄνωγ. σελ. 112 κέξ. καὶ Α.Κ. Ὁρ-
λάνδου, Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀρτης, μέρος
Β', Ἀθῆναι 1937, σελ. 123 κέξ.

2. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια Κωνσταντι-
νουπόλεως, ἔτ. ΚΓ' (1903), ἀριθ. τεύχ. 52.

τάξιν 16 απόφοιτοι τοῦ σχολαρχείου καὶ ἔτσι ἡ λειτουργία τῆς σχολῆς ἐξησφαλίσθη.

Ὡς τὸ 1923 ἡ σχολὴ ἐλειτούργησε ὡς «διτάξιος» καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ οἱ απόφοιτοὶ τῆς ἔφθασαν τοὺς 324. Τὸ σχολικὸ ἔτος 1923—24 προσετέθη καὶ μία ἀκόμη τάξις καὶ ἡ σχολὴ ἔγινε «τριτάξιος». Ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο δὲ τοῦ 1924 ἕως τὸν Ἰούνιο τοῦ 1931 ἡ σχολὴ ἐλειτούργησε ὡς «πεντατάξιον Διδασκαλεῖον» καὶ κατὰ τὴν περίοδο αὕτῃ συνεκέντρωσε τοὺς περισσοτέρους τροφίμους. Οἱ δημοδιδάσκαλοι ποὺ ἐτελειώσαν τὴν Ἱερατικὴν σχολὴν τῆς Ἀρτης ἀνέρχονται σὲ 314, οἱ ὅποιοι καὶ διεκρίθησαν στὸν κλάδο τους.

Μὲ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1931—32 ἡ σχολὴ γίνεται ἀπλὴ «πεντατάξιος Ἱερατικὴ Σχολή», χωρὶς δηλαδὴ διακρίματα νὰ δίδῃ πλέον εἰς τοὺς τροφίμους τῆς διδασκαλικοῦ πιτχίου καὶ μὲ τὸν τύπο αὐτὸ διετηρήθη ὡς τὸ καλοκαίρι τοῦ 1940, ὁπότε καὶ κατηργήθη. Οἱ απόφοιτοι τοῦ τελευταίου αὐτοῦ τύπου τῆς σχολῆς εἶναι ἀκριβῶς 90.

Ἀπὸ τοὺς ἀποφοίτους τῆς σχολῆς πολλοὶ ἔγιναν κληρικοί. Κυρίως οἱ περισσότεροι ἀνήκουν στὴν περίοδο, ποὺ ἡ σχολὴ ἐλειτούργησε μὲ δύο τάξεις. Δὲν ἔλειψαν δὲ καὶ ἀπόφοιτοι τῆς σχολῆς, οἱ ὅποιοι ἠκολούθησαν ἔπειτα θεολογικὰς σπουδὰς καὶ μάλιστα διεκρίθησαν. Μαθητὴς τῆς σχολῆς ἦτο καὶ ὁ ἀρχιμ. Ἀβέρκιος Παπαδόπουλος ποὺ ἀπέθανε τὸ 1943 ὡς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐπίσης μαθητὴς τῆς σχολῆς εἶναι καὶ ὁ σημερινὸς μητροπολίτης Ἀρτης Σεβασμ. Κύριος Σεραφεῖμ. Καθὼς καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ θεολόγοι καθηγηταὶ Στ. Ναστούλης καὶ Γ. Μπουρνάκας.

2. Συμβολὴ τῆς σχολῆς στὴ θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἀρτης. — Ἡ Ἱερατικὴ σχολὴ συνέλαβε πολὺ στὴ θρησκευτικὴ καὶ ζωὴ τῆς πόλεως Ἀρτης καὶ ἐσιτάθη πραγματικὰ βοηθὸς στὸ ποιμαντικὸ ἔργο τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μητροπολίτου Γενναδίου καὶ τοῦ κατόπιν μητροπολίτου Σπυρίδωνος. Οἱ κληρικοὶ διευθύνται τῆς σχολῆς εἰργάσθησαν ὡς πνευματικοὶ καὶ κήρυκες τοῦ θείου λόγου. Ἐπίσης καὶ οἱ θεολόγοι

καθηγηταὶ ἐκήρυτταν συχνὰ στοὺς ναοὺς τῆς πόλεως καὶ μάλιστα τὰ τελευταῖα τρία ἔτη τὸ κήρυγμα ἦτο τακτικόν.

Ἡ σχολὴ ἐνδιεφέρθη καὶ γιὰ τὴν κατηχητικὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἐγίνετο στὴν Ἀρτα. Στὴν ἀρχὴ οἱ διευθύνται τῆς σχολῆς ἐβοήθησαν τοὺς μητροπολίτας στὴν κατηχητικὴν τους προσπάθειαν γιὰ τοὺς νέους τῆς Ἀρτης· στὰ τελευταῖα δὲ ἔτη στὰ κατηχητικὰ σχολεῖα ποὺ ἐλειτούργησαν, ἐδίδαξαν οἱ θεολόγοι τῆς σχολῆς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τελειοφοίτους. Τῇ συστηματικῇ ἐργασίᾳ στὰ κατηχητικὰ σχολεῖα ἤρχισε πρῶτος ὁ καθηγητὴς Σπήλιος Πολυδώρου.

Ἡ σχολὴ προσέφερε τὶς ὑπηρεσίες της καὶ στὶς φυλακὰς τῆς Ἀρτης. Συχνὰ ἐγίνοντο κατάλληλες ὁμιλίαι στοὺς φυλακισμένους ἀπὸ τοὺς θεολόγους καθηγητὰς τῆς σχολῆς, ὁ οἰκονόμος τῆς σχολῆς ἦτο καὶ ὁ πνευματικὸς τῶν φυλακῶν καὶ ἡ ἀνορθωτικὴ προσπάθεια ποὺ ἤρχισε γιὰ τοὺς φυλακισμένους ὁ τότε εἰσαγγελεὺς Ἀρτης κ. Γ. Καπετανάκης βοήκει ἀκριβῶς κατανόησιν στὴ σχολὴ. Δὲν ἔμεινε δὲ ἔξω ἀπὸ τὴν δράσιν τῆς σχολῆς καὶ τὸ 406 εὐζωνικὸ σύνταγμα τῆς Ἀρτης. Καὶ ὁσάκις ἐκαλεῖτο γιὰ κατάρτιν νέα ἡλικία κληρωτῶν, ἐγίνετο ἀπὸ καθηγητὴ τῆς σχολῆς σειρὰ ἀπὸ θρησκευτικὰς καὶ πατριωτικὰς ὁμιλίαις.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴ τῆς Ἀρτης ἡ Ἱερατικὴ σχολὴ κατέβαλε κάθε προσπάθειαν καὶ μαζί με τὸ Γυμνάσιον τῆς πόλεως ἐστάθη πραγματικὸς φάρος. Παλαιότερα οἱ φιλόλογοι τῆς σχολῆς Π. Παπασπύρου καὶ Γ. Κουτσογιάννης ἱδρυσαν μαζί με ἄλλους τὸν φιλολογικὸν σύλλογον ὁ «Μικρὸς Ὀμιλος» καὶ αἱ διαλέξεις των ἄφησαν ἐποχὴν στὴν περίοδον ἐκείνην. Καὶ ἔπειτα καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ τῆς σχολῆς εἰργάσθησαν μετὰ διαλέξεις καὶ ἐδημοσίευσαν ἀρθρα καὶ ἱστορικὰ σημεῖωματα στὶς τοπικὰς ἐφημερίδας. Ὁ ἀείμνηστος Θεοχάρης Γαούτσινος, κατόπιν γυμνασιάρχης καὶ ἱστορικὸς συγγραφεὺς, κατέχει τὴν πρώτην θέσιν.

Στὴν τελευταίαν δὲ πενταετίαν ποὺ διηρθε τὴν σχολὴν ὁ Νικ. Σουμελίδης, ἡ σχολὴ παρουσίασε αξιοσημείωτην δράσιν. Καὶ αἱ ἐφορτὲς ποὺ ἔδινε τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ στὴν ἀπονομὴ τῶν

πτυχίων υπήρξαν πραγματικά για τὴν Ἀρτα «πνευματικὴς μυσταγωγίαι».

3. Τὸ διδασκτικὸ πρὸς ὁπικὸ τῆς σχολῆς.— Πρῶτος διευθυντὴς τῆς Ἱερατικῆς σχολῆς Ἀρτῆς διορίσθη τὸ 1903 ὁ ἱερομ. Νεκτάριος Μπάνος, ὁ ὁποῖος ὅμως τὸν Δεκέμβριο τοῦ ἰδίου ἔτους παρητήθη, γιατί ἡ σχολὴ δὲν ἐλειτούργησε. Στὰ κατόπιν 36 χρόνια πὺν ἔζησεν ἡ σχολὴ, διευθύνται τῆς ἔγιναν οἱ ἑξῆς: ἄρχιμ. Ἰωακείμ Ἀλεξόπουλος (εἶναι σήμερα μητρ. Δημητριάδος) 1904-1905 μητροπολίτης Ἀρτῆς Γεννάδιος Παναγιωτόπουλος 1905-1906 ἄρχιμανδρίτης Ἀνθιμος Λάππας 1906-1908 καὶ 1910-1912 Ἀλέξιος Βορνάκης, διευθύνων 1909-1910 καὶ διευθυντὴς . . 1934-1935 ἄρχιμ. Ἱερόθεος Μπόκολας (ἀπέθανε ὡς μητροπ. Ἀργολίδος) 1912-1914 ἱεροδ. Ἀνδρέας Μαντοῦδης (ἀπέθανε ὡς μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης 1914 1919 ἄρχιμ. Σωκράτης Ἀναζηλῆς . 1920-1924 Ἰωάννης Σαγκριώτης 1924-1929 ἄρχιμ. Ζαχαρίας Λιανᾶς . . . 1930-1934 Νικόλαος Σουμελίδης 1935-1940

Ἐδίδαξαν δὲ στὴ σχολὴ στὸ διάστημα αὐτὸ 23 θεολόγοι καθηγηταί, 18 φιλόλογοι, 2 παιδαγωγοί, 9 μαθηματικοί, 4 φυσικοί, 6 γυμνασται, 4 μουσικοί, 2 γεωπόνοι, 3 διδάσκαλοι τῶν τεχνικῶν μαθημάτων καὶ 1 καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Τὸ μάθημα τῆς Ὑγιεινῆς τὸ ἐδίδαξε ὁ ἐπιθεωρητὴς σχολίατρος Δημ. Μπαλτᾶς καὶ τὸ Μάθημα τοῦ Κώδικος τῶν εἰσφορῶν, ὅταν ἡ σχολὴ ἦτο διδασκαλεῖο, τὸ ἐδίδαξαν οἱ ἀξιωματικοὶ Σπυρ. Μάγγος καὶ Γεώργ. Καλαρούτης. Τὴν θέσιν δὲ τοῦ οἰκονόμου τῆς σχολῆς, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1923 πὺν ἐδημιουργήθη ἡ θέσις, τὴν κατεῖχε ὁ αἰδεσ. Σταῦρος Παπαχρήστου, γενικὸς ἄρχιερ. ἐπίτροπος τοῦ μητροπολίτου Ἀρτῆς καὶ παλαιὸς μαθητὴς τῆς σχολῆς. Οἱ καθηγηταὶ τῆς σχολῆς κατὰ εἰδικότητα καὶ χρονολογικὴ σειρὰ εἶναι οἱ ἑξῆς:

Θεολόγοι: Ἀλέξ. Βορνάκης, ἱεροδ. Μόδεστος Πέρτσαλης, Χρ. Λαμπράκης, Χαράλ. Μωραΐτης, ἄρχιμ. Ἀβέρκιος Παπαδόπουλος, Πέτρ. Κουλουφάκος, ἄρχιμ.

Γερμανὸς Λιβαδάς, ἄρχιμ. Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου, Δημ. Τζαμαλούκας, ἄρχιμ. Ἰάκωβος Σακελλαρίου, Νικ. Παπαγιαννόπουλος, Παναγ. Κοροντζῆς (διευθυντὴς σήμερα τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων), Πάναγ. Ματζαβίνος, Σπήλιος Πολυδώρου, Δημ. Ἐκκλησίαρχος, Ἰω. Ν. Φραγκούλας, ἄρχιμ. Σάββας Ἰωσηφίδης, Ἰω. Γαζῆς, Νικόλ. Κοτζιάς (ἔγινε κατόπιν κληρικὸς καὶ εἶναι σήμερα ἐπίσκοπος Μαραθῶνος μὲ τὸ ὄνομα Δαμασκηνός), Μιχ. Παπαζογλου, Κων. Ἰωαννίδης, ἱεροδ. Γεράσιμος Σταθόπουλος καὶ Γεώργ. Οἰκονόμου.

Φιλόλογοι: Δημ. Σερβετᾶς, Κων. Μόραλης, Γεώργ. Νούσιος, Ἰω. Χαρδαβέλλας, Θεοχ. Τσούτσινος, Ἀθαν. Ἀνδρεόπουλος, Παναγ. Παπασπύρου, Γεώργ. Κουτσογιάννης, Ἐμμ. Σαγκριώτης, Χρ. Ἀλεξίου, Κων. Σιωμάλας, Χαράλ. Σερατειώτης, Χρ. Τατόπουλος, Παναγ. Παπαδόπουλος, Βασ. Ἀγανωστόπουλος, Νικ. Ἀχείμαστος, Ἠλ. Ἠλίας καὶ Β. Κουρεντῆς. Παιδαγωγοί: Ἰω. Σαγκριώτης καὶ Γεώρ. Ἐμμανουήλ.

Μαθηματικοί: Γεώργ. Πατέρας, Κων. Λυκίδης, Ἀπόστ. Σέρρης, Κων. Μπλέτσος, Παναγ. Κουταβάς, Στ. Ἀθανασίου, Ἀλεξάνδρα Μπλέτση, Δημ. Σκαλιώτης καὶ Ἰω. Στάϊκος.

Φυσικοί: Νικ. Μπλέτσος. Ἰω. Σουλτάνης. Σωτήρ. Βήττας καὶ Μιχ. Μοναστηριώτης.

Γυμνασται: Ἀριστ. Δημητριάδης, Δημ. Κακογιάννης, Νικ. Χατζάρας, Παναγ. Μαγκλάρας, Βασ. Λερδεράκης καὶ Νικ. Χαλκιᾶς.

Μουσικοί: Κων. Δημόπουλος, ἱερὸς Εὐάγγελος Ἀγραφιώτης, Ἰω. Μαργαρίτης καὶ Ἐμμ. Μαλαγάρης.

Γεωπόνοι: Νικ. Δασκαλάκης καὶ Κων. Ζέϊκος.

Τῶν Τεχνικῶν μαθημάτων: Εὐάγ. Ραβάνος, Θεόδ. Βουτσινᾶς, καὶ Θεόδ. Κόννης.

Καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης: Κυριακὸς Σιδηρόπουλος.

ΙΩ. Ν. ΦΡΑΓΚΟΥΛΑΣ
Καθηγητὴς τῆς Ἑλλην. Ὁρθόδοξης Θεολογικῆς Σχολῆς
τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς
Brookline, Mass. U.S.A.

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΖΩΣΙΜΑΔΕΣ

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ Α. ΦΙΛΙΟΥ

Α'

Στην ομάδα των εγγράφων τα όποια, έχοντας δημοσιευθεί από το Φ. Σεγκούννη στα 'Ηπειρωτικά Χρονικά 1931, 1932 και 1933, αποτελούν την εκεί ονομαζόμενη «'Ανέκδοτη 'Αλληλογραφία Ζωσιμάδων», δωρισμένο όμως από το Χ. Καρακάση, ανήκει και το υπ' αριθ. 180 ανέκδοτο χειρόγραφο του Δημοτικού μας Μουσείου, που φαίνεται να είχε το ιδιαίτερο και ατομικό βιβλίο αντιγραφής αλληλογραφίας του 'Αλέξιου Φιλίου.

*

'Ο 'Αλέξιος Φίλιος, νεο - «εὐπατρίδης» των Γιαννίνων στο 19ο αἶώνα, ήταν γαμπρός ἐπὶ μικρανεψιᾷ των ἀδελφῶν Ζωσιμάδων, καὶ ἀντίγραφα αλληλογραφίας σχετικῆς μετὰ κληρονομικὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας του — καὶ τῆς ἀδελφῆς τῆς — καθὼς καὶ μετὰ τὴ διαχείριση τῆς ἀπὸ κείνους σὲ παντοδαπὰ κληροδοτήματα διατεθειμένης περιουσίας, περιέχει κατὰ τὸ μεγαλύτερο του μέρος τὸ πολὺτιμο αὐτὸ χειρόγραφο.

*

Οἱ τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνα Ζωσιμάδες, ἀπόγονοι — ἄρρενες καὶ θῆλεις — τοῦ Παναγιώτη Ζωσιμά, ἦταν ἑννέα τὸν ἀριθμὸ καὶ πιθανολογούμενη χρονολογικὴ σειρά γέννησός τους, ἡ ἐξῆς:

'Αλεξάνδρα 1748, 'Ιωάννης 1752, 'Αναστάσιος 1754, Ζωῖτσα 1756, Νικόλαος 1758, Θεοδόσιος 1760, Ζώης 1762, Μιχαήλ 1764, καὶ 'Αγγελικὴ 1766.

1. Στους καιροὺς τῆς κατοχῆς εἶχα ἀσχολθεῖ μετὰ τὴν ἀποδελτίωσή του, καὶ εἶχα μερικὰ του τμήματα ἀντιγράψει ὅπως ἐξακρίθωσα, τὸ χειρόγραφο σῶζεται ἀκόμη στὸ Μουσεῖο μας.

2. Π. 'Αραβαντινοῦ, Χρ. τῆς 'Ηπ. Β', σελ. 263 καὶ ἐπ.

'Απὸ τίς ἀδελφές των Ζωσιμάδων, ἡ 'Αλεξάνδρα, παντρεύτηκε τὸν Κυριάκο Χ' 'Ντόκο· ἡ δὲ κόρη τῆς 'Ελένη, ἐγίνε γυναῖκα τοῦ Γρηγοράσκου (γιοῦ Παπα - Δημητρίου, Οἰκονόμου) Μπαλάνου· καὶ ἀπὸ τὸ γάμο αὐτὸ γεννήθηκαν τρία κορίτσια: ἡ Ρίνα (Αἰκατερίνη), ἡ Βασιλικὴ καὶ ἡ Παρασκευή· καὶ δυὸ παιδιὰ: 'Ο Δημήτριος καὶ ὁ Μιχαήλ. 'Η Βασιλικὴ, κοντὰ στὰ 1830 ἐγίνε γυναῖκα τοῦ 'Αλέξη Φιλίου, καὶ ἡ Παρασκευὴ τοῦ Κωνσταντίνου Σάββα.

'Η δευτέρη ἀδερφή των Ζωσιμάδων, ἐμφανίζεται ὡς σύζυγος Κομπούλη καὶ ἔμεινε χωρὶς ἀπογόνους.

'Η 'Αγγελικὴ τέλος, παντρεύτηκε τὸν Κωνσταντῖνο Λαμπαδάριο, καὶ ἀπὸ τὸ γάμο αὐτὸ γεννήθηκαν: ὁ Θεοδόσιος ὁ ἀργότερα ἱατρός, ὁ 'Ιωάννης καὶ ὁ 'Αθανάσιος*.

*

'Απὸ τοὺς ἄρρενες Ζωσιμάδες, ὁ 'Ιωάννης πέθανε ἄγαμος σὲ ἡλικία 19 ἐτῶν, οἱ δὲ ὑπόλοιποι πέντε, ἀπέτελεσαν αὐτὸ πού ἀργότερα στὴν ἱστορία ὀνομάστηκε 'Αδελφότητα Ζωσιμάδων. Οἱ πέντε αὐτοί, ἔμειναν ὅλοι ἄγαμοι καὶ πέθαναν κατὰ τὴν ἐξῆς σειρά: 'Ο Θεοδόσιος, στὰ 1793, ὁ Μιχαήλ, στὰ 1809, ὁ 'Αναστάσιος, στὰ 1820, ὁ Ζώης, στὰ 1827 καὶ ὁ τελευταῖος τους ὁ Νικόλαος, στίς 16 Φλεβάρη 1842, σὲ ἡλικία 84 ἐτῶν*.

3. 'Ο Λαμπαδάριος καὶ ὁ Χατζῆ Ντόκος, ἀνῆκαν στὴν τάξη των παλῶν ἀρχόντων. Στὸ εἰσαγωγικὸ αὐτὸ σημείωμα, περιορίζομαι νὰ σημειώσω τὰ ὀνόματα μόνο των ὧν ἀναφέρονται στὸ χειρόγραφο, καὶ δὲν ἐξαντλῶ τὰ γενεαλογικὰ τους στοιχεῖα.

4. Οἱ χρονολογίες θανάτου των Ζωσιμάδων, ἀρθθηκαν ἀπὸ πληροφορίες τοῦ χειρογράφου, πού τίς θεωρῶ διορθωτικὰς των ὧν ἀναφέρονται στὰ στοιχεῖα τῆς «'Ανέκδοτης 'Αλληλογραφίας Ζωσιμάδων».

Οἱ πέντε αὐτοὶ ἀδελφοί, ἔχοντας ἀποδημήσει ἀπὸ τὸν πατρίο τόπο, ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα στὴ Ρωσσία, μὲ κέντρο μὲν ἐργασιῶν τὴ Νίζνα, ἀνταποκρίσεις δὲ στὸ Τριέστι καὶ Λιθόρνο, καὶ σχημάτιζαν ἐκεῖ μεγάλη περιουσία. Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀκόμα χρόνια τοῦ πλουτισμοῦ τους, ἔστρεψαν τὴ φιλόστοργη προσοχή τους στὴν Τουρκοκρατούμενη γενεατεία τους· καὶ κατὰ μίμηση τῶσιν προηγούμενων συμπατριωτῶν εὐεργετῶν, ἄρχισαν ν' ἀφιερώνουν σημαντικὰ χρηματικὰ ποσά, βασικὰ μὲν, γιὰ τὴ μὲ παντοίους τρόπους ἐνίσχυση τῆς παιδείας καὶ τῶν ὧσιν τὴν ἀκολουθοῦσαν, παράλληλα ὁμῶς καὶ γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῆς ἐπικρατούσης τότε στὴν Ἡπειρὸ δυστυχίας.

Μετὰ τὴ διάλυση τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας¹ στὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα τῆς ὁποίας ἦταν κατατεθειμένα τὰ περισσότερα ἐκπαιδευτικὰ κληροδοτήματα τῶν Γιαννίνων², δὲν εἶχε γι' αὐτὰ ἀπομείνει, παρὰ μόνον τὸ κληροδοτήμα τοῦ Καπλάνη, συμπατριώτῃ ἀπὸ καταγωγὴ τῶν Ζωσιμάδων³, τὸ ὁποῖο ἐξυπηρετοῦσε τίς οἰκονομικὰς ἀνάγκας μόνον τοῦ ὁμίονου — ἐνὸς ἀπὸ τὰ πολλὰ — Σχολεῖον. Ἀπὸ τότε λοιπὸν οἱ πέντε Ζωσιμάδες, αὐτοπροσφέροντας τὸν ἑαυτοὺς καὶ τὴν περιουσίαν τους γιὰ ἀνακούφιση τοῦ γενέθλιου τόπου καὶ τὸ συγκρατερό του στὴ θρησκεία καὶ τὸν ἐθνισμό του, ἄρχισαν νὰ ἀφιερώνουν σημαντικὰ ποσὰ χρημάτων γιὰ ἐκδοσὴ καὶ δωρεὰν διανομὴ ἐκπαιδευτικῶν, θρησκευτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, γιὰ πληρωμὴ μισθῶν διδασκάλων, γιὰ πλουτισμὸ τῶν σχολείων μὲ βιβλιοθήκες καὶ σχολικὰ ὄργανα, ἀνακούφιση ἄπορων μαθητῶν. Ἐν-τονὴν ἐπίσης ἦσαν ἡ συναντίληψή τους γιὰ ἔδρυση καὶ ἐπισκευὴ ναῶν, πλουτισμὸν τους μὲ ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια καθὼς καὶ μὲ λειτουργικὰ βιβλία.

Παράλληλα, μὲ τὸ μέσο τῶν στὰ Γιάννινα συγγενῶν τους: Κυριάκου Χατζῆ Ντόκου, γαμπροῦ τους στὴ μεγαλύτερη ἀδελφή, τῆς δευτέρης τους Ζωΐτσας Κομπούλη, καὶ τοῦ ἐπίσης γαμπροῦ τους στὴ μικρότερη τὴν Ἀγγελικὴ Κωνσταντίνου Λαμπαδάριου, ἐπιτροπῶν τους κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀντιπρόσωπῶν τους στὴ διανομὴ τῶν «ἐλεῶν», μοιραζόταν ἀπὸ τὸ «πατρικὸ τὸν σπῆτι» παντοδαπὰ βοήθημα κοινωνικῆς ἀντίληψης γιὰ φτωχοὺς, φυλακισμένους, γιὰ χρέη, γερόντους καὶ ἀνάπηρους, ἄρρωστους, παντρεῖα ἄπορων κοριτσιῶν καὶ τὰ παρόμοια.

*

Ἡ πεντάδα αὐτὴ, εἶχεν ἀρχικὰ ὀργανωθῆ σὲ μιὰν Ἀδελφότητα — ἔπως αὐτοονομαζόταν — Ζωσιμάδων, στὴν ὁποία εἶχαν αὐτοσυγχωνέψει μὲ τὴν ἀγαθοποιὸν τους δύναμη τίς πέντε φυσικὰ προσωπικότητές τους, ἔτσι ποῦ ἐμφανίζονταν σὰν ἓνα παντοδύναμο καὶ παναγαθοποιὸν νομικὸν - ἠθικὸν πρόσωπο, μέσα στὸ ὁποῖο ἐξαφανίζονταν τὰ καθ' ἕκαστά τους ἄτομα: σ' ἓνα σύμπλεγμα δηλαδὴ ποῦ ἀντανανλοῦσε ἀπὸ τὴν ξένη, ὅχι μόνον τὴν εὐεργεσία, ἀλλὰ καὶ τὴ βαθειὰ σύμπνοια καὶ τὴν πειθαρχία: τὴν Ἐνωσὴν γιὰ τὴν Ἀντίστασιν καὶ τὴ Νίκην.

Ἀλλὰ τὸ ἀγαθοποιὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἀτένιζε μὲ ἀνησυχία καὶ τὸ μέλλον: στίς τύχες τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τους, βάραινε τὸ ἀγχος, ὅχι μόνον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν Ἀλβανικῶν σιφῶν: — Ἡ συναντίληψη, χρειαζόταν ὀργάνωσιν καὶ προικισμό. Μέσα στὸ μυαλὸ τῆς Ἀδελφότητος, ἄρχισε νὰ μορφοποιῆται ὁ καταμερισμὸς τῆς καὶ ἡ σκελτέωσή της: Τὰ σκολεῖα καὶ οἱ μαθητές, στὴν κορφὴ τῆς πυραμίδας· κατόπι, τὸ Ἠτωχοδοχεῖο καὶ Γεροντοκομεῖο, τὸ Νοσοκομεῖο, τὸ προικοδοτήμα γιὰ τὸ φτωχὸ κορίτσι, τὰ ἄλλα Ἐλέη.

Ἔτσι, ἀπὸ τὰ 1792 ἕως τοὺς 1818, καταθέτουν στὸ Κρατικὸ Πιστωτικὸ Ἰδρυμα τῆς Μόσχας (τὸ λεγόμενον Αὐτοκρατορικὸ Ὀρφανοτροφεῖο), 280 χιλιάδες χάρτινα ρούβλια, γιὰ ἐξυπηρέτησιν ἀποκλειστικὰ τοῦ ἀγαθοποιῶν προγράμματός τους· καὶ ἀπ' αὐτά, σχεδὸν τὰ μισὰ — 120 χιλ. — μόνον γιὰ τὰ σκολεῖα.

1. Βλ. ἰδιαίτερα ἔγγραφα Ἀρχείου Βενετίας, δημοσιευμένα ἀπὸ τὸν Κ. Μέρτζο στὰ Ἡπ. Χρονικά, 1935, 1936, 1937, καθὼς καὶ «Διαθήκαι τῶν Ἀειμνήστων Εὐεργετῶν τῶν Ἰωαννίνων», Ἀθήνα 1887.

2 καὶ 3. Ἀπὸ τὸ Μεγ. Ναπολέοντα στὰ 1797 ὁ ὁποῖος κατέλαβε καὶ τίς περιουσίας τῶν ἀδελφότητων Βενετίας, βλ. Ἡπ. Χρον. 1936 σ. 187.

3. Οἱ Ζωσιμάδες, γεννημένοι στὰ Γιάννινα, εἶχαν τὴν ἀρχικὴν καταγωγὴν τους ἀπὸ τὸ Γραμμένον, ἀπ' ὅπου καταγόταν καὶ ὁ Καπλάνης.

4. Βλ. Κ. Μέκιου Ἱστορία τῆς Ἡπείρου, Κἀϊρο 1909, σελ. 238 καὶ ἐπ.

B'

Κατόπι ήρθε ή ανταρσία τοῦ Ἀλῆ, ὁ Χάλασμός, ή Ἐπανάσταση, τὰ στίφη τὰ Ἀλβανικά πού ἀλώνιζαν σέ μακρὰ σειρά μεταεπαναστατικῶν δεκαετηρίδων τή δυστυχημένη Ἡπειρο.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτό, ἀλλὰ καί κατὰ τή διάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, μετὰ τὸ θάνατο τῶν συγγενῶν πού προαναφέραμε, τοὺς Ζωσιμάδες ἐκπροσωποῦσε ὁ Σταύρος Ἰωάννου ἢ Τσαπαλάμος, πρῶτος ἀπὸ μητέρα ἐξάδελφός τους. Ἰσαμε τὰ 1828, δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἐλάχιστα γραπτὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐθνική καί φιλάνθρωπη δράση τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητας. Τῇ χρονίᾳ αὐτῇ, φεύγει ἀπὸ τὸ μάταιο αὐτὸ κόσμο ὁ προτελευταῖος τῆς Ἀδελφότητας, καί ὁ τελευταῖος τῆς Νικόλαος, μεταδιδόντας στή Μόσχα, κεντρικὸ καί μοναδικὸ ἀρχικὸ σκοπὸ τοῦ δὲν εἶχε ἄλλο παρὰ νὰ συγκεντρώσῃ καί νὰ ἐξασφαλίσῃ ἔσας ἀπὸ παντοδαπὰς ἀξιώσεις τὴν τεράστια περιουσία τῆς Ἀδελφότητας, ἡ ὁποία στὰ χέρια τοῦ Ἰσαμε τὰ 1840, ἀυξάνεται κατὰ 725 χιλ. ρούβλια καί μορφοποιεῖται καὶ αὐτὴ σὲ ἀπρόσβλητες καί διαρκεῖς καταθέσεις, γιὰ ἔσαι ἐξυπηρέτησης τοῦ ἐθνοσωτήριου προγράμματος. Κατὰ τὸ διάστημα ἐπίσης αὐτό, ὁ Ζωσιμάς παντρεῖται καί τίς δύο τὸν μικρανειψίς, κόρες τοῦ Γρηγοράσκου, ἀρχίζοντας ἀπὸ τῇ Βασιλικῇ στήν ὁποία γύρω στὰ 1830 δίνει τὸν Ἀλέξη Φίλιο, καί προχωρόντας πρὸς τὴν Παρασκευή, τὴν ὁποία παντρεύει μὲ τὸ Κωνσταντῖνο Σάββα.

Ἰσαμε ἓνα χρονικὸ διάστημα, ἐπίτροποι καί ἀντιπρόσωποι τοῦ Νικόλα Ζωσιμά

στή διαχείριση τῶν εὐεργεσιῶν του, ἐμφανίζονται, ἔχι πιά συγγενεῖς του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τάξῃ τῶν Ἀρχόντων — πού ἀποτελοῦσε δικαιώματι ἀρχοντίας πολιτικὸ παράγοντα τῆς «Πολιτείας» τῶν Γιαννίνων — ἢ καί ἄλλοι συμπολίτες, ἀπ' ὧσους ἐκλεγόταν σὲ Ἐπιτροπεῖες Ναῶν, γινόταν ἐπίσης καί εἰδικοί διορισμοὶ Ἐφόρων ἐκπαιδευτηρίων καί Ἐπιτροπῶν Νοσοκομείου, Πτωχοκομείου, καί Ὑπανδρείας κορασίων. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους «εὐπατρίδες», ὁ Νικόλας Τζίννης, ὁ Ἀλέξης Πάλλης, ὁ Δ. Δρόσος, ὁ Κ. Ἀθανασίου, ἀπὸ τοὺς πρόσφατα ἔχοντας κατακτήσει τὸν ἐπίσημο τίτλο τοῦ Ἀρχοντα, ὁ Χρῖς. Τσουκανέλης, ὁ Βασίλης Δημητρίου, ὁ Ἰωάννης Διάμπης, ὁ Σπύρος Μπογάς, ἀντιπροσώπευσαν στὰ Γιάννινα τὸ Νικόλα Ζωσιμά στή διαχείριση τῶν εὐεργεσιῶν του ὡς συνεχιστὴ τῆς Ἀδελφότητας.

*

Ὁ Ζωσιμάς ὅμως εἶναι ἀνήσυχος: Θέλει νὰ κατοχυρώσῃ καί νὰ μονιμοποιήσῃ τὸ πρόγραμμα καὶ ἰδιαίτερα τὸ Διαφωτιστικὸ τοῦ Γένους: Τὰ Γράμματα καί τὴ Μάθησιν, τὸ Δάσκαλο καί τὸν Παπᾶ. Ἀποφασίζει αὐτός, ἀντὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ὑπάρχοντα στὰ Γιάννινα πολλὰ κατώτερα σχολεῖα: Μαρτύσειο, Μπαλάνειο τέως Γιγόνμα, Παυλίδειο, νὰ ἰδρῶσῃ τὴ Σχολὴ τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητας, καί στέλλει ἐδῶ χρήματα καί ἀγοράζονται τὰ ἀναγκαῖα οἰκὸπεδα.

Κατὰ τὸ 1836 ὅμως, ὁ δαίμονας τῆς διάλυσης κυριεῖ τις ψυχὰς τῶν Ἐφόρων τῆς ὑπὸ οἰκοδόμησιν Σχολῆς: Μιὰ μερίδα ἀπ' αὐτοὺς, κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γράφουν στὸ Ζωσιμά νὰ τοὺς στείλῃ 17.000 τάλληρα (85 χιλ. ρούβλια) γιὰ τὸ κτίσιμό της. Καθὼς ὅμως τὸ μαθαίνουν οἱ ἄλλοι — εἶχαν

1. Βλ. Φ. Σεγκούνη, Ἱστορία τοῦ Βεῆρ Ἀλῆ Πασιὰ παρὰ λογιότατο Κ. Δ. Τζουκαλά Ἡπ. Χρον. 1934 σελ. 3 καί ἐπ. καί ἰδιαίτερα τίτλους 760 καί ἐπ. 1630 καί ἐπ.

2. Πατέρας τοῦ Γεωργίου Σταύρου, Βλ. καί Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου εἰς Ἡπ. Χρον. 1939 σ. 261, 271, 274, 285 καί ἄλλοι.

3. «...μειρακιόθεν ἀδοθήτορος καί ἀπροστάτευτος παντάπασι ἀπὸ τοῦς γεννήτοράς του, εἰς τὴν πενιχρὰν τῶν κατάστασιν, ἐφῆσεν μῶλα ταῦτα τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελείᾳ εἰς ἐπίφθονον ὁπωσοῦν κατάστασιν.» Ἡπ. Χρον. σελ. 72 (εἰς ἐκκλησιαστικὸν ἀποδεικτικόν).

4. Οἰκογένεια Σάββα ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἀρχόντων. ὑπάρχει ὅμως καί Σάββας νέος ἀρχοντας.

5. Π. Ἀραβαντινοῦ, ὅπου πρὸς πᾶν, σ. 259.

6. Βλ. καί Κ. Παπαγεωργίου, ἡ Παιδεία στὴν Ἡπειρο, Κέρκυρα 1950 σελ. 54 καί ἐπ.: — Μαρτύσειος, στὴν περιοχὴ ὁδοῦ 21 Φεβρουαρίου, τῶρα κατεστραμμένη Μπαλάνειος, στὴν Πλατεῖα Βενιζέλου, κατεστραμμένη, Παυλίδειος στὸ τέρμα ὁδοῦ Γεωργίου Β', κατεστραμμένη.

7. Ἡ περιοχὴ μεταξὺ ἀπέναντι σπητιῶν Μιχαηλίδη Μίσου καὶ λοιπῶν, Πορσινέλλα, Παράσχου (τῶρα Γεν. Διοίκηση) Πατσιαντά, οἰκὸπεδο Φίξ. Ἀγροτικῆς Τράπεζας, Ζωσιμαίας (παλῆας Σχολῆς), οἰκὸπεδα τότε Μπαμπανίκου, Μάλκου, Μπέρκου, Ἀθανασίου.

ἀπὸ τὸ 1832 ἀκόμα, ἐποχὴ τῆς ἀγορᾶς τῶν οἰκόπεδων, σημειωθεὶ οἱ πρῶτες ἀνωμαλίες— γράφουν στὸ Ζωσιμᾶ νὰ μὴ στείλῃ χρήματα, γιὰ αὐτοὶ ποὺ τὰ ζήτησαν εἶχαν σκοπὸ νὰ τὸν «πραγματεύσουν»: νὰ τὸν γελάσουν.

Ἀπὸ τότε δημιουργήθηκε ἐδῶ μιὰ ἀκατανόμαστη κατάσταση, κατὰ τὴν ὁποία, οἱ ἡγέτες τῆς κυβερνώσης στὰ Γιάννινα τάξης, χωρίστηκαν σὲ δυὸ φατρίες εἰς βᾶρος τῶν χρημάτων τῆς Κοινότητος, τῶν προοριζόμενων γιὰ ἐκπαιδευτικούς καὶ φιλανθρωπικούς σκοπούς, οἱ ὁποῖες πολεμοῦσαν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, ἀνεβάζοντας καὶ κατεβάζοντας Μητροπολίτες¹, πού, λόγω τοῦ ἀξιώματός τους προήδρευαν δικαιοματικὰ στὶς σχετικὲς Ἐπιτροπές. Ἡ διαμάχη δὲ ἐφθασε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε οἱ μερίδες δὲ δίστασαν ν' ἀναμύξουν καὶ τὸ Δυνάστη στὶς καθαρὰ κοινοτικές αὐτὲς διαφορές.

*

Τότε ἀκριβῶς εἶνε ποὺ ἐμφανίζεται στὸ προσκήνιο ὁ Ἀλέξης Φίλιος, νεο-«εὐπατρίδης», ὅπως εἴπαμε, ὁ ὁποῖος, ἔχοντας προσεταιρισθεὶ τὸν ἀνεψιὸ τοῦ Ζωσιμᾶ, Θεοδόσιο Λαμπαδάριο, ἀπὸ τοὺς παληοὺς ἀρχόντες καὶ «ἐξοχότατο ἱατρό», κατορθώνει νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ τελευταίου τῆς Ἀδελφότητος, νὰ διορισθῇ ἀπὸ τὴν Κοινότητα Ἐπιτροπός του, καὶ τελικὰ νὰ ἐκλεγῇ καὶ Προεστὼς τῶν Γιαννίνων. Πθαίνει ὅμως ὁ Ν. Ζωσιμᾶς, καὶ παύουν, σύμφωνα μὲ τὴ διαθήκη, τὰ ἀξιώματα τοῦ Φίλιου.

Ἀπὸ τότε αὐτὸς ἴσαμε τὸ θάνατό του, ἐπὶ μιὰ δεκαπενταετία καὶ πλέον, μὲ ἀκατά-

βλητο πείσμα ἐπιδιώκει νὰ μείνῃ καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ζωσιμᾶ καὶ σὲ ἀντίθεση μὲ ρητὲς τῆς διαθήκης διατάξεις Ἐφορος Ἐκπαιδευτρίων, καὶ διεξάγει μακρότατη καὶ πολυποικίλλη ἀλληλογραφία μὲ τοὺς ἐκ διαθήκης τοῦ Ἐπιτροπous, στὴ Μέσχα, στὴν Ἀθήνα, παντοῦ, χρησιμοποιοῦντας παντοδαπὰ πρόσωπα.

Ὁ Ζωσιμᾶς πεθαίνοντας, εἶχε μὲ τὴ διαθήκη του καταρτίσῃ ὅλο τὸ πρόγραμμα τῶν Ἰδρυμάτων τῆς Ἀδελφότητος, καὶ μὲ διαρκεῖς καταθέσεις, εἶχεν ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιβίωσιν, ἀφίηνοντας ταυτόχρονα καὶ στοὺς συγγενεῖς του, ἀρκετὰ μὲν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ χρηματικὰ ποσά, πολὺ μικρὰ ὅμως σὲ ἀντιπαραβολῇ μὲ τὰ ποσὰ ποὺ εἶχε αὐτὸς παγιοποιήσῃ γιὰ τὰ Ἐδαγῇ Ἰδρύματά του· μεταξὺ φυσικὰ τῶν κληρονομίων, ἦταν καὶ ἡ μικρανειδιά του, γυναῖκα τοῦ Ἀλ. Φίλιου.

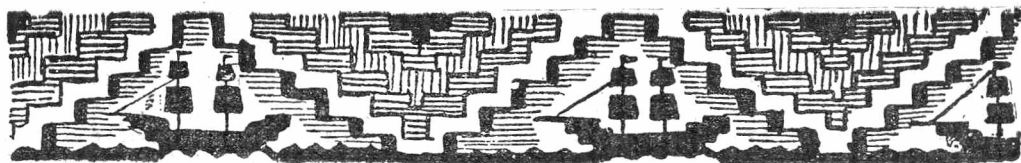
Ὁ Φίλιος ἐχολώθηκε: καὶ ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ Νικόλαος Ζωσιμᾶς, εἶχε θέσει δικαίωμα νὰ διαθέσῃ ὅπως αὐτὸς ᾔθελε τὰ ἀτομικά του χρήματα, ὅχι ὅμως καὶ τὰ ἀνήκοντα στοὺς προαπεθαιμένους ἀδελφούς του, τῶν ὁποίων ἡ περιουσία ἔδει νὰ κληρονομηθῇ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐκάστοτε ἐπιζόντας συγγενεῖς τους, ἀλληλογραφεῖ μακρότατα, καὶ γιὰ τὸ θέμα αὐτό, πότε ἱκετεύοντας, πότε ἀπειλώντας καὶ μεμφόμενος.

Διεκδικεῖ ἐπίσης καὶ τμήμα τῶν χρημάτων τὰ ὁποῖα ὁ Ν. Ζωσιμᾶς εἶχε παραγγεῖλει ὡς «ἐξαίρετο» νὰ διανεμηθοῦν στοὺς ἐπιζόντας πλησιέστερους συγγενεῖς τους.

Ἡ μακροχρόνια αὐτὴ πάλη του καὶ οἱ ἀντίστοιχες διεκδικήσεις του, ἀποτελοῦν κυρίως τὰ θέματα τῆς ἀλληλογραφίας ποὺ περιέχεται στὸ ἀτομικὸ βιβλίον ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀλέξiou Φίλιου, τὸ ὁποῖο περιέχει καὶ γι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πολύτιμες ἱστορικὲς πληροφορίες.

[Συνεχίζεται]

1. Μιὰ ἀπὸ τίς συνέπειες τῆς διαμάχης αὐτῆς ἦταν κατὰ πᾶσα πιθανότητα καὶ οἱ ἐξώσεις ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ θρόνον τῶν Γιαννίνων τοῦ Ἰωακείμ τοῦ 1830 (ἴσαμε 1835), τοῦ περιφήμου στὴν ἱστορία τοῦ τόπου συνονόματου τούτου Χίου, τοῦ κατόπι Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (1835—1838) καὶ τοῦ Ἰωαννικίου ἀπὸ Ρεθύμνης (1838—1840), ποὺ τὸν διαδέχθηκε ξαναγαυρίζοντας ὁ Ἰωακείμ ὁ Χίος.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΑΓΑΡΗ

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

ΣΙΓΙΣΜΟΝΔΟΣ ΜΕΝΕΪΚΟΣ

Ὁ Σιγισμόνδος Μενεΐκος: ἐγεννήθη εἰς Βίλναν τῆς Πολωνίας τὸ ἔτος 1839. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῆς Πετροπόλεως, ὅτε κατὰ τὸ 1863 ἡ Πολωνία ἐπαναστάτησε κατὰ τῆς Ρωσσίας. Ἐκ τῶν πρώτων ἔλαβε μέρος· εἰς τὴν ἐπανάστασιν διευθύνων δέμημα τοῦ Στρατοῦ ὡς ἀξιωματικὸς διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας διὰ τὴν γενναϊότητά του. Ὡς γνωστὸν ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἀπέτυχ· συλληφθεὶς δὲ ὁ Μενεΐκος αἰχμαλώτος κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἡ μήτηρ του ὅμως ἐπέτυχεν νὰ μετατραπῇ ἡ ποινὴ του εἰς ἰσόβια δεσμά, πρὸς ἔκτισιν τῆς ὁποίας ἐστάλη εἰς Σιβηρίαν, εἰς τὰ καταναγκαστικά ἔργα, ὅπου ὑπέφερε τὰ πάνδεινα. Μετὰ δύο ἔτη κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν φυλάκων καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας ἔφθασεν εἰς Ρουμανίαν, ὁπόθεν μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐκεῖ ἐσυνέχισε καὶ ἐπεράτωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν μεγάλην Σχολὴν τοῦ Πολέμου.

Κατὰ τὸ 1870 ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις κατόπιν αἰτήσεως τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως περὶ ἀποστολῆς εἰς Ἰωάννινα ἐγκρίτου μηχανικοῦ ἀπέστειλεν ὡς τοιοῦτον τὸν Σιγ. Μενεΐκον ὁ ὁποῖος διωρίσθη Νομομηχανικὸς Ἡπειροθεσσαλίας μετ' ἔδραν τὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖ μετὰ τινα χρόνον ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ γυμνασιαρχοῦ Σπυρ. Μανάρη Περσεφόνης. Καί τοι ἦτο ὑπάλληλος τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὁποίας παρέμεινεν ἐπὶ 18 ἔτη, ἐν τούτοις ἡγάπα ἰδιαιτέρως τὴν Ἑλλάδα. Πρὸς αὐτὴν ἐστρέφετο πάντοτε ὁ λογισμὸς του καὶ ἕνα εἶχε σκοπὸν τὴν ἐξυπηρέτησίν της.

Ἀπὸ τὸ ἰδανικὸν αὐτὸ ὁρμώμενος ἐξέπόνησε καὶ τὸν χάρτην ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐχαράχθη ἡ Βερολίνειος Γραμμὴ. Ὁ χάρτης οὗτος ἔφερε 2 ψευδώνυμα, τοῦ τότε Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἰωαννίνοις—Φουντούλη καὶ τοῦ συγγενοῦς τοῦ Μενεΐκου ἐκ τῆς συζύγου του Ἰωάν. Σακελλαρίου. Δυστυχῶς ὅμως παρ' ὅλην τὴν ἐπιφυλακτικότητα καὶ τὰ μέτρα ποὺ ἔλαβε διὰ νὰ μὴ γίνῃ γνωστὸν, ὅτι ὁ Χάρτης ἦτο ἔργον δικό του, ἐπροδόθη εἰς τὸν Πασᾶν Ἰωαννίνων, ὅστις συγκαλέσας Συμβούλιον, ἀπεφάσισε τὴν σύλληψίν του. Ἐγκαίρως ὅμως εἰδοποιηθεὶς ὁ Μενεΐκος, ἀπὸ ἓν μέλος τοῦ Συμβουλίου, ὅπερ ἐτύγχανε φίλος του, ἐγκατέλειπεν ἐν καιρῷ νυκτὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας. Τότε πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἦτο ὁ Τρικούπης· παρουσιασθεὶς ἐξέθηκε τὰ κατ' αὐτόν. Οὗτος (ὁ Τρικούπης) τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου Δημ. Ἔργων ὡς ἀλλοδαπὸν μηχανικόν. Διεκρίθη διὰ τὰς μελέτας του ὡς εἶναι π.χ. ἡ ἀλλαγὴ τῆς κοίτης τοῦ Βορραϊκοῦ ποταμοῦ, τοῦ Σεληνούντος, τοῦ Σπερχειοῦ κλπ.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων 1912—13 βλέπων ὁ Μενεΐκος τὴν ἀσκοπον παράτασιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἄδικον αἱματοχυσίαν τῶν Ἑλλήνων λόγῳ τῆς πλεονεκτικῆς θέσεως τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ ὄχυρόν του Μπιζανίου καὶ μὴ ἐφυσχάζων, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς συνάντησιν τοῦ τότε Διαδόχου Κωνσταντίνου. Παρουσιασθεὶς εἰς αὐτόν, ὑπέδειξε τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἂν ἠκολούθει τὸ Ἑλλ. Ἐπιτελεῖον, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ταχεῖα πτώσις τοῦ

Μπιζανίου, επομένως και η λύσις τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Διάδοχος κατανόησας τὴν σπουδαιότητα τοῦ πράγματος, ἀπέστειλε τὸν Μενεῖκον εἰς Ἄρταν, ὅπου ἤδρευε τὸ Ἐπιτελεῖον ἵνα συνεργασθῇ καὶ θέσῃ ὑπ' ὅψιν τῶν ἐπιτελῶν τὸ σχέδιόν του, τὸ ὁποῖον μετὰ σχετικὴν μελέτην ἐνεκρίθη καὶ ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν. Οὕτως ἐπετεύχθη ἡ ταχεῖα πτώσις τοῦ Μπιζανίου.

Εἰς γενομένην δίκην τῶν Στρατηγῶν, πρακτικὰ τῆς ὁποίας ἐκράτησεν ὁ ἡμερήσιος τύπος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ στρατηγὸς Ξενοφῶν Στρατηγός, ἀντικεινῶν τὸς ἄλλους στρατηγούς, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐφιλοδόξει νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἡ ἐκπόνησις τοῦ σχεδίου ἦτο ἰδικόν του ἔργον, ἐπιβεβαίωι μὲ τὸν κατηγορηματικώτερον τρόπον ὅτι τὸ σχέδιον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸν Μενεῖκον¹.

Ἀργότερα ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀμείβων τὸν φιλελληνισμόν του ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.

Ἀγαπῶν τὴν Ἑλλάδα ὡς ἰδίαν του Πατρίδα, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῶν Βαλκανι-

κῶν πολέμων τὴν ὁποίαν ἐδώρησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βαρσοβίας.

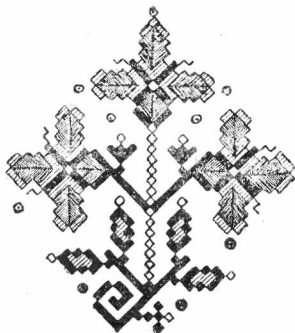
Ἀλλὰ καὶ ἡ Πατρίς του δὲν ἐλησμόνησε τὸ γενναῖον τέκνον της· καλέσας τὸν Μενεῖκον εἰς Πολωνίαν τῷ ἀπένειμε πολλὰς τιμὰς. Οὕτως εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βαρσοβίας, ἐγένετο πρὸς τιμὴν του ἐπίσημος δεξίωσις, καθ' ἣν παρέστησαν οἱ Καθηγηταὶ καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως· ἐξεφωνήθησαν λόγοι ἐξαίροντες τὴν φιλοπατρίαν του, μετὰ τοὺς ὁποίους τῷ ἀπενεμήθη δίπλωμα τοῦ Ἐπιτίμου διδάκτορος τῆς Φιλολογίας καὶ σύνταξις.

Εἰς τὸ μέρος δὲ ὅπου κατὰ τὸ 1863 ἐπρόκειτο νὰ ἀπαγχονισθῇ, ἐφιππος τιμητικὴ φρουρὰ μὲ ἐπικεφαλῆς ἀνώτερον ἀξιωματικὸν τῷ ἀπένειμε τὸ μεγαλύτερον Πολωνικὸν παράσημον VIRTUTIS MILITAR καὶ βαθμὸν ἐφέδρου Συνταγματάρχου τοῦ Πολωνικοῦ Στρατοῦ, μὲ τὴν στολὴν τοῦ ὁποίου καὶ ἐκηδεύθη ὅταν, εἰς ἡλικίαν 86 ἐτῶν ἀπέθανε τὴν 25ην Δεκεμβρίου τοῦ 1925 ἐν Ἀθήναις.

Γ. ΓΑΓΑΡΗΣ

ΣΗΜ. Ὁ υἱὸς τοῦ Μενεῖκου Στανίσλαος σπουδάσας τὴν ἱατρικὴν ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα εἰς Πάτρας ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τὸ 1924 ὡς φοιτητὴς εἶχεν ἐκδώσει εἰς βιβλίον συλλογὴν ποιημάτων του.

1. Τὰς περὶ τοῦ σχεδίου πληροφορίας ἡρύσθημεν καὶ παρὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μενεῖκου (τῆς κυρίας πρώην Γ. Παπανδρέου).

ΙΕΡΟ ΛΕΙΨΑΝΟ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡ ΚΟΣΜΑ

[Μοῦ ἐμπιστεύθηκαν τὶς πιδὶ κάτου δημοσιευόμενες ἐκθέσεις, γιὰ τὸ ὕστερα ἀπὸ ποιῆς συνθῆκες βρίσκεται στὸν Ἱερὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Χιονάδων, Λείψανο τοῦ Ἱσαποστόλου Πάτερ Κοσμᾶ. Οἱ ἐκθέσεις αὐτές, νομίζω πρέπει νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἡ δὲ ἀρμόδια Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή, νὰ προβῇ στὶς καθορισμένες ἐνέργειες γιὰ τὴν ἀναγνώρισή του.] Δ.Σ.

ΕΚΘΕΣΙΣ

Περὶ τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος καὶ Ἱσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Νέου τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ μαρτυρήσαντος κατὰ τὸ ἔτος 1779, γραφεῖσα καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ γέροντος Νικολάου Λιάτση ἐν Χιονάδες, ὑπ' ἐμοῦ τοῦ Οἰκονόμου ἐν Ἱερεῦσιν Εὐαγγέλου Οἰκονόμου Ἐφημερίου Πυρρογιάννης

Εὐρισκόμασταν στὴ Φίρη κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 97, καὶ ἀπ' ἐκεῖ πήγαμεν καὶ δουλέψαμεν στὴ Μαλακάστρα μαζὺ μὲ ἄλλους χωριανούς. Εἶχε πλημμυρίσει τὸ ποτάμι τοῦ Μπερατίου καὶ ἔπνιξε τὸν κάμπο. Μᾶς ἔστειλαν χαμπέρι ἀπὸ τὸ Κολικόντασι ποὺ ἦταν δύο ὧρες μακριὰ ἀπὸ τὴ Φίρη νὰ πᾶμε νὰ δουλέψουμε στὸ Μαναστήρι στὴν Παναγία καὶ πήγαμε ἡμεῖς οἱ τρεῖς ἐγὼ ὁ τάκης Σακούλης καὶ τὸ παιδί ὁ τόλη Φίλης. ἐκεῖ κοντὰ εἶναι καὶ τὸ Μαναστήρι τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ ποὺ τὸν εἶχαν πνίξει οἱ τούρκοι στὸ ποτάμι τὰ παλὰ τὰ χρόνια γιὰτὶ δὲν ἄφινε τὸν κόσμον νὰ τουρκεψουν.

ἐκεῖ τὸ Μαναστήρι εἶχε γιομῆση ἄμμο ἀπὸ τὴν πλημμύρα ἕως στὰ Σιασίδια καθὼς καὶ τ' ἄλλο τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ. δουλέψαμεν ἡμεῖς σκώσαμε τὰ σιασίδια παραπάνω καθὼς καὶ τὴν Ἁγία Τράπεζα. ἐκεῖ ἦταν καὶ μιὰ καρσέλα ποὺ εἶχε τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου καὶ εἶπαμεν ὅλοι καλὸν εἶναι νὰ πάρουμε ἓνα λείψανο νὰ τὸ πᾶμε στὴν Ἐκκλησία στὸ χωργιὸ μας ἀλλὰ ἡ Καρσέλα ἦταν κλειδωμένη καὶ τὰ κλειδιά τὰ εἶχε ὁ Γούμενος. στὸ διάστημα αὐτὸ μᾶς ἔγραψε ὁ Πασᾶς ἀπὸ τὸ Ἀλμπασάνι νὰ πᾶμε νὰ δουλέψουμε ἐκεῖ. ἀφῆ-

καμε τὸν τάκη Σακούλη νὰ ἀποτελειώσῃ τὴν ἐργασία καὶ εἶπαμεν νὰ φροντίσῃ νὰ πάρῃ χωρὶς ἄλλο Ἁγία λείψανα. καὶ ὕστερα ἡμεῖς φύγαμεν γιὰ τ' Ἀλμπασάνι καὶ ὁ τάκης ἔμεινε ἐκεῖ. μιὰ μέρα ὁ Γούμενος ἄφησε τὰ κλειδιά ἐκεῖ καὶ ὁ τάκης καθὼς μοῦ εἶπε ἀργότερα τὰ πήρε καὶ ἀνοίξε τὴν καρσέλα καὶ πήρε ἓνα Ἁγιο λείψανο καὶ ὅταν πήγε στὸ χωργιὸ τὸ πήγε στὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ ἔδωκε τοῦ Παπαζήση. τὸ λείψανο αὐτὸ φαίνεται ὅτι θὰ εἶναι ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ἁγίου ἀπὸ τὸν ἄγκωνα καὶ κάτω.

αὐτὰ ξεύρω καὶ ὁμολογῶ μὲ φόβον Θεοῦ καὶ μὲ βάρος τῆς συνειδήσεώς μου ὅτι τὸ λείψانون αὐτὸ ποὺ εἶναι σήμερα στὴν ἐκκλησίαν μας ἦταν καὶ εἶνε καὶ θὰ εἶνε καὶ θὰ λέγεται καὶ θὰ γράφεται (λείψانون τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ) ποὺ ἁγίασε στὸ Μπεράτι καὶ ὅτι τὸ ἔφερε ἀπ' ἐκεῖ ὁ τάκης Σακούλης. Παρακαλῶ δὲ τοὺς χριστιανούς τῆς χώρας μας νὰ σέβωνται αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἀσπάζωνται εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὡς λείψانون τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Νέου.

Χιονιάδες τῇ 10 Ἰανουαρίου 1943

Νικόλαος Λιάτσης

Διαβεβαιοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ Ἱεροσύνῃ μας ὅτι εὐρεθέντες εἰς τὸ χωρίον Χιονιάδες καὶ κατόπιν παρακλήσεως τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ Αἰδ. ἱερέως Γεωργίου Παϊσίου συντάξα τὴν ὡς ἄνω ἐκθεσιν περὶ τοῦ Λειψάνου τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος καὶ Ἱσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Νέου ὡς ὁ ἐν ἡλικίᾳ 85 ἐτῶν γέρον Νικόλαος Λιάτσης μοὶ ἐξιστόρησεν. τὸ διατὶ δὲν

ἔγραφεν ἰδίαις χερσὶν τὴν ἔκθεσιν ταύτην ὁ ὑπογράφας αὐτὴν γέρον Νικόλαος Λιάτσης τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οὗτος ἔχασε κατὰ πολὺ τὴν ὁρασίν του. εἰς γενομένην δὲ παρατήρησίν μου μήπως δὲν ἔχονται ἀληθείας ὅσα περὶ τοῦ Ἁγίου Λειψάνου μοι ἐξιστόρησεν μοῦ ἐδήλωσε σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι ὅλα ἔχονται ἀληθείας. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡμεῖς διαβεβαιούμεν καὶ ἐκ δευτέρου τὸ γνήσιον τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκθέσεως ταύτης.

Συνιστῶμεν δὲ καὶ προτρέπομεν ὅπως ἅπαντες οἱ εὐλογημένοι χριστιανοὶ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸ τὴν ἐμπρέπουσαν εὐλάβειαν καὶ προσκύνῃν ἵνα καὶ τοῦ Ἁγίου ἡ χάρις μετὰ τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Χιονάδες τῇ 10 Ἰανουαρίου 1943

ὁ Ἐφημέριος Πυρσογιάννης
† Οἰκονόμος Εὐάγγελος

*

ΕΚΘΕΣΙΣ

Ἱερέως Πατᾶ Ζήση Μάτσου, περὶ τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Χιονάδων εὐρισκομένου Ἁγίου Λειψάνου τοῦ Νεομάρτυρος καὶ Ἰσαιοστόλου Κοσμᾶ τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ μαρτυρήσαντος

Εἶναι πολλὰ χρόνια τώρα πού ὁ Τάκης Σακούλης μοῦ ἔφερε σὲ ἓνα κοντὶ στενόμακρο ἀπὸ τενεκὲ ἓνα λείψανο καὶ μοῦ εἶπε νὰ τὸ βάλω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διότι εἶνε λείψανο τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ πού σκότωσαν οἱ τοῦρκοι στὸ Κολικόντασι τοῦ Μπερατιοῦ. ἐγὼ διὰ νὰ βεβαιωθῶ τὸν ἐξέτασα λεπτομερῶς καὶ μοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς :

τὸν καιρὸν πού ἐπλημμύρισε τὸ ποτάμι τοῦ Μπερατιοῦ ἐγύρισε καὶ ἐπνίξε τὸν κάμπον καὶ τὰ σκέπασε ὅλα. ἐγιάμισε καὶ τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ στὸ Κολικόντασι ἀπὸ ἄμμο ἕως στὰ στασίδια. ἡμεῖς τότε δουλεύαμε εἰς τὴν φέρη. καὶ ἄφ' οὗ ἔπαυσε ἡ πλημμύρα μᾶς εἰδοποίησαν νὰ πᾶμε νὰ δουλέψωμε στὸ Μοναστήρι καὶ πήγαμε ἐγὼ, καὶ ὁ Νικόλας λιάνσης καὶ τὸ παιδί ὁ Τόλης φίλης καὶ δουλέψαμε ἐκεῖ κάμποσον καιρὸ. ἐκεῖ ἦταν καὶ μιὰ καρσέλα ξύλινη καὶ μέσα καθὼς μάθαιναν ἦταν τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου. Κουβεντιαστήκαμε ὅλοι καὶ εἶπαμεν ὅτι καλὸν πρᾶγμα εἶναι νὰ πάρωμε ἓνα ἅγιο λείψανο γιὰ νὰ τὸ πᾶμε

εἰς τὴν Ἐκκλησίαν στὸ χωριὸ μας. ἀλλὰ ἡ καρσέλα ἦταν κλειδωμένη καὶ τὰ κλειδιά τὰ εἶχεν ὁ Γούμενος καὶ φυλάγαμε τὴν περίστασιν νὰ μπορέσωμε νὰ πάρωμε ἓνα ἅγιο λείψανο. ἀργότερα ὁ Νικόλας λιάνσης μὲ τὸ παιδί τὸν τόλη φίλη ἔφυγαν καὶ πῆγαν εἰς τὸ Ἐλβασάνη καὶ μὲ παρηγγεῖλαν ἐμένα νὰ κάμω τρόπον νὰ πάρω ἓνα λείψανον χωρὶς ἄλλο. Καὶ ἀφοῦ αὐτοὶ ἔφυγαν ἔμεινα ἐγὼ μόνος μου καὶ δούλευα ἐκεῖ. Μιὰ ἡμέρα ὁ Γούμενος εἶχε λησμονήσει τὰ κλειδιά στὴν Ἐκκλησίαν καὶ τότε μοῦ δόθηκε καιρὸς ν' ἀνοίξω τὴν καρσέλα καὶ νὰ πάρω τοῦτο τὸ λείψανον καὶ πιστεύω θὰ εἶναι ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ἁγίου.—αὐτὰ μοῦ εἶπεν ὁ τάκης Σακούλης.— Ἐγὼ δὲ ἀφοῦ τοῦ συνέστησα ὅτι εἶναι ἁμαρτία μεγάλη μήπως καὶ τυχὸν μοῦ λέγει ψεύματα καὶ δὲν εἶναι ἀληθινὰ λείψανο τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ.— μὲ ἐβεβαίωσεν μὲ ὅρκον ὅτι ὅλα τὰ λεγόμενά του εἶναι ἀληθινὰ μάλιστα δὲ ἐπεκαλέσθη καὶ τὰς μαρτυρίας τοῦ Νικόλας λιάνσης καὶ τοῦ Ἀποστόλη φίλη, τότε τὸ παρέλαβα καὶ ἀφοῦ πρῶτον τὸ ἀσπάσθηκα τὸ ἔβαλα μέσα εἰς τὴν καρσέλαν μαζὺ μὲ ἄλλα λείψανα.

Ἀργότερα αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔφιασε ἓνα κοντὶ ἀσημένιον εἰς τοὺς χρυσοκοῦς εἰς αὐλῶνα ὅπου ἐργάζονταν καὶ μοῦ τὸ ἔφεραν ἦταν ὀλίγον τὸ κοντὶ κοντήτερον δὲν τὸ χωροῦσε τότε ἐγὼ τὸ κτύπησα καὶ μάκρυνε καὶ τὸ χώρσεε καλὰ διότι ἐσχημάτισε γκοῦβα καὶ εἶναι σήμερα τὸ λείψανο αὐτὸ θησαυρὸς τῆς Ἐκκλησίας μας Ἁγιος Ἀθανάσιος.

Αὐτὰ ξεῖρω καὶ ὁμολογῶ καὶ ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ μου διαβεβαιῶ μὲ φόβον Θεοῦ καὶ μὲ βάρος τῆς συνειδήσεώς μου ὅτι τὸ λείψανον αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας καὶ τὸ ἔφερεν ὁ τάκης Σακούλης—ἦταν εἶναι καὶ θὰ γράφεται καὶ θὰ Ἀγιαζεται ἀπὸ τοὺς μετέπειτα Ἱερεῖς καὶ παρὰ πάντων θὰ γνωρίζεται εἰς αἰῶνας τοὺς ἅπαντας ὡς λείψανον τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Νέου γνήσιον γνησιώτατον.

Αὐτὰ ἐκ προνοίας Ἱερατικῆς γράφω πρὸς ἀποφυγὴν πάσης τυχόν παρεξηγήσεως ἢ προστριβῆς εἰς τὸ μέλλον. Συνιστῶ δὲ καὶ προτρέπω ὅπως ἅπαντες οἱ εὐλογημένοι χριστιανοὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι

ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ὅπως ἀποδίδωσιν εἰς αὐτὸ τὴν ἐμπρέπουσαν εὐλάβειαν καὶ προσκύνησιν ἵνα καὶ τοῦ ἁγίου ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογία εἴη μετὰ πάντων αὐτῶν. Ἀμήν.

Χιονιάδες τῇ 12 Ἰανουαρίου 1943

† Παπᾶ Ζήσης Ἱ. Μάτσου.

*

ΕΚΘΕΣΙΣ

Περὶ τοῦ Λειψάνου ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Νέου τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ μαρτυρησαντος κατὰ τὸ 1779, ὑπὸ Ἱερῶς Γεωργίου Παΐσιου

Κατὰ τὸ ἔτος 1933 γενομένης ὁμιλίας περὶ τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ μετὸν μακαρίᾳ τῇ λήξει Δημήτριον (Τάκη) Σακούλην μοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Τὸν καιρὸ πὺν δουλεύαμαν στὴ Φίρη ἐπῆγα μαζὺ μετὸν Νικόλα Λιάτση καὶ τὸν Τόλη Φίλη καὶ δουλέψαμαν καὶ στὸ Μαναστήρι τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ στὸ Κολικόντασι πὺν εἶχε πλημμυρίσει τὸ ποτάμι τοῦ Μπερατιοῦ κ' εἶχε γιομήσει κ' ἡ Ἐκκλησία τοῦ Μαναστηριοῦ ἀπὸ ἄμμο ἕως στὰ στασίδια. Ἐκεῖ ἦταν καὶ μιὰ καρσέλα καὶ καθὼς μάθαμαν εἶχε τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου, καὶ εἶπαμαν ὅλοι ὅτι εἶναι καλὸν νὰ πάρωμε ἕνα ἅγιο λείψανο γιὰ τὴν Ἐκκλησίᾳ στὸ χωργιὸ μας, ἀλλὰ ἡ καρσέλα ἦταν κλειδωμένη καὶ τὰ κλειδιὰ τὰ ἔχε ὁ Γούμενος. Ἀργότερα ἔφυγε ὁ Νικόλα Λιάτσης μετὸ παιδί τοῦ Τόλη Φίλη γιὰ τὸ Ἐλμπασάνι, κ' ἔμεινα ἐγὼ μόνος μου. Φεύγωντας ὁ Νικόλα Λιάτσης μοῦ εἶπε ὅτι χωρὶς ἄλλο νὰ κάμης τρόπο νὰ πάρης ἐκεῖ λείψανο. Τέλος πάντων μιὰ μέρα ὁ Γούμενος ἀλυσμόνησε καὶ ἄφ' ἑκε τὰ κλειδιὰ στὴν Ἐκκλησίᾳ. Τότε γὰρ τὰ πῆρα κ' ἀνοιξα τὴν καρσέλα καὶ πῆρα ἕνα λείψανο, καὶ πιστεύω θὰ εἶναι ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ἀγίου ἀπὸ τὸν ἄγκωνα καὶ κάτω. Τὸ λείψανο αὐτὸ τὸ εἶχα μαζὺ μου. Ἀργότερα ἔφικασα ἕνα κουτὶ τεγκεδένιο καὶ τὸ βάλῃ μέσα καὶ τὸ ἔφερα ὅταν ἦρθα στὸ χωργιὸ καὶ τὸ ὅδωκα τοῦ Παπαζήση νὰ τὸ βάλῃ στὴν Ἐκκλησίᾳ. Ἀργότερα πάλιν ὅταν δούλευα στὴν Αὐλῶνα ἐπῆγα στοὺς Χρυσικοὺς καὶ τοὺς παρήγγειλα νὰ μοῦ φράσουν ἕνα κουτὶ ἀσημένιο μὲ καπάκι καὶ μοῦ τὸ ἔφισαν. Τὸ κουτὶ αὐτὸ ἐμένα

δὲν μοῦ ἄρρεσε. Ἦθελα νὰ εἶναι ὡμορφότερο καὶ καλλίτερο. Δὲν ξεύρω τάχα πόσο θὰ γυρέψουν οἱ χρυσοκοὶ στὰ Γιάννενα νὰ τὸ χυναν αὐτὸ καὶ νὰ ἔφαιναν ἄλλο μὲ λουλούδια κεκτισμένο, καὶ νὰ ἔγραφαν καὶ τὸ νομά μου». Καὶ συμφωνήσαμε ὅτι ὅταν ἐγὼ πάγω στὰ Γιάννενα νὰ πάρω τὸ κουτὶ καὶ νὰ ῥωτήσω πόσο θὰ στοιχίσῃ. Πράγματι δὲ κατόπιν συνεννοήσεως καὶ μετὸν Ἐφημέριον τότε τοῦ χωργιοῦ Παπαζήσην (λαϊκὸς ἐγὼ) ἐπῆρα τὸ κουτὶ καὶ πῆγα στὰ Γιάννενα καὶ ῥώτησα τοὺς χρυσοκοὺς καὶ μοῦ εἶπαν ὅτι διὰ νὰ κάμουν ἄλλο κουτὶ θέλουν δι' ἐργασίαν μόνον 300 δραχμῶν. Τὸ ἔφερα πάλιν στὸ χωργιὸ καὶ τοῦ εἶπα σχετικῶς διὰ τὴν τιμὴν. Ἀλλὰ αὐτὸς ἐπειδὴ τοῦ καθυστέρουντο πολλῶν ἐτῶν ἐνοίκια ἐκ τῆς ἐν Αὐλῶνι ιδιοκτησίας του, ἀνέβαλε τοῦτο εἰς εὐθετώτερον χρόνον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡσθένησε καὶ ἀπέθανε. Ἔτσι δὲ σήμερον εἶναι τὸ ἀπλὸ αὐτὸ ἀσημένιο κουτὶ τὸ ὁποῖον καθὼς μοῦ εἶπεν ὁ Παπαζήσης, ἦτο ὀλίγο μικρότερο καὶ δὲν χωροῦσε τ' ἅγιο λείψανο, ἀναγκάστηκε νὰ τὸ χτυπήσῃ μετὸ σφυρὶ διὰ νὰ σχηματίσῃ κοίλωμα καὶ νὰ χωρέσῃ τὸ λείψανο.

Αὐτὰ ἡξεύρω κατόπιν τῆς προφορικῆς ὁμολογίας πρῶτον) τοῦ μακαρίᾳ τῇ λήξει Δημητρίου (Τάκη) Σακούλη κατὰ τὸ ἔτος 1933. Δεύτερον) κατόπιν τῆς προφορικῆς καὶ γραπτῆς ὁμολογίας τοῦ σεβαστοῦ γέροντος κ. Νικολάου Λιάτση γραφείσης διὰ χειρὸς τοῦ Ἐφημερίου Πυρσογιάννης Οἰκονόμου ἐν Ἱερεῦσιν Εὐαγγελίου Οἰκονόμου. Τρίτον) κατόπιν τῆς προφορικῆς ὁμολογίας τοῦ κ. Ἀποστόλου Φίλη κατὰ τὸ 1934 ὁπότε ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἀβυssiνίαν, καὶ τέταρτον, κατόπιν τῆς προφορικῆς καὶ ἐγγράφου ὁμολογίας καὶ διαβεβαιώσεως τοῦ πρώην Ἐφημερίου Χιονιάδων Αἰδес. Παπαζήση, ἐν ταῖς ὁποῖαις, οὐδεὶς ἄλλος λόγος συνέτρεξε διὰ τὴν σύνταξιν αὐτῶν, εἰμὴ μόνον ν' ἀποδειχθῇ ἡ γνησιότης καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἁγίου Λειψάνου, εὐρίσκωνται δὲ αὐταὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὡς ἀψευδεῖς μαρτυρίαι, ἵνα μὴ ποτε ἀμφισβητηθῇ ἡ γνησιότης αὐτοῦ.

Κατόπιν ὅλων αὐτῶν, ὁμολογοῦμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐπὶ τῇ Ἱερῶσύνῃ ἡμῶν διαβε

βαιοῦμεν, μὲ φόβον Θεοῦ, καὶ ἐν βάρει τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι: τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Χιονιάδων (ἅγιος Ἀθανάσιος) εὐρισκόμενον λείψανον ὅπου τὸ ἔφερε ἀπὸ τὸ Κολικόντασι ὁ Δημήτριος (Τάκης) Σακούλης, ἥτοι εἶναι καὶ θὰ εἶναι καὶ θὰ λέγεται καὶ θὰ γράφεται καὶ θὰ ἀγιάζεται ἀπὸ τοὺς μετέπειτα Ἰερεῖς καὶ παρὰ πάντων θὰ γνωρίζεται εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπαντας ὡς «ἱερὸν καὶ ἅγιον Λείψανον τοῦ ἁγίου Νεομάρτυρος καὶ Ἰσαποστόλου Κοσμά τοῦ Νέου τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ μαρτυρῆσαντος κατὰ τὸ ἔτος 1779».

Αὐτὰ ἐκ προνοίας θρησκευτικῆς τε Ἱερατικῆς καὶ Ἑνοριακῆς γράφω, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης τυχόν παρεξηγήσεως

ἢ προστριβῆς εἰς τὸ μέλλον. Συνιστῶ δὲ καὶ προτρέπω ὅπως ἅπαντες οἱ εὐλογημένοι χριστιανοὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, τόσον οἱ ἐν τῷ χωρίῳ, ὅσον καὶ οἱ πέριξ καὶ οἱ ἀπανταχοῦ, αἰτίας διδομένης, ἀποδίδωσιν εἰς τὸ γνήσιον γνησιώτατον αὐτὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Κοσμά τὴν ἐμπρέπουσαν εὐλάβειαν καὶ προσκύνησιν, ἵνα καὶ τοῦ ἁγίου ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος, σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογία εἴη μετὰ πάντων Ὑμῶν. Ἀμήν.

Χιονιάδες τῇ 15 Ἰανουαρίου 1943

Ὁ Ἐφημέριος Χιονιάδων
Παπᾶ Γεώργιος Παῖσιος

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

—Κοῦκκους σὰν φέτο ἄκιρους (=ἄκαιρος) τοῦ χρόν' ἄς μὴ λalήσῃ.

Γιὰ παράκαιρα φαινόμενα, ἀπὸ τὰ ὅποια μάταια ἤλπισε κανεὶς εὐτυχία καὶ τὰ ὅποια ἀντιθέτως, ἔφεραν δυστυχία.

—Κόφι κλαρί (=κλαδί) κι μαύλα του (τὸ ἄλογο).

Γιὰ ὅσους ἐπιχειροῦν μὲ ἀνόητα μέσα νὰ προσελκύσουν τοὺς ἀτίθασσους.

—Κουτσοὶ στραβοὶ στοὺν Παντιλέημονα.

Ὅτι ὅσοι ἀποτυγχάνουν ἢ ὅσοι δυστυχοῦν συρρέουν ὅλοι, ὅπου ἀκούσουν ὅτι ὑπάρχει βοήθεια κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀναπήρων, ποὺ ζητοῦν βοήθεια ἀπὸ τὸν Ἅγιο Παντελεήμονα. Ἡ παροιμία εἶναι πανελληνία γνωστὴ. Στὰ Γιάννινα συνδιάζεται καὶ μὲ τὴν «σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις» μετὰδασιν τῶν Γιαννιωτῶν στὸ νησί τῆς λίμνης διὰ τὸ προσκύνημα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τὸ καλοκαίρι.

—Κραῖνε, κραῖνε (=μίλα, μίλα) φλύαρε, ὅσο νᾶρθ' ἢ γνῶσι σου.

Ὅτι ἡ φλυαρία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνοησίας.

—Κραίνου γῶ, τσαμπουνίζ' κι' σὺ ἄντρας μου.

Γιὰ τὰ ἀτίθασσα γύναια ἢ καὶ γιὰ ὅσους περιφρανοῦν τοὺς καλλιτέρους τῶν στῆ γνῶσι καὶ τῇ φρόνῃ.

[Συλλογὴ: Εὐ. ΜΠΟΓΚΑ]

ΠΑΝΑΓΩΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, Ὑφηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ*

(ΒΙΟΣ-ΔΡΑΣΙΣ-ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ)

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

ΠΟΙΗΜΑ ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΑΝΘΡΑΚΙΤΟΥ

Ἰερῶς τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων

«Καὶ εἶπεν Ἡλίας, ζῆ Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον», Βασιλειῶν Γ' κεφ. ΙΖ'.

Βασιλεύει τὸ ρόδον ἀνάμεσα εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀνθέων, καὶ μὲ τὸ φοινικὸ-
—χρώον του εἶδος στεφανωμένον, στολίζει κάθε γλυκύπνοον κήπον. Ὁ κρῖνος μὲ τὴν
λευκότητα, ἡγεμονεύει τὰ ποικλόχροα βλαστήματα εἰς τοὺς λειμῶνας, καὶ μὲ τὴν
ἀστράπτουσαν τοῦ προσώπου του εὐμορφίαν σβύνει κάθε ἀπανθισμένην πορφύραν.
Οἱ χρυσοπολύτιμοι¹ λίθοι, φυτρωμένοι ἀπὸ τοὺς βαθεῖς κόλπους τῆς γῆς, ἀκτινο-
βολοῦσιν ὡς λαμπροστόλιστοι ἀστέρες τὸ σκοτεινόμορφον τῆς νυκτὸς πρόσωπον.
Ὁ ἥλιος ἂν καὶ μὲ ἄλλα προτερήματα ζωγραφίζει μέσα εἰς τὸ κυκλοτερές πρόσω-
πον τῆς φύσεως τὴν ὠραιότητα, μὰ περισσότερον μὲ τὴν φυσικὴν του θερμότητα
ζωογονεῖ, καὶ περιθάλλει μὲ ἄρρητον δύναμιν, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅσα ἐν τῇ γῇ,
ὅσα ἐν τῷ ἀέρι, καὶ ὅσα σχεδὸν ὁ αἰώνιος δημιουργὸς μὲ παντοδύναμον θέλη-
σιν ἐκατασκεύασε.

Ρόδον ὠραιότατον μέσα εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀγίων ἀνέτειλεν ὁ θαυμαστὸς
καὶ ἐνδοξος πυρίπνοος Ἡλίας, πεφυτευμένον ἀπὸ τὸν αἰῶδιον γεωργόν, καὶ ποτι-
ζόμενον μὲ τὸ νέκταρ τῆς χάριτος, ἐπάνω εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ οἴοιου ἐξωγράφησεν,
ὄχι ἓνα οὐρανὸν μὲ διαφόρους ἀστέρας, ἢ μίαν μυριοχρώματον γῆν, μὰ αὐτὴν τῆς
ἀγιότητος τὴν ἀκρόρροιαν², αὐτὴν τὴν ἰδέαν τῆς εὐσεβείας, αὐτὸ τὸ ἀρχέτυπον τῆς
καθαρότητος, τὸν Ἑλικῶνα τῶν Μουσῶν, τὴν λαμπρότητα τῶν ἀστέρων, τὴν εὐω-
δίαν τῶν ἀνθέων, σχεδὸν τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν ἀρετῶν, καὶ τόσον ὅτι νὰ ἦθε-
λες λογιάσῃ νὰ μὴ εἶναι γέννημα τοῦ ὑπὸ σελήνην κόσμου, ἀλλ' ἓνα βλάστημα
ἐπουράνιον τῆς αἰωνίου μακαριότητος, διὰ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς ἐν προφήταις Σει-
ράχ, θεωρῶντας τὴν μεγάλην του ἀρετὴν, μὲ θαυμάσιον ἐκπληξιν βοᾷ λέγων· «ὡς
ἐδοξάσθης, Ἡλία, ἐν τοῖς θαυμασίοις σου· καὶ τίς ὁμοίός σου καυχᾶσθαι;» (Σειρ. 48,4).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. χρυσοπολύτιμοι.

2. ἀκρόρροιαν.

Ἡλίας φλογοπύρσευτος. Ἀνάμεσα εἰς τὸ τοῦ παντός θέατρον, ἐστάθη ὁ οὐρανοδρόμος Ἡλίας τόσον διάπυρος, ὅπου ὑπερεῖχε μὲ θαυμάσιον ὑπεροχὴν κάθε ζέσιν· ἀστέρος, κάθε φλογοσύνθετον στοιχεῖον, καὶ κάθε ἔνθερμον ζῆλον, ὅπου δευτέρος ἤθελεν ἔχει ἐναντίον εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ καὶ μὲ τὸ νὰ εἶχε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του ἀναμμένην τὴν ζέσιν τῆς εὐσεβείας, δὲν ἔπαυε καθ' ἑκάστην νὰ μὴ χοχλάζῃ ἐναντίον τοῦ ἄδου καὶ τῆς ἀσεβείας, καὶ νὰ μὴ τῆς καταφλέγῃ τὰ σπέρματα μὲ τὰ πυρφόρα τοῦ σώματος ῥήματα. Μαρτυρεῖ μου τὸν λόγον ὁ αὐτὸς προφητικώτατος Σειράχ λέγων· «Καὶ ἀνέστη Ἡλίας ὁ προφήτης ὡς πῦρ· καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ὡς λαμπὰς ἔκαίετο» (Σειρ. 48,1). Μὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, πλημμυρίζοντάς του ἡ θερμότης εἰς τὰ χεῖλη παρακινᾷ νὰ λέγῃ· «Ζηλῶν ἐξήλωσα τῷ Κυρίῳ Παντοκράτορι» (Γ' Βασ. 19, 10).

Ἀκόμη δὲν ἔφθασεν ὁ ἅγιος εἰς ἡλικίαν καὶ εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς γεννήσεως εἰς τὴν ἀκρόρρειαν¹ τῆς ἀγιότητος ἀνυψώθη, μὲ τοὺς πόδας ἀκόμη τὴν γῆν δὲν ἐπάτησε, καὶ τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ διέρχεται, ἀκόμη δὲν ἀπλώνει τὰ ἄρμενα διὰ νὰ πλεύσῃ τὴν βαθύκολπον θάλασσαν τῆς ζωῆς, καὶ αὐτόπτερος καταλαμβάνει τὸν λιμένα τῆς μακαριότητος. Χαριτόμορφος μὲ ἀγγελολαμπροπρόσωπα πρῶτον συνομιλεῖς, καὶ τελευταῖον μὲ ἀνθρωπογῆϊνα λογικόμορφα. Καὶ ὅτε ἔτεκεν ἡ μήτηρ αὐτὸν (ἱστορεῖ τὸ μουσικοευκέλαδον τοῦ ὕμνογράφου στόμα), εἶδεν ἄνδρας λευκοφανεῖς, αὐτὸν προσαγορεύοντας. Πρὶν νὰ περιβάλῃ τὰ παιδικὰ σπάργανα, ἐσπαργανώθη μὲ τὴν φλογόμορφον πορφύραν τοῦ πυρός, καὶ πρὶν νὰ ἀνοίξῃ τὰ χεῖλη εἰς τὸ μητρικὸν γάλα ποτίζει αὐτὴν μὲ θερμότητα. «Καὶ εἶδεν ὅτι ἐν πυρὶ αὐτὸν ἐσπαργάνουν, καὶ φλόγα πυρὸς ἐδίδων αὐτῷ φαγεῖν». Ὡ θαυμάσιος ἀρετὴ! Ὡ ἐξαιρετος γνώμη τε καὶ ἀγιότης!

Φθάνει ὁ οὐρανοβάμων Ἡλίας εἰς τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας, μὰ μὲ τρόπον ἐξαιρετον, διότι καθὼς ὁ τῶν ἀνδρῶν βασιλεὺς, ὁ μέγας λέγω πλανήτης ἥλιος, ἀνατέλωντας² τὴν ροδοδάκτυλον Ἀνατολήν, καὶ ἀναβαίνωντας μὲ γιγάντειον δρόμον, ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, τότε δείχνει τὴν ὠραιότητα τοῦ προσώπου του, τότε λαμπραῖς ταῖς ἀκτίσι τὸν ἅπαντα κόσμον καταλαμπρύνει, τότε πλέον φλογοδέστερος γίνεται —τέτοια λογῆς καὶ ἡ καλλονὴ τῶν προφητῶν· ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον, ὅταν ἐποτίσθη αὐτὴν τὴν οὐρανοπυρίμορφον δρόσον, τότε πλέον λαμπροπυρσόμορφος ἐφάνη, τότε πλέον τοῦ ἀναψεν ὁ διάπυρος ζῆλος τῆς εὐσεβείας, καὶ ὡς λαμπὰς θερμοτάτη ἀνάμεσα εἰς τὴν κατάξηρον ὕλην τῆς ἀσεβείας ἔκαίετο. «Καὶ ἀνέστη Ἡλίας ὁ προφήτης ὡς πῦρ, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ὡς λαμπὰς ἔκαίετο» (Σειρ. 48, 1). Ὅχι ὡς τὸ ὄρος τῆς Αἵτης μὲ γῆϊνον πῦρ, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰς τὰς αὐγοειδεῖς ἀκτίνας τῆς τρισηλίου θεότητος. Καὶ διὰ νὰ δείξῃ πῶς δὲν εἶχε συγγένειαν μὲ τοὺς ὑπὸ σελήνην ἀνθρώπους, μὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς εὐκελάδους τοῦ παραδείσου κύκλους, καταπατεῖ μὲ ἐλευθέρου πόδα τὰ ποικιλοστόλιστα οἰκήματα³ τῶν πόλεων καὶ ὡς ταχύπτερος ἀετὸς καταλαμβάνει τὴν ἔρημον. Διότι τότε ὁμιλεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν Θεόν,

1. ἀκρόρρειαν.

2. ἀνατέλλωντας.

3. οἰκήματα.

ὅταν ἀπὸ τὰς ὠραιότητας τοῦ κόσμου ἤθελεν ὑψωθῇ, καὶ ἀπὸ τὴν μυριοκύμαντον τοῦ βίου θάλασσαν νὰ εὕρῃ τὸν λιμένα τῆς ἡσυχίας. Τότε προσκαλεῖται μέσα εἰς τὴν σκηνὴν νὰ θεωρήσῃ τὴν θείαν δόξαν, ὅταν τὸ ὄρος τῶν ἀρετῶν ἤθελε πατήσῃ. Τότε τοῦ ἀστράπτει ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος τοὺς ὀφθαλμούς, ὅταν μὲ νηστείας τὴν ψυχὴν ἤθελε καταλαμπρύνῃ.

Ἄλλὰ ποῦ σου ὦ ἅγιε τὸ ἑνὶ πυρίπνουν τοῦ πυρός; ποῦ σου ἡ φλογόμορφος γλῶσσα; ποῦ ἡ θερμότης; ποῦ ὁ ζῆλος ὅπου πάντα διὰ τὴν εὐσέβειαν σου ἀνάπτει; Βλέπεις τοὺς ἀγρίους τυφῶνας νὰ ὑψώνωνται κατὰ τῆς ἀληθείας μὲ ἕκα τὸν κεφαλὰς, καὶ δὲν τὰς κατακαίεις; βλέπεις τοὺς σατανικοὺς λύκους νὰ ἀρπάξουν τὰ λογικὰ πρόβατα, καὶ δὲν σφενδονίζεις; Τὸ κλάδος τῆς εἰδωλολατρείας ἀνθεῖ, καὶ μὲ πυρσοφόρους ἀκτῖνας² δὲν τὰς ξηραίνεις; οἱ σπινθῆρες τοῦ ἄδου ἀνάπτουσι, καὶ μὲ τὴν δρόσον τῆς χάριτος δὲν τοὺς σβύνεις; Ἰσως ἀναβαίνωντας εἰς τὸ ὄρος σου καταπαύει ὁ ζῆλος! Ἰσως συνομιλῶντας μὲ τοὺς ἀγγέλους καταφρονᾷς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Πυθαγόρας; Ὁχι, βέβαια, ὄχι, ὦ θεοφροῦνητον ἄθροισμα, ἀμὴ ὑψώνεται εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ σαῖτεύσῃ πλέον πικρότερα αὐτὸν τὸν ἀντίπαλον, αὐτὸν τὸν ἀποστάτην, αὐτὸν τὸν κοσμοκράτορα καὶ σκοτεινόμορφον κύκλωπα τοῦ ἄδου. Καὶ ἰδοὺ στρέφει μὲ φοβερὸν βλέμμα εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ μὲ τὸ γύρισμα, τοῦ κλείει³ τοὺς καταρράκτας, διὰ νὰ μὴ δροσίσῃ πλέον μὲ τὰς φυσικὰς τῶν ἐπιρροάς. «Καὶ εἶπεν Ἡλίας, ζῆ Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον, εἰ ἔσται τὰ ἔτη ταῦτα δρόσος καὶ ὑετός, ὅτι μὴ διὰ στόματος λόγου μου» (Γ' Βασ. 17, 2).

Ἐτῆζι ὠμίλησεν ὁ ἅγιος καὶ εὐθύς ἡ γῆς ἐξηραίνεται, τὸ ὕδωρ ἐχόχλαζε, ὁ ἀήρ ἐφλογίζετο, καὶ ἡ κτίσις ἅπασα εἰς μίαν ὁλόκληρον Κουκουσὸν ἐμορφώνετο. Μὰ διὰ νὰ μὴ πάσχη καὶ ὁ ἀγγελόμορφος προφήτης, τοῦ πλημμυροῦσιν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος οἱ ποταμοὶ τὸ νερόν, τρέχουσιν ἀπὸ τὸ ἄλλο ταχύπτερα τὰ ὄρνεα μὲ τὴν τροφήν. Καὶ οἱ κόρακες, ἔφερον αὐτῷ ἄρτους τῷ πρωῒ καὶ κρέας τὸ δείλης, καὶ ἐκ τοῦ χειμάρρου⁴ ἔπιεν ὕδωρ.

Κινᾶται ἀπὸ τὸν ἐδικόν του ὀρίζοντα ὁ λαμπροστόλιστος πλανήτης Ἡλίας, ἀφίνει τὸν Ἰσραηλιτικόν⁵ χῶρον καὶ ἔρχεται εἰς χήραν γυναῖκα, ὅχι τὸσον χηρευμένην ἀπὸ τὸν σύζυγόν της ὅσον ἀπὸ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα.

Μὰ διατί (ὦ φιλέοργοι) εἰς μίαν ἀλλόφυλον, εἰς μίαν ἀκάθαρτον καὶ ἀπερίτμητον πορεύεται ὁ ἅγιος; Ἰσως ἐβυθίσθη ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὰς ἀκάνθας τῆς ἁμαρτίας; Τάχα δὲν ἦτον ἄξιος νὰ βαστᾷ ἕνα ἄνθος τῆς ἀφθαρσίας, μὲ μία δευτέρα χαναναία τοῦ ἔθνους; Μοῦ ἀποκρίνεται λαμπρότατα ὁ μακάριος πατὴρ⁶ Θεοδώρητος, λέγων, ὅτι «εἰ καὶ τοὺς ἄλλους ὁ νόμος ἐκώλυε τῆς τῶν ἀλλοφύλων ἐπιμιξίας, ἵνα μὴ ἐκπορνώσῃ, τὸν προφήτην ὅμως οὐχ ὡς ἁμαρτήσαντα⁷, ἀλλ' ὡς

1. τοῦ.

2. ἀκτῖνας.

3. κλύει.

4. χειμάρρου.

5. Ἰσραηλιτικόν.

6. ὁ τῆς μακαρίας πατὴρ.

7. ἁμαρτήσαντα.

εὐεργετῆσαι δυνάμενον, οὐ μόνον οὐκ¹ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ καὶ προσέταξεν ἀπελθεῖν». Ὡσάν νὰ ἔλεγεν· ὁ θεῖος νόμος τοὺς ἄλλους Ἰσραηλίτας² ἡμπόδιζε μὲ τὰ ἔθνη νὰ συνομιλοῦσι διὰ τὸ εὐμετάβλητον, μὰ τὸν θεῖον προφήτην, ὅχι μόνον δὲν τὸν ἡμπόδιζεν, ἀλλὰ καὶ διὰ θείου ἀγγέλου τὸν ὁδηγεῖ νὰ φθάσῃ, διὰ νὰ ἤθελε τὴν χαριτώσῃ μὲ τὰς πηγὰς τῶν θαυμάτων του. «Δικαίῳ γὰρ ὁ νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάτοις» (κηρύττει ἡ πνευματόσοφος γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου). Ἄρχεται πνευματόβρυτος πηγὴ νὰ δαιψιλεύῃ τὰς χάριτας καὶ μὲ τὰ δροσοπυρίμορφα ῥήματα νὰ τῆς παρηγορῇ τὴν γυμνότητα, Ὁ Ἰσραὴλ μέσα εἰς τὴν πολυτάραχον θάλασσαν ἐταράττετο, καὶ ἡ χήρα μέσα εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀναπαύσεως γαληνόμορφος πάντα ἐχαίρετο. Ὁ Ἰσραὴλ μέσα εἰς τὰς ἀκάνθας τῆς ἀσεβείας, ἄλλο δὲν ἐτρύγα παρὰ πληγὰς, ἡ χήρα μέσα εἰς τὰ εὐσκιόφυλλα³ ἄνθη τῆς θεογονισίας, ἄλλο δὲν ἐθήριζε παρὰ τὰς στάχους τῆς ζωῆς. Ἀγριοπρόσωπος ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν εἰς τὸν Ἰσραὴλ, τοὺς λοιμοὺς καὶ λιμοὺς φοβερίζει⁴ εἰς τὴν χήραν πάντα ἀνέφελος γελᾷ, καὶ μὲ τὴν πικιλόρρυτον δρόσον τὴν παρηγορεῖ. Ὁ προφήτης εἰς τὸν Ἰσραὴλ σπέρνει κατάρας, καὶ ἄλλο δὲν θησαυρίζει, παρὰ θανάτους⁵ ἡ χήρα δὲν ἀκούει ἄλλο παρὰ τὰς εὐλογίας τοῦ ἁγίου· «ἡ ὕδρις τοῦ ἀλεύρου οὐκ ἐκλείψει καὶ ὁ καψάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ ἐλαττονήσει» (Γ' Βασ. 17, 14). Καὶ καθὼς ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς τὴν χηρεύουσαν τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν μὲ διάφορα χαρίσματα κατεκόσμησεν, τοιούτοις λόγοις καὶ ὁ Ἥλιος εἰς τὴν ἀλλόφυλον γυναῖκα ἐνῆργησε⁶ πλημμυρίζει τὸ ἄλευρον διὰ νὰ ζυμώσῃ⁷ ὅλον τὸ φύραμα τῆς ψυχῆς, χωρὶς νὰ ἐργάζεται μὲ τοὺς βόας τῆς ἁμαρτίας, τῆς πληθύνει τὸ ἐλαιον διὰ νὰ λιπαίνῃ πάντα τὴν νοσητὴν τῆς κεφαλῆς, καὶ νὰ ἀποδιώκῃ μακρὰν κάθε σκληρότητα τῶν πειρασμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ τῆς μακαρίας ἄνθος ὁ Θεοδώρητος σοφώτατα μοῦ τὸ βεβαίον λέγων· «ἡ δὲ χήρα τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν προετύπου, τὸν γὰρ ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν διωκόμενον⁸ Χριστὸν προσεδέξατο».

Εἴληφε πέρας ἕως ἐδῶ τὸ παρόν.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ Ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ β'.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΑΝΘΡΑΚΙΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΥΟ ΚΑΤΑ ΑΘΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Περὶ τοῦ ἀρίστου καὶ κυρίως ὄντος ἡτοὶ Θεοῦ.

1. Πᾶν τὸ παρ' ἡμῖν εὐρεθὲν ἢ οὐσίαι, ἢ τρόποι οὐσιῶν. Οἱ μὲν τρόποι πρόδηλον ὅτι ἀτελεῖς. Οὐ γὰρ ἂφ' ἑαυτῶν ὑφίστανται. Τὰ δὲ σώματα φύσιν ἔχει τοῦ κινεῖσθαι καὶ διαρρεῖσθαι καὶ τοῦτο ὑπὸ τινος ἔξωθεν. Τὰ δὲ πνεύματα καὶ

1. οὐκ om.

2. Ἰσραηλίτας.

3. εὐσκιόφυλλα.

4. ζημώση.

5. ὁ om.

6. Διοκώμενον.

ταῦτα ἔξωθεν· καὶ γὰρ ἐπιθυμεῖν¹ καὶ φοβεῖται καὶ δειλιᾷ, καὶ παρ' ἄλλων παντοίων παθῶν κυριεύεται, ὅπερ οὐ σμικρᾶς ἀτελειότητος ἔλεγχος. Εἰ δὲ ταῦτα ἀτελῇ, ἄρα ἔστι τι τέλειον παρ' οὗ μηδέ τι ἁλλεῖπει. Ἐκ γὰρ τῆς ἁλλείψεως τούτων ἐπὶ τὴν ἰδέαν του ἀνελλειπούς εὐλόγως² παραγίνομαι Πᾶν γὰρ ἁλλεῖπές διὰ τοῦτο λέγεται τοιοῦτον, ὅτι τοῦ ἐντελοῦς ἀπολείπεται, οὐ μὴν δὲ τοῦ μὴ ὄντος. Τὸ ὑπάρχον ἔστι τελειότης, ἄρα τὸ τέλειον εἶναι ὑπάρχει, καὶ τοῦτο καλῶ ἄριστον καὶ Θεόν.

Πᾶν ὃν ἔστι ἐν τῷ ἁρίστῳ

πᾶσα τελειότης ἔστιν ὃν

ἄρα πᾶσα τελειότης ἔστιν ἐν τῷ ἁρίστῳ.

Ἄρα τὸ ἄριστον ἀνελλειπές. Ἄρα πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ τελειότητα περιέχει. Ἄρα τὸ τοιοῦτον ἀναρχον, ἀτελεύτητον, αἰδιδιον, ἀκίνητον, ἀμετάβλητον, ἀναγκαῖον, ἔν, ἀγαθόν, σοφόν, μακάριον, καθόλου, μερικόν, ἄκρως ἑραστόν, σεβαστόν, ἐφετόν, καὶ πᾶν ὅ,τι ἐντελές, καὶ ἐνὶ λόγῳ Θεός.

2. Τὸ ἄριστον ἐν ἔστιν, ὅτι τὸ πᾶν ἐν ἑαυτῷ συλλαβὸν ἔχει καὶ παρ' αὐτὸ οὐδὲ ἔστιν ἕτερον ἀπλῶς ὃν. Εἰδὲ καὶ παρ' αὐτό τι εὐρίσκεται, τοῦτο κατὰ τι ὃν καὶ οὐχ ἀπλῶς, ὡς τὰ χρώματα παρὰ τὸ κατ' οὐσίαν ἀπλῶς φῶς. Ἔστιν ἀληθές, ὅτι εὐτακτον³ ἀγαθόν, ὅτι οὐδενὸς ἔστιν ἁλλεῖπές. Ἀκίνητον ὅτι οὐκ ἔχει ἕτερον ἀφ' οὗ κινηθεῖν καὶ τὸ κινούμενον πρὸς τι τέλος ὑπ' ἄλλου κινεῖται ἐφ' ᾧ τι ἁλλεῖπον ἀναπληρώσῃ. Ἀλλὰ τὸ ἄριστον ἔστιν ἀνελλειπές, ἄρα ἀκίνητον. Ἔστιν ἀναγκαῖον ὅτι ἀκίνητον, ἀμετάβλητον, ὅτι ἀκίνητον⁴ ἀπλῇ ἐνέργεια, ὅτι ἀνελλειπές καὶ πρὸς οὐδέ τι δυνάμει. Ἔστι καθόλου ὅτι τοῦ παντός περιεκτικόν⁵ μερικόν, ὅτι μετ' οὐδενὸς συναφθῆναι δύναται· οὐ γὰρ ἀναπληρώσεως δεῖται ὡς συνέχον⁶ τὸ πᾶν.

Ποιητικὸν ἀμοιρεῖ ἐκ τούτου, ὅτι ἀνωτέραν ἀρχὴν οὐκ ἔχει· καὶ μὴν καὶ τελικοῦ, ὅτι οὔτε ὑπ' ἄλλου, οὔτε δι' ἄλλου κινεῖται. Ἄρα ἔστιν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑαυτοῦ. Ἔστι σοφὸν καὶ μακάριον, ὅτι καὶ ταῦτα τελειότητες καὶ τοῦ ἐντελεστάτου οὐκ ἁλλεῖπει. Ἔστιν ἀπλῇ ἐνέργεια, ἀλλὰ καὶ ζῶσα, ἀπαύστως ἐνεργητικὴ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ δι' ἑαυτῆς. Ἔστιν ἔν, ἀλλὰ καὶ ἀπολειπόμενον, ὅτι πρὸς οὐδὲν παρ' αὐτῷ ἀναφέρεται. Ἔστι καὶ σχετικόν, ὅτι ἄρχεται ἀφ' ἑαυτοῦ δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐν ἑαυτῷ ἀποτελεσματίζεται· καὶ τοῦτο ἔστι τὸ ἐν τρία καὶ τὰ τρία ἐν, ὑπὸ τῆς ἀληθείας κηρυττόμενον, ὃ ἔστιν ὁ πατήρ, ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Ὅτι ὁ Θεός ἐστιν αἷτιον ποιητικὸν πάντων.

3. Δέδεικται, ὅτι τὸ ἄριστον μόνον ἔστιν ἀναρχον, αἰδιδιον, ἀμετάβλητον, ἀφ' ἑαυτοῦ ὑφιστάμενον. Ἄρα πᾶν τὸ μὴ ἀναρχον καὶ μὴ ἀμετάβλητον ἐξήρη-

1. ἐπιθυμᾶν.

2. εὐλόγων.

3. συνέχων.

ται τούτου καὶ τὸ εἶναι λαμβάνει. Ἄρα τὰ πάντα ἐκ Θεοῦ ἔχει τὸ εἶναι. Εἰ γὰρ τὸ ἕμὸν πνεῦμα οὐκ εἶχεν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸ αὐτοῦ εἶναι, ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦτο εἶχεν ἢ ἐκ τοῦ σώματος. Ἀφ' ἑαυτοῦ μὲν οὐ δύναται κατὰ τὰ εἰρημένα· οὐδὲν γὰρ ἑαυτῷ ποιῆσαι δύναται. Οὔτε μὴν ἐκ τοῦ σώματος· τὸ γὰρ σῶμα ἀτελέστερον τοῦ νοός. Εἰ οὖν οὔτε ἐκ σώματος οὔτε ἐκ νοός, ἄρα παρὰ τοῦ ἀρίστου καὶ ἐντελεστάτου ὄντος. Οὔτε τι παρὰ τινος ἑτέρου κτιστοῦ· πᾶν γὰρ τὸ παρὰ τὸν θεὸν ἔχει μόνον τὸ ἴδιον αὐτοῦ εἶναι, οὐ μὴν δὲ καὶ τὸ τῶν ἄλλων. Ὁ δὲ Θεὸς ἔχων τὸ πᾶν καὶ πᾶσαν τελειότητα δύναται κατὰ τοῦτο ποιῆσαι καὶ πᾶν ὅ,τι παρ' αὐτόν. Τὸ γὰρ κτί-
ζειν ἐστὶν ἄκρα τελειότης, ἢ δὲ ἄκρως τελειότης ἐστὶ μόνον τοῦ ἀρίστου. Ἄρα μόνον τὸ ἄριστον ἐστὶ ποιητικὸν καὶ συντηρητικὸν τῶν πάντων.

4. Δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἄριστον ἐστὶν ἐντελέστατον, διὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν τελειότητα περιέχειν καὶ τὸ μὴ παρ' ἑτέρου ἡρηθῆναι, τὰ δὲ σώματα καὶ οἱ νόες ἡρητῆνται τούτου καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ εἶναι λαμβάνει, ἄρα τὸ ὄν καὶ ἡ οὐσία οὐ ταῦτὸν ἐπὶ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων. Ἐπὶ μὲν γὰρ Θεοῦ ἀπλῶς καὶ κυρίως, ἐπὶ δὲ τῶν κτισμάτων ἀναλογικῶς μόνον καὶ ὁμωνύμως ὥς ὁψόμεθα.

Ὅπερ δὲ ἐπὶ τῶν κτιστῶν οὐσιῶν, τοῦτ' αὐτὸ καὶ περὶ τῶν τελειοτήτων τῶν κτιστῶν οὐσιῶν ρητέον. Ἐπὶ μὲν γὰρ Θεοῦ πᾶσα τελειότης ἐστὶν ἄκρως ἐντελής, ἐπὶ δὲ τῶν κτισμάτων καὶ κατὰ ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἄκρας τοῦ ἀρίστου τελειότητας.

Πρὸς τούτοις, πᾶν τὸ ἢ τι σωματικὸν ἢ ἀσώματον ἐστὶν ἀτελὲς καὶ παθη-
τικόν. Εἰ δὲ παθητικόν καὶ κινούμενον προϋποτίθεται ἄρα τότε ἐνεργοῦν καὶ κινοῦν. Οὐ γὰρ ἐπ' ἀπειρον ἢ φύσις ὁδεύει. Εἰ δ' εἴποις τὰ πάντα ὑπὸ ταυτομά-
του κινεῖσθαι, ὥς οἱ παρὰ τοῦ Δημοκρίτου ἔφασκον (ταυτόματος συνδρομὴ τῶν ἀτόμων), ὅπως ἐννοεῖται τὸ τοιοῦτον ταυτόματον, ὃν τι ἢ μὴ ὄν· εἰ μὲν μὴ ὄν ἐστίν, ἀδύνατον τὸ εἶναι τι καὶ μὴ εἶναι· εἰ δὲ ὄν, τοῦτό ἐστι τὸ πρῶτον κινοῦν.

Εἰ δ' αὖ εἴποιεν ὅτι ἡ συνδρομὴ τῶν ἀτόμων ἐκ τινος δυνάμεως ἐσωτερικῆς προέρχεται τῶν ἀτόμων, ἐρωτητέον· αὕτη ἢ ἐσωτέρα δύναμις ἢ ὁρᾷ ἢ οὐχ ὁρᾷ. Εἰ μὲν οὐχ ὁρᾷ οὐ δύναται δι' ὀφθαλμοῦ καὶ κανόνος ἐνεργῆσαι, εἰδ' ὁρᾷ καὶ σοφίαν παρέχει, τοῦτο λέγω Θεόν.

Ἔτι εἰ τὸ πᾶν ἦν ἐκ ταυτομάτου, ἔδει τοιῶσδε ἐπὶ πάντων ἀκολουθεῖν. Ἄλλ' ὁρῶμεν ἐν τῇ φύσει ἀποτελέσματα κατὰ τάξιν καὶ κανόνας ἀψευδεῖς γινόμενα. Τάξεις δὲ καὶ μέθοδος οὐκ ἀπὸ τύχης καὶ ταυτομάτου, ἄρα ἡ τῶν πραγμάτων τάξεις παντάπασιν ἀναιρεῖ τὸ ταυτόματον.

Ἡ τάξις ἐπὶ τῆς σοφίας καὶ τοῦ λόγου

ἄρα εἰ δίδεται τάξις, ἀναγκαίως καὶ σοφία καὶ λόγος.

Τὸ κινούμενον πρὸς τι εἶδος κινεῖται, τὸ δὲ πρὸς τι εἶδος κινούμενον διὰ τι τέλος κινεῖται. Ἡ γνῶσις τοῦ τέλους ἐστὶ τοῦ νοός —νοῦς ἐπὶ τῶν σωμάτων οὐκ ἐστίν, εἰ ἄρα κινεῖται ὑπὸ τινος νοός γενικωτάτου κινεῖται, ὅπερ ἐστὶ Θεός.

5. Συνάγεται ἐκ τῶν εἰρημένων α', τὸν κόσμον ἐκ Θεοῦ ποιηθῆναι καὶ μὴ αἰδίου κατὰ τῶν λεγόντων αὐτὸν ἀγέννητον καὶ κατὰ τῶν γεννητὸν μὲν εἶναι, αἰδίον δέ. Πᾶν γὰρ τὸ παρὰ τὸ ἄριστον οὐκ ἐστὶν ὃν καθ' ἑαυτὸ ἀμετάβλητον, ἀλλὰ

τὸ ἄριστον καθ' ἑαυτὸ ἀμετάβλητον. Ἄρα τὸ παρὰ τὸ ἄριστον ἔστι παρ' ἑτέρου γινόμενον, ἄρα κτιστόν. Εἰ δὲ κτιστόν, οὐκ ἔστιν αἰδίων. Τὸ γὰρ παρ' ἑτέρου γινόμενον ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι ἐπὶ τὸ εἶναι μεταβαίνει καὶ εἰπεῖν ἀληθεύει ὅτι ἐν τῷδε μὲν ὑπάρχει τῷ χρόνῳ, ἐν τῷδε δὲ οὐ· ἄρα οὐκ αἰδίων.

Συνάγεται β', ὅτι οὔτε τι κτιστόν τὴν τοῦ κτίζειν δύναμιν δύναται ἔχειν, κατὰ τῶν λεγόντων τὸν κόσμον κατὰ τι μὲν παρὰ Θεοῦ κτισθῆναι κατὰ τι δὲ ὑπὸ τινων νοερῶν δυνάμεων, καὶ κατὰ τινων χριστιανῶν τὸν κόσμον μὲν κτιστόν καὶ μὴ αἰδίων εἶναι λεγόντων, κτισθῆναι δὲ δυνάμενον παρὰ τινος κτιστοῦ. Μόνη γὰρ ἡ θεία δύναμις ἐν ἑαυτῇ τὸ πᾶν ἔχουσα δύναται κτίζειν, τὸ δὲ κτιστόν μόνον τὸ ἴδιον ἔχει ὁρισμένον¹, τῶν ἄλλων ἀπολειπομένων· ὅπερ δ' οὐκ ἔχει, οὐ δύναται δοῦναι. Ἄρα οὔτε τι κτίζειν δύναται

Συνάγεται γ', ὅτι οὐ μόνον αἱ οὐσίαι τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ σχηματισμοὶ αὐτῶν καὶ αἱ² διαφοραὶ παρὰ Θεοῦ τὸ εἶναι ἔχουσιν· καὶ ὅταν μὲν ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς μὴ εἶναι λέγεται ποίησις, ὡς ἐπὶ τῶν οὐσιῶν, ὅταν δὲ ἀπὸ τοῦ κατὰ τι μὴ ὄντος, ὡς ἐπὶ τῶν ιδιοτήτων τῶν οὐσιῶν, λέγεται γένεσις καὶ μεταβολὴ ἐξ ἑνὸς ιδιώματος ἐφ' ἑτερον. Ἄρα πᾶσα τελειότης οὐσίας παρὰ Θεοῦ· ἄρα ἐν τῷ Θεῷ αἱ ιδέαι ὑπάρχουσι καὶ εἰκόνες τῶν δυναμένων ἀπάντων κτισθῆναι. Αὗται δὲ αἱ ιδέαι αἵτιον εἰσὶ παραδειγματικόν· λέγω τὴν σοφίαν καὶ τὸν λόγον δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένοντο. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος, καθὼ Θεός, ἔστιν αἷτιον ποιητικὸν τῶν ἀπάντων.

6. Ἀπορεῖται α', ἂν τὰ παρὰ Θεοῦ γινόμενα ἀναγκαίως ἢ θελήσει παράγονται;

Ρητέον ὅτι θελήσει μόνη· πᾶν γὰρ τὸ κατὰ φύσιν παραγόμενον καθ' ὁμοιότητα φύσεως παράγεται, ὡς ἐπὶ τῶν ὁσημέραι καθορᾶται γενέσεων. Οὐδὲν δὲ κτίσμα κατὰ φύσιν ὅμοιον τῷ Θεῷ· ἄρα οὔτε κατὰ φύσιν παράγεται. Ἐπὶ εἰ δὲ Θεὸς ἀνάγκη καὶ φύσει τὰ κτίσματα παρήγαγεν, ἔδει καὶ ἀναγκαῖον ἔχειν κινεῖν αὐτὰ· οὐ ἐπὶ τὸ κτίζειν ἐκινεῖτο. Ἄλλ' ἀνώτερον αὐτοῦ οὐκ ἔχει, ἄρα οὔτε ἀναγκαίως τὰ παρ' αὐτὸν³ κτίζει. Ἄρα θελήσει καὶ ἐλευθερῶς· ὅθεν καὶ παρὰ τῇ Θεῇ Γραφῇ «πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν ὁ πατήρ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ».

Αἷτιον ὁργανικὸν ἐν τῷ Θεῷ οὐκ ἔστι. Τὸ γὰρ ὄργανον χωριστόν ἐστι τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ ἀδυναμίαν τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας παρεμφαίνει.

Ἀπορεῖται β', τίνοι λόγῳ ὁ Θεὸς ἄνευ ὕλης καὶ κινήσεως ἐν χρόνῳ τὰ πάντα ἐποίησεν;

α') ἡ λύσις ἐστὶν ἡ τοῦ λόγου ἄγνοια τῆς ἀπορίας ταύτης. Ἡμεῖς γὰρ τὴν τῶν πραγμάτων ἴσμεν ἀλληλοδιάδοχον γένεσιν, ιδεᾶν δὲ εὐκρινῇ οὐκ ἔχομεν τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ δι' ἀποφάσεως αὐτὴν γινώσκουμεν, ἥτοι μὴ γένεσιν εἶναι.

β') ὁ τεχνίτης δυνάμεως ὢν πεπερασμένος, ὃ ἔχει ἐν τῷ νῷ ἐν τῇ τοιᾷδε ὕλῃ εἶδος ἐγχαράττει. Θεὸς δὲ ἀπείρου δυνάμεως ὢν σὺν τῇ εἶδει καὶ ὕλῃ ποιεῖται.

1. ὁρισμένον.

2. αἱ om.

3. Διόρθωσις ἐν περιθωρίῳ τοῦ ἐν τῷ κειμένῳ «παρ' αὐτοῦ».

Ἀπορεῖται γ', εἰ ὁ Θεὸς ἀμετάβλητος, ὧς τινα λόγῳ τὸν κόσμον μεταβολῆς ἀνευ τῆς θελήσεως αὐτοῦ ἐποίησε ; τὸ γὰρ μὴ θέλειν ποτὲ τὸν κόσμον, νῦν δι' αὐτὸν θέλειν, δοκεῖ τις μεταβολὴ τῆς θελήσεως αὐτοῦ.

Ρητέον ὅτι ἡ θεία θέλησις πόρῳ τῆς κτιστῆς θελήσεως ἀφέστηκεν· ἡ γὰρ θέλησις ἐπὶ Θεοῦ αὐτὸ ἐστὶ τὸ ἄριστον κατὰ τὸ ἡνωμένον τῆς θεολογίας, καὶ ὥσπερ τὸ κτιστὸν ὃν ἐστὶν ὁμώνυμον τῷ ἀκτίστῳ, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις τῇ τῶν ἀνθρώπων θελήσει. Ἡ θέλησις τῶν κτιστῶν δεῖται τοῦ ἔξωθεν κινουντος ἀγαθοῦ ἢ φαινομένου ὑποκειμένου, δεῖται κινήσεως καὶ μεταβολῆς ἐσωτέρας πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἐφετοῦ. Δεῖται καὶ μέσων, εἰ δὲ κινήσεως, ἄρα καὶ χρόνου καὶ διαδοχῆς καὶ μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργεῖα, καὶ ἐκ μιᾶς ἐφ' ἑτέραν ἀντικειμένην ἐνέργειαν. Ταῦτα οὐ πρόσεστι τῇ θεῇ θελήσει· οὐκ ἔχει τὸ ἀτελές, ὅτι οὐκ ἔξωθεν ὑπὸ τινος κινεῖται, οὔτε ἐσωτερικῶς μεταβάλλεται, οὐ χρόνῳ ὑπόκειται καὶ διαδοχῇ, ἀλλ' ὅγε θέλει διὰ λόγου ἐκφαίνει καὶ ἡ τοιαύτη ἐκφανσις ἐστὶ ποίησις, καὶ τοιῶσδε λέγεται τὸν Θεὸν θέλειν τὸν κόσμον.

Εἰ δ' εἵποις, παρὰ τίνος ὁ Θεὸς πρὸς τὸ μᾶλλον ποιεῖν τόδε ἢ τόδε διορίζεται;

Ἐκ μηδενός· ὁ γὰρ αὐτὸς διορίζει τὰ πάντα πρὸς τὸ εἶναι ἢ μὴ εἶναι. Οὐ γὰρ κινεῖται ὥσπερ ἡ ἡμετέρα, ἀλλὰ κινεῖ. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν κτιστῶν ὁρθῶς ζητεῖται τὰ αἷτια καὶ αἱ ἀρχαί, ἐπὶ δὲ Θεοῦ γελοιῶδες ζητεῖν οὐσίας ἀρχὴν καὶ ἐνεργείας. Ταῦτὸν γὰρ ζητεῖν ἐπὶ Θεοῦ ὅθεν ἡ θεία θέλησις καὶ τὸ ὑφ' ὃ, τοῦ ὁ Θεὸς διορίζεται. Ἀναντίρρητον ἄρα ἐστὶ τὸν Θεὸν αἰτίαν εἶναι ποιητικὴν τῶν ἀπάντων.

[Συνεχίζεται]

ΒΑΣ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ*

Τὸ Μέτσοβον κινδυνεύει νὰ ἀνακατάληφθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους—Σκληρὰ μάχαι εἰς τὰ «Τρία Χάνια» καὶ εἰς τὸν «Προφήτην Ἥλιαν» τοῦ Μετσόβου—Ἀφίξεις Γαριβαλδινῶν εἰς Μέτσοβον καὶ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν εἰς τὸν Δρίσκον

Τὴν ἐπομένην τῆς περιγραφείσης μάχης 10ην Νοεμβρίου τοῦ 1912 καὶ περὶ ὥραν 2αν μ.μ. ἠκούσθησαν πυκνοὶ πυροβολισμοὶ ἀπὸ τὴν θέσιν «Προφήτης Ἥλιος» τοῦ Μετσόβου, εὐρισκομένην βορείως τῆς πόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περιπυλῶν ὥρας. Τὸ δεύτερον Τουρκικὸν ἀπόσπασμα, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνέφερα, ἀνωτέρω, ὅταν ἔφθασε εἰς τὸ χωρίον Φλαμπουράρι, πού συνορεύει μὲ τὴν περιφέρειαν Μετσόβου, συνεπλάκη μὲ τὸ ἀνταρτικὸν σῶμα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Καραγεώργου ἀπὸ τὸ Φλαμπουράρι, τὸ ὁποῖον τὸ ἀπασχόλησε μέχρι νυκτὸς καὶ τοιοῦτοτρόπως δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως εἰς τὴς Πολιτιεῖς διὰ νὰ ἐπιτεθῇ ταῦτοχρόνως μὲ τὸ πρῶτον Τουρκικὸν Ἀπόσπασμα κατὰ τοῦ Μετσόβου. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν τὸ Μέτσοβον ἐσώθη ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς χάρις εἰς τὸν ὀπλαρχηγὸν Καραγεώργον, ὁ ὁποῖος ἀπασχόλησε ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον ἡμέραν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Φλαμπουράρι πορευομένους ἐναντίον τοῦ Μετσόβου. Λόγῳ τῆς ἀπασχολήσεως αὐτῆς οἱ Τούρκοι ἔφθασαν τὴν ἐπομένην 10ην τοῦ μηνὸς εἰς τὴν θέσιν Πολιτιεῖς, ὁπότε εἰκοσι νιζάμηδες κατέλαβον τὸ ἔξωκκλήσι Προφήτης Ἥλιος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐβάδιζον ἀπὸ δύο σημείων πρὸς τὸ Μέτσοβον. Οἱ Μετσοβῖται πολιτοφύλακες Γεώργιος Ἀρνιάνης καὶ Στέφος Πανάγιος καὶ Γεώργιος Ντάλλας φυλάσσοντες ὡς σκοποὶ εἰς προχωρημένα σημεία

καὶ πλησίον ἀπὸ τὸ ἔξωκκλήσι, μόλις ἀντελήφθησαν τοὺς Τούρκους ἔσπευσαν διὰ πυροβολισμῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων νὰ εἰδοποιήσουν τὴν Φρουράν, πού εὐρίσκετο εἰς τὸ Τζιὰν Καρακὸλ καὶ ἐκείνη ἤρχισε νὰ βάλλῃ πυρὰ κατὰ τοῦ ἐπερχομένου ἐχθροῦ. Ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πυροβολισμοὺς εἰδοποιήθησαν τὰ ἐν Μετσόβῳ εὐρισκόμενα στρατιωτικὰ τμήματα. Πάραντα οἱ σαλπικταὶ ἤρχισαν νὰ σαλπίζουν συναγεμὸν καὶ ὅλοι τότε ἤρπασαν τὰ ὅπλα καὶ ἔσπευσαν πρὸς τὸ μέρος τῆς συμπλοκῆς. Πρῶτος κατέφθασεν ἐκεῖ ὁ γενναῖος Μακεδονομάχος ὀπλαρχηγὸς Στέλιος Κλειδῆς μὲ τοὺς ἀνδρας του καὶ ἐπετέθη ἀκράτητος κατὰ τῶν ἐπερχομένων Τούρκων καθὼς καὶ ὅλοι οἱ Μετσοβῖται ἐθελονταί, πού εὐρέθησαν εἰς τὴν προκαλύψιν ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀτρόμητον ἐθελοντὴν Θεόδωρον Ναζήρη. Ὁ διοικητὴς Μήτσας ἐθεάθη ἔφιππος ὀδηγῶν τὸν στρατὸν του, ἐνῶ ὁ καπετὰν Κριάρης, περιπλανηθεὶς κατ' ἀρχὰς πρὸς τὴν γέφυραν Τελικεῖτες ἔσπευδε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του εἰς τὸν Προφήτην Ἥλιαν. Ὁ καπετὰν Κλειδῆς μόλις ἔφθασε ἔξω ἀπὸ τὸν Προφήτην Ἥλιαν ἐδέχθη ραγδαῖα πυρὰ ἀπὸ τοὺς ὠχυρωμένους ἐκεῖ Τούρκους καὶ ἔπεσε νεκρὸς μαζὺ μὲ τέσσαρας ἐκ τῶν ἀνδρῶν του.

Ἡ μάχη συνεχίζεται σκληρὰ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ καταφθάνουν οἱ ὀπλαρχεγοὶ Μπαλαντίνος, Μαλανδρῆς καὶ Παπανίκου μὲ τὰ παλληκάρια τῶν καὶ ἐπιτίθενται ἀκράτητοι κατὰ τῶν Τούρκων, ἀνερχομένων εἰς πεν-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος

τακοσίους καὶ ὀπλισμένων μὲ ὅπλα μάου-
 ξερ. Ὁ Νώντας Παπανίκου γνωρίζων κα-
 λῶς τὰ μέρη ἐκεῖσα προὐχώρησε εἰς βάθος
 δεξιὰ τῆς ἐκκλησίας, ὅπου ὑπάρχουν πολλές
 τσοῦμες (μαγοῦλες) διὰ νὰ ἐπιτεθῇ ἐκ τῶν
 πλαγίων κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν.

Ὁ ὀπλαρχηγὸς Καραγεώργος, μετὰ τὴν
 ἀπασχόλησιν, ποὺ ἔκαμε εἰς τοὺς Τούρκους
 εἰς τὸ Φλαμπουράρι, δὲν ἔμεινε ἀδρανής,
 ἀλλὰ ἠκολούθησε τὸ Τουρκικὸν ἀπό-
 σπασμα ἔξ ἀποστάσεως ἀδέατος. Ὅταν
 ὁ Καραγεώργος ἔφθασε μὲ τοὺς ἄνδρας του
 εἰς τὴν θέσιν Πολιτισίς, οἱ Τούρκοι εἶχον
 ἐμπλακῇ εἰς μάχην μὲ τοὺς ἡμετέρους. Εἰς
 μίαν στιγμὴν τὰ τμήματα Καραγεώργου
 καὶ τοῦ Περιστέρη, ὅστις συνηντήθη μαζύ
 του καὶ τοῦ Παπανίκου ἐπιτίθενται ἐκ τῶν
 πλαγίων καὶ ἐκ τῶν νότων κατὰ τῶν πολε-
 μούντων Τούρκων, οἱ ὅποιοι εὐρεθέντες
 περικυκλωμένοι πανταχόθεν καὶ βαλλόμενοι
 μὲ συνεχῇ καὶ πυκνὰ πυρά, διὰ νὰ ἀποφύ-
 γουν τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐτράπησαν εἰς ἄτα-
 κτον φυγὴν πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν Μουτσά-
 ρας—Φλαμπουράρι, ἀφίσαντες εἰς τὸ πε-
 δίον τῆς μάχης νεκροὺς καὶ τραυματίας
 καὶ ὑπερδιακόσια μεταγωγικὰ φορτωμένα
 μὲ τροφίμα, εἶδη ρουχισμοῦ, κλινოსκεπά-
 σματα, ἀκόμη καὶ ἑκατοντάδες ὁ ἄδες κα-
 ρύδια καὶ μέλι, τὰ ὅποια εἶχον διαρπάσει
 ἀπὸ τὰ Ζαγοροχώρια.

Ἐπαίερχομαι εἰς τὸ ἐξωκκλήσι Προφή-
 τῆς Ἡλίας, ὅπου ἔπεσεν ἡρωϊκὰ ὁ καπε-
 τὰν Κλειδῆς ἀπὸ τοῦ Ρέθυμνον τῆς Κρήτης
 καὶ τὰ τέσσαρα παλληκάρια του. Οἱ ἄνδρες
 τοῦ Κλειδῆ ἔξαγριωθέντες διὰ τὸν ἄδικο
 σκοτωμὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν καὶ ἀψηφοῦντες
 τὰς Τουρκικὰς σφαῖρας, ὥρμησαν ἄφοβοι
 καὶ ἀκράτητοι, ἔθραυσαν τὴν θύραν τῆς ἐκ-
 κλησίας καὶ συνέλαβαν τοὺς εἰκοσι Τούρ-
 κους στρατιώτας, τοὺς ὁποίους κατέσφαξαν
 διὰ μαχαίρας κατὰ τὰ Κρητικὰ ἔθιμα.
 Ἡ καταδίωξις τοῦ φεύγοντος ἔχρου ἐξηκο-
 λούθησε ἀπληθὺς καὶ ἀγρία, διεκόπη ὅμως
 λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος σκότους καὶ οὕτω ἄρ-
 κητοὶ Τούρκοι ἐσώθησαν διὰ τῆς φιλγῆς.
 Αἱ ἀπώλειαι τῶν ἡμετέρων ἀνῆλθον εἰς
 πέντε νεκροὺς καὶ δώδεκα τραυματίας, τῶν
 δὲ Τούρκων εἰς 72 νεκροὺς καὶ τρεῖς αἰχ-
 μάλωτους.

Τὸ Μετσοβον ἐσώθη διὰ δευτέραν φο-
 ρὰν χάρις εἰς τὸν ἡρώϊσμόν καὶ τὴν αὐτο-
 θυσίαν τῶν γενναίων τέκνων τῆς Κρήτης,
 τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν ἐθελον-
 τῶν, οἵτινες πρῶτοι εἰσῆλθον εἰς τὴν μά-
 χην καὶ κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν τὸν ὑπε-
 ράριθμον ἐχθρὸν εἰς ἀπόστασιν ἐκ τοῦ Με-
 τσόβου ἕως ὅτου ἔφθασαν τὰ στρατιωτικὰ
 τμήματα εἰς τὸ πεδίον τῆς φονικωτάτης μάχης

Τὴν ἐπομένῃ 11ην Νοεμβρίου ἐγένετο
 ἀνάνημος καὶ ἐπιβλητικωτάτη ἡ κηδεῖα τοῦ
 ὀπλαρχηγοῦ Στέλιου Κλειδῆ καὶ τῶν τεσ-
 σέρων παλληκαριῶν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν
 τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Μετσοβίτισες
 γυναῖκες ἐθρόνησαν τὰ πέντε παλληκάρια,
 ποὺ προσέφεραν τὴν ζωὴν των διὰ τὴν σω-
 τηρίαν τοῦ Μετσόβου μὲ συγκινητικώτατα
 μοιρολόγια καὶ λόγοι ἐπικήδειοι ἐξεφωνή-
 θησαν ἀπὸ Μετσοβίτας καὶ Κρητῆς συμ-
 πολεμιστὰς.

Παραθέτω ὀλίγας γραμμάς ἀπὸ τὸ
 ἡμερολόγιον ἑνὸς συμπατριώτου καὶ συμ-
 πολεμιστοῦ τοῦ Κλειδῆ σχετικὰς μὲ τὴν κη-
 δεῖαν του : *ἐπῆγα εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἶδα
 νεκρὸν τὸν ἀγαπητόν μας Στέλιον, ἐξη-
 πλωμένον μὲ τὰ ἐνδύματα τῆς ἐκστρατείας,
 μὲ δεμένην τὴν κεφαλὴν, ὥστε νὰ κρα-
 τοῦνται κλειστὰ αἱ σιαγόνες, αἱ ὁποῖαι θὰ
 ἦνοιξαν εἰς μίαν στιγμὴν διατακτικὴν τοῦ
 ἥρωος πρὸς τὰ παλληκάρια του ἢ ἀπὸ ἑνα
 στεναγμὸν τοῦ τελευταίου καὶ στιγμιαίον
 θανατικὸν ἄλγος. Τὸν εἶχαν ἔξαπλώσει
 ἐπάνω εἰς ἕνα μαθητικὸν θρανίον καὶ
 ἔκειτο μέγας. Οἱ πόδες μὲ τὰ βαρέα ὑπο-
 δήματα ἐξεῖχον καὶ ἡ κεφαλὴ, τὴν ὁποίαν
 τόσων εὐγενῶν φιλοδοξίῶν σκέψεις τὴν εἶ-
 χαν τρικυμῆσαι, ἀνεπαύετο εἰς πρόχειρον
 προσκεφάλαιον. Τὸ στόμα του τὸ εἶχαν
 κλείσει μὲ μικρὸν σταυρὸν καὶ ἐπὶ τῶν
 ἐσταυρωμένων χειρῶν του ἐπέκειτο εἰκονι-
 σμάτιον, ὡς ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ἔρεισινώτου
 τοῦ θρανίου αἱ Μετσοβίτισσαι προσερχό-
 μεναι προσεκόλλουν μικρὰ ἀνημμένα ἁγιο-
 κέρια. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατέκειντο οἱ
 ἄλλαι φονευμένοι ὅπως - ὅπως μὲ κομμένα
 τὰ γόνατα, μὲ στρεβλωμένα τὰ πρόσωπα,
 μὲ ἀνατεταμένας τὰς χεῖρας. Καῦμένα παλ-
 ληκάρια !! Ἐπὶ τέλους εἰς φέρετρα ἐξ
 ἀπλανήτων σανίδων ἐστρίμωξαν τὴ λεβεν-
 τιά των καὶ τοὺς μετέφεραν εἰς τὸν ναὸν*

τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Οὐτε λουλούδια δὲν εὐρέθησαν διὰ τὰ γενναῖα στήθη καὶ οἱ συναγωνισταὶ τῶν θέλοντας νὰ καταθέσουν στεφάνους κατέφυγαν εἰς τὸ νὰ κατασκευάσουν τοιοῦτους ἀπὸ φιορόχαρτα, ἀπὸ ἑκείνα, ποὺ τὰ παιδιά κατασκευάζουν τοὺς χαρταετοὺς τῶν καὶ παίζουν εἰς τὸ ὑπαίθριον, ὅταν ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ ἀνοιξιᾶτικοι ἄνεμοι.

Ἡ Κοινότης Μετσόβου, ὅταν κάποτε ἀνεγείρῃ στήλην ἀναθηματικὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος πεσόντων, ἔχει ἱερὸν καθήκον νὰ ἀναγράψῃ ἐπ' αὐτῆς μὲ χρυσὰ γράμματα πρῶτα - πρῶτα τὰ ὀνόματα τοῦ Ταξιάρχου Βενιζέλου ἐκ Θηβῶν, ποὺ ἔπαισεν ἡρωϊκῶς τὴν ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Μετσόβου, τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Στέλιου Κλειδῆ καὶ τῶν τεσσάρων γενναίων συντρόφων του, ἀφ' οὗ πληροφορηθῇ τὰ ὀνόματα τῶν καὶ τὴν γενέτειραν ἐκάστου. Ἐπὶ πλέον τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα, ὀνόματα μαρτύρων τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, δεόν νὰ μνημονεύουν οἱ ἱερεῖς τοῦ Μετσόβου τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁπότε κατ' ἔθιμον παλαιὸν τελεῖται κατ' ἔτος μνημόσυνον τῶν εὐεργετῶν, διότι οἱ ἥρωες αὐτοὶ προσέφερον διὰ τὸ Μέτσοβον τὴν ἀνεκτίμην τὴν ζωὴν των. Ἀλλὰ καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ Μετσόβου ἔχουν ἐπιτακτικὸν καθήκον νὰ διοργανώσουν κατ' ἔτος τὴν 31ην Ὀκτωβρίου ἑορτὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀναπτύσσουν τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Μετσόβου ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ θὰ ἐξαίρουν τὸν ἡρωϊσμόν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν ἐλευθερωτῶν, ποὺ ἔσπευσαν ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ προσφέρουν χάριν τοῦ Μετσόβου τὸ αἶμα τῶν καὶ τὴν ζωὴν των.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δευτέρας σκληρᾶς μάχης ἔσπευσε νὰ ἀναφέρῃ ὁ Μήτσας εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον Ἡλείου μὲ τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα:

Τὴν 1ην μ.μ. ὥραν τῆς χθὲς ἐχθρὸς δυνάμεως τάγματος ἐξ ἀντιθέτου σημείου τῆς προχθεσινῆς μάχης, προερχόμενος ἐκ Φλαμπουραγίου Ζαγορίου ἐπετίθη ἐκ Πολιτισίας. Τῇ συνδρομῇ τῶν σωμάτων Κρητῶν ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Κριάρην, Κλειδῆν, Μπαλαντῖνον, Μπιράκην, Σκουλᾶν, Βολαδάκην καὶ ἀνταρτῶν ὀπλαρχηγῶν Πα-

πανίκου, Καραγεώργου, Περιστερῆ καὶ Μετσοβιτῶν ἐχθρὸς ἀπεκρούσθη μετὰ πεντάωρον λυσσώδη μάχην, ἀφήσας ἐπὶ τοῦ πεδίου πλείστους νεκροὺς καὶ ἐγκαταλείψας ἅπαν σχεδὸν τὸ ὑλικόν του. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐφρονεύθησαν ὁ ὀπλαρχηγὸς Κλειδῆς καὶ τέσσαρες Κρηῖτες, ἐτραυματίσθησαν περὶ τοὺς δέκα, ἐξ ὧν εἰς λοχίας καὶ εἰς στρατιώτης. Ἐκ θεικῶν πληροφοριῶν, ἐπαπειλούμεθα ἐκ διαφόρων σημείων, φρονῶ ὅτι παρίσταται ἀνάγκη ταχείας ἀποστολῆς τοῦλάχιστον ἐνὸς λόχου τακτικοῦ στρατοῦ π ε ι θ α ρ χ ο ὕ ν τ ο ς μετὰ δύο ὀρειβατικῶν πυροβόλων,

Μήτσας, Μέτσοβον 11—11—1912.

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἐστάλη τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα εἰς τὸν Συν)χην Μήτσαν, Μέτσοβον:

«Μέτσοβον ἀπεστάλησαν ἐντεῦθεν εἰς ἐνίσχυσιν ὑμῶν τρεῖς λόχοι πεζικοῦ καὶ λυομένη πυροβολορχία Λαδικοῦ. Παράρχηγος Διαδόχου διετάχθη πρὸ ἡμερῶν στρατηγὸς Γαριβάλδης ἐκ Τρικκάλων ἐπὶ κεφαλῇ 1300 ἀνδρῶν νὰ κατευθυνθῇ Μέτσοβον. Ἐπίσης διετάχθησαν Γαριβαλδινοὶ ὑπὸ Ρώμαν ἐκ Γρεββενῶν ἔλθωσι Μέτσοβον. Τέλος χθὲς Διαδόχου διέταξεν Ἀπόσπασμα Ἡπίτου, συγκεκλιμένον ἐκ δύο ταγμάτων πεζικοῦ καὶ δύο πεδινῶν πυροβολορχιῶν νὰ μεταβῇ Μέτσοβον. Καθ' ὑπολογισμόν Διαδόχου ἔσεται ἐντὸς ἑξ ἡμερῶν.

Ἀθῆναι 15/11/1912

Υπουργὸς Στρατιωτικῶν

Ἐλευθέριος Βενιζέλος

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν συντριπτικὴν ἥτταν, ποὺ ὑπέστησαν τόσον εἰς τὰ Τρία Χάνια παρὰ τὸ Βοτονόσι ὅσον καὶ εἰς τὴν θέσιν Προφήτης Ἡλίας στὶς Πολιτισίες, μίαν περίπου ὥρα βορείως τοῦ Μετσόβου, ὑποχωρήσαντες ἀτάκτως συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν θέσιν Καμπέραγα—Γρεββενίτι, ἀναμένοντες ἐνισχύσεις ἐξ Ἰωαννίνων διὰ νὰ ἀνασυνταχθοῦν. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ δυνάμεις τοῦ Μετσόβου ἀνῆλθον εἰς 800 Κρηῖτας ἀντάρτας καὶ μὲ τὴν διλοχίαν πεζικοῦ ὑπὲρ τοὺς χιλιῶς ἕκατό. Τὴν 17ην Νοεμβρίου ἐφθασεν εἰς Μέτσοβον ὡς ἐνίσχυσις τὸ τάγμα Οἰκονόμου, 609 ἄνδρες καὶ

υπαξιωματικοὶ ὥς καὶ λυομένη πυροβολαρχία Κρούπ (Λαδικού). Ἐφθασαν ἀκολούθως 650 ἐθελονταὶ Γαριβαλδινοὶ ὑπὸ τὸν Ἰταλὸν ταγματάρχην Μπιαγκίνι καὶ ἐκ Τούργια Κρανιαῶς τὸ Σῶμα τοῦ Γαριβαλδινοῦ Ἀλεξάνδρου Ρώμα, 800 ἄνδρες καὶ ἐκ Καλαμπάκας ὁ Πιπίνος Γαριβάλδης, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Ριτσιώτη Γαριβάλδου μετὰ 600 ἀνδρῶν μὲ τὴν διακρινομένην ἐρυθρὰν στρατιωτικὴν στολὴν. Τὴν 20ην Νοεμβρίου κατέφθασε καὶ ὁ γέρον στρατηγὸς Ριτσιώτης Γαριβάλδης μετὰ χειρουργεῖου ὀρεινοῦ, φιλοξενηθεὶς εἰς τὴν ἀρχοντικὴν οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Δημάκη. Εἰς τὸ Σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν εἶχον καταταχθῇ ὁ Κερκυραῖος ποιητὴς Λορεντζὸς Μαβίλης καὶ ὁ δημοσιογράφος Νικόλαος Καρβούνης, εἰς τὸ Μέτσοβον κατετάχθησαν ὁ ἐκ Κρήτης καθηγητὴς Χρηστός Μακρῆς καὶ ὁ πολιτευτὴς Ἀλεξάνδης Τάκης ἀπὸ τὴν Βεντίσταν τῆς Καλαμπάκας. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ κάμω μίαν παρέκβασιν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς ἰέας γενεᾶς, ποὺ ἀσφαλῶς δὲν ἔχουν γνῶσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι πολεμικῆς δράσεως τοῦ Φιλλέλληνος Ἰταλοῦ Ριτσιώτη Γαριβάλδου. Ὁ ἐν λόγῳ Γαριβάλδης ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ Γαριβάλδου γεννηθεὶς τὸ 1847 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1924.

Κατὰ τὸν ἀτυχῇ ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 κατήρησεν ἐν Ἰταλίᾳ ἰδιαίτερον στρατιωτικὸν σῶμα Γαριβαλδινῶν ἐκ τριακοσίων καὶ πλέον Ἰταλῶν ἐθελοντῶν, τετρακοσίων Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ἐθνῶν καὶ ἐπολέμησεν ἐν Δομοκῷ καὶ Βελεστίνῳ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐναντίον τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τοῦ Ἐτέμ πασᾶ, ὅτινα κατέλαβον ὁλόκληρον τὴν Θεσσαλίαν τότε, διὰ τὰ τὴν ἐκκενώσουν μετὰ ἐν καὶ πλέον ἔτος. Οἱ στρατιῶται τοῦ στρατηγοῦ Γαριβάλδου ὠνομάσθησαν ἐρυθροχίτωνες, διότι ἐφόρουσαν χιτῶνιον καὶ πληθύνον χρώματος ἐρυθροῦ. Ὁ χαράσσωσιν τὰς γραμμάς αὐτάς, παιδί ἐπὶ τῶν τότε, φεύγων μετὰ τῆς οἰκογενείας ἐκ Φαρσάλων ὥς πολεμοπαθὴς πεζῇ διὰ Λαμίαν, ἀντίκρουσε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν μεταξὺ Δομοκοῦ—Λαμίας θέσιν Δερβέν Φούρκα τοὺς ἐρυθροχίτωνας τοῦ Γαριβάλδου ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν αἱματηρὰν

μάχην τοῦ Δομοκοῦ καὶ ὀδεύοντας πρὸς Λαμίαν. Κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912, ἂν καὶ ἔπασχε τοὺς πόδας ἀπὸ χρονίους ρευματισμούς, παρ' ὅλην τὴν ἀντίδρασιν τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Ἑλληνα λοχαγὸν Γαριβαλδινὸν Ἀλέξανδρον Ρώμαν καὶ κατήρτισεν ἐν Ἑλλάδι Σῶμα Ἑλλήνων Ἐρυθροχιτώνων. Τὸ Σῶμα αὐτὸ κατ' ἀρχὰς ἐστάλη εἰς Μακεδονίαν καὶ ἔδρασεν εἰς τὴν περιφέρειαν Καϊλαρίων (Πτολεμαῖδος) ἀργότερον δ' ἔφθασεν εἰς Μέτσοβον καὶ ἐκεῖθεν τὴν 22αν Νοεμβρίου ἤρχισε ν' ἀναχωρῇ διὰ Δρίσκον, ὅπου οἱ δισχίλιοι καὶ πλέον Γαριβαλδινοὶ ἐπολέμησαν μὲ ἡρωϊσμὸν καὶ αὐτοθυσίαν ἐναντίον ὑπεραρίθμων Τούρκων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν εἰς Μέτσοβον ὁ συνταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ Ματθαίουπολὺς καὶ ὑπ' αὐτὸν ὑπὴλθον ἅπαναι αἱ περὶ τὸ Μέτσοβον στρατιωτικαὶ δυνάμεις. Ὁ ἐν λόγῳ Ματθαίουπολὺς τὴν 25ην Νοεμβρίου ἐπὶ κεφαλῇ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος ἀνεχώρησε διὰ Δρίσκον, ἀφήσας εἰς Μέτσοβον τὸν Μήτσαν μετὰ δύο λόχων καὶ οὐλαμοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασαν εἰς Μέτσοβον δύο τάγματα τοῦ Ἡπίτου ἐκ Γρεββενῶν, ἐνῶ ἄλλα δύο τάγματα ὑπὸ τὸς ταγματάρχας Γεωργόπουλον καὶ Φιλικὸν κατηνθύνθησαν διὰ Πολιτισὲς εἰς Γρεββενίτι. Οἱ Γαριβαλδινοὶ παρ' ὅλας τὰς πρώτας ἐπιτυχίας, ποὺ ἐσημείωσαν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ παρ' ὅλον τὸν ἡρωϊσμόν των ὑπέστησαν συντριπτικὴν ἥτταν. Τὴν 27ην Νοεμβρίου ἐτραυματίσθη ὁ ταγματάρχης Γαριβαλδινὸς Μπαρδόπουλος, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη νὰ μετακομισθῇ. Τὴν ἐπομένην 28ην ἐτραυματίσθη διὰ δευτέραν φορὰν καὶ διεκομίσθη εἰς τὸ χειρουργεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρετοῦσαν ὥς ἀδελφαὶ νοσοκόμοι αἱ δύο θυγατέρες τοῦ στρατηγοῦ Γαριβάλδου καὶ ἡ κυρία Ἀσπασία Ἰωάννου Ράλλη πρωθυπουργοῦ ἐπὶ κατοχῆς, τὸ γένος Μαυρομιχάλη. Κατὰ τὴν φονικωτάτην μάχην τῆς 28ης Νοεμβρίου ἐφονεύθησαν πολλοὶ Γαριβαλδινοὶ καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Κερκυραῖος ποιητὴς Λορεντζὸς Μαβίλης καὶ ὁ ἐκ Κρήτης καθηγητὴς Χρηστός Μακρῆς. Ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς 29ης Νοεμβρίου οἱ Γαρι-

βαλδανοί ήρχισαν νά καταφθάνουν εις Μέτσοβον, όπου μετέδωσαν τόν πανικόν των. Ὁ Μήτσας μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἐτήρησε τήν τάξιν τότε εις Μέτσοβον μέχρι τῆς ἐκείθεν ἀναχωρήσεως τῶν Γαριβαλδινῶν καί τῶν ἐθελοντῶν εις τὸ ἐσωτερικόν. Τὴν 4ην Δεκεμβρίου ἐπέστρεψεν εις Μέτσοβον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς τὸ Τάγμα Γεωργακοπούλου τοῦ ἀποσπάσματος Ἡπίτου, ἀποτελούμενον ἀπὸ πεζοναύτας ὀπλισμένους μὲ ὅπλα Γκρᾶ. Τὴν 9ην Δεκεμβρίου τουρκικὸν ἀπόσπασμα κατέλαβε τὰ Ζαγοροχώρια καὶ τὴν ἐπομένην 10ην τοῦ μηνὸς ἐπεξετάθη μέχρι Γρεββενίτι καὶ Δρεσενίτικον. Τὴν 11ην Δ)βρίου ὁ Ματθαίου-πουλος μετὰ τοῦ Τάγματος Οἰκονόμου τοῦ ἀποσπάσματος Ἡπίτου καὶ πυροβολαρχίας Λαδικοῦ ἀνεχώρησεν ἐκ Γοτίστης πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ στρατοῦ Ἡλείου καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ Μήτσας μὲ τὰς ὀλίγας δυνάμεις εἶχε νά ἀντεπεξέλθῃ μόνος του κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Μπεκήρ Ἀγᾶ, δρῶντος ἐλευθέρως πλέον εις τὰ Ζαγοροχώρια. Τὸ Μέτσοβον διέτρεχε προφανῶς κίνδυνον νά ἀνακαταληφθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εὐτυχῶς τὴν 15ην Δεκεμβρίου ἔφθασαν εις Μέτσοβον ἐκ Καλαμπάκας τριακόσιοι ὀπλίται πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἡ ὁποία τὴν 19ην προώθησε τὴν ἀμυνάν της εις Χρυσοβίτσαν, όπου ἐγκατέστησε προφυλακὰς ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Γεωργόπουλον. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔφθασαν εις Μέτσοβον τριακόσιοι ἀκόμη ὀπλίται καὶ ἄπαντας τούτους ὁ Μήτσας ὠργάνωσεν εις τριλοχίαν ἐθνοφρουρῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐφ. ὑπολοχαγοῦ Λουπινᾶ. Τὴν 21ην Δ)βρίου ἔφθασεν ἄλλη δύναμις 260 ἐθνοφρουρῶν καὶ μία πυροβολαρχία Κρούπ. Ὁ Μήτσας διὰ τῶν δυνάμεων του, ἀνεχομένων εις 2175 ἀνδρας ἀπεφάσισε νά ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀμυναν καὶ νά ἐνεργήσῃ ἐπίθεσιν κατὰ τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, αἵτινες κατεῖχον τὸ Δρεσενίτικον καὶ τὸ Δεμάτι. Δυστυχῶς ὅμως ἀπέτυχεν ἡ ἐπιχείρησις αὐτῇ παρ' ὅλην τὴν γενναίότητα καὶ τὴν αὐτθυσίαν τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ φθορὰ θὰ ἦτο μεγάλη, ἐὰν δὲν παρεκώλυον τὴν τουρκικὴν καταδίωξιν τὰ ἐθελοντικά Σώματα Καμηζέλι καὶ Περιστέρη, αἵτινα ἡρωϊκώτατα ἀγωνιζό-

μενα ἠμφισβήτησαν βῆμα πρὸς βῆμα τὸ ἔδαφος. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνῆλθον τότε : α') Σώματος Ρώμα— παραμεινάντος καὶ πολεμοῦντος— 20 φονευθέντες καὶ ἐξαφανισθέντες, β') Τῶν Κρητῶν πρὸς Δεμάτι 3 νεκροὶ καὶ 5 τραυματαῖαι. γ') Τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ 7 νεκροὶ καὶ 9 τραυματαῖαι. Οἱ τοῦρκοι ἔσχον 94 νεκρούς καὶ τραυματίας κατὰ τὴν φονικωτάτην ἐκείνην μάχην καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν κατεδίωξαν περαιτέρω τὰ ἑλληνικά τμήματα. Ἀπὸ τῆς 28ης Δ)βρίου τὰ τμήματα Μετσόβου ὑπῆχθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Στρατιάς Μακεδονίας, ἔφθασε δὲ εἰς τὸ Μέτσοβον ὁ ἀντισυνταγματάρχης Κρομμύδας, διοικητὴς τοῦ 24ου Συντάγματος πεζοναυτῶν μετὰ δύο λόγων του. Τὴν 29ην Δ)βρίου ὁ ὀπλαρχηγὸς Καραγεώργος ἐνεδρεύων μεταξύ Δόλιανης καὶ Γρεββενίτι ἐφόνευσεν τὸν τοῦρκον ἀξιωματικὸν τοῦ πυροβολικοῦ Τραϊᾶν ἐφένδην—κουτσόβλαχον ρουμανίζοντα— ὡς καὶ τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν ρουμανίζοντα ἐπίσης Βασίλειον Στόϊκον ἢ Μπέξαν, ὅστις εἶχε φονεύσει τὸν Μητροπολίτην Γρεββενῶν Αἰμιλιανὸν καὶ ὅστις προὔξενεσε μεγάλας καταστροφὰς εις τὴν περιφέρειαν Ζαγορίου κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος. Ἡ δημοτικὴ μοῦσα εἶχεν ἀποθανάτισαι τὸ ἔγκλημα ἐκεῖνο μὲ ἓνα ποίημα ποὺ ἤρχιζε :

*Τὸν ἔφαζαν τῶν Γρεββενῶν
τὸν ἄφοβον δεσπότην,
τὸν ἔφαζαν τὸν δυστυχῆ
τοῦ Γένους στρατιωτῆν.*

Τὴν 2αν Ἰανουρίου τοῦ 1913 ἀνεχώρησε διὰ τὸ ἐσωτερικόν μέσω Καλαμπάκας τὸ Σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρώμα καὶ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔφθασαν εις Μέτσοβον 250 ὀπλίται μὲ μάνλιερ καὶ ἀπετέλεσαν τὸν 3ον λόχον τοῦ Μήτσα. Τὸ δορυτάτον ὅμως ψῦχος καὶ αἱ μεγάλαι χιονοθύελλαι διέκοψαν πᾶσαν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν. Μόλις τὴν 11ην Ἰανουαρίου 1913 κατόπιν προελάσεως τοῦ Στρατοῦ Ἡλείου τὸ ἀπόσπασμα Μπεκήρ Ἀγᾶ ἠναγκάσθη νά ἐγκαταλείψῃ τὰ χωρία Γρεββενίτι, Δρεσενίκο, Πέτρα, Λιάπι, Δεμάτι καὶ νά ἀποσυρθῇ εἰς Δρίσκον. Ὁ Μήτσας διέταξε

τότε τὴν κατάληψιν τῶν χωρίων τούτων ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἐνῶ τὰ ἀνταρτικά ἡπειρωτικά Σώματα Καμηζέλη καὶ Περιστέρη ἐστάλησαν εἰς Λάϊσταν καὶ τοῦ Καραγεώργου καὶ Παπανίκου πρὸς τὰ χωρία Τσερνέσι—Βωβοῦσαν. Τὴν 21ην Ἰανουαρίου διελύθησαν τὰ ἐθελοντικά Σώματα τῶν Κρητῶν ὀπλαρχηγῶν Μπιράκη, Σκουλά, Βουλουδάκη, Σφακιανάκη καὶ Μαρμαλάκη καὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὸ ἐσωτερικόν. Τὴν 2αν Φεβρουαρίου τουρκικὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Μπεκὴρ Ἀγάν ἐκ χιλίων ἀνδρῶν, 2 πυροβόλων ὀρειβατικῶν καὶ 2 πολυβόλων μετὰ τοῦ Σαδὴκ Μπέη, ταγματάρχου ἐπὶ κεφαλῇς ἀτάκτων Ἀλβανῶν, ἐπετέθη κατὰ τῶν προφυλακῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος Μετσόβου εἰς Λιάπι. Τὸ ἑλληνικὸν φυλάκιον αἰφνιδισθὲν ὑπεχώρησεν ἀτάκτως καὶ παρέσυρε καὶ τὸν 4ον λόχον πεζοναυτῶν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς Πέτραν. Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη κατέληξε μὲ ἥτταν τῶν ἡμετέρων, διαλυθέντων δύο λόχων καὶ αἰχμαλωτισθέντων τῶν ἀνδρῶν τοῦ φυλακίου. Ἡ καταστροφὴ θὰ ἦτο πλήρης, ἂν δὲν ἔσπευδεν ἐκαίρω ὁ καπετὰν Νώντας Παπανίκου μὲ τοὺς ὀλίγους ἀνδρας του, σώσας μὲ προφανῆ αὐτοθυσίαν τὴν διλοχίαν. Αἱ ἀπώλειαι ἀνῆλθον εἰς 8 τραυματίας καὶ 40 ἀγνοουμένους. Τὴν 3ην Φεβρουαρίου, ἐνῶ ἔμαίνετο ἡ χιονοθύελλα, οἱ Τοῦρκοι ἐκ Δρεστενίκου προσέβαλον τὴν Χρυσοβίτσαν ὅπου παρέμενεν ὁ ἀντιχὴς Κρομμύδας μετὰ ἱκανῆς δυνάμεως. Ἡ ἐν λόγῳ δύναμις ἀποτελουμένη ἀπὸ πεζοναύτας ἀπειροπόλεμους, εὐθὺς ὡς ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων ἐτράπη εἰς φυγὴν μὴ δυνηθεῖσα νὰ σταματήσῃ πουνθενά. Οὕτως εἰς τὸ Βουτονόσι καταρρώθη ἡ ἀνασύνταξις τῶν τμημάτων, ἅτινα κατέφθανον ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει εἰς Μέτσοβον! Ὁ Μήτσας πρὸ τῆς οἰκτρᾶς αὐτῆς καταστάσεως ἔστειλεν ἓνα λόχον καὶ κατέλαβε τὰ ὑψώματα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου πλησίον τοῦ Μετσόβου!! Κίνδυνος μέγιστος ἠπειλήσε καὶ πάλιν τὸ πολυπαθὲς Μέτσοβον τότε. Εὐτυχῶς οἱ Τοῦρκοι ἀποδώσαντες τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἡμετέρων εἰς σχέδιον στρατιωτικὸν καὶ φοβηθέντες πλευρικήν ἐπίθεσιν, ὅπως ἔπαθον εἰς τὴν παρὰ τὰ Τρία

Χάνια μάχην, ἀπεσύρθησαν τὴν νύκτα εἰς Χρυσοβίτσαν. Τὴν 6ην Φεβρουαρίου ὁ Μήτσας ἐληροφορεῖτο ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ Μετσόβου καὶ διέταξε δυνάμεις νὰ προωθηθοῦν ἐκ Μετσόβου καὶ νὰ καταλάβουν τὴν γραμμὴν Δρεβεντίτσας—Βουτονόσι, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ δυνάμεών μας. Οἱ Τοῦρκοι πράγματι ἐπετέθησαν τότε μὲ ἀκράτητον ὁρμὴν κατὰ τῶν τμημάτων μας, τὰ ὅποια ἤρχισαν νὰ διαλύωνται!! Ὀλίγοι ἀξιωματικοὶ εὐτυχῶς μὲ ὀλίγους φιλοτίμους ἀνδρας, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ ὀλίγους φιλοτίμους χωρικοὺς τοῦ χωρίου Προσγόλι (Περιστέρι) μὲ τὸν ἥρωα Παπαβασίλην ἐπὶ κεφαλῇς, ἀνεχάϊτισαν τὴν Τουρκικὴν ἐπίθεσιν καὶ ἐξέβριψαν τοὺς νιζάμινδες πέραν τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὴν Χρυσοβίτσαν! Ὁ Μήτσας παραδόξως ἠδράνησε καὶ πάλιν. Αἱ ἡμέτεραι ἀπώλειαι ἀνῆλθον εἰς 10 τραυματίας καὶ τῶν τούρκων ἔμετρήθησαν 44 πτώματα εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης!! Τὴν ἐπομένην, καταφθάσαντος τοῦ λόχου Παλλίδη, ἐξηκολούθησεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπίθεσις, οὐδαμοῦ ὅμως συνήντησαν Τούρκους, ὑποχωρήσαντας πρὸς Χρυσοβίτσαν. Ὁ Μήτσας, διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν βαρεῖαν ἀμέλειαν, ἀπηλλάγη τῶν καθηκόντων του εἰς Μέτσοβον, ὅπου τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1913 ἔφθασαν δύο λόχοι πεζικοῦ ὡς ἐνίσχυσις καὶ τὴν ἐπομένην 9ην ἕτεροι δύο ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Σπαθὴν, ὅστις δι' ἐπιθέσεως ἀνακατέλαβε τὴν μαρτυρικὴν Χρυσοβίτσαν.

Τὴν 15ην Φεβρουαρίου ἔφθασεν εἰς Μέτσοβον τὸ 4ον Σύνταγμα Πεζικοῦ Λαρίσης μὲ διοικητὴν τὸν συνταγματάρχην Ἰωάννην Παπακυριαζῆν, περὸντα ἡρωϊκῶς τὸν Ἰούνιον εἰς τὴν ἱστορικὴν μάχην τοῦ Λαχανᾶ, ὡς καὶ μία ταχυβόλος ὀρειβατικὴ πυροβολαρχία καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθη μικτὴ Ταξιαρχία Μετσόβου διὰ τὴν κοινὴν ἐνέργειαν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τοῦ Στρατοῦ Ἠπείρου. Ἦσαν τότε —τὸ 1912— δύο ἀδελφοὶ Συνταγματάρχαι φέροντες τὸ ἐπώνυμον Παπακυριαζῆς, ὁ Κωνσταντῖνος διοικητῆς τοῦ 5ου Τριakάλων καὶ ὁ Ἰωάννης διοικητῆς τοῦ 4ου. Ὁ διοικητῆς τοῦ 4ου Λαρίσης ἔφθασε τότε μὲ τὸ Σύνταγμά του εἰς τὸ

Μέτσοβον. Ἡ Ταξιαρχία, ἐκκαθαρίσασα τὰ καταληφθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων μέρη, προήλασε τὴν 20ην Φεβρουαρίου καὶ κατέλαβε τὸν Δρίσκον, ἐνῶ τὴν ἐπομένην 21ην Φεβρουαρίου τοῦ 1913 τὰ Ἰωάννινα ἀπηλευθεροῦντο ὑπὸ τοῦ γενναίου Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηλάτου Διαδόχου Κωνσταντίνου. Ὁ περιβόητος καταστάς Μπεκὴρ Ἀγᾶς καὶ οἱ συνεργάται του Σαδὴκ μπέης καὶ Χουσνὴ ἑφένδης, πού τόσας καταστροφὰς ἐπροξένησαν εἰς τὰ Ζαγοροχώρια, τεθέντες ἐπὶ κε-

φαλῆς ἀλβανικῆς συμμορίας ἀνεχώρησαν τὴν 20ην Φεβρουαρίου διὰ νυκτὸς ἐξ Ἰωαννίνων καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἀλβανικὸν ἔδαφος πρὸς ἀσφάλειάν των. Διὰ τῆς ραγδαίας προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ βορείως τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς καταλήψεως ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου, οἱ κάτοικοι τοῦ Μετσόβου, μετὰ σκληρὰς δοκιμασίας τεσσάρων καὶ πλέον μηνῶν, ἐνεθάρρουν πλέον καὶ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν φόβον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΣΚΑΦΙΔΑΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

(27 ΜΑΡΤΙΟΥ 1854)

Σ' ὅλον τὸν κόσμον ξαστερία
σ' ὅλον τὸν κόσμον ἥλιος,
καὶ τὸ καυμένο Μέτσοβο
ὅλο καπνοὺς καὶ φλόγες.
Τὸ χτύπησαν τὸ πάτησαν
τ' Ἀδδὴ Πασᾶ τ' ἀσκέρια,
ἐννιά χιλιάδες ἦταν
κι' ὀχτὼ χιλιάδες μπῆκαν.
Ὁ Γρίβας ἀποκλειστικῶς
ψηλὰ στοῦ Νικολέτα,
μὲ σταυροφόρους ἑκατὸ
καὶ μὲ διακόσιους ἄλλους.
Ψηλὴ φωνὴν ἐφώναξεν
ὁ Χουσεῖν Βρυώνης,
«Προσκύνα Γρίβα στὴν Τουρκιά,
προσκύνα στὸν Φερίκη,
νὰ σοῦ χάριση τὴ ζωή,
νὰ γένουμε καὶ φίλοι».
Κι' ὁ Κόκκαλης ἐφώναξεν
ἀπὸ τὸ παραθύρι·
«Τί λές, μπρέ Χουσεῖν Πασᾶ,
τί λές, ζουρλό κεφάλι;
Φουσέκια στὲς μπαλάσκες μας,
εἶναι πολλὰ ἀκόμα,
θὰ παίξῃ τὸ ντουφέκι μας,
κουφάρια θὲ νὰ στρώσῃ,
κι' ὕστερα καρτερεῖτε μας
μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι».
Παρασκευὴ ξημέρωνεν,
ἡμέρα χιονισμένη,
κι' ὁ Γρίβας κ' οἱ λεδέντες τοῦ
πλευρνὸ πουν' ἀνεδαίναν,
τὰ μονοπάτια τοῦ Ζυγοῦ
ζεβδιά 'πὸ τὸ Χαλίκι,
καὶ μόν' καὶ μόνον ἐλειπὸν
τέσσερα παλληκάρια.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΛΕΙΨΑΝΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΦΩΤΙΚΗΣΙΩΝ

ΠΡΙΝ ἢ ἡ ΣΚΑΠΑΝΗ ΚΑΙ Τ' ΑΛΕΤΡΙ τοῦ γεωργοῦ ξεθάψουν καὶ θγάλουν στὸ φῶς σημάδια καὶ ἐνδείξεις τοῦ τόπου καὶ τῆς θέσεως ποὺ εὐρίσκονταν ἡ παλιά Ἡπειρωτικὴ πόλη Φωτικὴ οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς τὴν τοποθετοῦσαν ἄλλοι στὸ μοναστήρι τῆς Τσοῦκας στὰ Κατσανοχώρια, ἄλλοι στὴ Βελλὰ κι' ἄλλοι ἄλλου.

Τοῦτο ἐσύμβαινε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, γιατί ἡ ἐπιγραφή ποὺ εἶχε βρεθεῖ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, χαραγμένη σὲ μαυρολίθιο, φαγωμένη ἀπὸ τὰ ρέματα καὶ τὰ νερά τοῦ λάκκου Μαρούτση, στὴν τοποθεσία Λιμπόνι τῆς Παραμυθιάς, δὲν εἶχεν ἔρθει σὲ γνώση τῶν ἱστορικῶν. Κι' ἔτσι ἀπὸ μελετήματα παλαιῶν ἱστορικῶν καὶ ξεχωριστὰ τοῦ Στράβωνα καὶ Προκοπίου ἔγραφαν εἰκασμοὺς καὶ συμπεράσματα λαθεμμένα.

Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ κατατόπισε πιά ποῦ ἦταν χτισμένη ἡ πλούσια, ἔφορος καὶ πολυάνθρωπος Φωτικὴ.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὸ εὖρημα τῆς ἐπιγραφῆς ἀνακαλύφθηκε καὶ ὁ μαρμαρινὸς λάρνακας, στὸ ἴδιο μέρος, ὁ ὁποῖος μεταφέρθηκε ἀργότερα στὸ Μουσεῖο τῶν Ἰωαννίνων.

Μὲ τὸν καιρὸ στὸ Λιμπόνι, ποὺ εἶναι λέξη λατινικὴ καὶ σημαίνει ἐλαιότοπος, ἀπὸ τοὺς ραγιάδες, κοπέλια τῶν Προνιάτων ἀγάδων τῆς Παραμυθιάς ἀνασκαλεύτηκαν ἄγροί, ἀναποδογυρίστηκαν χερσότοποι, ἀναταράχτηκαν τάφοι, ξεθάφτηκαν νεκροταφεῖα καὶ μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ἀλαλῆς γῆς ἦρθαν σὲ φῶς κι' ἄλλες σαφέστερες ἐπιγραφές κι' ἐπιτύμβια ποὺ κραίνουν ὀλοζώντανα, χουγιάζουν καὶ μαρτυροῦν ποῦ κοίτεται λαρωμένη ἡ πεθαμένη πόλη Φωτικὴ.

Ὁ λαὸς τῆς, τὰ παιδόπουλά τῆς, δὲν τρέχουν πιά γοργοκίνητα νὰ τρυπώσουν στὰ σπίτια τους νὰ μὴ κρυοπαγήσουν καὶ τὰ συμπάροι ὁ κρύος καὶ κακὸς βοριάς, ὁ Σκαλαπανήσιος, ὁ καὶ Λιμπονήσιος καλούμενος, γιατί εἶναι τοπικός, οὔτε ἀνηφορίζουν λαχταριστὰ καὶ λεχωμανώνοντας νὰ κλειστοῦν στὸ κάστρο τ' ἄη—Δονάτου ἀπὸ τίς θαρραλικές ἐπιδρομές. Κοιμοῦνται κι' ἡσυχάζουν στοὺς ξεχασμένους τάφους τους καὶ μόνο ἡ κουκουδάγια μὲ τὰ θρηνητὰ τῆς ἀναταράζει τὸν ὕπνο τους.

Ἀπὸ τὰ σπίτια τῶν Φωτικησίων, τὰ παλάτια τῶν μεγιστάνων καὶ τοὺς πύργους τῶν Ρωμαίων διοικητῶν τῆς δὲ ἐρίσκεται τίποτε ὀρθό. Ὁ χρόνος καὶ πρὸ παντός ὁ κατακτητῆς, ὁ Τούρκος, ἐξάλειψε κάθε ἔχνος καὶ σημάδι. Μόνο ἐρειποθέμελα καὶ χαλάσματα τῶν ναῶν τῆς ἐσώθησαν, γιατί, ὅπως λέει ἡ παράδοση, ὁποῖος τούρκος ἢ καὶ ρωμὶδὲς ἀκόμα ξάμωνα καὶ καμώνονταν νὰ πάρει ἔστω κι' ἓνα λιθάρι, τὸ φίδι τ' ἐκκλησιάς, τοὺς κυνήγαε ὡς πέρα, ὡς ὤξω ἀπὸ τὰ σύνορά τῆς.

Ἡ μεγαλύτερη ἐκκλησιά, ὁ ὑπέρλαμπρος ναὸς ἦταν τῆς Παναγίας τῆς Λαμποδήθρας, (εἰκ. 1 καὶ 2) ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁποίας εὕρισκονταν σταυροὶ ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομα Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ χρονολογίαν 1406. Τί συμβαίνει μὲ τὴν ἐπιγραφὴ αὐτὴ εἶναι κάπως περίεργο γιὰ τὴν Φωτικὴ εἰς ἑρείπωσιν ἀπὸ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα καὶ ἀντ' αὐτῆς μισὴ περίπου ὥρα στὰ πόδια λόφου, μαστοῦ τοῦ Σουλιώτικου βουνοῦ Κορύλα, δέξαι τὸ φρούριο Ἅγιος Δονάτος κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὑπῆρχεν ἡ Παραμυθιά, τῆς ὁποίας τὸ ἡρωϊκὸ τέκνο ὁ Λάμπρος Πάλλας ἐκ Βέλλιανης μὲ 300 παλληκάρια ἀμύνεται καὶ στομώνει τίς Τουρκικὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ 15ου αἰῶνα καὶ τέλος τὸ 1431 μετὰ τὴν παράδοση τῶν Ἰωαννίνων στοὺς Τούρκους ἀποκαρδιωμένος καὶ ἀπελπισμένος συνθηκολογεῖ μὲ τοὺς ἐχθροὺς ἐγκαταλείποντας τὴν Πατρίδα.

Σὲ καμμιά ἄλλη Ἑπειρώτικη πόλιν καταστραμμένη στὰ προχριστιανικὰ ἢ μεταχριστιανικὰ χρόνια δὲ βρέθηκαν τόσες ἐπιγραφές, τόσα γραφτὰ μνημεῖα, ἰδίως τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὅσα στὴ Φωτικὴ.

«Ἐν ὕδασι περιρρεομένη» γράφει ὁ Προκόπιος ἀπλώνεται ἡ πόλις Φωτικὴ. Πολὺ ὀρθὰ καὶ σωστά. Ἀνάμεσα δυὸ ποταμίων, τοῦ Λίβερη ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὰ

πλάγια τῆς Σπάτας παραβουνίου τοῦ Κορύλα καὶ τοῦ Κεφαλοδρύσου ἔχοντας τίς πηγὰς τοῦ ἀγνάντια τῆς λίμνης Χότχοδας, ποὺ τὰ δυὸ μαζὶ ἀποτελοῦν τὸν Κωκκυτό, ἐκοίτονταν ἡ πόλις.

Ἡ σκοταδερὴ ἱστορία τῆς Φωτικῆς ὅπως ὅλη τῆς Ἑπείρου καλύπτει μὲ πυκνὸ πέπλο τὴ ζωὴ τῆς. Μνημονεύεται μόνον στὴ σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος τὸ 451

Εἰκὼν 1. — Ἐρείπια τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Λαμποδήθρας μὲ μαρμαρίνους κίονες.

ὁ ἐπίσκοπός τῆς Ἰωάννης καὶ στὴν Ἑπειρωτικὴ σύνοδο τοῦ 516 ὁ ἐπίσκοπος Διάδοχος ποὺ τὸ 520 τὸν διαδέχεται ὁ Ἰλάριος.

Ἀπὸ ὅλη τὴν πόλιν ὅπως εἰπώθηκε σώζονται σήμερον τὰ χαλάσματα τῶν ναῶν τῆς μιᾶς θολοσκέπαστης μὲ πυρολίθους βρύση κοντὰ στὸ ναὸ τῆς Παναγίας τῆς Λαμποδήθρας, ποὺ ἐνομαστίηκε ἔτσι γιὰ τὴν μνήμην τῆς καὶ ἡ γιορτὴ τῆς συμπίπτει καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ γίνεται ἡ ἐμποροπανήγυρις τῆς Παραμυθίας, ὁ Λάμπρος, ἀρχὴς χινοπώρου, καὶ διάφορες ἐπιγραφές καὶ ἐπιτύμβια τάφων ποὺ ξεθάφτουν συχνά-ποτα οἱ νεοσυνεργεῖς.

Ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦτες ἀπεικάζεται πὺς οἱ Φωτικῆσιοι γιὰ νὰ κολακέψουν τοὺς κύριάρχους Ρωμαίους ἢ καὶ ἀπὸ πραγματικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς καλοὺς ἐπάρχους τῶν στήνων ἀγάλματα καὶ ἀνδριάντας.

ΤΩΚΡΑΤΙΣΤΩΑΙΛΙΩΑΙΛΙΑΝΩΔΟΥΚΗ
ΕΚΠ ΩΤΙΚΤΟΡΩΝΕΠΙΤΡΟΠΩΤΗΣΗΠΕΙΡΟΥ
ΚΑΙΠΑΝΝΟΝΙΩΝΑΛΛΑΓΑΡΚΑΙΚΑΤΗΝΙΤΑΛΙΑΝ
ΚΗΝΣΕΙΤΟΡΙΕΠΑΡΧΙΑΣΝΩΡΙΚΟΥΤΟΣΥΝΕ-
ΔΡΙΟΝΦΩΤΙΚΗΣΙΩΝΤΩΕΥΕΡΓΕΤΗ

ΨΗΦ

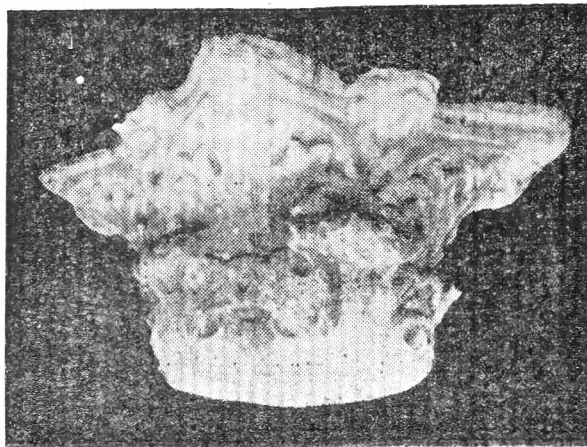
(Ἐπιγραφὴ ποὺ βρέθηκε ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραγώνου βάσης ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστη-
ρίζονταν τὸ πρὸς τὸν εὐεργέτην Δούκα ἐκ Πρωτικτόρων ἐπίτροπον τῆς Ἡπείρου καὶ Παννο-
νίων καὶ κληρονομοῦ τῆς ἐπαρχίας Νωρικοῦ τῆς Ἰταλίας ἀφιέρωμα τῶν Φωτικῆσιων).

Ἡ ἐπιγραφὴ διαβάσθη καὶ ἀπὸ μένα τὸ 1926 καὶ εἶναι δημοσιευμένη στὸ BCH
XVI, σελ. 174 ἐξ. ὅπου τῷ Δουκῇ συμπληρώνεται Δουκῆ(ναρῖφ) τὸ Π ωτικτόρων Π(ρ)ωτικτόρων
καὶ τὸ ψηφ Ψη(φήματι) Φ(ωτικῆσιων). Ἀργότερα ἡ βάση καταστράφηκε ἀπὸ ἀδασεῖς χωρικοὺς.

Ἐξ ἀφθόνου ἐρατικοῦ χρήματος οἱ Φωτικῆσιοι κατασκευάζουν καὶ δωρίζουν
στὸν εὐεργέτη ἐπαρχοὺς ἄλλὰ καὶ ἐνδοξον ἐπίτροπον αὐγούστου τῆς Ἡπείρου
Πομπήϊο Σαμπίνου ἀνδριάντα ἢ τι ἰσάζιο ἄλλο μνημεῖο.

Sex(to) Po(m)peio
Sabin(o)
praef(ecto) et aur(ar)io
proc(uratori) aug(usti) Epiri
do(maverunt)
Photi(enses) ex pecunia
viritim conlat(a)
ab merita

(Ἐπιγραφὴ ποὺ βρέθηκε στὰ ἐρείπια τῆς Φωτικῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἦταν χαραγ-
μένη ἐπάνω σὲ μαῦρο σχιστό-
λίθο (μαυρολίθο) καὶ εἶναι δη-
μοσιευμένη. Τὰ ἐντὸς παρενθέ-
σεως ἀνεπληρώθησαν ἀπὸ τοὺς
Victor Beraud καὶ Ernest La-
grande ἐταίρους τῆς Γαλλικῆς
Σχολῆς Ἀθηνῶν, ποὺ πέρασαν
τότε ἀπὸ τὴ Θεοπρωτία).

Ἄλλες ἐπιγραφές γνωρί-
ζουν τοὺς κατασκευαστὲς καὶ
τεχνίτες τάφων καὶ ἐπιτυμ-
βίων.

Ὁ τεχνίτης Ὀρεινὸς τοῦ
Αὐγκληρέπτα, ἀναγινώσκουμε
σὲ ἐπιτύμβιο, κατασκεύασε
τοῦτο, ἐσκάλισε ἀνάγλυφα
δαφνοκλώναντα καὶ τὸ στέλισε
μὲ κεντήδια καὶ πλουρίδια,
ὅπως ταιριάζει σὲ ἀγούρη
παρθένου τῶν 16 ἐτῶν, τῇ

Εἰς τὴν 2. — Κισιόκρανον ἐκ λευκοῦ μαρμαροῦ
τοῦ ν. καὶ τῆς Δαμποδῆσεως.
Ρεδοπῆ, ποὺ ἀνοξιάτικο μισοἀναγμῆνα μπουμπουκι ρεδοπῆσε στὸν Ἀδῆ,

RHODOPEVI·X·
ANNXVIORINVS
AVGLHREPTAE FEC

(Ἐπιτύμβιο ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου πλακὸς διαστάσεων 0,70 X 0,55 μ. ποῦ ἐρέθηκε σὲ νεκροταφεῖο τῆς Φωτικῆς καὶ μεταφέρθηκε ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο στὸ μουσεῖο Ἰωαννίνων).

Σ' ἄλλο ἐπιτύμβιο διαδράζομε πὼς τῇ Σωσιπάτρα, παιδοῦλα 7 ἐτῶν τὴν πῆρ' ὁ Χάρος (εἰκὼν 3).

SOSIPATRA
VIXIT·AN VII
EVTH YCV·SFILIA
FECIT· VALE

(Ἐπιτύμβιο ἐξ ἀσβεστολίθου πλακὸς 0,735 X 0,36 μ. προερχομένης ἐκ νεκροταφείου τῆς Φωτικῆς ποῦ ἐρέθηκε ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο τοποθετημένη σὲ δεξαμενὴ τὸ 1953).

Ἐπιτύμβιο κοινό, οἰκογενειακὸ ἴσως, λέει πὼς ἐδῶ κοίτονται ὁ Σώτης ποῦ ἔζησε 25 χρόνια καὶ ὁ Λυκίσκος ποῦ ἔζησε 30, τέκνα εὐγενῶν καὶ χρηστῶν γονέων.

SOTIS·VIX +·ANN·XXV
LYCISKVS·VIX +·AN XXX
HQPAIS·FILIAE·ETGENERI
ET·SOTAE·VIRO·

BENEMEP|ENTIBVS
FECIT·ET
SI BI·

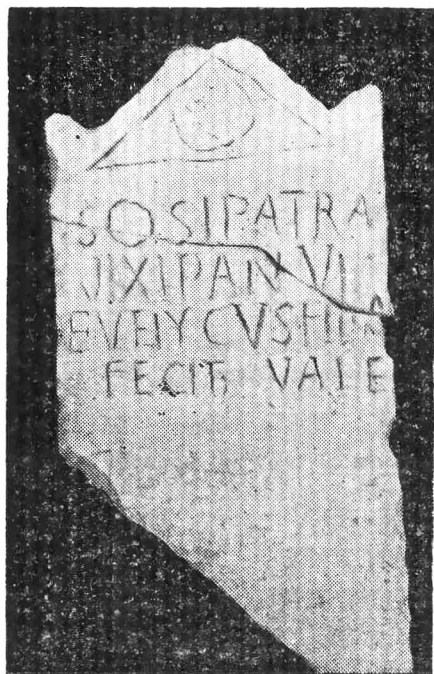
(Ἐπιτύμβιο ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου πλακὸς ἐκ Φωτικῆς, εὐρισκομένη στὴν οἰκία Ἀθ. Ρίγγα στὴν Παραμυθιά. Εἶναι δημοσιευμένη).

Κατὰ τὸ 1700 κάποιος Ὁθωμανὸς ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Παραμυθιάς Χατζῆ Κασίμης ἢ Χατζῆ Γκαδοκασίμης, διωκόμενος ἀπὸ ἐχθρούς, κρύφτηκε στὰ ἐρείπια τῆς Ἀγίας Κυριακῆς τῆς Φωτικῆς καὶ σώθηκε. Καὶ ἐπειδὴ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ ἀπόδωσε στὴν ἀγία ἀπὸ εὐγνωμοσύνη θέλησε νὰ οἰκοδομήσῃ τὸ χαλασμένο ναὸ τῆς. Ὅμως ἐμποδίστηκε ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς του, οἱ ὅποιοι τοῦ ἐπέτρεψαν κι' ἔχτισε ναῦδριο ἐπὶ μεγάλῃς πέτρας ποῦ σώζεται μέχρι σήμερα κοντὰ στὸ δημόσιο δρόμο. Στὰ σκαλίδια τοῦ ναοῦ τούτου ἦταν ἐντοιχισμένη πλάκα ἐξ ἀσβεστολίθου ποῦ ἔφερε τὴν ἐπιγραφή.

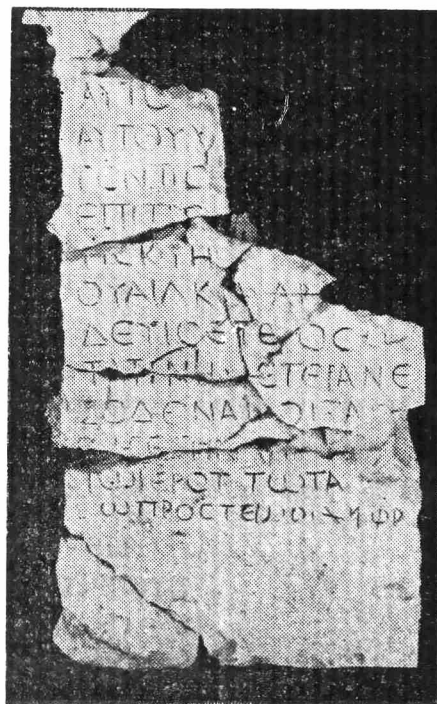
ANNO DXXX MAPIA
DEFICIT

Τελειώνοντας τίς μέχρι τώρα γνωστὲς μου ἐπιγραφὰς τῆς Φωτικῆς καταχωρίζω καὶ ταύτη ποῦ ἡ ἀνάγνωσή της ἐλέκληρη δὲν κατορθώθηκε ἀπὸ μένα λόγῳ τῶν

γραμμάτων που λείπουν. Ἀναφέρει, ἂν σωστά διαβάζεται ἔτσι, γιὰ κάποιον ἐπιφανῆ που ἄνοιξε ἐπὶ ἑραν ἑξοδὸν σὲ ἐπίσημο τῆς Φωτικῆς οἰκοδόμημα (εἰκ. 4).

Εἰκ. 3.—'Επιτύμβιος πλάξ ἐξ ἀσβεστολίθου

Εἰκ. 4.—'Επιγραφή που βρέθηκε στὴ Φωτικὴ ἀπὸ τὸ Σπ. Μουσελίμη τὸ 1958.

ΚΘ
Ι
ΑΥΤΩ ...
ΑΥΤΟΥΑ ...
ΡΟΝΤΡΟ ...
ΕΠΙΤΡΘ ... Τ...
ΗΚΥΡΙΑΣ Ι
Ο ΥΑΙΛΚΟΥΑΡΤ...
ΔΕΤΙΣΕΤΕ ,ΟCΜΟ
ΤΑΤΙΝΗΙ 'ΕΤΕΡΑΝΕ
ΕΟΔΟΝ ΑΝΟΙΕΑC ...
ΘΗCΕΙΤΙΝΑΩ ...
Τ'ΩΙΕΡΟΤΑΤΩΤΑΜ
ΩΠΡΟCΤΕΙΜΟΥ†ΑΒΦ.

(Ἐπιγραφή τῆς Φωτικῆς ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου πλακὸς διαστάσεων 0,90 X 0,45 μ., ποὺ περισυλλέχτηκε ἀπὸ μὲνα τὸ 1953 τοποθετημένη κομμάτια - κομμάτια ἐντὸς δεξαμενῆς. Τὰ διὰ κοκκίδων συμπληρώματα ἐγίναν ἀπὸ τὸν ἴδιον).

Ἐπιγραφὲς ποὺ βρέθηκαν στὰ περίχωρα τῆς Φωτικῆς ἀναφέρουν καὶ ὀνόματα αὐτοκρατόρων, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Βαλερίου, τοῦ Διοκλητιανοῦ κ.ἄ.

ΤΟΥΚΥΡΙΟΥΗΜΩΝΑΥΤΟ
(ΚΡΑ)ΤΟΡΟΚΑΙΣΑΡΟΣΤ
...ΥΗΡΟΥΜΑΞ...

(Ἐπιγραφή ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου πλακὸς ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ στῆ θέσης Χάλασμα (ἀεροδρόμιον) Παραμυθιάς ναοῦ ἀφιερωμένου τῶρα στὴν Παναγία καὶ ἡ ὁποία ἔχει μεταφερθῇ στὴν Παραμυθιά ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπὸ τοῦ τούρκου ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως Σέχχ Μειντή. Τὰ ἐντὸς παρενθέσεως συμπληρώθησαν ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο).

ΤΟΙΣΚΥΡΙΟΙΣ
ΓΑΙΩΒΑΛΕΡΙΩ
ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΩ
Θ,ΑΞ ΩΙΑΝΩ
CE BB.

(Ἐπιγραφή ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου πλακὸς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ στῆ θέσης Χάλασμα Παραμυθιάς χριστιανικοῦ ναοῦ ἀφιερωμένου τῶρα στὴ Παναγία καὶ ἡ ὁποία ἐξαφανίστηκε ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὴν κατοχὴ 1941 - 44).

Ἐπὶ τεμαχίου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τοῦ ἐρειπωμένου ναοῦ τῆς Παναγίας Γλυκῆς - Φαναρίου ἔχω διαβάσει τὰ γράμματα :

ΛΙΝΕΜΟΙ

Ἐὰν ἐγίνονταν ἀνασκαφὴ καὶ ξεσκεπάζονταν τὰ εἰσέπια τοῦ ναοῦ τούτου ποὺ σήμερα σχηματίζουν ὁλόκληρο λόφο ἀπὸ χαλάσματα πολλὰ θὰ ἔρχονταν σὲ φῶς σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχαία πόλιν Εὐβοία καὶ γενικὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Θεσπρωτίας Ἠπείρου.

(Σχετικὰ μὲ τὸν ναὸ αὐτὸν τῆς ἀρχαίας Εὐβοίας μερικὲς πληροφορίες τοῦ ὁποίου παρέχονται στὴ μελέτῃ τοῦ ἀρχαιολόγου Σωτ. Δάκαρη (Ἠπειρωτικὴ Ἑστία, τ. 6), πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ καθηγητὴς κ. Δ. Εὐαγγελίδης θὰ προβῇ ἐφέτος σὲ ἀνασκαφικὴ ἐρευνά).

Καὶ ἀποτελεσιώνοντας τὸ γραπτὸ μου τοῦτο καταχωρῶ ἐδῶ καὶ τούτῃ τὴ δυσανάγνωστη ἐπιγραφή ποὺ βρέθηκε στὸ χωριὸ Λοζιανὰ - Ντουσκάρας τῆς Παραμυθιάς.

ΜΑΝΕΝΕΠΙΚ·||·ΕΝΙΟΝΧΑ·' Ε
ΥΕΔΕΤΟΥΤΟΛ ΤΟΝΒΟΜΕΟΝΝ
ΙΕΤΟΔΕΘΝΑΙΤΑΙΛΜΕΡΑΙΑΙΕΙΣ

(Ἐπιγραφή ἐπὶ πηλίνης πλακὸς (κεράμου) ποὺ βρέθηκε στὸ χωριὸ Λοζιανὰ - Παραμυθιάς).

ΣΠ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗΣ

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

ΣΤ'. — Γλυκολογία *

Ξεχάσαμε, στην οικεία θέση τοῦ δμοτίλου σχεδιασματος, νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸν κορυμπιέ πὺν προσφερόταν μονάχα στὰ καφενεῖα, καὶ δὲν ἦταν ὅπως σήμερα γλυκὸ γιορταστικὸ τῶν σπητιῶν. Τὸ σχῆμα τοῦ ἦταν πλακὲ ρομβοειδές, κι ἡ ἔτυμολογία του μᾶς εἶναι ἀγνωστὴ μοιάζει τούρκικη.

Ἡ γνωστὴ κορυβάτσια, μοιάζει μὲ τὸ ἀνάλογον σημασίας Ἰταλικὸ focaccia (ἀπὸ τὸ fuoco, φωτιά, πῦρ).

Ὁ σαπουνγιές (ἡ σαποὺν χαλβάς) γίνεται μὲ νισιστέ (ἀμυγδάλευρο), πὺν εἶναι παρρηγορὰ τῆς περσικῆς λέξης νεσίσαστέζ, ἄμυλο.

*

Ἡ βυσινάδα, ἡ λεμονάδα καὶ ἡ σλουμάδα, ἦταν παχύρευστα σιρόπια πὺν τὰ ἔδραυναν μὲ νερό. Ἡ σλουμάδα γίνονταν ἀπὸ γάλα ἀμυγδάλων. Ἀντίστοιχο (σπητικὸ αὐτὸ) ποτὸ τῆς, ἦταν τὸ θιάσο, πὺν προσφερόταν συνήθως σὲ ἐπικήδειες συγκεντρώσεις. Ἡ λέξη, ἀπὸ τὸ θάσια (τῆς Θάσου) κάρυα (ἀμύδαλα)¹.

Τὸ ροῦμι ἦταν τότε κοινόχρηστο, περιφημότερο δέ, τῆς Τζαμάικας,

*

Θερμαντικὸ ἐπίσης ποτὸ κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ χειμῶνα, ἦταν καὶ τὸ κουσιάφι, ἀφέψημα ἀπὸ ξηρὰ δαμάσκηνα ἀπὸ τὸ σύνθετο περσικὸ χόσι — (εὐάρεστον) ἄπ (λίαν) : νερὸ διανγὲς καὶ εἶδος ποτοῦ ἀπὸ ὀπωρικὰ καὶ ζάχαρη.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

1. Βλ. καὶ Ἀδ. Κοραῖ. Τὰ μετὰ θάνατον ἐξεδόμενα συγγράμματα. Τόμ. πρῶτος, Γαλλο-ελληνικὸ Λεξικὸν στὴ λέξη Amandes.

Ἀπὸ τὰ γλυκὰ τοῦ κουταλιοῦ πὺν προσφερόταν στὸ νταμπάκι (τούρκικὰ νταμπάκ, τρυβλίον) δηλ. σὲ δίσκο, ἀναφέρουμε τὸ κοῦμπλο, τὸ κορόμηλο (στοὺς ἀρχαίους, ὁ καρπὸς τῆς κοκκυμηλέας, μτγν. κοκκομπλιάς, σὲ μᾶς κουμπλιάς) καὶ τὸ ζερντελο, τὸ βερύκοκο (ἀπὸ τὰ περσικὰ ζερντ —, κίτρινο — ἄλοῦ κοκκύμηλο : βερύκοκο τὸ πικροπύρηνον).

Οἱ Ἑβραῖοι ἐπίσης προσφέραν σὲ γάμους καὶ παρόμοιες εὐκαιρίες, τὸ λεγόμενο ἀπ' αὐτοὺς φινιρό, καμωμένο μὲ ὦμους κροκοῦς αὐγῶν, μέλι καὶ μύγδαλα.

Στὴν κατηγορία τῶν γλυκῶν — ὅπως τὰ χαρακτηρίζουν — ταψιοῦ, ἦταν καὶ τὸ λεγόμενο ἀπ' αὐτοὺς μαρτζαπάν, Ἰταλικῆς ἔτυμολογίας καὶ — πιθανότατα — προελεύσεως : τὸ marzipane, πὺν γινόταν ἀπὸ ἀμύγδαλα καὶ ζάχαρη.

Ζ'. — α... γρόσια καὶ φλωριά ...»

Ἡ τούρκικη μονέδα (νόμισμα) ἰταλικά moneta νομισματικὴ μονάδα, moneta ἦταν διμεταλλικὴ : χρυσὴ δηλ. κι ἀσημένια. Βασικὴ νομισματικὴ μονάδα ἦταν τὸ γρόσι (1) (τουρκ. γρούσι, ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ grosso¹, πὺν σημαίνει τὸ χοντρό, τὸ πιὸ μεγάλο, τὸ πιὸ οὐσιώδες μέρος κάποιου πράγματος, καὶ ἦταν — καὶ στὴν Ἰταλία — ἓνα εἶδος νομίσματος).

Τὸ γρόσι ἦταν ἀσημένιο¹, πολλαπλάσιά του ἦταν, τὸ δίγροσο (δυὸ γρόσια), τὸ ἄρτο (πέντε γρόσια), τὸ μετζήτι (εἴκοσι γρόσια). Τουρκικὰ μετζήτι ἔς ὑποδιαίρεσή του, τὸ μισὸ γρόσι. Ὅλα ἀσημένια.

1. Τῆς ἐρμηνείας τῶν ἰταλικῶν νομισματικῶν ὄρων, τῆς παίρνω ἀπὸ τὸ Dizionario τοῦ Francesco Cardinali, Bologna, 1827.

Ἡ Τούρκικη χρυσή λίρα, ἰσοδυναμοῦσε βασικά, μὲ ἑκατό, (κατὰ τόπους ὅμως ἴσαμε ἑκατὸν δέκα) γρόσια· πολλαπλάσιά της, τὸ δίδιμο καὶ τὸ πεντάδιμο· ὑποδιαίρεσεις της, ἡμισὴ λίρα καὶ τὸ κάρτο²—λίρας. Τὸ δίδιμο λεγόταν καὶ ντούπια (ἀπὸ τὰ ἰταλικά doppia = διπλή).

Κέρματα μεταλλικά, μετὰ λίκι³ (ἀπὸ μίγμα ὄχι εὐγενῶν μετάλλων), ἦταν ὁ παράς, πού ἰσοδυναμοῦσε μὲ τὸ $\frac{1}{40}$ τοῦ γροσιοῦ, οἱ δυὸ παράδες, ἡ πενταρά, ἡ δεκάρα, ἡ (εἰκοσιάρα, ἡ πενηντάρ⁴ καὶ ἡ κατοστάρ⁵. Τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ γροσιοῦ, ὡς ὑποδιαίρεση, λεγόταν ρούπι⁶ π.χ. τρία καὶ ρούπ⁷—τρία γρόσια καὶ δέκα παράδες. Τὰ $\frac{1}{4}$ ζο (υ)-λότ⁸ π.χ. δυὸ καὶ ζουλότα = δυὸ γρόσια καὶ τριάντα παράδες.

*

Τὸ γρόσι λεγόταν καὶ ἀσλάνι, (ἡ ἄραβ. λέξη ἀρσλάν, σημαίνει λιοντάρι) ἀπὸ ἀντίστοιχη παράσταση πού ἦταν τυπωμένη ἀπάνω του· πιθανόν, ἀπὸ ἰσότημο Ἑνετικὸ νόμισμα, μὲ τὸν Ἑνετικὸ λέοντα ἀπάνω του, καὶ ἦταν ἴσης ἀξίας καὶ μὲ τὴ ρεγίνα.

Τὸ γρόσι παλαιότερα, εἶχε καὶ μικρότερες ἀκόμα ἀπὸ τὸν παρὰ ὑποδιαίρεσεις. Ὁ κάθε παρὰ εἶχε τρία ἄσπρα (τουρκικά ἀκσι⁹ = ὑπόλευκος, λευκοειδής) καὶ τὸ κάθε ἄσπρο τρία ρούπια : Στὴν ἀκμή δηλ. τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, μποροῦσε ν' ἀγοράσῃ κατὶ, μὲ ἓνα τριακοσιοστὸ ἔκτο τοῦ γροσιοῦ, δηλ. τὸ ἓνα τριανταεξάκις χιλιοστὸ τῆς χρυσῆς λίρας. Τὸ πουνγγί, εἶχε 500 γρόσια.

Ἡ γαζέτα¹, ἦταν καὶ αὐτὴ παλαιὸ νόμισμα (ἰταλικά gazeta) καὶ ἰσοδυναμοῦσε μὲ

2. Ἀπὸ τὸ ἰταλ. quarto = τέταρτο.

3. Ἀπὸ τὸ τουρκικόν, μεταλλικόν.

4. Ρούπι ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ $\frac{1}{8}$ τοῦ πήχ.

5. Ἡ παροιμιακὴ φράση «πῆγμι τρία καὶ ρούπ στοὺ γάμου» σημαίνει ξεκίνησε γιὰ κατὶ σοβαρὸ ἀνέτοιμος καὶ ἀπροετοίμαστος· ἀσυλόγητος.

6. Τὸ ζλότ, εἶναι πολωνικὸ νόμισμα.

7. Ἡ φρου-(φλωρο)γαζέτα, κατήντησε νὰ εἶναι μεταλλικὴ ἀπομίμηση χρυσοῦ νομίσματος, πού τὸ κρεμοῦσαν (ἀκόμα καὶ στὶς γάτες, γκαί-

ἓνα ἄσπρο καὶ 35% , δηλ. μὲ ἓνα ἄσπρο¹⁰ καὶ ἓνα ρούπι· κάποτε μ' αὐτὴ ἀγόραζαν (στὴν Ἰταλία) μιὰ ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς, πού γι' αὐτὸ ὀνομάστηκε καὶ αὐτὴ γαζέτα¹¹ καὶ ὁ ἐφημεριδογράφος καὶ ἐφημεριδοπώλης (τουρκικά) γαζετατζής.

Νόμισμα ἐπίσης ἦταν καὶ τὸ φλωρί ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ fiorino. Τὸ φιορίνι, ἦταν χρυσὸ νόμισμα πού ἐβγαίνε στὴ Φλωρεντία (τὴν ἰταλικά, Φιρέντσε), καὶ εἶχε ἀπάνω του ἀποτυπωμένο τὸ λουλούδι (ἰταλ. fiore, καὶ ὑποκοριστικὸ fiorino, λουλουδάκι) κρῖνο.

*

Τὸ ἐλλειποβαρὲς ἀπὸ τὴν πολλὴ χρῆση μεταλλικὸ νόμισμα λεγόταν γλυμένο¹² (χωρὶς δηλ. τὰ ἀνάγλυφα σημάδια του) καὶ περνοῦσε γιὰ λιγότερο. Τὸ ἀλλαγμα, τὸ χάλασμα, τὸ νὰ κἀνὴ κανεὶς ψιλὰ, λιανὰ, λιανώματα, χαρακτηρίζεται ὡς τσακίσι¹³ καὶ τὸ ῥῆμα τσακίζω. Αὐτό, φαίνεται νὰ ἔχη καταγωγὴ ἀπὸ τὸν καιρὸ πού τὸ κοινὸ μέσο ἀνταλλαγῆς, δὲν εἶχε γίνῃ ἀκόμα νόμισμα, δηλ. κομμάτι ἀπὸ μέταλλο ὀρισμένου βάρους, σφραγισμένο καὶ καθωρισμένης ἀπὸ τὸ Κράτος ἀξίας, ἀλλὰ οἱ ἀνταλλαγῆς γινόταν μὲ διάφορον κάθε φορὰ βάρους ἀτόφιο μέταλλο, πού τσακίζονταν σὲ ἀντίστοιχα κομμάτια.

Στὸν καιρὸ τῆς ἀπελευθέρωσης, μιὰ δραχμὴ ἰσοδυναμοῦσε μὲ πέντε γρόσια. Σὲ κάποια περίσταση ἡ Τουρκία εἶχε ἀναγκασθῇ νὰ βγάλῃ χαρτονόμισμα. Αὐτὰ ἦταν ἀργότερα γνωστὰ ὡς καϊμέδες. Ἔτσι ὀνομάτισαν ἔπειτα καὶ κάθε τίτλο πού εἶχε ἐκμηδενιστεῖ νομισματικά¹⁴.

Συνθηματικὴ λέξη γιὰ ὑποδήλωση τῆς ἔννοιας ὅτι κάποιος «τὸν ἔχῃ τὸν παρὰ», ἦταν ἡ λέξη ἀβερ (ἀπὸ τὸ ρ. ἀβέρω, καὶ ἀπὸ τὸ περσικὸ ἀβερ = ἐκεῖνος πού ἔχει, φέρνει). Γιὰ τὴν ἴδια ἔννοια χρησιμοποι-

λες πού πιάναν τὰ παιδιὰ), γιὰ φανταχτερὸ στολίδι, ἀντὶς τὰ πραγματικὰ φλωριά τῶν εὐπορῶν, πού ἦταν ἀπαραίτητο ἐξάρτημα, τῆς βαρύτιμης καὶ αὐτῆς στολῆς τῶν γυναικῶν.

8. Λέγαν γιὰ κάποιον ὅτι ἔγινε «σὰ γλυμμένο κάρτο», ὅταν ἀδυνατίζε καὶ χλόμιανε πολὺ ἢ ἦταν φυσιογνωμικὰ ἀνέφραστος ἀπὸ λιγνότητα.

9. Σὰν ὅπως λέμε σήμερα, μεντιτε-ράνεα.

ούσαν τὴν λέξιν φ'(υ)σάει, ἢ τοὺν φ'σάει (τοὺν παρᾶ).

Η'.—Παζάρια καὶ Μπεζεστένια

Εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ —ἐμπρησμός μᾶλλον— ποὺ ἔγινε στὸ παζάρι τῶν Γιαννίνων τὸν Ἰούλιο τοῦ 1869, ἐπὶ Βαλῆ Γιαννίνων (τὸν περίφημο στὴν ἱστορία τοῦ τόπου) Ρασσίμ Πασιά, κατὰ τὴν ὁποία κήκων 1017 ἀκίνητα : «519 κῆρ γ α σ τ ῆ ρ ι α»¹ (καταστήματα δηλ.) 435 οἰκίαι, 20 χάνια, εἰς λουτροῦς (sic) 43 φουῖροι, καφενεῖα, καζίνα² καὶ οἰνοπνευματοπωλεῖα», μὲ συνολικὲς ζημιές ἀξίας 600 χιλ. χρυσῶν τούρκικων λιρῶν. Ἡ εἶδηση αὐτὴ, ἀναφέρεται στὰ φύλλα τῆς 31ης Ἰουλίου καὶ 7ης Αὐγούστου τῆς ἴδιας χρονιάς, τῆς Τουρκοελληνικῆς ἐφημερίδας τῶν Γιαννίνων «Ἰωάννινα — Γιάννια».

Στις 18 τοῦ Σεπτεμβρίου —σχεδὸν μετὰ δυὸ μῆνες— ἀπὸ τὴν ἴδια ἐφημερίδα ἀναφέρεται νέα πυρκαϊὰ στὸ Κρεμμυδοπάζαρο³.

*

Μέσα στὴν πόλιν τῶν Γιαννίνων καὶ εἰδικότερα μέσα στὴν περιοχὴ τοῦ Παζαριοῦ τῆς, ὑπῆρχαν, ἀκόμα καὶ στὰ χρόνια μου, μερικοῦτερης μορφῆς παζάρια, σὲ καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πουλιόταν, εἰδικῆς κατηγορίας καὶ συγγενικά προϊόντα, συνήθως, ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοὺς παραγωγούς.

Ἔτσι ὑπῆρχαν στὰ Γιάννινα τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς τὸ κρεμμυδοπάζαρο ποὺ εἶπαμε, γιὰ τὴν πώληση ξηρῶν κρεμμυδιῶν καὶ σκόρδων, τὸ ἀλευροπάζαρο, τὸ κριθαροπάζαρο, τὸ σταφυλοπάζαρο, τὸ ἀλογοπάζαρο, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν καὶ τοπωνυμικά.

1. Ἀργαστήρι (ι) ὀνόμαζαν τότε τὸ κατὰστημα γενικά, καὶ ἀργαστηρία (εἰς) τὸν καταστηματοῦν.

2. Ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ casino —ἐπαυλὴ, λέσχη— καζίνα εἶχαν καταντήσει νὰ λένε ἐδῶ τοὺς κάποιας περιότης καφεενδέες.

3. Στὸ γιαννιώτικο ἰδιῶμα, κρομμυδοπαπάζαροῦ τὰ κατόπι παζάρια, κατὰ ἀνάλογο προφορὰ.

Τὸ Κριθαροπάζαρο, ἦταν στὴν τριγωνικὴ πλατειοῦλὰ ποὺ σχηματίζεται μπροστὰ στὸ Χάνι τοῦ Κιτσιολάμπρου, τὸ Ρολογάτικο Κιούρη καὶ τὸ Φοῦρνο⁴ τοῦ Δούβλη· συγκετρωνόταν δὲ ἐκεῖ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ γύρω, γιὰ πώληση γενικά σιτηρῶν καὶ ὄσπριων. Τὸ ἀλευροπάζαρο ἦταν στὴν καμπυλόγραμμη πάροδο ποὺ ἀνοίγεται ἀμέσως δεξιὰ καθὼς κατεβαίνουμε τὸ δρόμο ποὺ ἀνοίγεται ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ἐμπορικὸ Μαγνέλι⁵, καὶ βγαίνει στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὸ Κουρμανεῖο⁶ (τώρα Πλατεία Νεομάρτυρα)· ἐκεῖ ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ ἀλευράδες, οἱ μεταπωλητὲς δηλ. ἐγγύρων ἀλευροποιημένων ἀλλὰ καὶ αὐτοῦσων σιτηρῶν. Τὸ ἐπαγγελματικὸ αὐτὸ ὄνομα μεταβλήθηκε καὶ σὲ ἐπάνωμο.

Τὸ Σταφιλοπάζαρο ἦταν κυρίως στὴν πλατεία ποὺ εἶναι ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ὁρφανοτροφεῖο Γεωργίου Σταύρου⁷, ἡ ὁποία λεγόταν τότε «στὸν Πλάτανο» καὶ ἀργότερα Γυαλί—Καφενέ⁸. Ἐκεῖ οἱ παραγωγοί, τὸν καιρὸ τῆς συγκομιδῆς συγκεντρωναν τὰ γιὰ πᾶντα [στοῦ πατ' (η)τήρη(ι)] προωριζόμενα σταφύλια. Ἐπίσης γιὰ τὸν καιρὸ τῆς παραγωγῆς, στὸ χωρὸ ποὺ ἀνοίγεται μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ Φλώρου, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Χάνι τοῦ Γκάβα, συγκεντρωνόταν οἱ μικρῶν ποσοτήτων παραγω-

4. Γιὰ ψήσιμο ψωμοῦ καὶ φαγητῶν ὁ ψωμᾶς, φουρτζῆς. Οἱ περισσότεροι, ζυμώναν τότε στὰ σπῆτια τὸ ψωμί καὶ τὸ στέλλαν στὸ φούρνο μέσα στὸ πινακωτό, ποὺ στηριζόταν στὸ κεφάλι, ἀπάνω στὸν πιδοὺλόγου (κουλούρα).

5. Οἱ συνοικίαι ποὺ ἀνοίγονται δεξιὰ τοῦ δρόμου αὐτοῦ, στὴν περιοχὴ ποὺ κλείνεται ἀπὸ τὴν ὁδὸ Καλλάρη καὶ Κουντουριώτη, ἦταν ὅλες Ἑβραϊκῆς καὶ ὀνομαζόταν βεκαούφικα· εἶχαν φκιαστῇ μετὰ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1869 καὶ ἐξυπηρετοῦσαν οἰκονομικὰ κάποιον Τζαμί. Γιὰ τὴς ἴδιες περιοχὰς χρησιμοποιόταν καὶ τὸ τοπωνύμιον Σκατῆ οὐσσες.

6. Ἀπὸ τὸ περσικὸν καραμάν, μελαψό : στὸν καιρὸ ποὺ ὁ Ἀλῆ —Τεπελενλῆς ἐφικιανε τὸ Φρούριο, στὴν πλατεία αὐτὴ μοίραζε στοὺς ἐργάτες μελαψὴ ποιότητα ψωμοῦ ποὺ ὀνομάστηκε Καραμάνικο. ἴσως καὶ Κουρμανά.

7. Βλ. στὸ τεῦχος Μαΐου ἐ.ἔ. τῆς Ἠπ. Ἐστίας, ἐργασία μου «ἡ Βρύση τοῦ Παζαριοῦ».

8. Ἀπὸ κλεισμένο μὲ τζαμαρίες ἐκεῖ καφενεῖο.

γολι φρέσκου βούτυρου. Τὸ κουβαλοῦσαν ἐκεῖ συνήθως μέσα σὲ ἀσκή, καὶ προμηθευόταν ἀπὸ κεῖ τὸ βούτυρο τῆς χρονιάς οἱ περισσότεροι νοικοκυραῖοι Γιαννιώτες, ποὺ συνήθιζαν νὰ βάζουν ὅλα σχεδὸν τὰ τροφίμα τους, τῆς χρονιάς (κάρβουνα, ξύλα, λάδι, βούτυρο, κρασί, τυρί, σκόρδα, κρομμύδια, ἀλεύρι, ἀκόμα καὶ ζάχαρι.

Τὸ Ἀλογοπάζαρο γινόταν στὸ πλάτωμα κάτω ἀπὸ τὸ σημερινὸ Δημαρχεῖο, ἄλλοτε Γυμναστήριο Στρατοῦ καὶ Δήμου, τώρα σταθμὸς αὐτοκινήτων, τὸ τούρκικα Ἔα—(ἄλογο)—Παζάρ.

*

Ὅλα αὐτὰ τὰ Παζάρια ἦταν ὑπαίθρια καὶ περιοδικά. Κατὰ ὅμοιο ὅμως τρόπο ἦταν παλῆ ἀ συγκεντρωμένα καὶ ἄλλες βιοτεχνικὲς ἢ ἐπαγγελματικὲς τάξεις : Τὰ Καλαντζίδικα (κυρίως τὰ καζαντζίδικα, οἱ κατασκευαστὲς δηλ. οἰκιακῶν ἀπὸ χάλκωμα σκευῶν (τὰ γνωστὰ χαλκῶματα : καζάνια, ντιψιά⁹, τινζιρέδεις, σαγάνια, ντ(η)γάνια¹⁰, νταβάδεις, τζιούμις¹¹, γκιούμια¹², μπρίκια, λιγγιέρις¹³, σ'(ι)νιά¹⁴, καφόμπρικα, μπακράτσια¹⁵, σιφὲρ—τάσια¹⁶, μαγγάλια) αὐτοὶ ποὺ καλλοῖζαν τὰ χαλκῶματα, οἱ καλλαντζήδες (γανοματῆδες σήμερα) ἦταν περιφερόμενοι — χαλκῶματα γιὰ καλλοῖ-

σμα ! ... — καὶ σκορπισμένοι σὲ διάφορα μικρομάγαζα τῆς πόλης), τὰ καλλαντζίδικα λοιπὸν (τῶν χαλκωμάτων) ἦταν συγκεντρωμένα κοντὰ στὸ τέarma τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας. Τὰ Γύφτικα, («σιδηρουργοὶ καὶ μουσικοὶ¹⁷») στὸ τέarma τῆς ὁδοῦ Μανωλιάσας, στὰ Ζευγάρια καὶ τὸ τέarma Καλουτίσας (21ης Φεβρουαρίου). Τὰ Μπουρζάδικα (λάμπες, σιαμνιάνια¹⁸, παλλάντζες, καντάρια, στατέρια, λυχνάρια, γκδούνια κ.ἄ.) κοντὰ στὰ Καλλαντζίδικα. Τὰ Τσαρουχάδικα, κατὰ μῆκος τοῦ αὐτοῦ δρόμου καὶ στὴς ἀρχὲς τῆς ὁδοῦ Ἀβέρωφ (Καμάρες). Τὰ χασάπικα τῶν Ἑβραίων, στὸ δρόμο πρὸς τὸ Κουρμανεῖο. Τὰ Ζαρζαβατ—τζίδικα (μανάβικα) (κουμπουράχανα¹⁹, καρναμπικία²⁰, μακιδονήσι²¹, πατριτζιάνια²², καστραβέτσια²³, μῆλα τσ' γῆς²⁴ κ.ἄ.), γύρω ἀπὸ τὸ Κουρμανεῖο.

Μπιζιστένια²⁵, λεγόταν οἱ κάθετοι δρόμοι ποὺ ἀνοίγονται ἀριστερὰ στὸ τέλος τῆς ὁδοῦ Ἀβέρωφ καὶ βγάζουν στὴν ὁδὸ Βύρωνος.

Ἀπὸ τὶς βιοτεχνίες αὐτὲς βγῆκαν καὶ τὰ ἐπώνυμα Ἀλευράς, Κριθαράς, Σταφυλάς, Καλλαντζής, Καζαντζής, Μπουρζάς, Χασάπης, Κανταράς, Στατηράς, Κουνδουνῆς.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

9. Τεψιά.

10. Τηγάνια.

11. Κουβάδες ἀντλήσεως νεροῦ ἀπὸ τὰ πηγὰδια.

12. Δοχεῖα μεταφορᾶς νεροῦ.

13. Πιατέλες.

14. Σινιά, μεγάλα τεψιά, ποὺ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ ἐναπόθεση τῶν φαγητῶν σὲ καιροῦς ποὺ τρώγαν κοθισμένοι σταυροπόδι γύρω-γύρω.

15. Μικρὰ ἐπιτραπέζια δοχεῖα νεροῦ.

16. Σε φ ε ρ ἀραβικὰ πόλεμος. Σκεῦος ἀποτελούμενο ἀπὸ τρία μικρὰ δοχεῖα, καμωμένα ἔτσι ὥστε, περνώντας ἀπὸ δυὸ ἐλάσματα, νὰ στέκουν τὸ ἓνα ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιὰ μεταφορὰ διαφόρων εἰδῶν φαγητοῦ. Τὸ τ ἄ ς εἶναι καὶ αὐτὸ τούρκικα = τὸ τ ἄ σ ι.

17. Βλ. στὸ τεῦχος Φεβρουαρίου ἐ.ἔ. τῆς Ἑπειρ. Ἑστίας, ὁμότιτλη ἐργασία μου, Γ'.

18. Κηροπήγια.

19. (κραμβο) λάχανο.

20. Τουρκικό, κουνουπίδι.

21. μαῖντανό.

22. Τουρκικό, μελιτζάνες.

23. Ἀγγούρια (πιθανὸν βενετσιάνικης προελεύσεως, ἀπὸ τὸ διαλέμμα *castrati - vecchi* !. (περισσότερο δὲν ἐπεκτείνονται). Οἱ Ἑβραῖοι πρόφεραν κ α σ τ ρ α β ἔ κ ι.

24. Ντομάτες.

25. Περσικὰ μπιζιστέν, σκεπαστή, ὀργανωμένη ἀγορά.

ΙΩΣΗΦ Μ. ΜΑΤΣΑ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΕΒΡΑΪΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ*

2. ΔΟΞΑΣΜΕΝΟ Τ' ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ**

(τραγούδι ὁμορφό σ' ἑλληνικὴ γλῶσσα)***

1. Δοξασμένο τ' ὄνομά σου, ποιητὴ οὐρανοῦ καὶ γῆς,
ποῦ ἐπαράγγειλες τοῦ ἀνθρώπου : Ὅχ τις στράτες μου μὴ ἐβγῆς !
Καὶ δεῖξε του καὶ τὸ φόβο : Γιὰ ἡ πίσσα, μὴν καγῆς !
2. Ποιὸς λογιέται ἀντρειωμένος, τοῦ πολέμου φυσικός ;
— Ποῦ ὅχ τις στράτες τῆς καρδιάς του ἀπομένει νηστικός.
Μὲ τὸ νέφσι του μαλώνει δυνατὸς καὶ γνωστικός.
3. Ποὺ πλανιέται στὴν ἀγάπη μοιχανέτι τὸν βαστῶ.
Κατὰ ὥρα ὅσο γελιέται καὶ τοῦ λέει, σ' εὐχαριστῶ
καὶ κατόπι τὸν ξεπλένει μὲ νερὸ ζυματιστό.
4. Μὴ πλανιέστε παλικάρια, τ' εἶναι κόπος καὶ μελιάς.
Μὴν πουλεῖτε τὴν τιμὴ σας γιὰ τῆς ὥρας τὰ καλὰ,
τὶ ζημιώνεστε κατόπι διαφορέματα πολλὰ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.

** Στὸ παλαιότερο χειρόγραφο εἶναι γραμμένο χωρὶς φωνητικὲς στιγμῆς, στὸ νεώτερο μὲ τὰ φωνήεντα. Ὁ ἀείμνηστος Γιωσὲφ Ἑλιγιά δημοσίευσε στὸ περιοδικὸ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας (φύλλον 129 τῆς 6 Μαΐου 1928) δώδεκα στροφές τοῦ τραγουδιοῦ (τις 1, 2, 5, 6, 8, 10, 12, 13, 16, 17, 21 καὶ 22) μὲ τὸν τίτλο : "Ε ν α ἔ β ρ α ῖ κ ὀ λ α ῖ κ ὀ ᾱ σ μ α τ ῆ ς Ἡ π ε ῖ ρ ο υ. Εἶχε ὅψη τοῦ ἄλλο χειρόγραφο, σύγχρονο ὅμως μὲ τὰ δυὸ δικά μας. Ὁ Ἑλιγιά χώρισε κάθε 15σύλλαβο στίχο σὲ δύο καὶ ἀπέδωσε κάθε στροφή σὲ ἑξὶ στίχους. Τὶς παραλλαγές σημειώνουμε μὲ τὸ (Π.) γιὰ τὸ παλαιότερο χειρόγραφο, (Ν.) γιὰ τὸ νεώτερο καὶ (Ε.) γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Ἑλιγιά.

*** Ὁ τίτλος τοῦ τραγουδιοῦ ἐβραϊστὶ στὰ χειρόγραφα.

1. 1. Ποιητὴ (Ε.), πεγητὴ (Π.), παινητὴ (Ν.). Ο ὕ ρ α ν ο ὕ. Τὰ χγφα ἔχουν οὐρανοῦς, ὁ (Ε.) οὐρανοῖς. 2. ὅ χ τ ῖ ς σ τ ρ ά τ ε ς μ ο υ, ἀπὸ τοὺς δρόμους μου, ὅχι τὶς στράτες (Ε), μὴ ἐβγῆς (Π.) μὴ βγῆς (Ν.) 3. δεῖξε (Π.), δεῖξι (Ν.), καὶ ἔδειξές του καὶ τὸν τρόπο (Ε.). Ἡ εἰκὼνά δηλώνει τὴν κόλαση.
2. 3. Π ο ὐ ὅ χ τ ῖ ς σ τ ρ ά τ ε ς ... ἐκεῖνος ποὺ στερεῖται (ἀπομένει νηστικός), ἐκεῖνος ποὺ ἀποφεύγει τοὺς πόθους τῆς καρδιάς του.
Ν έ φ σ ι, ἡ ψυχὴ (λ. ἀραβ.) ν ε φ έ s h (Ν.) (λ. ἔβρ, ἡ ψυχὴ).
3. 1. Μ ο ι χ α ν έ τ ι, ἄγνωστη, φθαγμένη τουρκ. λέξι, ἴσως ἀμανέτι (ἐνέχυρο), ἡ μηχανὲν (ἀπελπισμένος). π ο ὐ, στὰ χγφα ὁ π ο υ.
3. ζυματιστό (Ν.).
4. 1. τ' ε ἵ ν α ι - στὰ χγφα ὅ τ ι ε ἵ ν α ι, διότι εἶναι- μ π έ λ ι ά ς, ὀχλησις (λ. τουρκ.). μπιλιάς (Ν.). 2. πουλεῖτε (Ν.). 3. δ ι α φ ο ρ έ μ α τ α (Ν.) διαφορήματα (Π.), κέρδη. Τ ῖ, στὰ χγφα ὅ τ ι.

5. Στὸ σεβντὰ νὰ μὴ θαρρεῖτε, τ' εἶναι πολὺ γελαστής,
τοῦ πουγγιοῦ σου παραδότης, τοῦ κορμιοῦ σου χαλαστής
καὶ στήν κρίση τὴ μεγάλη γίνεται καὶ ἔξεταχτής.
6. Λόγιασα νὰ σὲ παινέσω καὶ σαστίζω τὶ νὰ εἰπῶ !
Ποῦθε νὰ πρωταρκινήσω καὶ ποῦ γνώση καὶ σκοπὸ ;
Βασιλιὰ τῶν βασιλιάδων, τὴν ὁρμήνια σου ἀγαπῶ.
7. Ἡ ὁρμήνια σου φωνάζει καὶ στὸν κόσμον διαλαλεῖ :
Θυμηθῆτε με καὶ μένα, μὴν κοιμᾶστε σὺν·πουλί.
Κάμετε καὶ λεημοσύνη καὶ γνωσέψτε οἱ ζουρλοί.
8. Ὅπου ντυέται τὴν ὁρμήνια ὥσάν τὸ πουκάμισο,
ντυέται γνώση, ντυέται πλούτη, ντυέται κι ὄνομα χρυσὸ
καὶ τὸ λιὸ καλύτερό του, πάνει στὸν Παράδεισο.
9. Ὅπου τὸν Θεὸ ἀγαπήσει, μὲ καρδιὰ καὶ μὲ ψυχὴ
πιάνεται νὰ τὸν τιμήσει, γιόμα, βράδυ καὶ ταχὺ,
ὅτι αὐτὸ ἔναι τὸ χωριό σου, ἡ πατρίδα σου, ἡ ἀρχή.
10. Τὰ ὁράνια μαρτυροῦνε τὴ μεγαλοσύνη σου
κι ἡ ὀλπίδα τῶν καυμένων τὴν ταπεινοσύνη σου.
Μεγάλους, μικροὺς δοκιέσαι μὲ τὴ λεημοσύνη σου.

-
5. 1. σ τ ὸ σε β ν τ ἄ ν ἄ μ ἢ θ ἄ ρ ρ εῖ τ ε ('Ε.), μὴν ἐμπιστευέστε στήν ἀγάπη. Τὰ χῡφα : μὴ θαρρεῖται στήν ἀγάπη, τ' εἶ ν αἰ π ο λ ὺ γ ε λ α σ τ ῆ ς, γιατί ἔξ α - π α τ ἄ. 2 Τοῦ πουγγιοῦ σου (Π.) ('Ε.). τοῦ φόβου σου (Ν.) π ο υ γ γ ῖ, ἡ σακκούλα τὸ κομπόδεμα. Παραδότης ('Ε.). παραδότη (τὰ χῡφα). 3 Γίνεται (Π.) γένηται (Ν.). Ξ ε - τ α χ τ ῆ ς (Ν.), ἔξεταστής.
 6. Λ ὁ γ ῖ α σ α ('Ε.), ἐλόγιασα (Π.). ἡλόγιασα (Ν.), ἔβαλα στὸ νῶ μου. 2 ποῦθε (Π.), ἀποῦθε (Ν.). 3 Ὁ ρ ῖ ν ῖ α, συμβουλὴ
 7. 1. ἡ ἰ ὁ ρ ῖ ν ῖ α - διάβασε ἡ γιορμήνια, φωνάζει (Ν.) 3 κάμητε (Ν.)
 8. 1. ὁ π ο υ ν τ υ ῖ ῖ τ αἰ τ ῖ ν ὁ ρ ῖ ν ῖ α, ὅποιος ἀκούει τὴ διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ· Ἡ ἔκφραση τῆς ἔννοιαν εἶναι ἐβραϊζουσα. Ν τ υ ῖ ῖ τ αἰ, ντύνεται, περιβάλλεται· 3 κ αἰ τ ὸ λ ῖ ο κ α λ ὺ τ ε ρ ο (Π.), τοῦ λιὸ (Ν.), τὸ πλιὸ καλύτερο τ ῖ ς ('Ε.). Τὸν ἰδιωματισμὸ λ ῖ ο (=πλιὸ) βρῖσκουμε καὶ σ' ἓνα τραγούδι τῆς Θράκης. Ν. Πολίτη, Ἑκλογαί, Ἑπίμετρον Β' : ὁ Κωσταντῆς ὁ λιὸ μικρός.
 9. 1. Θεὸ (Ν.), Θεγὸ (Π.), ἀγάπη (Ν.). 2 Π ῖ ἄ ν ε τ αἰ ν ἄ τ ὸ ν τ ῖ μ ῖ σ εἰ... τὸν τιμὰ προσευχόμενος πρωί, μεσημέρι καὶ βράδυ. 3 ὅτι αὐτὸ (ἔναι) τὸ χωριό σου, ἡ πατρίδα σου, ἡ ἀρχή (Ν.), ὅτι αὐτὸ τὸ χρεγιό σου, οἱ πατέρες ἀπ' ἀρχή (Π.) Ὁ στίχος εἶναι κατεστρεμμένος, ὅπως κι ἄλλοι παρακάτω. Φαίνεται πὺς τὸ τραγούδι εἶναι ἀπὸ τὰ πῶ παλιά καὶ πὺς, τὴν ἐποχὴ πὺς τὸ συμμάζεψε ὁ ἀντιγραφείας, θὰ εἶχε πάψει νὰ τραγουδιέται ἓνα μεγάλο μέρος του.
 10. 1. Τὰ οὐράνια μαρτυροῦσι ('Ε.). πβ. ψαλμ. 18,2 Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. 3. Μιγᾶλον μικρὸν δοκιέσαι (Ν.), τὴν λεημονοσύνη (Ν.) - δ ο κ ῖ ῖ σ αἰ, ἐπισκέπτεσαι φρογγίσεις, σκέπτεσαι.

11. Θέ μου, ὅπου ἔπλασες οὐράνια καὶ τὴ γῆς καὶ θάλασσα,
μὴν τηρεῖς τὰ κρίματά μου, τὶς στρατές ἐχάλασα.
Σούφταιξα, συμπάθησέ με, τὴν ὁρμήνια σου ἄλλαξα.
12. Θέ μου, δό μου νοῦ καὶ γνώση μὲ τ' ἐσὲ νὰ πορευτῶ
καὶ μὲ τὶς παραγγιολές σου τὴν ποδιά μου νὰ ραφτῶ
καὶ μὲ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους στὸ δεφτέρι νὰ γραφτῶ.
13. Δένω χέρια, γονατίζω, γέρονω καὶ σὲ προσκυνῶ
κι' ὁμπροστὰ ἀπὸ τὴ δουλειά μου τὴν παίνεσή σου παινώ.
Ἄσπρισε τὸ φταιξιμό μου, τ' εἶναι κατακόκκινο.
14. Μέρα νύχτα σὲ λογιάζω, τὴν παίνεση ς' μολογῶ
καὶ στὸ φάει μου καὶ στὸ πιεῖ μου τ' ὄνομά σου εὐλογῶ.
Σκέπασε τὰ κρίματά μου, ρίξε τὰ στὸ πέλαγο.
15. Φοβερὲς εἶν' οἱ δουλειές σου, θαμαχτὴ εἶν' ἡ γνώση σου,
μετερίζι εἶν' τ' ὄνομά σου, λεημόνια εἶν' ἡ γνώμη σου,
κι οὐδὲ ἦρτε οὐδὲ θελά ῥτη ἡ ἀρχὴ κι ἡ σῶση σου.
16. Τὸ βασίλειο σου γιὰ πάντα, ὁ ὀρισμός σου γιὰ πολὺ
καὶ ζωνάρι τὸ ζωνάρι τὴν ὀλπίδα σου ἀγκαλεῖ,
κι ἀνθρώπος ὃχ τὸ θυμὸ σου νὰ κρυφτεῖ δὲν τοῦ βολεῖ.

11. 1. Τὴν ἡγῆς (Π.), καὶ τὴ θάλασσα (Ν.).

12. 1. Δ ό μου, δῶσε μου, με τ' ἐσὲ νὰ πορευτῶ, νὰ ζήσω, νὰ διάγω σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές σου μὲ τ' ἡσὲ (Ν.), μὲ τ' ἐσέν' (Ἐ.). 2. τὴν ποδιά μου νὰ ραφτῶ, ἐβραϊσμός στὴν ἔκφραση τῆς ἐννοίας, τὴν ποδιά σου (Ν.), στὴν ποδιά μου (Ἐ.), νὰ ράψω τὶς ἐντολές σου στὸ ἱματίό μου (πβ. τὴν ἐντολὴν τοῦ tzitzith. Ἀριθμοὶ Ε' 37.

13. 1. Δίνω (Ν.). 2. τὶς παίνεις σου ἀρχινῶ (Ἐ.), τὴν παίνεσή σου νὰ παινώ (τὰ χγφ.).

3. Ἄσπριζε (Ν.), τ' εἶναι (Ν.), τ' εἶν' (Π.). τί εἶναι (Ἐ.). Ἡ εἰκόνα σημαίνει τὴν κάθαρση ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες καὶ εἶναι παρμένη ἀπ' τὸν Ἡσαΐα, 1, 18 : «Ἐάν ὧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ. Ἐάν δὲ ὧσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ». Σὲ μιὰ ἀλληγορικὴ παράφραση τοῦ Ἀσματος Ἀσμάτων γραμμένη κι αὐτὴ στὰ ἑλληνικά μὲ ἐβραϊκὴ γραφὴ, ποὺ τραγουδιόνταν στὴ Συναγωγὴ ὡς τὸ 1943, βρίσκουμε τὴν ἴδια εἰκόνα : «Καὶ τὰ χεῖλια τοῦ Κοὲν (=ἱερέα) τοῦ Μεγάλου ἐξήταγαν παρακάλεση, καὶ τὰ λόγια του ἀναποδογύριζαν τὰ φταιγματα τοῦ Γισραὲλ, ποὺ μοιάζουν τὴν κλώνα τὴν κρεμιζιά καὶ ἄσπριζαν αὐτὰ σὰν μαλλὶ καθαρό..»

14. 1. παίνεσή σου (Ν.). 2. στὸ φάει μου καὶ στὸ πιεῖ μου. διὰ τὴν τρώγω καὶ ὅταν πίνω οἱ λ. φάει—πιεῖ μονοσύλλαβες ὅπως λέγονται καὶ σήμερα στὰ Γιάννινα. 3. ρίξι τα (Ν.).

15. 1. Φοβερὲς (Ν.). 2. μετερίζι πρόχωμα (λ. τουρκ.) Πρβλ. Βασιλειῶν Β'-ΚΒ, στὴν Ὠδὴ τοῦ Δαβὶδ : Κύριε πέτρα μου καὶ ὀχύρωμά μου. Λημόνια εἶναι ἡ γνώση σου (Ν.). 3. Θελά ῥτη = θὰ ἔρθῃ — καὶ οὐδὲ θελα ἔρτη (Ν.). Ἡ σῶση = τὸ τέλος.

16. 1. ὁ ὀρισμός σου, ἡ ἐξουσία σου. Τὰ χγφ. κι ὁ Ε. ἔχουν : ὀρισμός (χωρὶς τὸ ἀρθρο). 2. ζωνάρι τὸ ζωνάρι, ἡ κάθε μιὰ γενιά, ζουνάρι (Ν.). τὴν ὀλπίδα ἀγκαλεῖ (Ν.). 3. κι ὁ ἀνθρώπος (Ε.). κι ἀνθρώπος (τὰ χγφ.). Δὲν τοῦ βολεῖ, δὲν μπορεῖ.

17. Εἶναι κρίση στοὺς ἀνθρώπους κι εἶναι θαυμαγῆ πολλὰ
κι ἄλλος δὲν τὴν ἀπεικάζει, μόν' ὅπου εἶναι στὰ ψηλά :
Ποῦ εἶναι καλοὶ τραβοῦν ντέρτι καὶ κακοὶ ἀπερνοῦν καλὰ.
18. Φρόνιμος νὰ μὴν παινιέται μὲ τὴ φροनिμάδα του,
μὴν παινιέται ἀνδρειγιωμένος μὲ τὴν ἀνδρειγιάδα του
κι οὐδ' ὁ πλούσιος μὲ τὸ πλούτη ὅπου ἔχει στὴν ἀράδα του.
19. Μόν' μὲ τοῦτο νὰ παινιέται, ὅπου θέλει νὰ παινεθῇ :
Μὲ τὴ γνούρα τοῦ Θεοῦ μας πάντα του νὰ γρικηθῇ.
Κάνε δίκιο, καλοσύνη ; Μὲ τ' αὐτὰ νὰ θεληθῇ.
20. Ὅμπρός του νὰ τὸν λογιάζει, νὰ μὴν ἀλησμονηθῇ,
μὴ θαρέψει στὰ καλὰ του καὶ νὰ μὴν ἀπαρνηθῇ.
Μὲ τὸ θάρρος τοῦ Θεοῦ μας πρέπει νὰ δυναμωθῇ.
21. Ἐφαγες ; ἔ ! πάρε νίψου, πλύνε καὶ τὸ στόμα σου
καὶ βλόγα τὸ νοικοκύρη. Ἐβγαλε ὁχ τὸ χῶμα σου
ἀπ' αὐτοῦ ψωμί χορταίνεις κι αὐτοῦ ναι τὸ στρῶμα σου.

17. 1. θαυμαστά πολλά (Ε), θαμαγῆ πολλὰ (τὰ χγφ.). 2. ἀ π ε ι κ á ζ ε ι, ἐννοεῖ (λ. τοῦ γιαννιώτικου ιδιώματος, τὴ βρίσκουμε καὶ στὸν Βηλαρά). Μ ό ν' ὅ π ο υ ε ἶ ν α ι σ τ á ψ η λ á, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ὑψηλά, ὁ Ὑψιστος. Μόνε ὁποῦναι (Ε.), μόνε ὅπου εἶναι (χγφ.).

3. π ο ὐ ε ἶ ν α ι κ α λ ο í, ὅπου εἶναι καλοί, ὅποιοι εἶναι καλοί, καλοὶ (χγφ) κι ἄ λ λ ο ι (Ε.). Ν τ έ ρ τ ι, πόνος (λ. τουρκ.). Ἡ στρ. 17 ἐκφράζει τὸ ἀνεξήγητο γιὰ τὸν ἀπλοῖκὸ καὶ θεοφοβούμενο Ἑβραῖο φαινόμενο τῆς καθημερινῆς ζωῆς : οἱ δίκαιοι νὰ ὑποφέρουν κι οἱ ἄδικοι νὰ καλοπερνοῦν. Τὴν ἴδια ἀπορία διατυπώνει κι ὁ σιχοπλόκος στὸ ἔσμα : «τὴ γῆς ἀπάνω σὲ νερό». Ὁ ἄγνωστος τραγουδιστὴς εἶχε καλὰ στὸ νοῦ του τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωβ καὶ τοῦ προφήτη Ἰερεμία. Πρβλ. Ἱερ. 12, 1-2. «Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐδοῦται ;»

18. 1. πηνιέται [Ν.]. 3. μὲ τὸ πλούτη του [τὰ χγφ]. σ τ ή ν á ρ á δ α τ ο υ, ἀνάλογα μὲ τὴ σειρὰ του, τὴν τάξη του, τὴν κοινωνικὴ βαθμίδα. Πρβλ. Παροιμίαι : Μὴ καυχᾶσθω ἄνθρωπος ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, οὐδὲ ἀνδρεῖος ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ, οὐδὲ πλούσιος ἐπὶ ἀδελότητι πλούτου.

19. 1. ὅ π ο υ θ έ λ ε ι ν á π α ι ν ε θ ῇ, ὅποιος θέλει νὰ καυχᾶται. Πρβλ. ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχᾶσθω. 2. γ ν ο ύ ρ α, ἀναγνώριση, παραδοχή, — Θεοῦ [Π.].

3. Κάνει δικός (Ν.), κάνει ἢ κάνει [Π.], νὰ θηλεθῇ [Ν.]. Ὁ στίχος εἶναι φθαρμένος. Μ ἐ τ' α ὐ τ á ν á θ ε λ η θ ῇ, μ' αὐτὰ [τὰ προσόντα] νὰ γίνεи δεχτὸς ἀπὸ τὸν Θεό.

20. 1. μ ἐ τ ό ν θ á ρ ρ ο [τὰ χγφ].

21. 1. ἔφαγες πάρε νίψου [Ν.], ἔπαγες ἑπάρε νίψου [Ε]. 2. Βλόγα καὶ τὸ νοικοκύρη [Ε.] καὶ βλόγα τὸ νοικοκύρη [Ν.], ἔβγαλεν [Ν.], ποὺ ἔβγαλε ἀπ' τὸ χῶμα σου [Ε]. 3. τὸ ψωμί ὅπου χορταίνεις [Ε.] κι αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ στρῶμα σου [Ν.].

22. Ἡ δρομήνια σου λαμπάδα, ὁ λόγος σου χρυσὸ κερί,
οἱ παραγγιλιές σου μέλι, ποὺ γλυκαίνονται οἱ πικροί.
Ἡ δροσιά σου εἶναι βοτάνι, π' ἀνασταίνονται οἱ νεκροί.

*

3. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΠΟΥΡΙΜ*

(ὁμορφο τραγούδι γιὰ τὸ συμπόσιο τοῦ Πουρίμ)**

<p>1. Κίνα γλώσσα νὰ μιλήσεις,
θάματα νὰ μολογήσεις,
κοιμισμένους νὰ ξυπνήσεις,
μὲ κρασί νὰ τοὺς μεθύσεις.</p>	<p>3. Ὅρφανούς μὴ λησμονᾶτε,
καὶ μεράδια προβοδάτε.
Πλούσιους καὶ φτωχοὺς καλνᾶτε,
ὅλοι τὸν Θεὸ παινᾶτε.</p>
<p>2. Φᾶτε, πῖετε καὶ μεθᾶτε
καὶ πολὺν χαροκοπᾶτε
Τὸν Θεὸ μὴ λησμονᾶτε,
τῇ λευτιριά του μολογᾶτε.</p>	<p>4. Ὅμπρὸς ὃχ τῇ βαρειατιᾷ του
ἔφτιασε τῇ γιατρείᾳ του,
καὶ βασίλεψε ἡ σμυρτιᾷ του,
νὰ βρεθῇ γιὰ λευτεριά του.</p>

22. 1. κηρί [N.]. 2. γλυκιούνται [N.], γλυκαίνονται [Π.Ε.]. 3. ἀνασταίνονται [Π.Ε.], ἀνα-
στιοῦνται [N.]. Πρβλ. Ψαλμ. 18, 11: «Τὰ κρίματα Κυρίου... ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίου
καὶ λίθων τίμιον πολὺν καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι».

* Π ο υ ρ ῖ μ : Ἡ γιορτὴ τῆς Ἑσθήρ, γιὰ τὴν ἀνάμνηση τῆς διασώσεως τῶν Ἑβραίων τῆς
Περσίας ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Ἀμάν. Ἡ παράδοση περιέχεται στὸ βιβλίον τῆς Παλαιᾶς
Διαθήκης «Ἑσθήρ» (Megilath Esther). Τὸ τραγούδι, γνωστὸ μὲ τὴν ἀρχὴν του ὡς
«Κίνα γλώσσα», ἦταν πολὺ διαδεδομένο καὶ τὸ τραγουδοῦσαν μικροὶ καὶ μεγάλοι στὰ
γλέντια τῆς γιορτῆς τοῦ Πουρίμ. Εἶχε τυπωθῇ καλλιότερα σὲ μικρὸ φυλλάδιο μὲ ἑβραϊ-
κοὺς χαρακτῆρες καὶ στὰ τελευταῖα χρόνια μὲ ἐλληνικοὺς. Τὰ δύο αὐτὰ φυλλάδια δὲν
μπόρεσα νὰ τὰ βρῶ. Γιὰ τὴ σωστότερη μεταγραφὴ τοῦ τραγουδιοῦ μὲ δοθήθηκε μιὰ χει-
ρόγραφη καταχώρησή του σὲ ἀπόφυλλα ἐνὸς παλαιοῦ βιβλίου προσευχῶν ποὺ φυλάσ-
σεται στὸ Δημοτικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων. Τό'χουμε καὶ στίς δύο χειρόγραφες συλλογὲς
μὲ καθαρὴ γραφὴ καὶ φωνήεντα.

** Ἡ ἐπιγραφή σὲ ἑβραϊκὴ γλώσσα.

1. 1. Κίνα, ἀρχίνα, ἀρχισε. 2. Θ α μ ᾶ σ μ α τ α, [στὰ χγφ], μιλήγεις, μολογήγεις,
ξυπνήγεις, μεθύγεις, κοιμημένους [στὰ χγφ]. 4. Νά τσοὺς [Π.], νὰ τοὺς [N.].
2. 3. τὸν Θεὸ μὴν ἀλησμονᾶτε [Π.], τὸν Θεὸν μὴν ἀλησμονᾶτε [N.]. 2. χαρουκοπᾶτε [Π].
3. 1. ὀ ρ φ α ν ο ῦ ς, φτωχοὺς (τὴν πλατύτερη αὐτὴ ἔννοια ἔχει καὶ σήμερα ἡ λέξη στὸ
τοπικὸ ἰδιῶμα).
2. μεράδια προβοδάτε, νὰ στέλλετε δῶρα· πρβλ. Megilath Esther 9, 19—Mishloah
Manoth καὶ στοὺς Ο': ἀποστέλλοντες μερίδας ἑκαστος τῷ πλησίον.
3. καὶ φτωχοὺς [N.] καὶ ἐφτωχοὺς [Π.]. 4. τὸν Θεὸ πηνᾶτε [N.].
4. 1-2. ὀ μ π ρ ὸ ς ὃ χ τ ῇ β α ρ ε μ α τ ι ᾶ τ ο υ ... οἱ στίχοι εἶναι μετάφραση τοῦ 15ου
στ. ἀπ' τὸ τραγούδι τῆς Ἑσθήρ τοῦ Γεουδᾶ Ἀλεδῆ, ποὺ ἔχει μὴ στὴ συναγωγικὴ λει-
τουργία: Térem makà tsits, refuá parah (= πρὶν ἀκόμα δοθῇ τὸ χτύπημα, ὁ Ὑψι-
στος μᾶς παρασκευάζει τὸ φάρμακον) β α ρ ε μ α τ ι ᾶ, πληγῇ. 3. ἡ σ μ υ ρ τ ι ᾶ,
ἡ Ἑσθήρ, ὅπως ἀποκαλεῖται, Hadassah, μύρτος πθ. Megilath Esther-2, 7).

5. Ἡ Ἑστέρ ἡ τιμημένη
καὶ ἡ μοσκοαναθρεμμένη
δὲ λέει ποῦθ' εἶν γεννημένη,
γιατ' ἔτο' εἶν' παραγγιλιμένη.
6. Ὅντας βῆκε τὸ φιρμάνι
τοῦ Ἀμάν τοῦ ντουσιμάνη,
στέλνει τὸν Ἀθάχ νὰ πάνει,
γιὰ νὰ κάμει ἓνα ντιρμάνι.
7. Τὸ Μορντεχάί πάει νὰ ρωτήσῃ
καὶ μὲ ροῦχα νὰ τὸν ντύσει.
Δὲν τὰ δέχτη μὲ τὴν κρίση,
μόν' τὸ Γισραὲλ νὰ γλίσει.
8. Ἡ Ἑστέρ ἡ τιμημένη
τρεῖς ἡμέρες νηστημένη,
στὰ βασιλικά ντυμένη
καὶ στίς σκλάβες 'κουμπημένη.
9. Τὸ βασιλιά πάει νὰ καλέσει
γιὰ νὰ τὸν περικαλέσει.
Στὸ κρασί νὰ τὸν πλανέσει,
στὰ ποδάρια του νὰ πέσει.
10. Πῆρε καὶ τὸν ντουσιμάνη
νὰ τὸν ἔχει στὸ μείντάνι.
Τίποτας δὲν τ' ἀναβάνει,
γιὰ νὰ μ' δὲν κρυφτῇ νὰ πάνει.
11. Ὁ βασιλιάς ἀπάν' τὸ πιεῖ του
ρώτησε σὰν τὴν τιμὴ του
τὴν Ἑστέρ, τ' εἶναι δική του.
Βάνει κι ὁ Ἀμάν τ' ἀφτί του.
12. Τ' εἶναι Ἑστέρ τὸ θέλημά σου;
Μ' σὸ βασιλεῖο χάρισμά σου.
Νὰ σοῦ γίνει ὁ ριτζιά σου,
ὅ,τι θέλει ἡ καρδιά σου.
13. Ἡ Ἑστέρ μὲ φροनिμάδα,
μὲ μεγάλη νοστιμάδα,
τ' ἀπ' λογήθηκε ἀράδα,
εἶχε στὴν καρδιά πικράδα.
14. Ἔτο' νὰ ζήγεις βασιλιά μου,
αὔριο κάνω τὸ ριτζιά μου
στὴν καλέστρα, στὸν ὄντά μου.
Νά 'ναι κι ὁ Ἀμάν σιμά μου.

ὁ. 2. καὶ ἡ μοσκοαναθρεμμένη [Δ.Μ.], καὶ στὸ μόσκο ἀναθρεμμένη [Π.Ν.], ὅπου μὲ ὁ σ κ ο ρ (ποὺ μοσκοβολάει) ἀποκαλεῖται ὁ θεῖος τῆς Ἑσθῆρ ὁ Μαρδοχαῖος. 4. γιατ' ἔτο' εἶν' [Δ.Μ.], γιατ' εἶναι [Π.Ν.].

6. 1. φ ἱ ρ μ ἄ ν ι, διαταγὴ (λ. τουρκ.). 2. ν τ ο υ σ ι μ ἄ ν η, ἐχθρὸς (λ. τουρκ.). 3. Ἀ θ ἄ χ' ὁ αὐλικὸς Ἀχραθαῖος. 4. στέλνει [Π.], ἔστειλε [Ν.], ν τ ι ρ μ ἄ ν ι, καλοσύνη (λ. τουρκ.).
Πρβλ. Ἑσθῆρ 4, 5

7. 1. Μ ο ρ ν τ ε χ ἄ ι, ὁ Μαρδοχαῖος. 4. τ ὁ Γ ι σ ρ α ἔ λ, οἱ Ἰσραηλῖται, ν ἄ γ λ ι -
σει, νὰ γλιτώσει.

8. 2. Πρβλ. Ἑσθῆρ 4, 16.

9. 3. στὸ κρασί [Π.Ν.], μὲ κρασί [Δ.Μ.] πρβλ. Ἑσθ. 5, 5.

10. 1. ἡ π ῆ ρ ε [στὰ χγφ]. 2. μ ε ἵ ν τ ἄ ν ι [Π.], μίγντάνι [Ν.], πλατεῖα, στὸ μ ε ἵ ν -
τ ἄ ν ι, στὰ φανερά [λ. τουρκ.]

11. 1. ἀ π ἄ ν' τὸ πιεῖ τοῦ [Δ.Μ.] ἀπάνου τοῦ πιεῖ του (Π.Ν.), τὴν ὥρα ποὺ ἔπινε.
2. ἠρώτησε (στὰ χγφα). 4. Στὸ χειρόγραφο τοῦ Δ.Μ. ὁ στιχος 11, 4 ἔχει: τὴν ἀγάπησε
ἡ ψυχὴ του. Πρβλ. Ἑσθ. 5, 8.

12. Πρβλ. Ἑσθῆρ Ο' - Ε. 3. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς. Τί θέλεις Ἑσθῆρ; Καὶ τί σου ἐστὶ τὸ
ἀξιωμα; ἔως τοῦ ἡμῖσους τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐστὶ σεις. 12, 3. ρ ι τ ζ ι ἄ, ἐπιθυμία,
παράκλησις [λ. τουρκ.]. 13, 3. ἀ ρ ἄ δ α, ἀμέσως, γρήγορα.

14. 1. ζ ἡ γ ε ι ς, ζήσεις. 14, 3. κ α λ ἔ σ τ ρ α, δεξιώσεις, (εἰς τοὺς Ο': εἰς τὴν δοχὴν)
3. ὁ ν τ ἄ, θωμάτιο [λ. τουρκ.]. 14, 4. ὁ στιχος εἶναι τοῦ χειρογράφου τοῦ Δ.Μ. Τάλλα
ἔχουν στὴ θέσιν του: ὅ,τι ἔχω στὴν καρδιά μου. 15. Πρβλ. Esther 5, 8 κἑξ. (εἰς τὴν
μετάφρ. τῆς Ο': Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἀμάν ἀπὸ τοῦ βασιλέως ὑπερχαρῆς εὐφραυνόμενος,
'Ἐν δὲ τῷ ἰδεῖν Ἀμάν Μαρδοχαῖον ... ἐθυμώθη σφόδρα).

15. Ὁ Ἀμάν μὲ τὴ χαρά του
κί'νε, πάει στὸν ὄντά του.
Τὸ Μορντεχάι ἤρε ὀμπροστά του
καὶ τοῦ σκάνιασε ἡ καρδιά του.
16. Κί'νε, πάει σκανιασμένος
καὶ παινιέται ὁ μουντζωμένος
ποῦ'ναι κι αὔριο καλισμένος
τῆς Ἑστέρ ἀγαπημένος.
17. Φούρκα τοῦ εἶπανε νὰ φτιάσει,
τὸ Μορντεχάι νὰ κριμάσει,
Ἐκαμε ἡ καρδιά του χάζι.
Τίποτας δὲν τὸ λογιάζει.
18. Πῆρε ἡ νύχτα νὰ νυχτώσει.
Χάνει ὁ βασιλιάς τὴ γνώση.
Ὑπνο δὲ μπορεῖ νὰ τσακώσει.
Τί χρωστáει νὰ πληρώσει.
19. Κράζει : Φέρτε τὰ χαρτιά μου
κι ἀναγνώστε τα ὀμπροστά μου,
γιὰ νὰ ἰδῶ τ' εἶν τὰ χρεγιά μου,
ποῦ μοῦ τρώμαξ' ἡ καρδιά μου.
20. Ἐκεῖ βρέθηκε γραμμένη
καὶ πολὺ φανερωμένη,
καλοσύνη καμωμένη
καὶ δὲν ἦταν πλερωμένη.
21. Κοίταξε ὀλόγυρά του
κι ἔκαμε τὸ ρώτημά του.
Ἐλαχε ὁ Ἀμάν σιμά του
ἐπιάσιν μὲ τὸ εἴπημά του.
22. Εἶπε μὲ τὴ συλλογὴ του :
ἡ τιμὴ εἶναι δική του.
Κι ἔρριξε ὅλην τὴ βουλὴ του,
νὰ στολίσει τὸ κορμί του.
23. Τοῦ εἶπε ὁ βασιλιάς, τὴν κρίση
νὰ τὴν κάμει, μὴν ἀργήσῃ :
Τὸ Μορντεχάι νὰ στολίσει
κι ὁ Ἀμάν νὰ διαλαλήσῃ.
24. Πάει τὸν ἤρε νηστημένον
καὶ μὲ τὸ σακκὶ ντυμένον
καὶ στὴ στάχτη καθισμένον
καὶ στὸ δάκρυ πινιγμένον.
25. Τοῦ εἶπε : Ἐλα νὰ καβαλικέψῃς
ἦρε ἡ ὥρα ν' ἀφιντέψῃς
ὅλα νὰ τὰ ξιντιμέψῃς
ὅ,τι θέλῃς νὰ γυρέψῃς.
26. Τοῦ εἶπε : Γύρε νὰ πατήσω
καὶ μολάκι νταγιαντήσω
δυνατὰ νὰ σὲ ζουπήσω
ὅσο πού νὰ σὲ τσακίσω.

15, 4. σ κ á ν ι α σ ε, στενοχωρέθηκε,

16, 2. μ ο υ ν τ ζ ω μ é ν ο ς, ἄθλιος. 4. τσῆς [Π], τῆς [Ν].

17, 1. φ ο ύ ρ κ α, ἀγγόνη. 17, 3. χ á ζ ι, θέαμα [λ. τουρκ.].

18. Πρβλ. Est. κεφ. 6, 1 κέξ. Ὁ δὲ Κύριος ἀπέστῃσε τὸν ὕπνον ἀπὸ τοῦ βασιλέως τὴν νύκτα ἐκείνην. 19, 3. τ á χ ρ ε ι γ ι á μ ο υ, τὰ χρέη μου.

19, 2. καὶ διαβάστε τα [Ν.].

20, 1. ἐκεῖ βρέθηκε γραμμένη [Δ.Μ.], ἔτσι βρέθηκε γραμμένο καὶ πολὺ φανερωμένο [Π.Ν.]. 4. καὶ δὲν ἦταν [Ν.], καὶ δὲν εἶναι [Π.].

21, 2. ἔ κ α μ ε τὸ ρ ώ τ η μ á τ ο υ, [ἐδραϊσμός], ρώτησε. 3. ἔλαχε ὁ Ἀμάν σιμά του [Π.], κι ὁ Ἀμάν ἦταν σιμά του [Ν.]. 4. μ é τ ó ε ἰ π η μ á τ ο υ, μὲ τὰ λόγια ποῦ εἶπε, ἐπιάστηκε [στὰ χγφ].

22. μ é τ ῆ σ υ λ λ ο γ ῆ τ ο υ [Δ.Μ.] μὲ τὴ σκέψη του, μὲ τὴ συλλόγησή του [Π.Ν.].

23, 1. τοῦ εἶπε, διέδασε τοῦ'πε. Πρβλ. Ἑσθ. 6, 6 εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ Ἀμάν. Τίνα θέλει ὁ βασιλεὺς δοξάσαι εἰ μὴ ἐμέ;

25, 3. ξ ι ν τ ι μ é ψ ε ι ς, νὰ ἀνταμοιφθῇς.

26, 1. τοῦ εἶπε, ὁ Μαρδοχαῖος. 2. μ π ο λ á κ ι, ἴσως [λ. τουρκ.], ν τ α γ ι α ν τ ῆ σ ω, μπορέσω, ἀνθέξω [λ. τουρκ.]. 3. θ υ ν α τ á ν á σ é ζ ο υ π ῆ σ ω [Δ.Μ.], νὰ σὲ κιάσω, δυνατὰ νὰ σὲ πατήσω [Π.Ν.].

27. "Εσκυψε ὁ Ἀμάν τὴν πλάτη
καὶ τοῦ λείει : "Ελα πάτει.
Καὶ τὸ δάκρυ ἀπὸ τὸ μάτι
τόδωσε πολὺ φουρσάτι.

28. Ὁ Μορντεχάι ὁ καβαλλάρης
κι ὁ Ἀμάν ὁ χισμιτσιάρης.

29. Ὁ Μορντεχάι ὁ στολισμένος.
Κι ὁ Ἀμάν ὁ θλυπημένος
πάει στὸ σπίτι τοῦ ἀμπωγμένος
καὶ πολὺ συλλογισμένος.

30. "Ἦρτανε μὲ γλιγουράδα
τὸν ἐσήκουσαν ἀράδα
καὶ στὰ μάτια εἶχε παννάδα
καὶ μεγάλη σκοτεινάδα.

31. Πάεισε εἰς τὸ σγιαφέτι
καὶ τοῦ κάνουνε ραγέτι
κι ἡ καρδιά τοῦ εἶχε σικλέτι
καὶ μεγάλο κασαβέτι.

32. Ὁ βασιλιάς ἀπάν' τὸ πιεῖ τοῦ
ρώτησε σὰν τὴν τιμή τοῦ
Τὴν Ἐστέρ, τ' εἶναι δική του,
τὴν ἀγάπησε ἡ ψυχὴ τοῦ.

33. Τ' εἶν' Ἐστέρ τὸ θέλημά σου ;
Μισὸ βασίλειο χάρισμά σου.
Πές μου τ' ἔχεις στὴν καρδιά σου
γιὰ νὰ κάμω τὸ ριτζιά σου.

34. Κίνησε ἡ Ἐστέρ νὰ κρίνει
καὶ κουσουρί δὲν ἀφήνει.
Μὲ τὰ μάτια δάκρυ χύνει.
Γλέπει ὁ βασιλιάς, δὲν πίνει.

35. — Ποιανοῦ ἀπὸ τὸν ταῖφά μου
πούλησα ἐγὼ τὸ ραγιά μου ;
Πές μου τὸν ἐδῶ κοντά μου
τὶ μοῦ σκάνιασε ἡ καρδιά μου.

36. — Τοῦτος ποῦ' ναι ἐδῶ σιμά σου
δὲ τὸν γνοιάζει στὴν ζημιὰ σου
καὶ σοῦ πῆρε τὴν καρδιά σου.
νὰ χαλάσει τὸ ραγιά σου.

27, 4. φ ο υ ρ σ ά τ ι [N.], φορτσάτι [Δ.Μ.], φροσάτι [Π.], ὀρμή [λ. ιταλ.].

26-27. Ἡ σκηνὴ εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν παράθεση. Στὸ Ταλμουδ ἀνάμεσα σὲ πολλὰ χαριτωμένα ἐπεισόδια ποὺ διανθίζουν τὴν ἱστορίαν τοῦ Πουρίμ (Πρβλ. καὶ τὴν στροφὴ 39) ἀναφέρεται καὶ τοῦτο : Ὁ Μαρδοχαῖος ντύθηκε τὰ βασιλικά ρούχα κι ἦταν ἐτοιμος νὰ ἱππεύσει. Τοῦ λείει ὁ Ἀμάν : «Ἀνέβα στὸ ἄλογο» κι αὐτὸς ἀπαντᾷ : «Δὲν μπορῶ νὰ πηδῶ, γιατί εἶμαι ἀδύνατος ἀπὸ τὴ νηστεία». Ἔτσι ὁ Ἀμάν ἀναγκάστηκε νὰ σκύψει καὶ νὰ πατήσῃ πᾶν τοῦ ὁ Μαρδοχαῖος γιὰ νὰ καθαλικέψῃ.

28. χ ι σ μ ι τ σ ι ἄ ρ η ς [Π.], χισμικιάρης [N.], ὑπηρέτης [λ. τουρκ. ἰσμεκιάρ].

29. θ λ υ π η μ έ ν ο ς, συμφορμὸς τῶν λ. θλιμένος καὶ λυπημένος' ἀ μ π ω γ μ έ ν ο ς, περιφρονημένος [ρ. ἀμπώχνω = ὠθῶ]. Πρβλ. Ἐσθ. ε' 12. Ἀμάν δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια λυπούμενος κατὰ κεφαλῆς.

30. ἄ ρ ἄ θ α, πάραυτα, ἀμέσως. Πρβλ. Ἐσθ. ε' 14, παραγίνονται οἱ ἐδνοῦχοι ἐπισπεύδοντες τὸν Ἀμάν ἐπὶ τὸν πότον ὃν ἡτοίμασεν Ἐσθήρ. — π α ν ν ἄ θ α, ἐρύθημα.

31. σ γ ι α φ έ τ ι, συμπόσιο. — ρ α γ έ τ ι, προτίμηση, φιλοφρόνηση. — σ ι κ λ έ τ ι, στενοχώρια. — κ α σ α β έ τ ι, ἀνησυχία' [ὅλες λέξεις τουρκικῆς].

32, 1. ἄ π ἄ ν ω [εἰς] τὸ π ι ε ἰ τ ο υ, [ἐκφρασις ἐδρατίζουσα], ἐνῶ ἔπινε. 32, 4. ρ χ i c h i, ἐστὶ χειρόγραφα.

33. Πρβλ. Ἐσθ. 7, 2: ρ ι τ ξ ῖ ἄ, παράκληση, ἐπιθυμία [λ. τουρκ.]. 34. ν ἄ κ ρ ῖ ν ε ἰ νὰ μιλήσῃ. — κ ο υ σ ο ῦ ρ ι, ἐλάττωμα [λ. τουρκ.].

35. τ α ῖ φ ἄ ς, οἱ ἀξιωματικοί, τὸ βασιλικὸν περιβάλλον [λ. τουρκ.]. Ποιανοῦ ὃχ τὸν ταῖφά μου [Π.Ν.]. σ ἄ π ο ι ὶ ν π ο ῦ λ ῆ σ α τοὺς ὑπηκόους μου ; 3. Ἐδῶ ὀμπροστὰ μου [Π.Ν.].

36. Πρβλ. Ἐσθ. 2'. 6. Εἶπε δὲ Ἐσθήρ, ἄνθρωπος ἐχθρὸς Ἀμάν ὁ πονηρὸς οὗτος.

37. Βάνει κι ὁ Ἀμάν τ' ἀφτί του,
κι ἔχασε ὅλο τὸ κρασί του.
Φανερώθηκε ἡ πουμπή του,
κι ἔχασε ὅλην τὴν τιμή του.
38. Ὁ βασιλιάς πάει νὰ γλιντήσῃ,
στὸ μπαχτσὲ νὰ σιργιανίσει.
Συλλογιέται μὲ τὴν κρίση
τὰ φερμάνια νὰ γυρίσει.
39. Ἐκεῖ γλέπει δυὸ κοντά του,
κόφτουν τὰ μυρωδικά του.
Τοῦ Ἀμάν τὰ παιδιὰ του
καὶ τοῦ σκάνιασε ἡ καρδιά του.
40. Κίνησε, ἦρτε σκανιασμένους
καὶ πολὺ βαλαντωμένους.
Κι ὁ Ἀμάν ἦταν πεσμένος,
Στὴν Ἑστὲρ ἀκουμπημένος.
41. Πέφτει νὰ τὴν προσκυνήσῃ
τὴ ζωγὴ του νὰ τοῦ γλίσαι.
Ὅμπιργιοῦ νὰ τὴν τηρήσῃ
τοῦ εἶπαν θελα τὴν πατήσῃ.
42. Ἦρτανε τὰ κρίματά του,
σκέπασαν τὰ πρόσωπά του,
ἔδωσαν τὴ μαρτυριά του :
Φούρκα στέκει στὸν ὄντά του.
43. Μὲ τὴν πήχῃ μιτρημένη
γιὰ τὸ μόσκο ὀρντινιασμένη
κι ἔμεινε μπαταλιασμένη,
κι ὅπως νὰ μᾶς πεῖς νὰ γένει.
44. Ὁ βασιλιάς εἶπε τὴν κρίση,
μέσ' τὴ φούρκα νὰ ψοφήσῃ,
κρεμασμένος ν' ἀναλύσει
πᾶσα ἕνας νὰ τὸν φτύσει.
45. Τὸν ἠκρέμασαν τὸ σκύλο
μέσ' τὴ φούρκα σὰν τὸ ξύλο.
Γίνηκε τὸ θέλημά του
καὶ τοῦ μέρωσε ἡ καρδιά του.
46. Ὁ Μορντεχαί γίνῃ βιζίρης
καὶ στὸ βιό του νοικουκύρης.
Χάρηκε τὸ βιλαέτι.
Ἦταν τοῦ Θεοῦ ἱκμέτι.

37, 2. ἔχασε τὴ διάθεσιν γιὰ κρασί. Πρὸβλ. Ἑσθ. Ζ' 7, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξανέστη ἀπὸ τοῦ συμποσίου εἰς τὸν κῆπον. 37, 3. πομπή, ντροπή.

38, 2. μπαχτσέ, κῆπος [λ. τουρκ.]. νὰ σιργιανίσει, νὰ περπατήσῃ [λ. τουρκ.].

38, 4. τὰ φερμάνια νὰ γυρίσει, ν' ἀλλάξῃ τις διαταγὰς.

39. Ἡ σκηνὴ αὐτὴ δὲν περιέχεται στὴ Βίβλο. 39, 3. Ἑβραϊσμός στὴν ἐκφράση [πλεονασμός τοῦ κτηνικοῦ].

40, 2. ὁ Ἀμάν δὲ ἐπεπτώκει ἐπὶ τὴν κλίνην ἀξιῶν τὴν βασιλίαν.

40, 3. Ἦταν σκιαγμένος [στὸ χειρόγραφον τοῦ Δ.Μ.], 40, 2. βαλαντωμένος, θλιμμένος.

41, 2. νὰ γλίσαι, νὰ γλιτώσῃ. 41, 3. ὁμπιργιοῦ, ὁμπιργιοῦ καὶ ὁμπιργιοῦ ἢ πριού, πρίν.

42, 2. ἐσκέπασαν τὰ πρόσωπά του [Π. Ν.], τὰ πρόσωπά του, στὸν πληθυντικόν, ἐβραϊσμός [Panim]. Πρὸβλ. Ἑσθ. Ζ' 8. Ἀμάν δὲ ἀκούσας διετράπη τῷ προσώπῳ.

43. γιὰ τὸ μόσκο, γιὰ τὸν Μαρδοχαῖο. — ὀρντινιασμένη, ἐτοιμὴ [λ. ἰταλ. ordine]. μπαταλιασμένη, ἀχρηστὴ [λ. τουρκ.].

44, 3. πᾶσα ἕνας, καθένας [τύπος τοῦ γιαννιῶτικου ἰδιώμ. Συναντᾶται καὶ στὸν Βηλαρά].

45. Πρὸβλ. Esther 7. 10. γίνηκε τὸ θέλημά του [τοῦ βασιλεῖς], μέρωσε, ἡμέρωσε καὶ ἡσύχασε, [ὁ βασιλεὺς ἐκόπασε τοῦ θυμοῦ].

46, 1. Μορντεχαί (χωρὶς ἄρθρον στὸ Π.) στὸ εἶός του, ἐνν. στὴν παρουσίᾳ τοῦ Ἀμάν. Πρὸβλ. Esther 8, 2. βιλαέτι, ἡ ἐπικράτεια [λ. τουρκ.]. 4. ἱκμέτι, διαταγή, θέλημα [λ. τουρκ.], τοῦ Θεοῦ [Π.].

47. Ἐγραψαν τὰ ἱκίμετια,
τᾶστειλαν στὰ βίλαετια :
Οἱ ὅβραῖοι νάν' γλιτωμένοι
κι οἱ ὀχτροί μας σκοτωμένοι.

48. Θέ μου τὰ θαμάσματά σου
μολογᾶνε τὰ παιδιὰ σου
καὶ δοξάζουν τ' ὄνομά σου
καὶ πηνοῦν τὴν ἀντρείγιά σου.

49. Ὅποιος εἶπε νὰ μᾶς σώσει
αὐτὸς χάθηκε ὡς τῇ σώσει.
Ὁ Παρὼ ἦρτε κοντὰ μας,
σκίστη ἡ θάλασσα ὀμπροστά μας.

50. Βῆκε νὰ μᾶς κυνηγήσει.
Εἶπε γιὰ νὰ μᾶς γυρίσει.
Τοῦ'καμε ὁ Θεὸς τὴν κρίση,
οὐδὲ ἓνας νὰ μ'δὲ γλίσσει.

[Συνεχίζεται]

47. Πρὸλ. Esther 8, 10.

49. Ὅποιος σκέφτηκε νὰ μᾶς ἐξολοθρεύσει, νὰ μᾶς τελειώσῃ [σώνομαι=τελειώνω], αὐτὸς χάθηκε στὸ τέλος, στὰ στερνὰ [ἡ σώση=τὸ τέλος].— ὁ Παρὼ, ὁ Φαραώ. 4. ἐσκί-
στη [N.], ἔστιψε [II.].

50, 1. ἐδῆκε [II.N.]. 3. Θιγὸς [II.].

50, 4. νὰ μ' δὲ γλίσσει, νὰ μὴ γλιτώσει.

Ο Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 'ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ,,

Λόγω τοῦ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποσταλειασῶν λαογραφικῶν συλλογῶν εἶναι ἐλάχι-
στος καὶ δὲν ἐξυπηρετεῖται ὡς ἐκ τούτου ὁ σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ διὰ νὰ δοθῇ
ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ἰδίως νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν συγκέντρωσιν λαογρα-
φικοῦ ὕλικου κατὰ τὴν περίοδον τῶν θερινῶν διακοπῶν παρὰτείνεται ἡ προθε-
σμία ὑποβολῆς συλλογῶν μέχρι τῆς 30 Νοεμβρίου 1953. Ἡ βράβευσις τῶν συλλογῶν
θὰ γίνῃ κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Δεκεμβρίου 1953.

Ὅροι τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν λαογραφικὸν διαγωνισμόν τῆς «Ἡπειρωτικῆς
Ἑστίας» παραμένουν οἱ ἴδιοι ἥτοι :

α) Κάθε λαογραφικὴ συλλογὴ πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἡπειρον νὰ ἔχῃ
δὲ ἑκτασιν πέντε τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων (30 σελ.)

β) Αἱ λαογραφικαὶ συλλογαὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνέκδοτοι.

γ) Αἱ ἀποστελλόμεναι συλλογαὶ θὰ φέρουν ὡς ἐπικεφαλίδα ἓνα ρητὸν ἢ πα-
ροιμίαν καὶ εἰς κλειστὸν φάκελλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι τὸ ἴδιον ρητὸν, θὰ εἶναι τὸ
ὄνομα τοῦ συλλέκτου.

α' ἔπαθλον 1.000.000 δραχ. καὶ 6' 500.000

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ο ΚΩΣΤΑΝΤΑΣ ΚΙ Ο ΓΙΑΝΝΑΚΑΣ...

[Καταγραμμένο από γυναίκα ηλικίας 60 ετών από
τὸ Περιστέρι Πωγωνίου. Χορεύεται «στὰ τρία»].—

- ‘Ο Κώσταντας κι’ Γιάννακας κι’ ὁ μικρο-Κωσταντίνος
τρεις ἐσυμπεθέριαζαν, παντρεύουν τὰ παιδιὰ τους.
“Όλον τὸν κόσμον κάλεσαν, τὴ γῆς, τὴν οἰκουμένη,
τὸν Διουδὴ δὲν κάλεσαν, αὐτὸν καὶ τὸν γαμπρὸ του.
‘Ο Διουδὴς τοὺς τῶπιασε σὲ τρίχινο γεφύρι :
—Γιὰ φέρτε τὰ περαστικά, γιὰ νὰ περάσῃ ἡ νύφη.
‘Η νύφη ἤξερε γράμματα, ἦταν γραμματισμένη
δεξιὴ τῆς χέρι ἔβαλε στὴν ἀγκυρὴ τῆς τζέπη,
ἔβγαλε τοὺς ἐκέρασε ἐννιά χιλιάδες γρόσια,
οἱ πέντε νᾶναι τοῦ γαμπροῦ, οἱ τέσσερις τῆς νύφης.
Τὸν συχαριάρῃ ἐστεύλαν στὴν πεθερὰ νὰ πάνη.
—Γιὰ ἔβγα, ἔβγα πεθερά, σοῦ φέραμε τὴ νύφη,
σοῦ φέραμε τὴ νύφη σου βαριά ξαγορασμένη.
Τσαπὶ καὶ φκιάρι ἄρπαξε στὸ περιβόλι εὐρέθη’
‘Επάησε κι’ ἐφτύχησε ὀχιά μὲ δυὸ κεφάλια
τὰ πῆρε, τὰ τηγάνισε σ’ ἀφόρεγο τηγάνι.
—Γιὰ πάρε, νύφη, μιὰ χαψιά, γιὰ πάρε, νύφη, δύο.
—Δὲν τῷχομε στὸν τόπο μας νὰ παίρνει ἡ νύφη πρῶτα.
—Γιὰ πάρε, νύφη, μιὰ χαψιά, γιὰ πάρε, νύφη, δύο.
Δεξιὴ τῆς χέρι ἄπλωσε καὶ παίρνει μιὰ χαψιούλα.
Τὰ χέρια τῆς ἐσταύρωσε, στὸν πεθερὸ τῆς πάνει :
—Γρήγορα, ἀφέντη πεθερέ, νερό, τί πάει ἡ καρδιά μου.
—Γέρασα, νύφη, γέρασα, τὴ βρύση δὲν τὴν ξέρω.
Τὰ χέρια τῆς ἐσταύρωσε, στὸν ἀντραδερφό τῆς πάνει.
—Γρήγορα, ἀφέντη ἀντράδερε, νερό, τί πάε’ ἡ καρδιά μου.
—Μικρὸς πῆγα στὰ γράμματα, τὴ βρύση δὲν τὴν ξέρω.
Τὰ χέρια τῆς ἐσταύρωσε στὸν ἀντρα τῆς πηγαίνει.
—‘Εσὺ, γαμπρὲ τῆς μάνας μου καὶ γιὰ τῆς πεθερᾶς μου, νερό,
[τί πάει ἡ καρδιά μου.
Χρυσὸ λαένι ἄρπαξε, στὴ βρύση πάει κι’ ἐβρέθηκε.
“Όσο νὰ πάνη καὶ νὰ ῥθῇ τὴ βρῖσκει πεθαμένη.
Χρυσὸ μαχαίρι ἐπέταξε καὶ στὰ οὐράνια βρέθηκε
καὶ πίσω ν’ ὅπου γύρισε μὲς στὴν καρδιά τσιτῶθηκε.
‘Επήρανε καὶ τᾶθαψαν πίσω στὸν ἅγιο—δημο’.
Τῶνα φυτρώνει κάλαμος καὶ τ’ ἄλλο κυπαρίσσι,
Στριφογυρίζει ὁ Κάλαμος, φυλάει τὸ Κυπαρίσσι.
—Γιὰ ἴδετε κεῖν’ τὰ νιούτσικα, τὰ νιοστεφανωμένα !
Δὲν ἐφιλήθηκαν ζωντανά—φιλιοῦνται πεθαμένα !

Συλλογὴ Χριστοφ. Μηλιώνη

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΟΙ ΘΡΥΛΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΑΣ

ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Σάνα ! Παράξενος σκοπὸς ἔπο' μέσα μου ἀνεβαίνεις.
Τραγοῦδι ἀλαφροφτέρουγο καὶ μοιρολόγι ἀντάμα
μὲ τὸ ρυθμό, μὲ τὸ χορό, μὲ τὸ βουβὸ τὸ κλᾶμα
κι' ἀπὸ τοῦ μύθου τὰ βαθειὰ τὰ μυστικά μου κρένεις.

Τσιγγάνας γένα ἀπόμεινες ἀπὸ σπορὰ βουνίσια
νὰ σελαγᾶς τὰ πρόβατα στὸ σκᾶρο ἄλλοπαρμένη.
Κι' ἄλλοι σὲ λέγανε ξωθιὰ νεραΐδογενημένη
νὰ σελαγᾶς τοὺς πόθους σου σὲ βράδυα φεγγαρίσια.

Μὲ ποιά πλανεύτρα ὁ Κύρης σου μιὰ νύχτα νᾶχει σμίξει ;
Ἄλλης φυλῆς κι' ἄλλης σειρῆς φλέβα ξεχειλισμένη.
Ἐκεὶ στὸν κακοτράχαλο τὸν τόπο ὀρφανεμένη
ποιᾶς περιπαίχτρας, ἡ βουλή, μοίρας νὰ 2' εἶχε ρίξει ;

Παίζανε λὲν τὰ παγανὰ στὴ λαγκαδιὰ ἓνα βράδι
κι' ἀγκάλιασε ὁ τρελλὸς βοσκὸς τὴν ξωτικιὰ τὴν πρώτη.
... Κι' ἄλλοι ... μὲ κάποια γύφτισα —ποιὸς τὴν κρατᾷ τὴ νιότη ;—
Κι' ὁ πιστικὸς σὲ τράνεψε μαζὶ μὲ τὸ κοπάδι.

Μεγάλωσες καὶ μέστωσες μέσα στὴν ἄγρια πλάση
μὲ ἑκαὶ τὰ στήθια τὰ στητὰ τ' ἀστραφτερὸ τὸ βλέμμα.
Λαφίνα σ' ἄβατο ρυθμό, ζωὴ σ' ἀκρατο ρέμμα.
Μὲ τὰ στοιχειά, μὲ τὰ νερά, μὲ τὰ πουλιὰ στὰ δάση.

Πλούσια τὸν πόθο ἐβύξαξες ἀπ' τῆς ζωῆς τὴ ρόγα.
Σκλάβες νὰ σέρνεις τὶς καρδιές, χαρὰ σου καὶ παιχνίδια.
Στὶς ροῦγες μαχαιρώματα, φωτιὰ στὰ πανηγύρια . . .
Ποιά κόλαση στὰ μάτια σου καὶ στὴν καρδιὰ ποιά φλόγα,

Χίλια νὰ τάζουν τάματα, φλουριά νὰ τάζουν χίλια.
 Κι' ἔστειλε καὶ σὲ γύρεψε τοῦ τσέλεγγα τ' ἀγόρι.
 Νυφοῦλα σὲ στολίσανε κι' ἐκεῖ στὸ μεσοχώρι
 μὲ τὰ καλοτυχίσματα καὶ τὴν τυφλὴ τὴ ζήλεια,

κουφόβραζε ἢ καταλαλιά, μαῦρο καφτὸ κατράμι
 ὁ θρῦλος νὰ τυλίγεται μυριόπλουμο ζωνάρι
 κι' ἐσὺ νὰ γνέφης νὰ τηρᾷς τὸ γύφτο τὸ λυράρη
 νὰ βρῇ ἢ πηγὴ τὸ δρόμο της νὰ σμίξει τὸ ποτάμι.

Κι' ἐκεῖ στὴν κοίτη τὴν κρυφὴ στοῦ λυτρωμοῦ τὴν ὥρα
 — ὦ τῆς ἀκράταγης ὀργῆς, κι' ἄστοχης μοίρας χέρι —
 τῆς Ἑπειρώτικης τιμῆς ν' ἀστράψη τὸ μαχαῖρι
 κι' ὀλάνθιστη νὰ σωριαστῇς στὴ μανιασμένη μπόρα.

... Στὸν τόπο ἐκεῖ τοῦ φονικοῦ — βροντὴ κι' ἀστροπελέκι —
 φύτρωσε λένε μιὰ ροδιὰ κι' ἀνθίζει καὶ καρπίζει
 ρόδια μὲ κόκκινα σπειριὰ σὰν αἶμα ν' ἀναβλύζει
 κι' ὅποιος τὰ φάει μαγεύεται καὶ στὴν ἀγάπη μπλέκει.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΒΑΦΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Ἡ Ρώμη, ἡ πόλη μὲ τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα καὶ τὸ λατινικὸ φανατισμὸς της, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ἐκπληκτικώτερα φαινόμενα στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Ἐνα χωριὸ χτισμένο στὶς ὄχθες τοῦ Τίβερε, ποὺ ἄπλωσε σιγὰ—σιγὰ τὴν κυριαρχία του πολεμώντας ἐναντίον τῶν γειτόνων, ἔπειτα ἐναντίον τοῦ Λατίου ὁλόκληρου, τῆς ἰδιαίτερης δηλ. Ἱταλικῆς φυλῆς, τῆς ὁποίας καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀποτελοῦσαν μέρος. Κι' ὅστερα ἐναντίον τῶν λαῶν τῆς Ἱταλίας, τῶν Τυρρηνῶν, Ἑλλήνων, Γαλατῶν — κι' ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱταλία τῶν Καρχηδονίων, τῶν Ἰβήρων, τῶν Γαλατῶν τῶν πέραν τῶν Ἀλπεων, τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἑλλάδας, τῶν Ἑλληνιστικῶν κρατῶν, τῶν Πάρθων, τῶν Περσῶν, τῶν Γερμανῶν, τῶν Βαρβάρων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης.

Εἶναι καταπληκτικὸ τὸ μάθημα, ποὺ διδάσκεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἱστορία τῶν Ρωμαϊκῶν κατακτήσεων. Ἐνῶ παλεύει ἡ Ρώμη γιὰ μιὰ ἐσωτερικὴ γαλήνη καὶ τακτοποίηση τῶν ἀναγκῶν τῶν διαφορῶν τάξεων, δὲν παύει ν' ἁπλώνη τὸ νύχι της πότε στὸν ἓνα καὶ πότε στὸν ἄλλον τόπο. Καὶ μετέρχεται χίλιους δυὸ τρόπους. Ἄλλου φοβερίζει, ἄλλου ὑπόσχεται, ἄλλου παρουσάζεται σὰν προστάτρια, ἄλλου ζητεῖ μεταρρυθμίσεις, ἄλλου δεσμεύει μὲ σύμφωνα φιλίας ἢ καὶ συμμαχίας καὶ πάντοτε ἐπεμβαίνει καὶ λύει τὶς διαφορὰς μὲ τὸ σπαθί. Συχνά, — ὅταν πιά τὸ ὄνομά της ἐνέπνεε σεβασμὸ καὶ φόβο — ἤξαιρε νὰ κολακεύη τοὺς φυλάρχους τῆς Δύσης καὶ τοῦ Βορρᾶ δίνοντας σ' αὐτοὺς «τίτλους καὶ ὀνόματα». Τοὺς ὀνόμαζε «φίλους τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ, Ρωμαίων συγκλητικούς, Ρωμαίους στρατηγούς», ἢ τοὺς ἔδιδε τοπικοὺς τίτλους, «βασιλεῖς» τῆς τὰδε χώρας ἢ «ἀρχηγούς» τοῦ τὰδε λαοῦ.

Ὁ Καῖσαρ ἐπιπλήττει κάποιον ἡγεμόνα τῆς Βορείου Γαλλίας, γιὰτὶ περιφρόνησε τὸν τίτλο ποὺ τὸν ἀξίωσε νὰ τοῦ δώσῃ ἡ Ρώμη, καὶ θέλησε νὰ τραβήξῃ δικούς του δρόμους. Ὁ πῶς μικρότερος τίτλος ἦταν ὁ τίτλος (καὶ δικαίωμα μαζί) τοῦ Ρωμαίου πολίτη ποὺ τὸν ἔδιναν σὲ διάφορα διακεκριμένα πρόσωπα γιὰ τὴ φιλία ποὺ ἔδειχναν πρὸς αὐτή. Ἦταν κατὰ ἀνάλογο μὲ τὴ μεγάλη ὑπηκοότητα (τὴν ἰταλικὴ ὑπηκοότητα) ποὺ ἔδιναν οἱ Ἱταλοὶ σὲ κατοίκους τῶν Δωδεκανήσων, ἀντὶ ὠρισμένων ἐκδουλεύσεων. Εἶχε στὴν ἀκμὴ τῆς ἡ Ρώμη τὴν πονηριά τῆς ἀλεπούς καὶ τὴν ὁρμὴ τοῦ λιονταριοῦ.

Ποτὲ ὁ Ρωμαῖος στρατιωτικὸς δὲν ἔκαμε ἓνα βῆμα παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου τὸν εἶχε στήσει ὁ πολιτικός. Καὶ σχεδὸν πάντοτε οἱ πῶς μεγάλοι πολιτικοὶ τῆς Ρώμης ἦταν καὶ μεγάλοι στρατιωτικοί. Πολὺ μεγάλο πλεονέκτημα αὐτὸ γιὰ ἓνα κράτος, ποὺ τὸ κυβερνοῦσε ἓνα συνέδριο βασιλέων, ποὺ λέγονταν Ρωμαϊκὴ Σύγκλητος.

Μὰ στὴν παρακμὴ τῆς ἡ Ρώμη παρέμεινε μόνο ἡ ρυτιδωμένη καὶ στολισμένη εταῖρα. Αὐτὸ ἦταν τὸ κατάντημά της.

Ἀν τὸ Βυζάντιο ἔπεσε μὲ τὸ ξίφος στὸ χέρι, ἡ Ρώμη ἔπεσε μὲ τὴ διάθεση νὰ κατακτηθῇ, μὲ τὴν ἔλλειψη κάθε ὁρμῆς γιὰ ἀντίσταση καὶ μάλιστα μὲ τὴν προσδοκία τῶν βαρβάρων.

Καὶ νὰ πῶς ἔγινε αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ: Ἡ θρησκεία ποτὲ δὲν εἶχε στὴ Ρώμη χαρακτῆρα θεωρητικό. Εἶχε πάντα — καὶ ἰδίως στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς δημοκρατίας καὶ ἀργότερα — χαρακτῆρα καθαρὰ πολιτικό. Ἡ ἀποθέωση τῆς Ρώμης καὶ ἡ λατρεία τῆς θεᾶς Ρώμης καὶ ἡ ἀποθέωση καὶ ἡ λατρεία τῶν αὐτοκρατόρων ἀποδεικνύουν καθαρὰ τὶς θρησκευτικὰς τάσεις τῶν Ρωμαίων. Οἱ θρησκευτικοὶ σύλλογοι συνδε-

δεμένοι κι' αὐτοὶ μὲ τὸ κράτος καὶ ἔχοντας ὡς κύριο ἔργο τὴ μελέτῃ τῶν οἰωνῶν ἔσβηναν κάθε θεωρητικὴ θρησκευτικὴ τάση ἀπὸ τὰ πνεύματα καὶ κατέβαζαν τὴ θρησκεία σὲ οἰωνοσκοπικὸ ἐπάγγελμα. Ἀπὸ καθαρῶς πολιτικὴ σκοπιά εἶδαν καὶ κατεδίωξαν τὸν Χριστιανισμό οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες.

Ἡ ἡθικὴ στὴν ἐποχὴ τοῦ Κικέρωνα καὶ ἀργότερα δὲν ἔχει πιά καμμιά σχέση μὲ τὴ Ρωμαϊκὴ ζωὴ. Ὁ ἴδιος ὁ Κικέρων πού γράφει ἐρωτικά γράμματα στὴ γυναῖκα του, ἀργότερα τὴν κατηγορεῖ γιὰ παράνομη καὶ ἀκατονόμαστη μοιχεία. Ἡ χαλάρωση τῶν ἡθῶν στὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου εἶναι τρομερὴ καὶ οἱ ἐπόμενοι αὐτοκράτορες σημειώνουν τὸ κατακόρυφο τῆς Ρωμαϊκῆς παραλυσίας.

Ἡ τέχνη, τὸ ἀγνότερο λουλούδι ἐνὸς ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ, δὲν βρίσκει στὴ Ρώμῃ γενικὴ ἀπὴχηση. Καλλιιεργεῖται ἀπὸ τοὺς ὀλίγους σὰν ἄνθος τοῦ θερμοκηπίου, ἀπὸ ἓνα Ὅρατιο, ἓναν Τίβουλλο κλπ. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τέρεται μὲ θηριομαχίες καὶ μὲ ἄλλα παρόμοια θεάματα. Τὸ θέατρο, πού εἶχε ὑψώσει ἡ Ἀθήνα σὲ ὑπέροχο ἐκπαιδευτήριον τῆς κοινωνίας, εἶχε γίνῃ στὴ Ρώμῃ εἶδος ἐπιδείξεως κάθε ἀσχημίας. Ἐμοιαζε σὰν βασιλικὴ πορφύρα κρεμασμένη στὸ τσαντήρι τοῦ Τουρκόγυφτου.

Τὸ δημοκρατικὸ πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τῆς πολιτικῆς εὐθύνης, δὲν ὑπῆρχαν πιά ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, πού οἱ ἀγρότες τῆς Ἰταλίας εἶχαν μαζευτῇ στὴ Ρώμῃ καὶ πωλοῦσαν τὴν ψῆφον τοὺς σ' ἔκεινον, πού παραχωροῦσε ἄρτον καὶ περισσότερα θεάματα, ἐνῶ οἱ ἄγροί τῆς Ἰταλίας εἶχαν ἀφεθῇ στὰ χέρια τῶν δούλων, πού τοὺς καλλιεργοῦσαν χάριν ὀλίγων δεκάδων Ρωμαίων πολιτῶν. Τὴν κατάστασιν αὕτῃ προσπάθησε νὰ τὴ θεραπεύσῃ μὲ διάφορους νόμους ὁ Αὐγουστος, ἀλλὰ τὸ κακὸ καὶ ἡ διαφθορὰ εἶχαν φτάσει ὡς τὸ μεδούλι.

Μὰ κι' αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι Ρωμαῖοι, ἂν εἶχαν στὴν ἀρχὴ κάποιον αἰσθηματικὴν καὶ κοινωνικὴν εὐθύνην, τὸ ἔχασαν τὸ αἰσθημα αὐτό, ὅταν πιά κανόνιζαν οἱ στρατηγοὶ τὰ πράγματα τῆς αὐτοκρατορίας,

πού κατὰ τὰ μέσα τοῦ τρίτου αἰῶνα εἶχε πάψει καὶ στήν οὐσία καὶ στοὺς τύπους νὰ εἶναι κράτος τῶν Ρωμαίων καὶ εἶχε μεταβληθῇ σὲ κράτος ὄλων τῶν ὑποκείμενων του, μὲ τὴν ἰσοπολιτεία πού δόθηκε. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ αὐτοκράτορες, πού κυβερνοῦσαν τὸ οἰκουμενικὸ αὐτὸ κράτος, εἶχαν πάψει ἀπὸ τὸν τρίτον αἰῶνα καὶ ἔπειτα νὰ εἶναι Ρωμαῖοι κι' ἐνδιαφέρονταν πιδ πολὺ γιὰ ἄλλες ἐπαρχίες παρὰ γιὰ τὴ Ρώμῃ. Τὰ ἀξιώματα βέβαια ὑπῆρχαν, μὰ δὲν εἶχαν πιά καμμιά πολιτικὴ ἐξουσία στὰ χέρια τοὺς αὐτοί, πού τὰ κατεῖχαν, καὶ οἱ ὑπάτοι, οἱ δήμαρχοι καὶ οἱ συγκλητικοὶ ἦταν ἅπλοι ὑπάλληλοι τοῦ αὐτοκράτορα.

Ἄν τὸ Βυζάντιον ἀποτελῇ ἱστορικὴ συνέχεια τῆς Ρώμης, σὲ ὅλα τ' ἄλλα ἀποτελεῖ ἐπανάστασις κρυφὴ ἢ φανερὴ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τῆς πιδ ἀπαίσιας παρακμῆς. Γιατὶ ἐκεῖ ὁ λαός, ὁ στρατός καὶ ἡ διοίκησις ἀπέτελεσαν ἓνα σῶμα μὲ ἐνωτικὸ πυρῆνα τὴ νέα θρησκεία καὶ μὲ κορῶνα πνευματικὴ τὴν ἑλληνισμό. Νὰ γιὰ τὸ Βυζάντιον δὲν ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς Ρωμαϊκῆς παρακμῆς τότε, ὅταν ἰδρῦθηκε, τότε, πού ἔμελλε νὰ πέσῃ ἡ Ρώμῃ. Οὔτε ἀπέραντα κτήματα ἦταν ἐδῶ, οὔτε ὄχλος προσωρισμένος νὰ ζῇ μὲ ἄρτον καὶ θεάματα, οὔτε στρατὸς ἐπαρχιῶν, οὔτε τρομερὴ ἔκλυσις ἡθῶν, οὔτε παρωδία τέχνης καὶ στοχασμοῦ, οὔτε καμώματα μαϊμούς μπροστὰ σ' ἓναν θαυμάσιον πίνακα, στὸν πίνακα τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ Βυζάντιον, συνέχεια τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ρώμης, σὲ ὅλα τ' ἄλλα ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἓνα κράτος καινοῦργιον στηριζόμενον στὸν πολιτισμὸ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἑλληνιστικοῦ κόσμου.

Ὅταν λοιπὸν ἔγινε ὁ ὀριστικὸς χωρισμὸς τοῦ Δυτικοῦ καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους τὸ 395, ἡ Ρώμῃ ἔμεινε μὲ τίς ἁμαρτίες της καὶ μὲ τὸ γεροντικὸ μαρasmus, πού γιὰ νὰ τὸν ἀποφύγῃ εἶχε μεταφέρει τὴν πρωτεύουσα ὁ Κωνσταντῖνος στὴν Ἀνατολὴ καὶ ἵδρυσεν τὸ Βυζάντιον μὲ τὴ νεανικὴν του δρμή.

Πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν τελικὸν χωρισμὸν εἶχαν ἀρχίσει τίς ἐπιθέσεις τοὺς οἱ βάρ-

βαροι. Ἀλλὰ τὸ Βυζάντιο ἤξαιρε νὰ ἀμύνεται καὶ νὰ κονταροχτυπᾷ σὰν παλληκάρι. Ἐνῶ στὴ Ρώμη δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ γιὰ τοῦτο δύναμη καὶ καμμιὰ διάθεση.

Ὅταν ἡ Ρώμη ἔχασε τὴ στρατιωτικὴ τῆς δύναμη — χωρὶς νὰ χάσῃ ὅμως τίποτε ἀπὸ τὴν ἀρχοντικὴ αἴγλη τῆς — δὲν εἶχε πλέον στρατό, γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴς θελήσεις τῆς, ἀλλὰ μοίραζε μόνον τίτλους καὶ ὀνόματα. Κάποτε ἀναγκάζονταν καὶ τὸ Βυζάντιο νὰ παραχωρήσῃ τίτλους, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιο μέχρι πολὺ πέρα ἀπὸ τὸ 1000 μ.Χ. κοντὰ στοὺς τίτλους, πού τοὺς ἔδινε γιὰ πολιτικὴ ἐκμετάλλευση, προσέβαλλε πάντοτε καὶ τὴ στρατιωτικὴ του δύναμη.

Ἡ στρατιωτικὴ ἀδυναμία στὴ Ρώμη ἔβαινε παράλληλα μὲ τὴν πολιτικὴ ἀδράνεια, ἐνῶ ἡ ἄλλη κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναρχία προκαλοῦσε τὴν ψυχικὴ ἐκείνη ἀρρώστεια πού ὀνομάζεται ἀνία. Ἡ Ρώμη στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς μὴ ἔχοντας τί νὰ ἐπιθυμήσῃ καὶ μὴ μπορῶντας νὰ κάμῃ κάτι, ἔπασχε ἀπὸ ἀφόρητη ἀνία, ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια πού οἱ Ἀγγλοὶ ὀνομάζουν Spleen. Σήμερα οἱ ἄρρωστοι ἀπὸ Spleen καταφεύγουν σὰ ταξίδια γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τονώσουν τὰ ἄτονα νεῦρα τους. Μιὰ ἀκέρηα πόλη πῶς μποροῦσε νὰ ταξιδέψῃ; Πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ περίμενε τοὺς βαρβάρους νὰ τὴν διοικήσουν. Γιατί νὰ μὴ ὑποτεθῇ ὅτι τοὺς περίμενε καὶ ἀπὸ ἄρρωστη ψυχικὴ διάθεση;

Ἀλλ' ἀράγε αὐτὸ μονάχα εἶναι, ἡ μήπως τοὺς περίμενε σὰν ἀπὸ ἱστορικὴ ἀνάγκη νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τοῦ μαρasmus; Μήπως ἀκέρηα ἡ Ἰταλία δὲν

ἔπασχε τότε (4ον καὶ 5ον αἰῶνα) ἀπὸ βαθὺ μαρasmus καὶ δὲν περίμενε σὰν μιὰ λύση τοῦ δράματός τῆς τὸν ἐρχομὸ τῶν βαρβάρων;

Οἱ Οὐστρογότθοι, οἱ Βησιγότθοι ἤρθαν καὶ πέρασαν. Καὶ τέλος κάποιος ἀπ' ὅλους τοὺς βαρβάρους, ὁ Ὀδόακρος, ἀρχηγὸς τῶν Ἑρούλων Σκίρων, Ρουγίων κλπ., κατάρχησε τὸν τελευταῖο Ρωμαῖο βασιλιά, πού κατὰ τύχην ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἰδρυτῆ τῆς. Λέγονταν Ρωμύλος Αὐγουστύλος (476).

*

Τὸ ποίημα τοῦ Καβάφη «Περιμένοντας τοὺς βαρβάρους» ἔχει μιὰ βαθειὰ τραγικότητα, καθὼς ἀποκαλύπτει τὴν ἀρρώστεια, πού κατεῖχε τὴς ψυχὲς τῶν κατοίκων τῆς αἰώνιας πόλης, τὴ στιγμὴ πού ξεψυχοῦσε σὰν πολιτικὴ ἡγέτις τῆς οἰκουμένης. Ἐχουν σταματήσει ὅλες οἱ διοικητικὲς λειτουργίες, γιὰτὶ ἀναμένονται οἱ βάρβαροι, πού θὰ ἀντικαταστήσουν τοὺς ἀρρώστους καὶ θὰ διοικήσουν αὐτοὶ μὲ τὸ καινούργιο αἷμα τους, τὸ βάρβαρο καὶ ὑγιές. Ἀποτελοῦν καινούργιο γιὰ τοὺς ἀρρώστους θέαμα, ἀλλὰ καὶ ἐπιταγὴ τῆς ἱστορίας.

Μὰ νύχτωσε καὶ οἱ βάρβαροι δὲν ἤρθαν (γιὰ σήμερα τοῦλάχιστον). Αὐτὸ εἶναι πού φέρει πρὸς μεγάλη ἀπελπισία καὶ γιὰ τὰ ἄτονα νεῦρα, πού τοὺς περιμένουν, καὶ γιὰ τὴν ἱστορικὴ στιγμὴ, πού τοὺς καλεῖ.

Θαυμάσιος εἶναι στὴ σύλληψη τοῦ μύθου στὸ ποίημα αὐτὸ ὁ Καβάφης. Ἀς ἀκούσωμε τοὺς στίχους του :

ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

- Τί περιμένουμε στὴν ἀγορὰ συναθροισμένοι ;
— Εἶναι οἱ βάρβαροι νὰ φτάσουν σήμερα.
- Γιατί μέσα στὴ Σύγκλητο μιὰ τέτοια ἀπραξία ;
Τί κάθονται οἱ Συγκλητικοὶ καὶ δὲν νομοθετοῦνε ;
- Γιατί οἱ βάρβαροι θὰ φθάσουν σήμερα.
Τί νόμους πιά θὰ κάμουν οἱ Συγκλητικοί.
Οἱ βάρβαροι σὰν ἔλθουν θὰ νομοθετήσουν.
- Γιατί ὁ αὐτοκράτωρ μας τόσο πρωτὶ σηκώθη,
καὶ κάθεται στῆς πόλεως τὴν πρὸς μεγάλη πύλη
στὸν θρόνον ἐπάνω, ἐπίσημος, φορῶντας τὴν κορῶνα ;

- Γιατί οἱ βάρβαροι θὰ φθάσουν σήμερα.
Κι' ὁ αὐτοκράτωρ περιμένει νὰ δεχθῇ
τὸν ἀρχηγό τους. Μάλιστα ἐτοίμασε
γιὰ νὰ τὸν δώσῃ μιὰ περγαμινή. Ἐκεῖ
τὸν ἔγραψε τίτλους πολλοὺς καὶ ὀνόματα.
- Γιατί οἱ δύο μας ὕπατοι κι' οἱ πραιτώρες ἐβγήκαν
σήμερα μὲ τὲς κόκκινες, τὲς κεντημένες τόγες·
γιατὶ βραχιόλια φόρεσαν μὲ τόσους ἀμεθύστους,
καὶ δαχτυλίδια μὲ λαμπρὰ γυαλιστερά σμαράγδια·
γιατὶ νὰ πιάσουν σήμερα πολύτιμα μπαστούνια
μ' ἀσήμια καὶ μαλάματα ἑκτακτα σκαλισμένα ;
- Γιατί οἱ βάρβαροι θὰ φθάσουν σήμερα·
καὶ τέτοια πράγματα θαμπώνουν τοὺς βαρβάρους.
- Γιατί κ' οἱ ἄξιοι ρήτορες δὲν ἔρχονται σὰν πάντα·
νὰ βγάλουνε τοὺς λόγους των, νὰ ποῦνε τὰ δικά τους ;
- Γιατί οἱ βάρβαροι θὰ φθάσουν σήμερα·
κι' αὐτοὶ βαραιοῦνται εὐφράδειες καὶ δημηγορίες.
- Γιατί ν' ἀρχίσῃ μονομιᾶς αὐτὴ ἡ ἀνησυχία
κ' ἡ σύγχυσις. (Τὰ πρόσωπα τί σοβαρὰ πού ἔγιναν).
Γιατὶ ἀδειάζουν γρήγορα οἱ δρόμοι κι' οἱ πλατεῖες,
κι' ὅλοι γυρνᾶν στὰ σπίτια τους πολὺ συλλογισμένοι ;
- Γιατὶ ἐνύχτωσε κ' οἱ βάρβαροι δὲν ἤλθαν.
Καὶ μερικοὶ ἔφθασαν ἀπ' τὰ σύνορα,
καὶ εἶπανε πὼς βάρβαροι πιά δὲν ὑπάρχουν.

Καὶ τώρα τί θὰ γίνουμε χωρὶς βαρβάρους ;

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦταν μιὰ κάποια λύσις.

Κατὰ τὴ συνήθειά του ὁ Καβάφης κρατᾷ κ' ἐδῶ ἕναν χαμηλὸ τόνο, τὸν τόνο τοῦ ἥσυχου διαλόγου. Εἶναι Ρωμαῖοι αὐτοὶ πού συζητοῦν. Τί περιμένουμε στὴν ἀγορὰ συναθροισμένοι, λέει ὁ ἕνας στὸν ἄλλον. Ὁ δεύτερος πληροφορεῖ τὸν πρῶτο ὅτι πρόκειται νὰρθοῦν οἱ βάρβαροι. Ἡ συνέχεια τοῦ διαλόγου δείχνει ὅτι πρόκειται οἱ βάρβαροι νὰ καταργήσουν τὴ Ρωμαϊκὴ ἐξουσία· καὶ ὅμως δὲν βλέπουμε καμμιὰ ταραχή, κανένα κάλεσμα στὰ ὅπλα, καμμιὰ ἀγανάκτηση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς διοίκησης, πού δὲν καλοῦν τὸ λαὸ σὲ ἄμυνα. Σὰ νὰ πρόκειται γιὰ κάποιο νομοθετικὸ διάταγμα μὲ φυσικὲς συνέπειες ἀλλοῦ μερικὰ κέρδη κι' ἄλλοῦ μερικὲς ζημιές. Ἄνθρωποι τῆς Ρώμης κι' αὐτοί, κατεχό-

μενοι ἀπὸ τὸ ἴδιο Spleen, μετέχουν στὴν ἀνησυχία καὶ στὴν ἀπελπισία τῶν ἄλλων πολιτῶν καὶ διερωτῶνται μεταξύ τους : «καὶ τώρα τί θὰ γίνουμε χωρὶς βαρβάρους ;» Καὶ παραδέχονται, γιὰτὶ ξαίρουν τὸ χάλι τους, πὼς οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, θὰ ἦταν μιὰ κάποια λύση γιὰ τὸν παραλυμένο κόσμον τῆς Ρώμης.

Δὲν προσπαθεῖ ὁ Καβάφης νὰ στολίσῃ τὸ λόγο του μὲ καμμιὰ ὥραιολογία. Οἱ ἀφελεῖς ἀναγνώστες δὲν μποροῦν νὰ τὸ νοιώσουν σὰν ποίημα, ὅπως δὲν ἐκφράζει οὔτε ἐνθουσιασμό, οὔτε θρῆνον, οὔτε ἐγκώμια, οὔτε αἰσθήματα. Τὸ ποίημα δὲν ἐκφράζει αἰσθήματα καὶ ἰδέες, ὅπως συνηθίσαμε νὰ τὲς βλέπουμε στὰ ποιήματα. Ἀλλὰ κατορθώνει μὲ τελείως δραματικὸ

τρόπο νὰ ἐκφράζη τὴν ὁμαδικὴ ἀγωνία ἑνὸς λαοῦ (καὶ τώρα τί θὰ γίνουμε) καὶ τὴν παρακμὴ ἑνὸς πολιτισμοῦ κι' ἑνὸς κόσμου ποὺ βαθαίνει ἀκόμα πάνω στὴν μοῖρα τῆς Ἀνθρωπότητος.

Μιὰν ἄλλη παρακμὴ, τὴν παρακμὴ τοῦ Βυζαντίου κάνει θέμα τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ ὁ Παλαμᾶς. Οἱ δυὸ παρακμὲς δὲν μοιάζουν μεταξύ τους. Τὴν ἠθικὴ παραλυσία τῆς Ρώμης δὲν τὴ γνόρισε τὸ Βυζάντιο. Καμμιά γυναῖκα αὐτοκράτορα δὲν ἄλλαξε τὴ βασιλικὴ στολὴ τῆς, τὴ νύχτα, μὲ τὰ ρούχα τῆς πόρνης γιὰ νὰ βγῇ στὸ Φόρο καὶ νὰ συναντηθῇ μὲ τοὺς νέους τοῦ λαοῦ. Κανένας αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου δὲν εἶχε τὰ γούστα καὶ τὶς μανιέες ἑνὸς Νέρωνα ἢ ἑνὸς Ἡλιογάβαλου. Τὸ Βυζάντιο δὲ γνόρισε τὴν ἀνία, τὸ Spleen. Ὅταν κανένας ποθίση παράφορα τὴν ἡδονή — καὶ τὴν γνωρίσῃ — καὶ τὴν χορτάσῃ — καὶ τὸν κουράσῃ ὁ κορεσμός τῆς — καὶ ἡ παραλυμένη του ψυχὴ δὲν ἔχει πιά τίποτε νὰ ζητήσῃ — τότε νιώθει τὸ Spleen. Μὰ τὸ Βυζάντιο ποτὲ δὲν πέρασε ἀπὸ μιὰ τέτοια κατὰπτωση. Ἄλλες εἶναι οἱ αἰτίες τοῦ μαρasmus τοῦ

Τὸ Βυζάντιο, ἐκτὸς ἀπὸ ἐφήμερες προεκτάσεις σὲ ἄλλες χώρες, ἀπλώνονταν στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴ Μ. Ἀσία. Μὰ ἡ Βαλκανικὴ ποτὲ δὲν ἦταν γιὰ τὸ Βυζάντιο ἡ γερὴ ἐπαρχία, ἀπὸ τὴν ὁποία μποροῦσε νὰ ἀντλήσῃ δύναμη σταθερὴ. Γιατὶ ἡ κοσμοζάκουστη καὶ μοναδικὴ στὴν ἱστορία ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μὲ τὴν ἰδρυση τῶν ἀποικιῶν καὶ τὸ ἄπλωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ὥς τὶς Ἰνδίες εἶχε ἐξαντλήσει τὸν Ἑλληνισμό τῆς Βαλκανικῆς κι' ἔτσι μπόρεσαν νὰ ἀπωθήσουν πρὸς τὰ νότια τὸν Ἑλληνικὸ κόσμον οἱ σλαβικοὶ λαοί.

Οἱ πηγὲς τοῦ πλούτου καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Βυζαντίου βρισκόνταν στὴν Μ. Ἀσία. Ἀπ' ἐκεῖ βγῆκαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀπ' ἐκεῖ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ καλλιτέχνες, ἀπ' ἐκεῖ οἱ ἀρχῖτες, οἱ καστροπολεμίτες.

Ἡ Μ. Ἀσία ὅμως χάθηκε σχετικὰ νωρὶς ἀπὸ λάθη τῶν ἰδίων τῶν Βυζαντινῶν. Τὴν ἐποχὴ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου τὸ Βυζάντιο φαίνονταν σὰν ἕνα πλούσιο καὶ εὐτυχισμένο σπῖτι. Μὰ στὸ

σπῖτι αὐτὸ ἐπρόκειτο «νὰ πέσῃ ἀστροπελέκι» ὅπως λέει κι' ὁ ποιητής. Λίγα χρόνια μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Βασιλείου ἡ Μικρὰ Ἀσία χάνονταν ὀριστικά. Γιατὶ προηγουμένως εἶχε χάσει κατ' οὐσίαν τὴ λευτεριά τῆς, ἀφοῦ εἶχε μοιρασθῇ μεταξύ τῶν μεγάλων φεουδαρχῶν. Μάταια οἱ αὐτοκράτορες Φωκάς, Τσιμισκῆς καὶ Βασίλειος προσπάθησαν νὰ σταματήσουν τὸ κακὸ. Οἱ φεουδάρχες ἐξουσίαζαν σὰν ἀνεξάρτητοὶ ἡγεμόνες καὶ συχνὰ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἀνέβαινε στὸ θρόνον τῆς Πόλης. Ἔτσι, ὅταν ἤρθαν, πρὶν ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς, οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι, οἱ ἀγρότες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πέρασαν μὲ τοὺς Τοῦρκους ποὺ ἐρχόνταν σὰν ἀπελευθερωτές.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτό. Ἐνῶ οἱ Σελτζούκοι προχωροῦν καὶ ἰδρύουν τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου, οἱ ἄνθρωποι τῆς Πόλης μαλῶνουν μεταξύ τους. Ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ πατρίδα βρίσκονται σὲ ἀγριο ἀνταγωνισμό. Ὁ κομματικὸς φανατισμὸς συνεχίστηκε ἀγριώτερος στὴν ἐποχὴ τῶν Παλαιολόγων. Ἐνῶ τὸ Βυζάντιο φαίνονταν ὅτι κινδύνευε, οἱ Βυζαντινοὶ δὲν δυσκολεύονταν νὰ συνεχίσουν τὶς ἐσωτερικὲς ἐπαναστάσεις καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ νὰ συμμαχοῦν μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς (τώρα) Τοῦρκους ἐναντίον τῶν ὁμοφύλων ἀντιπάλων τους. Στὸ σημεῖο αὐτὸ διακρίνουμε τὴν πλήρη ἔλλειψη κάθε πατριωτικοῦ αἰσθήματος.

Τὸ Βυζάντιο ἔπαθε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, ἀπὸ χρόνια οἰκονομικὴ καὶ ἀνθρώπινη αἱμορραγία. Αἰτία τοῦ κακοῦ αὐτοῦ ἦταν ἡ παραστρατημὴν πορεία ποὺ πῆρε τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα. Ἡ πιὸ ὥραία καὶ ἡ πιὸ πνευματικὴ θρησκεία, ἡ Χριστιανικὴ, παρεξηγημένη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐπεστράτευε τοὺς πιστοὺς τῆς ὄχι γιὰ τὴν ἀνθήση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς κλείσῃ στὰ μοναστήρια, ὅπου μαραίνονταν τὰ νειῶτα τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ Βυζάντιο ἔχανε ἐργατικὰ χέρια γιὰ τὰ χωράφια καὶ γιὰ τὰ ἐπαγγέλματα, ἀλλ' ἔχανε πρὸ παντὸς τοὺς καλύτερους στρατιώτες κι' ἀναγκάζονταν νὰ παίρνῃ μισθοφόρους ποὺ τοὺς πληρώνε ἀκριβά. Καὶ ἀπὸ τότε οἱ μισθοφόροι ἀπειλοῦσαν

και την ύπαρξή του. Τὰ μοναστήρια ήταν ἀφορολόγητα και τὸ κράτος ἔχανε ἓνα μεγάλο μέρος τῶν εἰσοδημάτων του.

Τὸ δόγμα ἐξ ἄλλου τῆς θρησκείας τὴν κατέστησε μονολιθική. Κι' αὐτὴ ἡ μονολιθικότητα εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὶς διαφορὲς αἱρέσεις πού κατεξέσχισαν πολλές φορές τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ Βυζαντίου.

Αὐτὲς εἶναι οἱ μεγάλες, οἱ κύριες αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες ἐξηθένησε τὸ Βυζάντιο, τὸ ζωντανὸ αὐτὸ κράτος, πού ἔπεσε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, συζητῶντας μὲ πάθος γιὰ τὴ θρησκεία του καὶ ἀπειλῶντας νὰ ρίξει τοὺς αὐτοκράτορες, πού θὰ ἔστειραν τὴν ὑποδούλωση τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας στὸν Πάπα.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀδυναμίες τοῦ Βυζαντίου εὗρισκαν τρόπο νὰ ἐκδηλωθοῦν στὸν περίφημο ἱππόδρομο τῆς Πόλης, ὅπου οἱ δῆμοι τελοῦσαν διαφόρους ἀθλητικoὺς ἀγῶνες καὶ ἱπποδρομίες. Ἐκεῖ ἐκδηλώθηκε κάποτε ἡ στάσις τοῦ «Νίκα». Ἐκεῖ ἄλλη μιὰ φορὰ ἀκούστηκε ἡ φωνὴ «ἡμεῖς τὴν Σκληραίαν βασιλίσσαν οὐ θέλομεν». Ἐκεῖ ἀποδοκιμάστηκαν αὐτοκράτορες καὶ ἔπεσαν ἢ ἐπευφημήθηκαν καὶ κραταιώθηκαν. Ὁ ἱππόδρομος τῆς Πόλης ἦταν ἡ ἔκφραση τῆς κοινῆς γνώμης, ὅπως σήμερα ὁ τύπος. Καὶ ἦταν μαζί καὶ τὸ λαϊκὸ κῦμα πού εὐκόλα ξεσποῦσε ἐναντίον τῶν ἀνακτόρων ἢ ἐναντίον τῶν κυβερνήσεων.

Ὁ ἱστορικὸς πού θὰ μελετῇ τὴ ζωὴ τοῦ Βυζαντίου, τὴν ἀκμή του καὶ τὴν παρακμὴ του, δὲν μπορεῖ νὰ ἀδιαφορήσῃ γιὰ τὸν ἱππόδρομο. Αὐτὸν διάλεξε γιὰ σκηνικὸ τοῦ «Προφητικοῦ» του κι' ὁ Παλαμᾶς. Δὲν φταίει ὁ ἱππόδρομος γιὰ τὴν παρακμὴ τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ὅπως εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς Βυζαντινῆς ζωῆς, ἔτσι μπορεῖ νὰ γίνῃ σύμβολό της. Σὰ σύμβολο τὸν παίρνει κι' ὁ ποιητὴς καὶ σὰ σύμβολο θὰ τὸν ἴδοῦμε κ' ἐμεῖς.

Ὁ προφήτης (ὁ ποιητὴς) ἀφήνοντας τὸ καλλὶ του καὶ τὰ βιβλία του πῆγε στὸν τσίρκο τῆς Πόλης πού εἶναι ἡ πόλη τῆς Παναγίας καὶ τῆς ἁμαρτίας μαζί καὶ εἶδε μὲς στὸν τσίρκο χτίσματα καὶ θάματα καὶ «τέρατα ἀπὸ τὰ φιλιὰ τῶν ἁγίων καὶ τῶν παραστρατημένων». Τὴν κούφια σοφία καὶ τὸ ξεστρά-

τισμα ἀπὸ τὴν ὁρθὴ σκέψη καὶ τὴ σωστὴ λατρεία καυτηριάζει ἀμέσως ὁ ποιητὴς. Μὲ ἀρκετὴ ἀφηγηματικὴ μιλάει γιὰ τὸ ἀρχοντολόι πού εἶδε ἐκεῖ μαζωμένο. Μὰ δὲν εἶδε, λέει, τὸ ρῆγα στὴ θέση του, γιὰ τὴν ἦταν ἀνακατωμένος μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τσίρκου, τοὺς μίμους, τοὺς νάνιους, τοὺς παλιάτσους. Στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν φωτογραφίζει τὰ πράγματα ἀλλὰ τὴν ψυχικὴ μηδαιμόντητα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, πού ἔκαμαν τὸ θρόνο ποδόσφαιρο προσωπικῶν ἀνταγωνισμῶν, ὅπως εἶπαμε παραπάνω καὶ συνεχίζει :

Ταῖροι καὶ ὄλων εἶν' ὁ ρήγας
ὄλων εἶναι σταυραδέρφι,
κι' ἀγωνίζεται μαζί τους
μεθοκόπος, χαροκόπος.

Εἶπαμε ὅτι ὁ τσίρκος εἶναι σύμβολο γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ ἀλληγορικὰ τὸν μεγάλο τσίρκο, πού ἦταν τότε τὸ Βυζαντινὸ κράτος ὁλόκληρο. Εἶδε ὁ προφήτης τοὺς βένετους καὶ τοὺς πράσινους, τὶς στολές τους, τὶς ἐτοιμασίες τους. Καὶ ἀνάμεσά τους εἶδε τὸ σκυλί πού ξαίρει

νὰ ὑποτάζεται νὰ γλείφῃ,
νὰ λυσσάῃ καὶ νὰ σπαράξῃ
τὸ σκυλί τὸ καμωμένο
κι' ἀπὸ πίστη κι' ἀπὸ δόλο.

Ἄλλη ἀλληγορικὴ εἰκόνα κι' αὐτὴ τῆς δολιότητος πού παρουσίαζαν συχνὰ οἱ ἀνθρώποι τοῦ Βυζαντίου καὶ λαϊκοὶ καὶ κληρικοί, ἰδίως τὸ ἀρχοντολόι, πού γνώρισεν καὶ ὑπέθαλψε τὶς ἀνακτορικὲς συνωμοσίες, τὶς ἐπαναστάσεις, τὶς αἱρέσεις.

Εἶδε τὴν πόλη, τὴ θάλασσα τοῦ Βοσπόρου, τὸ δράμα τῶν γλαυκῶν νησιῶν (Πριγκιπονήσων) κι' ἀνατρίχιασε ἀπὸ τὴν προαίσθησι πού εἶχε γιὰ τὰ μελλούμενα. Μὰ εἶδε κι' ἀνατρίχιασε πῶς πολὺ σὰν ἀγνάντευε τὶς φωτιὲς πού ἄναψε ὁ βιγλάτορας· ἀκρίτας γιὰ νὰ σημάνῃ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ διαλαλήσῃ μὲ τὴ φωτιά τὸ σύνθημα :

— «Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα ! Ὁ Τοῦρκος !»

Ὁ Λογοθέτης τοῦ πολέμου (ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν) ἀναφέρει τὸ μήνυμα στὸ βασιλεῖα, μὰ ἐκεῖνος τὸν διατάζει νὰ σιωπήσῃ, γιὰ αὐτὸς θὰ τελειώσῃ τοὺς

ἀγῶνες πρῶτα καὶ κανεὶς κίνδυνος δὲν ἀπειλεῖ τὴν ἅγια πόλιν. Ὁ πανηγυριστὴς λαὸς ἐξυμνεῖ τὸν ἄξιον βασιλέα ποὺ τὸν προσκυνοῦν ὅλοι οἱ λαοὶ ἀπὸ τὸν Δούναβη ὡς τὴν Περσίαν, ποὺ εἶναι γεμᾶτος νίκης.

Μὰ οἱ ἀκριτεὲς ξεσποῦν κι' αὐτοὶ σ' ἔναν ἄλλο, μαῦρον ὕμνον, καὶ καυτηριάξουν τοὺς κόλακες καὶ τοὺς ἀνάξιους, ποὺ κρύβουν ἀπὸ τὸν βασιλῆα τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τοῦ κράτους. Καὶ δὲν διστάζει νὰ βροντοφωνήσῃ ὁ λόγος τῶν ἀκριτῶν :

Μεθύσι ἀνάξιο σέρνει τα ὅλα
στὰ θεάτρα καὶ στὰ καπηλειά.

Τὸ Βυζάντιον δὲν πέθανε ἀπὸ μαρasmus ἀλλ' ἀπὸ μεθύσι, ἀπὸ παραλήρημα μέθης, εἴτε θρησκευτικὸ τὸ πῆς, εἴτε πολιτικόν, εἴτε κοινωνικόν. Αὐτὸ τὸ παραλήρημα κατάντησε Παλλαχίδα τὴν Πολιτείαν, ἀφοῦ δὲν ἐμπνέει τὸν ἱερὸν σεβασμὸν πολιτῶν καὶ ἀρχόντων, καὶ γλεντοκόποιο τὸ βασιλεῖον, ἀφοῦ πᾶν σὶά ἐρείπια τοῦ κράτους ἐννοεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὰ καπρίτσια του καὶ ἐκδικηθῇ ἐχθροὺς καὶ νὰ ἀνυψώσῃ φίλους.

Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομιστῇ ὅτι καταφέρεται μόνον κατὰ τῶν κοσμικῶν ἀρχοντάδων τῆς Πόλεως, γιὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι τὸ μεθύσι, ὁ φανατισμὸς, τὸ παραστράτισμα ὑπάρχει καὶ στὴν ἐκκλησίαν, καυτηριάζει ἀμελίκτος ὁ λόγος τῶν ἀκριτῶν καὶ τὸ ναό :

Στὸν τσίρκο μέσα οἱ χαροκοποὶ
καὶ στὸ ναὸ οἱ πορνοβοσκοί.

Ἔτσι τὸ ἔργο τῶν μεγάλων αὐτοκρατορῶν ἔγινε καπνὸς καὶ σύγνεφα κι' ἀφρός. Ἔσβυσαν μιὰ—μιὰ οἱ φωτιεὲς τῶν Ἀκριτῶν κι' ὁ Μέγας Διγενὴς Ἀκρίτας ἔχει πιά πεθάνει. Καὶ θρηγοῦν οἱ ἀκριτεὲς τὸν ξεπεσμό τους.

Στὸ τέλος μιλάει κι' ὁ προφήτης κι' ὁ λόγος του εἶναι μαστίγιον ποὺ χτυπάει καὶ μαστιγώνει χειρότερον ἀπὸ τὸ μαστίγιον τῶν ἀκριτῶν.

Ἡ ψυχὴ τῆς πολιτείας (τῆς Βυζαντινῆς πολιτείας) εἶναι, λέει ὁ προφήτης, διεφθαρμένη. Γιὰ τοῦτο εἶναι καταδικασμένη ἡ πολιτεία σὲ χαμό. Τὰ λείψανα τοῦ μεγαλείου της θὰ τὰ κλέψουν οἱ ξένοι, ἐνῶ ἡ ψυχὴ της ἡ κολασμένη, ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, δὲν θὰ ἔχῃ σὲ ποῖο σῶμα νὰ σαρκωθῇ.

Ἐδῶ τελειώνει ὁ λόγος γιὰ τὴν παρακμὴ τοῦ Βυζαντίου κι' ὁ Παλαμᾶς στὸ σημείον αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ σταματήσῃ. Μὰ ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται πῶς δὲν ἦρθε νὰ διαπιστώσῃ καταστάσεις, οὔτε νὰ κηρύξῃ τὴν δυσπιστίαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴ παράδοσιν.

Ὁ «Προφητικὸς» εἶναι κομμάτι ἐνὸς μεγαλύτερου ἔργου, τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ γύφτου», ἐνὸς ἔργου πολὺ λίγον ἐπικοῦ καὶ στὴ βαθύτερη καλλιτεχνικὴ του ὑψὲς ἔργου ὑποκειμενικόν, ὅπου ἐκδηλώνεται λυρικά (κυρίως) ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς τοῦ ποιητῆ. Μόνον ἡ πλατεὶὰ ἀφήγησιν ἔχει κατὰ τὸ ἐπικό. Ὁ Παλαμᾶς δὲν πῆγε νὰ δείξῃ μιὰ κατάστασιν, ἀλλὰ πρὶν πολὺ νὰ καυτηριάσῃ ἕνα κακόν, ποὺ τὸ ἔβλεπε ὁμοίον μὲ τὸ κακὸ τῆς ἐποχῆς του, νὰ καυτηριάσῃ κυρίως τὸ κακὸ τῆς ἐποχῆς του μιῶντας γιὰ τὴν παρακμὴ τοῦ Βυζαντίου. Γιὰ τοῦτο συνδέει τὸν «Μροφητικόν» μὲ τὴν Ἑλλάδα τῆς ἐποχῆς Γεωργίου τοῦ Α', τὴν Ἑλλάδα τὴν ἡττημένην ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, τὸν πόλεμον ποὺ ὀδυνηρὰ ἔκαμε τοὺς Ἕλληνας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ ξυπνήσουν καὶ νὰ ἰδοῦν τὴν κατάντια τους. Ὅπως στίς παραμονὲς τοῦ 1453 ἔτσι καὶ τότε οἱ Βουλγάρηδες καὶ οἱ Δελφινάκηδες θυσίαζαν στὸν κομματικὸ βωμὸ τὰ πάντα μεταβάλλοντες τὴν Ἑλλάδα σὲ ἕνα ἀπέραντον τσίρκο μεθυσμένων κομματικῶν ἀνθρώπων. Ἐνας Τρικούτης ἔπεσε θύμα τῆς κομματικῆς κραιπάλης τῶν μικρῶν ἀντιπάλων του καὶ ἕνας Γεώργιος Α' παρ' ὀλίγον νὰ πέσῃ θύμα κι' αὐτὸς τοῦ χάους ποὺ εἶχαν δημιουργήσει οἱ πολιτικοί, ὅταν ξέσπασε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1909.

Συνδέει λοιπὸν ὁ Παλαμᾶς τὶς τελευταῖες ἡμέρας τοῦ Βυζαντίου μὲ τὴ νεώτερη Ἑλλάδα καὶ προχωρεῖ στὴν προφητικὴ ἐνόρασιν.

Καὶ θάρθῃ μιὰ μέρα, μαύρη μέρα !

Καὶ ἡ ψυχὴ σου, ὦ Πολιτεία,

θὰ κατασταλάξῃ πέρα, πέρα

στὴν καμαρωμένη Γῆ

στοῦ ἡλίου τὴ χαρά, στ' Ἀπρίλιν τὸν

[ἀέρα

καὶ στὸ φῶς θὰ βγῇ,
καὶ ξαφνίζοντας τὸν ἥλιο,
σὰ θρεμμένο ἀπ' τὸ δικό σου αἷμα
ἓνα γέλιο ἓνα παράλλαγμα, ἓνα ψέμα
ἓνα κλᾶμα, ἓνα βασίλειο.

Ἐκεῖ ἤθελε νὰ κατασταλάξῃ ὁ ποιη-
τὴς πὺ θέλει νὰ εἶναι ποιητὴς τοῦ και-
ροῦ του καὶ τοῦ ἔθνους του. Δὲν τὸν ἐν-
διέφερε στὴν προκειμένη περίπτωσι τὸ
Βυζάντιο, πὺ μεγαλόπνοα τὸ ἔψαλε στοὺς
ἐξαίσιους στίχους τῆς «Φλογέρας τοῦ βα-
σιλιᾶ», ὅσο ὁ ἑλληνισμὸς τῆς ἐποχῆς του,
τὸ κλᾶμα—τὸ βασίλειο, πὺ κρατοῦσε καὶ
κρατᾷ πολὺ βυζαντινισμὸς, πολὺν ἀκόμα
τ σ ῖ ρ ο στὴν ψυχὴ του.

Ὅσο νὰ σὲ λυπηθῇ
τῆς ἀγάπης ὁ θεός,
καὶ νὰ ξεμερώσῃ μὴν αὐγὴ
καὶ νὰ σὲ καλέσῃ ὁ λυτρωμὸς
ὁ ψυχὴ παραδαρμένη ἀπὸ τὸ κρῖμα.

Τὴ λύτρωσι γυρεύει ὁ ποιητὴς, τὸ λυ-
τρωτὴ πὺ θὰ φέρῃ τὴ λύτρωσι. Μὰ δὲν
ἐξετάζει πῶς θάρθῃ ὁ λυτρωτὴς. Θὰ εἶναι
ἓνας Καρλαῦλικὸς ἥρωας; Θὰ εἶναι ἡ φω-
νὴ τῶν καιρῶν; Ἡ κᾶποια μεταβλήσις
συνήθειές μας καὶ στίς διαθέσεις μας;

Καὶ ὁ ἥρωας χορεύεται καὶ ἡ φωνὴ
τῶν καιρῶν χορεύεται, μὰ πὺ πολὺ
χρειάζεται ἡ μεταβολὴ στὸν ἑαυτὸ μας.

Ἄλλ' ὁ ποιητὴς φαίνεται (ἐδῶ τοῦλά-
χιστον) ὅτι πιστεύει πὺ πολὺ στὴν παρου-
σία καὶ στὴν ἀποστολὴ τῶν ἡρώων...

Εἴπαμε παραπάνω ὅτι ὁ «Προφητι-
κὸς» ἀποτελεῖ μέρος τοῦ «Δωδεκάλογου
τοῦ γύφτου», μὰ δὲν συνδέεται στενὰ καὶ

κατ' ἀνάγκην. Θαυμάσια θὰ μπορούσε νὰ
ἀποσπασθῇ καὶ νὰ θεωρηθῇ ποίημα χω-
ριστό. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς θέ-
λησε νὰ τὸ συνδέσῃ μὲ τὴ γενικὴ πνοὴ
τοῦ «Δωδεκάλογου», ὅπου κυριαρχεῖ ὁ ἐ-
λεύθερος στοχαστὴς, ὁ γύφτος. Καὶ φαί-
νεται ἀκόμα, ὅτι ἡ ἴδια καλλιτεχνικὴ πνοὴ
τῶν ἄλλων λόγων ἀπὸ τὸ «Δωδεκάλογο»
κυριαρχοῦσε στὴ φαντασία τοῦ ποιητῆ,
γιατὶ λόγος, ρυθμὸς, ὕφος, ἄπλωμα τοῦ
λόγου, ὅλα εἶναι στὴν ἴδια κλίμακα μὲ τὸ
λόγο τῶν ἄλλων μερῶν, ὅπου κυριαρχεῖ
ἡ πλατεῖα (ἡ ἐπίτηδες πλατεῖα) ἀφήγησι,
τὸ ἀνακάτεμα τῶν ἐποχῶν, ἡ ἐλεύθερη
σχέψις, καὶ οἱ θυμοὶ τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ σπαρ-
μένη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὠραιολογία πὺ δὲν λεί-
πει καὶ στὸν Προφητικόν.

Ὁ Παλαμᾶς στὸ «Δωδεκάλογο» διαρ-
κῶς συγχρονίζεται, ἀλλὰ δὲν πᾶναι νὰ εἶ-
ναι ρωμαντικός. Τὸ ὕφος του εἶναι προ-
σωπικὸ ἀλλὰ θυμίζει κάτι ἀπὸ τὴν ἔκφρα-
σι τοῦ ρωμαντικοῦ. Ἐνῶ ἡ πρωτοτυπία
τοῦ Κοβάφη εἶναι πλήρης. Δὲν μπορούμε
ὅμως νὰ ρωτήσουμε ποῖος ἀπὸ τοὺς δυὸ
εἶδε καλύτερα τὰ πράγματα. Γιατὶ ὁ Κα-
βάφης σταμάτησε μόνο στὴν ἱστορικὴ στιγ-
μὴ, ἐνῶ ὁ Παλαμᾶς, ἀφοῦ πολὺ καλὰ πῆ-
ρε τὸν τσέρκο σὰν σύμβολο, πρόβαλε τὸν
ἑαυτὸ του μὲ τὴν προσωπίδα τοῦ προφή-
τη, γιὰ νὰ μαστιγώσῃ ἀλύπητα καὶ νὰ
κηρύξῃ τὴν ἀνάστασι. Ὅπως μαστιγώ-
νουν καὶ καλοῦν σὲ σηκωμὸ ὅλοι οἱ ζων-
τανοὶ ἄνθρωποι. Καὶ οἱ ζωντανοὶ ἄνθρω-
ποι ἔχουν πολὺ συχνὰ τὴν ἀφέλεια τῆς
ὠραιολογίας.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

Κ Ι Ρ Κ Η

1

Τὸ πυρωμένο χνῶτο τοῦ Ἀλωνάρη
τοῦ καπηλειοῦ τᾶρρωστο πάγκο φρύγει
καὶ στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειὰ μᾶς σφίγγει.
Ὡ κόρη τοῦ Γιαννιώτη ταβερνάρη,
δὸς μου στὸν πυρετό μου καταφύγι,
μὲ νέκταρ δροσίσε μου τὸ λαρύγγι.

2

Στὸν κῆπο σου μαζεύονται τὰ βράδια
οἱ ἀπόκληροι τῆς μοίρας, οἱ δεσμῶτες,
ποὺ ἀτέλπιδα προσμένουν κάποιο θάμα :
Τῇ μάγισσα στοῦ πύργου τὰ ρημάδια
μὲ φίλτρα ν' ἀναστήσει τοὺς ἱππότες,
τὸ δονκιχωτικὸ νὰ παίξουν δράμα.

3

Ἄκου, τῆς μουσικῆς τὸ πανηγύρι
ξεσπάει ! Τὸ ἡχοτρικύμισμα ἀναβρῦζει
ρουάκι ἀπὸ βουνήσια βρυσσομένα.
Θαρρεῖς μέσα σὲ γύφτικο τσαντήρι
κάποιος τσιγγάνος βιολιτζῆς τονίζει
ὁδύνης στοναχὴ γητεύτρα, πλάνα.

4

Ὡ τὸ βιολὶ πῶς ἡδονόπαθα λαλεῖ ! . .
Πῶς τὸ σοφὸ τοῦ γύφτου δάχτυλο μιλεῖ,
τὶς ἀηδονόλαες χορδὲς καθὼς φιλεῖ ! . .
Πῶς παιρνιδίζει καὶ πῶς τρέμει ἐρωτηλὴ
ἡ λαγγεμένη, λάγνα Ἀνατολὴ
στὸ μαγικό, τ' ἀσύγκριτο βιολί ! . .

5

Ἄκου ψυχῆς ἀγκοῦσα καὶ μαράζι
τῆς σκλάβας ὀδαλίσκης στὸ Χαρέμι . .
Νοιώθω τὸν ἐρωτόθρεφτο καημὸ της ! .
Κι ὥς τὸ δοξάρι σέρνεται μὲ νάζι
κι ἀναστενάζει καὶ βογγάει καὶ τρέμει,
ἀκούω τὸν πνιγμένο τὸ λυγμὸ της ! . .

6

ὦ πῶς ἡ θεία δοξαριά ὀρχηστρώνει
 τοῦ μανιακοῦ χοροῦ τὸ ποδοκρότι ! . .
 Ὁργιαστική, φιδόκορμη Σαλώμη
 στοῦ Ἡρώδη τὰ γενέθλια ξεφαντώνει.
 Ξεπαρθενεύει ἡ μέθη τὴν ἀγνότη
 καὶ ἀνοίγουνε τῆς Κόλασης οἱ δρόμοι ! . .

7

Ραβδὶ τῆς Κίρκης μοιάζει τὸ βιολί σου,
 Γιαννιωτοπούλα μάργιολη Βαρχίδα !
 Τῶν ἤχων ἄσωτεύεις τὴ σαγήνη,
 δοκίμι τῆς ἀγάπης στήν αὐλή σου . . .
 Καὶ κάθε νύχτα στήνεις τὴν παγίδα,
 νὰ πιάσης τὸ ἐρωτιάρικο δελφίني ! . .

8

Γλυτῶστε με, βουλῶστε μου τ' αὐτιά μου,
 νὰ μὴν ἀκούω τοῦ δαίμονα τὴν ἄρια ! . . .
 Φιμῶστε τὴ μελίγλωσση Σειρῆνα,
 ποὺ μοῦ ξανάβει τὴν παλιὰ ἀρρωστιά μου . .
 Βυθίστε με στὴ νάρκη τὴ μακάρια,
 ἀδίψαστος νὰ ζῶ καὶ δίχως πείνα ! . .

9

ὦ ! Κομματιάστε τὸ βιολὶ τοῦ Σατανᾶ,
 ποὺ μοῦ ξυπνάει τὸ πάθος τῆς ἀβύσσου !
 Σκοτῶστε μου τὸ τέρας, ποὺ παλεύει
 νὰ πνίξη μέσα μου τ' ἀγγελικὰ ὠσανά,
 νὰ σβήση τὴν αὐγὴ τοῦ Παραδείσου.
 Τραβάτε μ' ἀπ' τὴν Εὔα, ποὺ πλανεύει ! .

10

ὦ γόησσα Κίρκη, λύσε μου τὰ μάγια,
 τοῦ χοίρου τὴ θωριά ἄλλαξέ μου τώρα !
 Πνίξε τὸ κτήνος, ποὺ λιμάζει ἐντός μου
 καὶ μ' ἀγκιστρώνει στὰ γαμπὰ του ἀρπάγια,
 ἀφιόνι πότισέ το, μαντραγόρα !
 Κίρκη, τὴν ἀνθρωπιά μου ξαναδός μου !

ΓΙΑΝΝΗ ΛΙΛΛΗ

ΤΟ ΚΑΛΑΜΠΟΚΙ ΤΟΥ ΑΓΑ *

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Δὲν ἔμεινε ἄλλη μέρα. Τὰ πρωτοβορῶ-
χια τούτη τῇ χρονιά ἔπεσαν πολὺ γρήγο-
ρα. Μπορεῖ νὰ πλημμυρίσει τὸ ἀγριοπότα-
μο τῆς Σουχᾶς ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή καὶ
νὰ μὴ ἀφίσει οὔτε ἀστάκι ἀπ' τὸ καλαμ-
πόκι ποῦμασε μὲ τόσες λαχτάρες τρεῖς μέ-
ρες τώρα. Καὶ τῷχει σωριάσει σὲ μιὰ
ἄκρια τοῦ χωραφιοῦ νὰ τῷχει ἔτοιμο.

Ἦξερε καλὰ τὰ τρελλὰ κατεβάσματα
τοῦ ποταμιοῦ. Περήφανη ἡ καταγωγή του,
ἀπ' τ' ἀπάτητα χιόνια τῆς Νεμέρτσικας,
χυμοῦσε τὸν κατήφορο πλουτισμένο στὸ
βιαστικὸ διάβα του ἀπ' τὰ χαμνὰ αὐλάκια
καὶ τὰ νερομαζώματα τῶν δρόμων καὶ ξεμ-
πούκαρε θυμωμένο ἀπ' τὴ Γκρίκα. Ἀπ'
ἐκεῖ τίποτα δὲν τὸ σταματοῦσε νὰ ξαπλώ-
σει ἀκράτητο στὰ κονινὰ χωράφια, ἀπ' τὰ
Βαρικά ὡς κάτω στὴ Δρόπολη.

Ἦξι δὲν τῆς ἔμενε καιρός. Ὑστερα
τῆς τῆλε ὁ ἀγᾶς ξεκάθαρε :

— Αὐριο τὸ θέλω. Κειμῶνας κάνει δὲν
κάνει κουβαλήσει σπίτι μου.

Πρέπει νὰ κινήσει μὲ τὰ χαράματα. Δὲν
τὴν πιάνει ὁ τόπος. Βγαίνει στὴ χαιμηλὴ
πόρτα τοῦ φτωχόσπιτου προγονικοῦ καὶ
σηκώνει τὰ μάτια ψηλά. Πίστα ὁ οὐρανός.
Οὔτε ἓνα ἀστέρι δὲν ξεχωρίζει γιὰ νὰ ξε-
γελάσει τὴ στενοχώρια τῆς. Ὁ βορῆς γα-
λῆνεψε ὀλότελα. Ὁ νοτιάς γέμισε τὴ νύχτα
μὲ τὶς ὑγρὲς ἀνασασμιὲς τοῦ πρωτοβορῶ-
χιοῦ. Πέρα μακρὰ κάπου ἔβρεχε.

Ἀφισε νὰ βαῖσει τὸ κεφάλι ἀπελπι-
σμένα πρὸς τὴ γῆ, ὑποταγμένη στὴ μοῖρα

* Τὸ διήγημα εἶναι παρμένο ἀπ' τὴ συλλο-
γὴ «Οἱ σκλάβοι τοῦ Κάμπου», πού ἐτοιμάζεται
γιὰ ἐκδόση.

τῆς πού τὴν ἔχει δέσει ἀπ' τὰ πρῶτα τῆς
χρόνια μὲ τὸ σκλαβωμένο αὐτὸ χῶμα.

Πόσο σκοτάδι μέσα τῆς ἀπόψε. Τυφλὴ
κι' ἡ καμπίσια ἄπλα μπροστά τῆς τέτοια
ῶρα. Λεῖπει αὐτὲς τὶς μέρες κι' ἡ μακρό-
συρτη παραπονιάρικη φωνὴ τοῦ ἀγωγιά-
τη. Σοῦδινε κι αὐτὴ κάμποσο κουράγιο,
μαλάκωνε κάπως τὴν ἐρημιὰ τῆς νύχτας.

Ἐσπρωξε στὰ τελευταῖα τὸ σκουλικια-
σμένο πορτόφυλλο καὶ μπῆκε μέσα μὲ τὰ
μοῦτρα κατεβασμένα. Κεῖνο τὸ παρδαλὸ
τραγουδῆσμα στὶς φαγωμένες σιδερένιες
κλάπες θὰ τὴν τρόμαζε τέτοια ῶρα ἂν
ἦταν ἀπὸ ξένη πόρτα. Ἀλλὰ τὸ συνήθισε
κι' αὐτὸ κι' εἶναι σὰ νὰ τὸ περιμένει ὅταν
τὴν σπρώχνει ἢ τὴν ἀνοίγει.

Σὰν μπῆκε στὸ δωμάτιο παραξευέτηκε
πού εἶδε τὰ ρούχα στρωμένα γιὰ ὕπνο.
Ἐχάσε πού τὰ κατέβασε ἡ ἴδια ἀπ' τὸ
σειτοῦκι ἐδῶ καὶ λίγη ῶρα. Τόσο ἦταν
ἀφηρημένη.

Καὶ τώρα ἡ ζέστα πού ὑπόσχεται τὸ
παχὺ κατακάθαρο πάπλωμα, τὴν καλεῖ νὰ
χαϊδέψει τὸ κατάκοπο κορμί τῆς. Μὰ θὰ
τὴν κολήσει ὁ ὕπνος ἀπόψε ; Ἄ, αὐτὸ τὸ
καλαμπόκι ... Αὐτὴ ἡ ἄρρωστη μούρη κα-
τόπι. Ἀλήθεια πῶς νὰ ξεχάσει τὸ ἀγριο
σουλοῦπι τοῦ ἀγά ;

Ἦρθε προχθὲς στὸ χωράφι του, ἐκεῖ
πού μάζευε μὲ τὴν ἀντραδέρφη τῆς τ' ἀστά-
κια. Στάθηκε πάνω τῆς μὲ τὸ σαρκαστικὸ
ῦφος τοῦ ἀνθρώπου πού βρῆκε τὴν εὐκαι-
ρία νὰ ξεφλήσει ἕναν παληὸ λογαριασμό.
Μὲ τὴν ἀρβανίτικη πονηριά του ἄφινε ξέ-
σκεπο τὸν αὐταρχικὸ ἐγωϊσμό τοῦ ἰδιοχτή-
τη, περιπαίζοντας μὲ τὴ γυναικίσια ἀδύ-
ναμία. Ἡ φάτσα του δὲν ἐπέτρεπε καμ-

μιά αντίρρηση ότι δεν τανήκουν μονάχα τὰ χωράφια, ἀλλὰ ἔχει δικαιώματα καὶ στὸ ξεζουμισμένο κορμί της πού τὸ θρέφει τὸ χῶμα του... Κι' ἔλεγε καὶ ξανάλεγε τὰ λόγια πού γνώριζε πὼς τρώμαζαν τὴ γυναῖκα :

— Θὰ τὸ δώκω ἀλλοῦ τὸ χωράφια. Νάχεις τὸ γκνώμη σου.

Πίσω του τὸ κοκκινότριχο ἄλογο συντρώφευε μὲ τὸ χλιμίντρισμα τὴν αὐταρχικότητα τοῦ ἀφέντη του. Αὐτὸς πάλε τοῦσφιγγε πιότερο τὰ γκέμια γιὰ νὰ τὸ θυμώσει, γιὰ νὰ συμπληρώσει ἔτσι τὸ ζῶο τὴν κουρασμένη του μεγαλοπρέπεια. Ἐνδύμνυχα δανείζονταν κάτι ἀπ' τὰ νειάτα τοῦ ἀλόγου, μιὰ πὺν τ' ἁμαρτωλὰ χρόνια του τοῦ ἀφέντεσαν γλήγορα τὴν εὐλυγισία τοῦ ἀτίθασσου πού πίστευε πὼς μονάχα αὐτὴ ταίριαζε σέναν ἀφέντη μὲ τόσα τσιφλίκια.

Τοῦμενε τώρα ἡ πλούσια ἄνοστη κοιλιά του, κληρονομικὸ προνόμιο τῶν τεμπέληδων τῆς μπείκης φαμπίλιας του.

Τὸν κοίταζε ἡ γυναῖκα μὲ τὴ σιωπὴ τῆς σκλάβας πού πάλευε πολὺ μέσα της γιὰ νὰ πνίξει τὸ ἀνώφελο μῖσος. Στὸ πρόσωπό της ὅλο καὶ πύκνωνε τὸ συναίσθημα τῆς ἀηδίας.

*

Ποῦ νὰ τὴν κολήσει ὁ ὕπνος ὅλη τὴ νύχτα ἀπόψε. Ἀφικράστηκε πολλὲς φορὲς μὴν ἀκούσει τὸ μπουρλίνι πού φοβότανε μὴν πέσει ἀπὸ ὦρα σὲ ὦρα. Κεῖνες οἱ ἀστραπὲς πρὸς τὸ νοτιά δὲν ἦτανε γιὰ καλὸ.

Πολὺ πρὶν φέξει ἦτανε στὸ πόδι. Κεῖνα τὰ λόγια του δὲν ἔφθυσαν ἀπ' τ' ἀφτιά της. Γύρισε ἀσυναίσθητα τὰ κουρασμένα μάτια της στὴν ἀνατολικὴ γωνιά τῆς κάμαρας ποῦταν στηριγμένο ἓνα σκούλικιασμένο κόνισμα. Τὸ βλέμμα της ἔκλεινε ὅλη τὴν ἄρρωστη κεῖνη καρτερικότητα τῆς γυναίκας τοῦ τόπου της. Ἡ μοῖρα της τῆς εἶχε μουδιάσει τὴν ψυχὴ ἀπ' τὴς δυσκολίες καὶ τὰ βάσανα. Ὡστόσο τὸ στόμα της εἶχε ἀκόμα τὸ κουράγιο νὰ ἐπαναλάβει τὴ φράση πού τόσα χρόνια τὴ μouro-mούριζε ἀπὸ μέσα της :

— Θέ μου δὲ θάρθει καμμιά φορὰ αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος μου ;

Γνώριζε καλὰ τὴν ἀπάθεια τῆς Παναγιάς πού μόλις διακρίνονταν τὸ γλυκὸ πρόσωπό της, ἀλλὰ κάθε φορὰ πού σήκωνε τὰ μάτια πάνω της, ἐνιωθε ἓνα παράξενο ξαλάφρωμα. Εἶχε ἀποχτήσει μεγάλη οἰκειότητα μὲ τὸ μουντζουρωμένο αὐτὸ ξύλο. Δὲν εἶχε ἓναν ὥριμο ἄνθρωπο πλαί της νὰ τὴ συμπονέσει κι αὐτὸ τὸ κόνισμα εἶχε ἀποχτήσει τὰ δικαιώματα τοῦ βουβοῦ προστάτη στὴ ζωὴ της. Ἐπερνε στὰ χέρια της τὸ σκουληκοφαγωμένο ξύλο, τὸ χαίδευε μὲ ἀφοβὴ κατάνυξη καὶ μιλοῦσε μ' ἐμπιστοσύνη μαζί του. Ἀπειρα παράπονα, ἀτέλειωτοι καὶ ἀστεϊρευτοὶ καῦμοι.

Στὸ μακρὺ αὐτὸ πάλεμα τῆς ψυχῆς της γύριζε ἀσυναίσθητα τὰ μάτια της στὸ μοναχοπαιδί της. Τὸ χαίρονταν μὲ τὴν ξεγνοιασιά τῆς ἡλικίας του, μὲ τὰ δροσερὰ μπράτσα του ἔτσι πεισματάρικα ριγμένα ἔξω ἀπ' τὰ σκεπάσματα.

Δὲν ἐνιωθε μόνο τὸν ἀπαλὸ ἐγαῖσμό τοῦ δημιουργοῦ μέσα της, ἀλλὰ στὸ φροντισμένο αὐτὸ γεμάτο κορμί, ἔβλεπε στιβαγμένους ὅλους τοὺς μόχτους καὶ τὴς ἀγωνίες της. Ἐκοψε ἀπ' τὸ ψωμί της γιὰ νὰ τὸ μεγαλώσει, σκλαβώθηκε στὸ χῶμα χειμῶνα - καλοκαίρι γιὰ νὰ τὸ κουναρήσει. Πολλὲς φορὲς νυχτοξημέρωσε μὲ ἀγωνία πάνω του γιὰ νὰ τὸ γλυτώσει στὴς παιδικές του ἀρρώστιας, μὲ μόνο γιαιρὸ τὴν ἀγάπη της καὶ τὴν πείρα τῶν φτωχῶν πού τὴν κληρονομοῦν μὲ κατάνυξη ἀπ' τοὺς παληούς.

Τὸ κοίταζε τώρα κι' ἡ ἀγάπη της τὴν ἔσπρωχνε νὰ τὸ σφίξει στὴν ἀγκαλιά της, νὰ κολλήσει τὸ δροσερὸ κορμί του στὴν πονεμένη σάρκα της. Ἦτανε τόσο δικό της αὐτὸ τὸ σῶμα, σὰ νᾶτανε μονάχα δικό της.

Γιὰ μιὰ στιγμή τὸ παιδί τεντώθηκε ἀνήσυχτα. Ἀπλώσε τὰ χέρια του ἀσυναίστητα νὰγκαλιάσει τὴ μάνα του. Ἡ χειρονομία του αὐτὴ ἔτσι χαριτωμένη κι' ἀδέξια, φανέρωνε μιὰ ἀπ' τὴν πρώτη συνήθεια τοῦ μαωροῦ ποῦρχεται στὸν κόσμο. Μιὰ κίνηση πού τὴ δημιουργεῖ τὸ ἐνστικτο τῆς ζωῆς κι' ὄχι ἡ μίμηση, ἡ ἡ ἀνθρώπινη πείρα. Ὅταν τὰ χέρια του ἔπεσαν μὲ δυσανεξία στὸ ἀδειανὸ μέρος τῆς μητέρας του, μουρμούρισε κλαυψάρικα, μὲ τὴν ἐκφραση τοῦ ἀνθρώπου πού στέκεται στὴν ἀναπρ-

φράσιση κατάσταση τοῦ γλυκοῦ ὕπνου καὶ τῆς ἀνάγκης ν' ἀνοίξει τὰ μάτια :

— Μη - τέ - ρααα.

Ἡ φτωχεῖα κάμαρα γέμισε ἀπὸ παρά-πονο κι' ἀπογοήτευση. Ὁ μικρὸς ἔδειχνε ὅλη τὴ γλύκα μὲ τὸ ξάπλωμά του, κι' ἀντάμα ὅλη τὴ στενοχώρια ποὺ ἐνιωθε ξυπνώντας τις ὥριμες αὐτὲς ὥρες τῆς νύχτας. Φανέρωνε ἀκόμα ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου του τὴν ἐνόχληση ποὺ τοῦδινε τὸ νυσταγμένο φῶς τῆς λάμπας δίπλα του, γιατί σκέπασε γρήγορα τὰ μάτια του μὲ τὴν ἀνάποδη τῆς παλάμης.

Ἡ μάνα δὲν ἀποφάσιζε στὴν ἀρχὴ νὰ τοῦ μιλήσει. Τελευταῖα δὲν κρατήθηκε :

— Νίκο, ἐδῶ εἶμαι μάτια μου, εἶναι γλήγορα ἀκόμα, κοιμήσου ...

Τὸ παιδί ἐπανέλαβε σὰν ἀπάντηση συλλαβιστά, μέναν τόνο ποὺ ζύγωνε τὸ κλάμμα :

— Μμμμμμ - μη - τέ - ραααα ...

Ξέσυρε ἀπὸ πάνω του μὲ φανερὴ νωχέ-λεια τὸ πάπλωμα, ἱκανοποιημένος ποὺ ξεσκέπασε τὰ πόδια του σὰ νὰθελε ἔτσι νὰ παλλαγῇ ἀπ' τὴ ζέστα.

Ἡ μάνα σου τώρα καμάρωνε μὲ κρυφὴ χαρὰ τὸ μεστωμένο κορμί του. Τὸν κοίταζε μὲ προσήλωση, μὲ τὴ θηλυκὴ ἀπαλότητα, μὲ τὴν αὐθόρμητὴ ἐκείνη ἀφοσίωση τῆς μητέρας. Στὸ πονεμένο χαμόγελό της παιγνίδιζε ἡ ταπεινὴ γυναικίσια περιφάνεια τοῦ δημιουργοῦ. Στὰ δεκατρία χρόνια του μάντευε τὸ ὄριμο παλληκάρι ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τώρα νὰ μοιάζει τοῦ καλοκαμωμένου πατέρα του. Κι' ἦταν ἡ μεγάλῃ στιγμὴ τούτῃ ποὺ συγχαροῦσε ὁλόκαρδα τὸν ἄνδρα της, τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὴν καταδίκασε μὲ τὴν πολύχρονη ἀπουσία του στὸ σιγανὸ μαράζωμα. Δέκα χρόνια στὴν Ἀμερικὴ. Καταραμένοι αὐτοὶ οἱ ἀφεντάδες τοῦ κάμπου ποὺ δὲν ἀφήνουν τὴ γῆ λήπτει νὰ φάει ὁ φτωχὸς ἓνα κομμάτι ψωμί, κοντὰ στὸ σπίτι του. Κι' ἀναγκάζονταν ἔτσι, χρόνια πολλὰ τώρα, οἱ πιότεροι ἀρσενικοὶ τοῦ τόπου νὰ πέρνουν τὰ μάτια τους. Σχίζουν ξέρες καὶ θάλασσεσ γιὰ νὰ ξενοδουλέψουν. Καὶ πολλὰς φορὲς ν' ἀφίσουν καὶ τὸ κορμί τους σὲ ξένο χῶμα.

Ἔτσι τὴν ἄφικε κι' ὁ δικὸς της μὲ τὸ μικρὸ στὴν ἀγκαλιά. Δέκα ὁλόκληρα χρόνια τώρα νιώθει κρύο τὸ στρώμα της. Γυναῖκα

νὰ στὸν ἀνθὸ της νυχτοξημέρωνε στ' ἄχυρο. Κι' ἂν συχνὰ τὴν ἔσπρωχνε τὸ ζουμερὸ κορμί της νὰ λογιᾶξει στὰ κρυφὰ τὸ παλληκάρι ποὺ διάβαινε δίπλα της, μονομιᾶς μπροστὰ της τὴν φεβρίζανε οἱ ἄγραφοι νόμοι τοῦ τόπου, ἡ ντροπὴ κι' ἡ ταπεινώση ποὺ θὰ τὴν κέρναγε πρόθυμη ἡ αὐστηρὴ χωριάτικη κοινωνία. Κατόπι ὁ Θεός, τὸ στεφάνι. Ἄ, ποτέ, ποτέ δὲ θὰ γίνεῖ αὐτό, θὰ καρτερέσει αὐτόνε, μονάχα αὐτόνε ... Κι' ἂν δὲ γυρίσει ποτέ, ἔ, ἔτσι τῆς ἦταν γραφτό.

Τὸ αἷμα της ἔβραζε κι' ἄπλωνε στὸ σῶμα της μιὰ γλυκεῖα μουγιάδα. Κάτι σὰ νὰ φούντωνε μέσα της ποὺ τῆς ζάλιζε τὸ νοῦ. Ἀλλὰ ἡ παράδοση τὰ στρίμωχνε καὶ τᾶπνιγε ὅλα μέσα της.

Ἔτσι ἦταν στὸν τόπο μας.

Ἀλλὰ παράξενο ἀπόψε. Σὰ νὰ τὸν νιώθει μπροστὰ της τὸν ἄντρα της. Καὶ νά, τὴν ἀγκαλιάζει μι' ἄλλοκοτὴ ζέστα, κάπου κεῖ στὰ νεφρὰ. Ζωντάνεψαν ὅλες οἱ νυχτερινὲς σκηνὲς ἀπόψε. Συμπλέγματα παρὰ-φορα, λαχανιάσματα, κομμένες φωνές, ἀναπνοὲς ποὺ ἔβραζαν ἀπ' τὸν πυρετό, ρουθούνια σὰ νάβγαζαν φωτιά. Οἱ πρῶτες ἀλησμόνητες νυφιατικὲς βραδυὲς της. Ἐδῶ καὶ δεκατρία χρόνια.

Καὶ μόνο ποὺ τὰ θυμᾶται αὐτὰ αἰσθάνεται κάτι σὰ γλύκα. Ντρέπεται τὸν ἑαυτὸ της ἀπόψε.

Μὰ πόσο τοῦ μοιάζει ἀλήθεια τὸ σφιχτὸ τοῦτο κορμί. Τὸ χέρι της τρέμει καὶ ποὺ τὸ σκεπάζει νὰ μὴν κρυώσει. Σήμερα κοιτάζει τὸ παιδί της κάπως ἀλλοιώτικα. Ἐνα ἀνάλαφρο εἶγος περπατᾷ γρήγορα κι' ἐπίμονα στὴν πλάτῃ της. Πασκίζει νὰ προλάβει τὴ μεθυστικὴ τρεμουλία ποὺ προμαντεύει ν' ἀπλώνει στὰ πόδια της.

Ἀκόμα δὲν καλογεννήθηκε ἡ σκέψη ποὺ φώληξε ὕπουλα στὰ σκοτάδια τοῦ κοιμισμένου θηλυκοῦ ἐνστίχτου της καὶ κοιτάζει τὸν ἑαυτὸ της μὲ τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἔνοχου. Στὸν ἀποτροπιασμὸ τοῦ πρωσπουπ τοῦς μαντεύεται εὐκόλα ἡ σκέψη ποὺ ζητάει νὰ ἐκδηλωθεῖ σὲ παράκληση : «Θέ μου συγχώρεσέ με».

Δέκα χρόνια... Ἡ νύχτα, ἡ χειμωνιάτικη ζέστα τῆς κλειστῆς κάμαρας, τὸ νυφικό της πάπλωμα ποὺ τὴ σκεπάζει, ποὺ ἄς

καὶ κρατάει ἀκόμα τὴν ἀρσενικὰ μυρουδιά, τὸν πλουσιο ἰδρωτὰ τῆς πυκνότερης μασχάλης του ἔκλεινε κατὶ ἀπ' τ' ἄγριο ἄρωμα τοῦ ἄγουρου καρυδιοῦ. Κατόπι, κατόπι πόσο τοῦ μοιάζει τὸ κατακάθαρο τοῦτο ἀσχημάτιστο κορμάκι...

Κινήθηκε ἀπότομα κλωτσώντας τὴν κολασμένη σκέψη καὶ μὲ μιὰ νευρική βιασύνῃ ἄρχισε νὰ τοιμάζεται γιὰ τὸ ξεκίνημα. Πόσο συχαίνεται τὸν ἑαυτὸ της...

Σὲ λίγο ἡ καλοσύνη ποὺ γλυκόσταζε ἀπ' τὴ μετάνοια, ἔλουζε μὲ κάποια φρεσκάδα τὴν ἀναστατωμένη ψυχὴ της.

Σκέπασε γιὰ τελευταία φορὰ τὸ γυῖο της. Κοιμότανε ἡσυχά.

*

Εἶναι δυὸ ὥρες ποὺ περπατοῦνε μέσα στὴ νύχτα. Ἡ Βάνθω ἡ ἀντραδέμφη της, μιὰ γεροδεμένη γυναίκα, τὴν περίμενε ἔτοιμη ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της. Μὲ τέτοιο καιρὸ ἡ καρδιὰ πλημμυρίζει ἀπὸ εὐγνωμοσύνη στὸν ἄνθρωπο ποὺ σὲ συντροφεύει.

Σιγοκουβέντιαζαν στὸ δρόμο σὰ νὰ φοβότανε τὴ φωνή τους. Σὰ νᾶνιωθαν κάποιον κίγτυνο κεῖ δίπλα τους νὰ τοὺς παραμονεύει καὶ προσπαθοῦσαν κλέφτικα, γλυστρώντας ἀναλαφρα νὰ γλυτώσουν. Τὸ φοβισμένο πλατσάρισμα τῶν βημάτων τους τὸ ρουפוῦσε λὲς τὸ σκοτάδι προτοῦ γεννηθεῖ.

Τοῦτο πάλε ὅλο καὶ πύκνωνε ἀπ' τὰ βαρειά σύννεφα τοῦ χινοπωριοῦ ποὺ χαμήλωναν βάρβαρα πρὸς τὴ γῆ. Σωστὸ χυμένο μολύβι ποὺ ἑξάπλωνε ἀργά, δισταχτικά, περιπαίζοντας πιότερο μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία.

"Ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς σπάνιες στιγμὲς ποὺ νιώθεις τιποτένια κι' ἀσκοπῇ τὴν ὑπαρξὴ σου μπρὸς στὴν ἀγριότητα τῆς φύσης. Μόλο ποῦναι ἀπόλυτη ἡσυχία γύρω σου κι' οὔτ' ἓνα φύλλο δὲν κινιέται. Πόση ἐρημία μέσα σου, πόση ταπεινότητα, τὴν ὥρα ποὺ ἡ φύση δὲν ὑπολογίζει καν τὴν παρουσία σου. Ἰσα—ἴσα, αἰστάνεσαι τὴν πρωτόγονη ἔχτρα της νὰ σὲ ζυγώνει ἀσφυχτικά. Καὶ στὴν ψυχὴ σου κατακάθεται ἓνα δέος, μιὰ παραξένη μουγκάμπερα ποὺ κατασταλάζει σὲ ἀπόγνωση.

Κατεβάζεις τώρα τὰ μάτια πρὸς τὸ χῶμα κι' αἰστάνεσαι νὰ τὸ βαραίνει κατὶ σὰ δουλοπρέπεια. Εἶναι τόσο κοντὰ σου, εἶσαι τόσο δικός του. Νιώθεις τὴν κακομοιριά του, τὴ δική σου. Προμαντεύεις ἀκόμα τὴ δίψα του. Στραγγισμένο ἀπ' τ' αὐγουστιάτικα μεσημέρια καρτερεῖ τὴ βροχή. Σοὺ μοιάζει ἀκόμα νᾶγκομαχάει. Κι' ἄθελα σηκώνεις μὲ φόβο τὰ μάτια σου στὰ φορτωμένα σύννεφα. Ἡ ἀνάσα σου κονταίνει λαχανιασμένα, ὅλο καὶ πυκνώνει τὸ προμάντεμα τοῦ μουρινιοῦ. Νιώθεις κάτω ἀπ' τὰ γυμνά πόδια σου τὴ βουβὴ παράκληση τῆς γῆς πρὸς τὰ σύννεφα. Αὐτὴ ἡ στιγμή κλείνει μιὰ βαθειὰ θρησκευτικότητα. Καὶ κάπου δίπλα σου νὰ μυρίζει θυμιάμα.

Δειλιάζεις. Νά, ὅπου καὶ νᾶναι θὰ νιώσεις στὸ μέτωπό σου, στὰ χέρια σου, τὶς πρώτες δισταχτικὲς στάλες. Θέλεις νὰ γυρίσεις, ἀλλὰ «κειμώνας κάνει δὲν κάνει» θέλει τὸ βίό του σήμερα.

"Ἐπεσε ἡ πρώτη σταλαματιά μπροστὰ σου, στὸ σκονισμένο χῶμα. Δὲν βλέπεις τίποτα, ἀλλὰ αἰστάνεσαι. Τέτοιες στιγμὲς ἡ ἀφῆ κι ἡ ἀκοή βρῖσκονται σὲ ὑπερένταση.

Νά, ἀκοῖς κι ἄλλη κοντὰ σου, κι ἄλλη. Πλατεῖες κι ἀνάριες στὴν ἀρχή, ταλαντεύονται ψηλά σου καὶ πέφτουν ἡχηρὰ στὴ γῆ ποὺ λὲς κι' ἀνοιξε τὰ στήθια της νὰ τὶς ρουφήξει.

Τρίζουν παραπονιάρικα τᾶρρωστα φύλλα, χαμήλωσαν ταπεινωμένα τὰ λιγοστὰ δέντρα τοῦ κάμπου τῆς Δρόπολης.

Ἡ φύση τώρα ἱκανοποιεῖ σπάταλα τὰ στοιχεῖα της. Ἐνας πρωτόγονος κραδασμὸς ποὺ δὲν γνωρίζει καμμιά πειθαρχία.

Κι' ἡ βροχή, σωστὸ ἀγρίμι, καλπάζει πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ πρὸς τὸν κάμπο.

Μιὰ παχειὰ μυρουδιά μεθάει τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά σου τὴν ἀγκαλιάζει ὁ τρόμος. Κάτι ἀπὸ φρεσκοκομμένη καλαμιά, κάτι ἀπὸ σάπια πεπόνια, ποὺ εἰχτηκαν κάπου ἐδῶ στὸν στυγρὸν τράφους. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ πυκνὴ μυρουδιά τῶν φύλλων τῆς ντομάτας ποὺ ἀρχίζει νὰ δευτεροκλαριάζει μὲ τὶς πρώτες νυκτερινὲς δροσιὰς τοῦ Σεπτεμβρίου. Ὅλο κείνο τὸ ἀτσαλό βαρὺ ἄρωμα τῶν καρπῶν τοῦ μπαστανιοῦ, χωρὶς νὰ

λείπει ἡ πνιχτικότητα ἀπ' τὰ σωματικά περισώματα τῶν ζωντανῶν.

Νιώθεις τὴν ἀνάγκη ἑνὸς χειριοῦ ποὺ μὲ τὰ νεῦρα του, μὲ τὴ βέρμη του θὰ στηρίξει τὴ λιγοθυμισμένη ψυχὴ σου.

— Κοντὰ μου Βάνθω. Δῶς μου τὸ χέρι σου. Ἔτσι . .

Μουρμουρίζει χαμηλόφωνα ἡ γυναῖκα ζητιανεύοντας κουράγιο ἀπ' τὴν τολμηρὴ συνουφάδα της.

Εἶναι ἀκόμα στὴ μέση τοῦ κάμπο :

Τὸ σκοτάδι τοὺς τάξει ἓνα ἀτέλειωτο μάκρος. Τὸ κεφάλι σκυφτὸ προσπαθεῖ νὰ κρυφτεῖ, νὰ χωθεῖ ἂν μπορεῖ στὸ σῶμα, σὰ νὰποτελεῖ μονάχα αὐτὸ τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξή.

Δὲ λέει ἀκόμα νὰ φέξει κι ἡ νύχτα γύρω τους πνίγει τὴν ἄρρωστη ὑπομονή τους. Ἡ βροχὴ τώρα πυκνὴ μεστώνει τὴν ἀπελπισία τους. Ἀπ' τὰ γόνата καὶ κάτω εἶναι μούσκεμα. Τὰ πόδια πάλε κολυμποῦνε στὰ λαστιχένια παπούτσια τους κι' αἰσθάνονται ἀηδιαστικὴ τὴ γλυστεράδα ποὺ προκαλεῖ ἡ λάσπη ἀνάμεσα στὰ γυμνὰ δάχτυλα. Ὅσο γιὰ τᾶλλο κορμί, πρόλαβαν κι' ἔρριξαν πάνω τους ἕναν βασανισμένο μουσιμαῦ, ἀμερικάνικες ξεχασμένες ἀντίκτες.

Οἱ ἀστραπὲς ἔσκιζαν διαβολεμένα τὶς τελευταῖες ὥρες τὶς νύχτας ποὺ δειλιάζουν στὶς ἀπόμενες λάμπει, προκαλώντας ἓνα λύγισμα στὰ γόνата τοῦ ἀνθρώπου ποὺ σκίζει τέτοιες στιγμὲς τὸν μακρυνὸ κάμπο.

Πίσω τους τὰ μπουμπουνιτὰ ποὺ μακροσέρνονταν ρουχαλιστὰ πρὸς τὰ βουνά, πλαταίνουν ἀνυπολόγιστα τὴν ἐρημιὰ καὶ τὸ φόβο.

Οἱ δυὸ γυναῖκες στὴ μέση τοῦ κάμπο μὲ τὴν τολμὴν νὰ κάνουν τὸ σταυρὸ τους μουρμουρίζοντας :

—Θέ-μας, τ' εἶναι τοῦτο τὸ κακό ! Βοήθα μας Παναγιά μας...

Ἄλλο οὔτε λέξη. Μὲ τέτοια κατάνυξη ποὺ κύλησαν αὐτὰ τὰ λόγια, λὲς καὶ δὲν ταίριαζε ἄλλη φράση ἀπ' αὐτή.

Τὰ δυὸ ζῶα ποὺ αἰῶνες τώρα μάλαξε τὴ ράτσα τους ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία, ζυγώνουν πιότερο τὶς γυναῖκες, τριβούνται κοντὰ τους, σὰν νὰ μοιράζονταν τοὺς παλ-

μοὺς τοῦ ἴδιου κιντύνου. Πόσο εἶναι ἀνθρώπινη κι' ἀναπνοή τους ἀκόμα, κι' αὐτὸς ὁ φόβος τους, ὅπως τὸν ἐμετάγγισε ἡ νοικοκυρίστικη δειλία μας.

Τάσερναν οἱ γυναῖκες ἀπ' τὸ καπίστρι, ἦταν φανερὸ πὼς κι' ἂν τάφιναν λεύτερα, θὰ τὶς ἀκολουθοῦσαν ὅπου κι' ἂν πήγαιναν. Νὰ καρβαλλίκευαν, οὔτε καὶ τὸ σκέφτηκαν. Τέτοιες στιγμὲς δὲν πᾶνε βῆμα, ἂν δὲν νιώθουν ὀδηγὸ μπροστά τους.

Τὸ χινοπωριάτικο μπουρνὶνι πλατάγιζε τώρα μανιασμένα, σὰ νὰ χυμοῦσαν ἀπ' τὸ βουνὸ πρὸς τὸν κάμπο χιλιάδες πεταλωμένα ἀγριάλογα.

Στὶς ἀπανωτὲς ἀστραπὲς ποὺ σπάθιζαν τὸ σκοτάδι, μὲ τὴν πρόκαναν νὰ γυαλίσουν οἱ στάλες καὶ τὰ μπουμπουνιτὰ ἔσπρωχναν σὲ μεταφυσικὰ μακρὰ τὸν ἀνθρώπινο φόβο.

Πόσο μικρὴ ἡ ψυχὴ στὴ βλοσηρὴ μεταλοπρέπεια τῆς φύσης.

Γιὰ μιὰ στιγμή ἡ μάνα θυμήθηκε τὸ παιδί της. Τάφισε ἡσυχὸ βέβαια, βυθισμένο στὸν ὕπνο καὶ δὲν πρέπει νάνησυχεῖ. Ἀλλ' ἂν ξυπνήσει καὶ τὴ ζητήσῃ ; Ἄν τρέξει μαῦτὸ τὸν καιρὸ πίσω της ; Τόχε καλομαθημένο ποὺ δὲν ξεκολλοῦσε ἀπ' τὴ σκιά της. Κατόπι εἶπε ἀπὸ χτέες καὶ τῆς κυρ' Ἀγαθῆς τῆς γειτόνισσας, νάχει λιγάκι τὸ νοῦ της, ἀλλὰ καμμιὰ φορὰ... Ἡ Βάνθω μάντευσε τὴν ἀνησυχία της καὶ τὴ γλυκομάλωσε ἔτσι σὰ νὰ τῆς χαίδευσεν τὴν πλάτη :

— Καὶ μὲν Μάχη κι' ἐσύ, πὼς κάνεις. Σὰν νὰ μὴν ἔχουν οἱ ἄλλες μανάδες παιδιὰ.

Ἡ Μάχη γύρισε ἄλλη μιὰ πίσω της πρὸς τὸ χωριό, δανείστηκε τὸ λίγο θάρρος ποὺ τῆς χρειάζονταν καὶ συνέχισαν σκυφτὲς τὸ δρόμο τους. Λὲς καὶ μπορούσε ποτὲ νὰ ξεχωρήσῃ τὸ φτωχικό της στὸ πυκνὸ αὐτὸ ὑγρὸ σκοτάδι, λὲς κι' ἦταν μορστὸ νὰ δεῖ τὸ παιδί της νὰ κοιμᾶται ἡσυχῶ.

Δὲν κούγονταν τίποτε ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ καὶ τὰ λασπωμένα βήματά τους. Κι' ἀκόμα βρέχει. Μιὰ ἀστραπὴ χάραξε μονομιᾶς εἰς ὅχτες τοῦ ξεροποτάμου ποὺ χώριζε τὰ τελευταῖα χωράφια τοῦ ἀγᾶ. Σταμάτησαν λίγο φοβισμένες καὶ πέρασαν μὲ τεντωμένη προφύλαξη τὸ λιγοστὸ λερωμένο νερὸ

τῆς Σουχᾶς.

— Προκίναμε, τῆς λέει ἡ Βάνθω, ξαλαφρωμένη ἀπ' τὸ φόβο, τὴν ὥρα ποὺ πάτησαν τὴν ἄλλη ὄχτη. Δὲ θάργῃσει τώρα νὰ κατεβάσει τῆς χρονιάς της...

Στὴ φράση τούτῃ χώρεσε ὅλη ἡ ἱκανοποίηση τοῦ ἀνθρώπου ποὺκανε μιὰ δύσκολη πράξη. Ξεφόρτωσαν στὸ ποτάμι τὶς ἀτέλειωτες ἀγωνίες τους κι' ἀνάλαφρες τώρα χαίρουνται τὸν κάμπο ποὺ διάβηκαν μὲ τέτοιο καιρό. Στὴ σκέψη τους διαγράφονταν ἀσυναίσθητα ὁ καινούργιος δρόμος ποὺ θὰ συνεχίσουν. Ἡ ἀγωνία καὶ ἡ πάλῃ μὲ τᾶγρια στοιχεῖα μιὰ ὁλόκληρη

νύχτα στιβάχτηκε στὴ μνήμη, μιὰ καινούργια βασανισμένη ἱστορία στὴ μαρτυρική ζωὴ τους.

Χόρτασε ἡ γῆ νερὸ καὶ μπουχτισμένη τὸ ξεργάει σὲ μικρὰ ἀυλάκια, σὲ ποτάμια, σὲ πλήμμυρες ποὺ κουβαλοῦνε τοὺς καὶ μούς καὶ τὸν ἀφθονο ἰδρώτα τῶν σκλάβων τοῦ κάμπου, γιὰ νὰ τοὺς ἀδειάσουν στὶς θάλασσες, στὴν ἀσυγκίνητη λήθη.

Γλυκοχάραξε μιὰ κατακάθαρη μέρα. Ἐκεῖ κάτω πρὸς τὴν πόλη τὸ λιθαρένιο γεφύρι τῆς Σουχᾶς εἶναι ψηλὸ καὶ γερό. Χωράει ὅσο νερὸ κι' ἂν σύρουν οἱ πλημμύρες.

[Συνεχίζεται]

ΛΕΛΑΣ ΤΑΣΟΥ

ΔΕΝ ΕΦΥΓΕΣ...

Ποτὲ μὴ μ' ἀποχαιρετᾷς.

Ὁ χωρισμὸς δὲν εἶναι ἡ φυγὴ σου.

Δὲν φεύγεις. Ξέρω : ὅπου κι' ἂν πᾶς,

πὼς εἶν' ἡ σκέψι μου μαζὶ σου.

Οἱ ὥρες ὅσο κι' ἂν περνοῦν ἀργά,

ξέρω πὼς κάποτε θὲ νὰ κυλήσουν

κ' οἱ μέρες τοῦ ἐρχομοῦ σου πὺδ γοργὰ

στὴν ἀγκαλιὰ μου νὰ σὲ ρίξουν.

Καὶ τότε, ὦ οὐράνια χαρά,

τὰ στήθη σφαλιχτὰ ποὺ καρτεροῦσαν,

θ' ἀνοίξουν διάπλατα νὰ σὲ δεχτοῦν ξανά,

σένα, ποὺ τόσο λαχταροῦσαν.

Καὶ θὰ δεχτοῦν καὶ πάλι τὸ κορμὶ

ποὺ πάνω τους ἐπόθησαν νὰ νοιώσουν

κι' ἀκοίμητα θ' ἀφουγγραστοῦνε τὴν αὐγὴ.

Χωρὶς οἱ πόθοι τους ποτὲ νὰ ξημερώσουν...

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ*

Τὰ λόγια δὲν ἔφτασαν ποτὲ τὴν μουσική.
Ὁ ψίθυρος, ποὺ τὴν ξεπέρασε, δὲν εἶ-
ναι λόγος...

Ἄλλ' ἔταν εἶναι ν' ἀκουστῆς πέρ' ἀπ' τὸ
βασίλειο τῆς σιωπῆς, στὴν ἀντάρα τῶν ἀν-
θρώπων, γίνετ' ἀνάγκη νὰ φωνάξης καὶ γιὰ
τὰ δυὸ αὐτιά, δυνατά, ἢ νὰ μαζέψης τρι-
γύρω σου βιολιά...

Κι' ἔταν βρισκεσαι περασάρης στὴν ση-
μερινή Ἡπειρο καὶ μέρα - νύχτα ἀνεδοκατε-
βαίνουν τὰ στήθη σου στὸ ρυθμὸ τῆς πιὸ δυ-
νατῆς συμφωνίας, σοῦ πνίγεται ἡ λαλιά: Ἑλ-
ληνικοὶ ἤχοι, σ' ὅλες τίς κλίμακες τῆς γῆς,
τ' οὐρανοῦ καὶ τοῦ χθόνιου Θεοῦ, ποὺ πρω-
τολατρεύτηκε σ' αὐτὸν τὸν τόπο, γεμίζουν
τὴν ψυχὴ καθὼς πλησιάζει ἀπειρες ἄλλες.

Τ' ἀνυπέρδλητο μεγαλεῖο τῆς ἀγίας ἀν-
θρωπιᾶς ἐδῶ, στὴν Ἡπειρο, ἀπαντιέται μὲ
τὸ πιὸ πικρὸ παράπονο γιὰ τὸν ἀδελφὸ τὸν
σκληρωμένο.

Ἡ ἀγνόητα τοῦ Ἡπειρώτη καὶ τῆς
Ἡπειρώτισσας εἶν' ἡ ἴδια ἡ ἀγγελικὴ ἄρπα
στὶς στιγμὲς τῆς μεγάλης συμφωνικῆς ὀρ-
χίστρας ποὺ ἐρμηνεύουν τὸν ἄδολο ἐσωτερι-
κὸ τους κόσμο. Τὸ δυσκολορμήνευτο ἑλλη-
νικὸ στολίδι, ποὺ ὁμορφαίνει μεγάλους καὶ
μικροὺς. Περιμένεις νὰ βρῆς ἀκατάδεχτη τὴν
ἀκριτικὴ περὶφάνεια κι' ἀντικρύξεις ἐκπλη-
κτος, σ' ὅλους τοὺς δρόμους, τὴν μοναδικὴ
κληρονόμο τῆς: Τὴν ἡπειρώτικη σεμνότητα.
Καὶ ρωτᾷς: Μήπως, ἐδῶ, παλιὸς σοφὸς ἔχει
διδάξει τοὺς ἄντρες καὶ τίς γυναῖκες νὰ γοη-
τεύουν ἔτσι τοὺς ξένους; Ἀκόμη ἀπορεῖς:
Πῶς συνυπάρχει ἡ καλωσύνη τῆς εὐλογίας

κ' ἡ πικρία τῆς δοκιμασίας στὶς μορφές ποὺ
ἀτενίζεις ἀγέλαστες;

*

Δὲν ὑπάρχει ἓνα κομμάτι ἡπειρώτικης
γῆς, ποὺ νὰ μὴν εἶναι τόπος ἱερὸς γιὰ ἰδιαί-
τερο προσκύνημα. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ σαλπί-
σματα τῆς αἰώνιας δόξας καὶ τοῦ ἄφθαστου
ἡρωϊσμοῦ ξεπερνοῦν στὴν ἡπειρώτικη συμ-
φωνία ὅλα τὰ προηγούμενα. Φέρνουν ἀπὸ
τὴν καρδιά κι' ἀπ' τὸ νοῦ στὰ χεῖλη τοῦ
λεύτερου ἀκροατῆ τοῦ «εὐχαριστῶ» τοῦ στὸν
δημιουργό του. Ἐμφανίζεται ἀπ' τὴν παντο-
δυναμία τους. Τώρα μαθαίνει ἀπὸ 'κεῖνα
πόσο ἀξίζει ἡ λεύτερη ἀνάσα, πόσο τὴν
ἀγνοοῦσε καὶ πόσο πρέπει νὰ τὴν φρουρεῖ
γιὰ τὴν δικιά του ζωὴ καὶ γιὰ τὰ δικά του
τὰ παιδιά. Ὁ ἄλλος, ὁ σκληρωμένος, ἀκούει
κι' αὐτὸς τὰ ἴδια σαλπίσματα τῆς λεύτερης
Ἡπείρου καὶ τὰ μέγιστα τοῦ ξαναβουρκώνουν.
Προσμένει στὴν ἀνελπισία τῇ στιγμῇ τοῦ
ὄνειρου του, τὸ ποὺ λεύτερος κι' αὐτὸς θὰ
ὕψωση τὴν εὐχαριστία του. Προσμένει μιὰ
στιγμὴ — ἄς μὴν τοῦ μέλλει νὰ ζήσει μιὰν
ἄλλη παρὰ πάνω.

Σὰν πλησιάζεις τὴν ψυχὴ τοῦ σκληρω-
μένου κ' ἔχεις μαζὶ σου καὶ τὴ δικιά σου
τὴν ψυχὴ — ἀκαρδὸ ἐγχείρημα — τότε ἀκούς
τὴν συγχωρδία τοῦ σκοτωμένου ζωντανοῦ
— τὸ βιολὶ τοῦ σκληρωμένου — καὶ τοῦ θλιμ-
μένου ἀδελφοῦ — τὸ βιολὶ τοῦ λεύτερου...
Δυὸ πουλιά — τό 'να στὸ κλουβὶ καὶ τ' ἄλλο
στὸ κλαρί — δὲν σοῦ λέν' τίποτε γιὰ τὸ
κλάμα τῶν ἀνθρώπων...

*

* Δόθηκε καὶ σὰν ὁμιλία στὸ λογοτεχνικὸ
τέταρτο τοῦ ραδιοσταθμοῦ Ἡπείρου στὶς 2 Ἰου-
λίου 1953.

Στὴν Ἡπειρο, νοιώθεις συχνὰ κοντὰ σου
τὴν παρουσία τοῦ Κεραυνίου Θεοῦ. Ἄν κ' ἔ-
χουν περάσει τόσοι αἰῶνες, ὁ Δίας δὲν λη-

σμόνησε τούς πρώτους δεσμούς του μ' αὐτὴν τὴν παμπάλαιη ἑλληνικὴ χώρα. Καὶ προτιμάει τὸν οὐρανὸ τῆς χειμῶνα - καλοκαίρι. Οἱ ἡπειρώτικες βουνοκορφές πού 'ναι παράφορα ἐρωτευμένες μ' αὐτὸν τὸν ἴδιο οὐρανὸ, πραγματοποιοῦν ὅλους τοὺς μεγάλους πόθους τοὺς ὅταν ὁ Δίας συμμαζεύει τὰ σύννεφα, γιὰ νὰ μὴν μποροῦν νὰ βλέπουν οἱ θνητοὶ τὸ κρυφὸ, οὐράνιο σμῆξιμο. Κ' οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ξεχωρίσουν πότε ἀστράφτει καὶ βροντᾷ γι' αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ πότε φωτίζεται ἀπὸ ἐρωτικὴ χαρὰ καὶ μουγκρίζει ἀπ' τὸ πάθος του ὁ οὐρανὸς τῆς Ἠπείρου. Κάποτε τὰ σύννεφα φεύγουν καὶ σιγὰ - σιγὰ φανερῶνουν τὶς βουνοκορφές καὶ τὸν ἀγαπημένον τους. Ξεσκέπαστες ἐκεῖνες δὲν δείχνονται ποτὲ στὰ μάτια τοῦ κόσμου! Ἀκάλυπτος ἐκεῖνος παραμένει πάντα γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ αἰῶνιο μυστήριον...

*

Μὰ εἶν' ἀτέλειωτες οἱ ἐναλλαγές στὴν ἡπειρωτικὴ συμφωνία πού μεθοῦν τὸν ἐπισκέπτη τῆς. Δίπλα στὴν ὁμορφίᾳ πού ξεσηκώνει τοὺς Θεοὺς, μιὰ ἄλλη μουσικὴ, φυσικὴ κι' αὐτὴ, αἰχμαλωτίζει τὰ μάτια τοῦ περασάρη. Ὅλες οἱ μεγάλες συμφωνίες μιλάνε στὰ μάτια. Καὶ ὁδῶ, ἀπὸ 'να ὕψωμα, νοιώθεις ὁλόγυρά σου τὴν διάθεσι τοῦ μοναδικοῦ ζωγράφου. Καὶ μένεις ἀπάνω στίς ὁροσειρές ἀρκετὰ, γιὰτὶ σὲ ξεκουράζουν τὰ λίγα χρώματα κ' οἱ ἀπλές γραμμές. Μένεις ἀρκετὰ πάνω τους. Ἀλλά, καλὰ - καλὰ, δίχως νὰ καταλάβῃς, βλέπεις τώρα μ' ἄλλα μάτια, μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς. Μ' αὐτὰ βλέπει ὁ νοῦς. Κι' ὅταν αὐτὰ εἶναι δικὰ σου καὶ σύ 'σαι τῆς Ἑλλάδας δικὸ τῆς γέννημα, σκύδεις καὶ φιλάς τὸ χῶμα τῆς κορφῆς πού πατᾷς. Τώρα δὲν χρειάζεται νὰ στέκεις ὄρθιος καὶ νὰ κυττάζεις ὁλόγυρά σου γιὰ νὰ βλέπῃς. Ὁ ἄσπασμός τῆς φαντασίας σου σ' ἔλα τ' ἄλλα ἡπειρωτικὰ βουνὰ — νοιώσ' το λεύτερε Ἑλληνα — εἶναι κομμάτι ἀπ' τὴν αἰῶνιαν εὐγνωμοσύνη σου.

*

Μιὰ ἐπίσκεψι στὴν Ἠπειρο εἶναι τὸ πιὸ δροσερὸ ἔθνικὸ λουτρό. Εἶν' ἡ πιὸ ζεστὴ ἀγκάλια τῆς πατρίδας. Τὰ στήθη τῶν νέων Ἑλλήνων θὰ νοιώσουν πρωτόγνωρα σὰν γεμίσουν μὲ τὸν ἀγέρα πού φυσᾷ ἐδῶ πάνω. Στίς νότιες ἑλληνικὲς περιοχὲς κανεὶς δὲν ξέ-

ρει τί θὰ συμβῇ στὸν ἴδιο σὰν πλησιασῇ τὰ σύνορα. Εἶναι κι' αὐτὲς στιγμὲς τῆς μοναδικῆς συμφωνικῆς ὀρχήστρας, πού σοῦ δίνουν τὸ δικό τους στήν μεγάλη ἡπειρωτικὴ συμφωνία. Μπορεῖς ν' ἀκοῦς συνοριακὴ μουσικὴ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, ὅπως γίνεται κάθε φορὰ μὲ τὸ ἔθνικὸ προσκλητήριο, μὰ δὲν τὴν βλέπεις. Κι' ἂν ἐξήσες τὴν ἐπιστροφὴ ἐνὸς Ἀκριτά κοντὰ σου, δὲν ἀγγίξε ἡ συγκίνησῃ πού μένει στὰ σύνορα.

*

Ἀπειρες ἄλλες χαρές, μικρὲς καὶ μεγάλες χαρές, τῆς συνήθειας καὶ τοῦ καινούργιου χαρές, τοῦ γνωστοῦ καὶ τοῦ ἀγνωστοῦ, βρίσκεις σὲ «ματζόρε» καὶ «μινόρε» μελωδίες στὰ πεντάγραμματα τοῦ θείου συμφωνικοῦ ἔργου. Τρελλοὶ φθόγγοι χαϊδολογοῦνται μὲ λογῆς - λογῆς νότες ἀπ' τὴν αὐγὴ ὥς τὸ μούχρωμα. Τέτοια παιγνίδια παντοῦ ἔχουν στήσει παγίδες γιὰ τὸ μάτι τοῦ περασάρη. Ἀκόμη καὶ σὲ κοιλάδες καὶ σὲ ποτάμια τῆς γῆς αὐτῆς πιάνεσαι δίχως νὰ καταλάβῃς τὸ πῶς.

*

Εἶναι μπορετὸ νὰ πρόσεξε κανεὶς ὅτι κανένας λόγος ἀπ' ὅλους ὅσους εἰπώθηκαν, δὲν ἦταν ὄνομα βουνοῦ, ποταμοῦ ἢ πόλης. Εἶναι μπορετὸ ν' ἀπόρησε κανεὶς γιὰτὶ δὲν ἔβαλα στὸ στόμα μου κανένα ἀπ' αὐτὰ καὶ πῶς ἀκούω ὀλάνκερη τὴν ἡπειρωτικὴν συμφωνία, χωρὶς νὰ σταματῶ σὲ κάθε ἡπειρωτικὴ πόλι πού εἶναι ἕνας ξεχωρὸς ὕμνος, σὲ κάθε ἡπειρωτικὸ χωριὸ πού εἶναι ἕνα ἑλληνικὸ τραγούδι, σὲ κάθε ἡπειρωτικὸ βουνὸ πού εἶναι μόνο του τὸ δυνατώτερο διπλὸ ὕψωμα, σὲ κάθε ἡπειρωτικὸ ποτάμι πού τόσα ἔχει νὰ διηγηθῇ παλληκαρίσια. Γιατὶ δὲν σταματῶ σὲ λίγους τόπους ἀπ' τοὺς τόσους καὶ τόσους ἱερότοπους κι' ὁμορφότοπους. Γιατὶ λησμόνησα καὶ τίς τελευταῖες σελίδες τοῦ ἡπειρωτικοῦ βιβλίου πού τὸ φερό τῆς Ἱστορίας, τῆς ἑλληνικῆς καὶ τοῦ κόσμου ἐξακολουθεῖ νὰ γράφῃ. Γιατὶ δὲν παρακολούθησα τὴν τελευταία φράσι πού σημειώνει ἡ Ἱστορία, χωρὶς νὰ θέτῃ ἀκόμη τὸ σημεῖο τῆς στίξεως πού θὰ χαρίσῃ τὴν ἀνάσα καὶ τὴν ἱκανοποίησι στὸν φιλελεύθερο ἀναγνώστη... Γιατὶ οὔτε τώρα πού βρίσκουμαι στὰ Γιάννενα, στὰ πενεμένα Γιάννενα, δὲν θέλω νὰ σταθῶ καὶ νὰ δεῖξω ἀναφέροντας ὀνόματα, μιὰ - μιὰ

τις ὁμορφιές τῆς ἡπειρώτικης πρωτεύουσας, ἂν καὶ ὡς ἄρχισα νὰ κρατῶ ἓνα σωτήριο μυστικὸ στὰ πουλιά πού κατεδαίνουν καὶ κάθονται σιὺς ὤμους μου : Τὸ πὼς δὲν εἶμαι Γιαννιώτης. Καὶ κείνα ἔρχονται καὶ μένουν ἀπάνω μου ἀνύποπτα. Ἔτσι ὡς στὴν Ἡπειρὸ μὲ κάνουν νὰ φωνάξω ἀκόμη πιὸ σίγουρος πὼς δὲν ὑπάρχουν ἡμέρα καὶ ἄγρια πουλιά. Πετοῦν μόνο πουλιά ... Καὶ πλάσματα μ' αὐτὸ τὸ δῶρο τοῦ θεοῦ δημιουργοῦ τους, μὲ φτερά, δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ εἶναι ἄγρια οὔτε ἡμέρα. Εἶναι πετάγματα ἀγάπης. Καὶ τὰ κρουστά τῆς ἀσύγκριτης ἡπειρώτικης συμφωνικῆς ὀρχήστρας, πὺ σαλεύουν στὴν ψυχὴ τοῦ ἀκρατῆ ὅ,τι σαλεύουν σ' ἄλλες ἀνθρώπινες, μουσικὲς συμφωνίες, λαχανιαστά, ἐρωτικὰ τόξα πάνω σὲ τετράχορδα, εἶναι τὸ ἔντονο,

στακκάτο, ἐπαναληπτικὸ χτύπημα τῶν χειλιῶν τῶν πελαργῶν. Νὰ τὸ μέρος πὺ παίζουν γιὰ τὸν περασάρη στὰ Γιάννενα τὰ λελέκια μὲ τὰ ράμφη τους.

Ἰσως ρωτήση κανεὶς γιὰτὶ ἀκόμη δὲν στάθηνκα στοὺς θρύλους τῆς Παμδωτίδας, τῆς τραγουδισμένης λίμνης, μὲ τὸ πιὸ χαϊδεμένο νησί τοῦ κόσμου. Γιατὶ σ' αὐτὸν τὸν τόπο τῶν Γιαννίων, δὲν ἔμεινα κάτω ἀπ' τὰ πλατάνια καὶ δὲν σήκωσα τὸ κεφάλι ψηλὰ κατὰ τὸ βράχο τοῦ Κάστρου. Γιατὶ δὲν εἶδα ἀπέναντι, καθόπου κυττάζει ἀπ' τὴν αἰώνια του θέσι, μαρμαρωμένος, ὁ Λορέντζος Μαβίλης ...

— Γιατὶ τὰ λόγια δὲν ἔφτασαν ποτὲ τὴν μουσικὴ. Ὁ ψίθυρος, πὺ τὴν ξεπέρασε, δὲν εἶναι λόγος ...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΛΛΟΥΧΟΣ

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

“ΤΡΑΒΑ ΝΗΣΙΩΤΗ ΤΑ ΚΟΥΠΙΑ”

Ἀφρὸ κυμάτου, πούπουλο, θαλασσοπούλι μοιάζεις,
βαρκούλα καλοπρόσδεκτη σιτὴ λίμνη τῆς Φροσύνης
κι' ὅπως χαρούμενη γλυστρεῖ στὴν ἄπλα τῆς εἰρήνης,
γιὰ βορεινὲς ἢ ὀλόφωτες ἀκρογιαλιὲς μᾶς κραáεις.

Καθὼς περνᾷς, ἀνίδει, παράξενα κυττάζεις
τὸ ἄχαρο, τὸ δυσκίνητο καὶ πίσω σου τ' ἀφήνεις
τοῦ μόχθου τὸ καῖκι μας. Τὸ δρόμο τῆς γαλήνης,
ἔσὺ βαρκούλα νηόφερτη, σιτὴ Λίμνη μας χαράεις.

Μὰ ἔσύ, καῖκι μου παληό, μεσ' τ' ἄχαρα γοφά σου
γνώρισες δόξεις καὶ καῖμούς, χαρὲς καὶ τρικυμίες
τραγοῦδια, θρήνους καὶ πνιγμούς, θυμοὺς κι ἀπελπισίες.

Τ' εἶναι μᾶς βάρκας ἢ θωριὰ μπρὸς στὰ συλλογικά σου ;
— «Τράβα, νησιώτη, τὰ κουπιά καὶ μὴν τὰ φέρεις γύρω
νὰ πᾶμε σιτὴ Ντραμπάτοβα καὶ τὴν Ἀγιά - Σωτήρα».

ΠΑΝΟΥ Γ. ΦΑΝΤΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ - ΠΕΛΛΕΡΕΝ*

(Ο ΠΟΙΗΤΗΣ, Ο ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ, Ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ)

Τρισχειρότερος από κρίνες, πύ μεταβλήθηκαν σὲ χοίρους, χειρότερος κι ἀπὸ τὸν Ἀντήνορα ἀκόμω, πύ παιγνίδι στὰ χέρια τῆς Κίρκης καὶ σαγηνεμένος ἀπὸ τὰ θέληγτρά της δέχεται νὰ γίνεϊ ἐγκληματίας καὶ νὰ φοιρέσει ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεά τὸ μαγικὸ φίλτρο, πλανώμενος ἀπὸ τὴ δολερὴ ὑπόσχεσή της ὅτι θὰ τὴ χαρεῖ, καθὼς ὁ Ὀδυσσεάς, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ φίλτρου αὐτοῦ, τρέλλαινε τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά τῆς Καλυψῶς. Καὶ ἰδοῦ, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅλους αὐτούς, ὁ Ὀδυσσεάς. Βαθὺς νοσταλγὸς τῆς Πατρίδας του καὶ μαζί ὅλων τῶν ἱερῶν ἐνθυμημάτων της — σπιτιοῦ, πατέρα, γιοῦ, γυναίκας — εἶναι ὀπλισμένος μὲ ἀκαταδόμαστη θέληση, ἀλλὰ καὶ μὲ σκληρὴ ἀντιστασιακὴ δύναμη στὸν πειρασμό. Μὲ τὰ ὅπλα αὐτὰ ἐφοδιασμένοις — ὅπλα χαρισμένα ἀπὸ τὴ Θεά Ἀθηᾶ (πύ συμβολίζει τὴ σοφία) — διευθύνεται στὸν ὑψηλὸ σὰ θρόνο θῶκο τῆς Κίρκης. Ἐέρει αὐτὴ τὸν ὀπλισμὸ τοῦ Ὀδυσσεά. Ἀλλὰ ἔχοντας πεποίθησιν στὰ δικά της ὅπλα καὶ τὴ μοιραία ἀποστολὴ της ἀπεκδύεται στὸν ἀπεγνωσμένο ἀγώνα καὶ τὰ βάζει μαζί του γιὰ νὰ τὸν νικήσει. Στὴν ἀρχὴ προσπαθεῖ νὰ τὸν γοητέψει. Ἀλλάζοντας φάση παιγνιδιοῦ, σὲ λίγο, τὸν κολακεύει λέγοντάς του, πὼς εἶναι ἄξις, δυνατός, ὁμορφος σὰν ὁ Αἰνείας, πὺ φάνταζε στὰ μάτια τῆς Ἀφροδίτης περισσότερο ἀπὸ τοὺς Θεούς. Συνέχεια, προσπαθεῖ νὰ τὸν πλανήσει, λέγοντάς του νὰ μὴ φοβᾶται ἀπὸ τὴν ἀγάπη της, γιὰτὶ δὲν εἶναι αὐτὴ ὁ κεραυνὸς πύ καίει, ἀλλὰ ἡ ζωογόνα θερμὴ πνοὴ τῆς Ἀνοιξης, πὺ ἀνασταίνει. Καὶ σὰ βλέπει τὴν ἀκαμψία τοῦ Ὀδυσσεά, ρίχνει τὰ βέλη της στὸ τρωτὸ σημεῖο : τὸν ἀνδρικό ἐγωϊσμό. — Φοβᾶσαι λοιπὸν — τοῦ λέει — ἐσὺ ὡς ἄνθρωπος τὸν ἔρωτα ; Ἐσύ, ὁ πορθητὴς τῆς Τροίας ; Μὰ κι μὲ αὐτὸ τὸ μέσο ἀποτυχαίνει νὰ τὸν κάμψει. Καὶ τότε τὸν ἀπειλεῖ. — Ἐλα κοντά μου, τοῦ λέει ἔξαγριωμένη. Μὰ ὁ Ὀδυσσεάς, πὺ δὲν σαγηνεύθηκε, δὲν κολακεύθηκε καὶ δὲν πειράχθηκε στὸ φιλότιμο τοῦ ἀνδρικοῦ του ἐγαῖσμοῦ, κερτὰ τῆς ἀπαντάει :

— Θεά, μὴ μ' ἀπειλεῖς. Καὶ καθαρὰ πρέπει νὰ σοῦ τὸ πῶ : Ἐτοῦτο τὸ δοξασμένο σπαθὶ σέβαν ἄνδρα προφυλάσσει τὴν τιμὴ καὶ τὴ ζωή. Κι ἂν ἀκόμη χάσει τὴ ζωὴ του, δοξασμένα θὰ χαθεῖ, ἀλλὰ ἡ περηφάνεια του θὰ σωθεῖ. Περὶ-παιγμα καὶ περιγελως γυναίκας δὲ μπορεῖ νὰ γίνεϊ ἓνας Ὀδυσσεάς.

Στὸ ἄκουμα τῆς ἀνδρικίας αὐτῆς φωνῆς ἡ Κίρκη ἀποβάλλει πιά τὸ προ-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος καὶ τέλος.

σωπεῖτο καὶ χρησιμοποιεῖ καθαρή βία. Μὲ τὸ κρουσταλλένιο ἀπαίσιο γέλιο τῆς ἐκτείνει ξαφνικὰ τὸ ραβδί τῆς ἐπάνω στὸν ὦμο τοῦ Ὀδυσσεά. Ἄλλ' αὐτός, ἐνῶ μὲ τὸ ἓνα χέρι ζητάει νὰ πάρει βοήθεια ἀπὸ τὸ φυλαχτό, ποὺ εἶναι κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὸ στῆθος του, ὑψώνει τὸ ἄλλο κι εὐλαβητικὰ ἀκόμα ἀλλὰ μὲ ἀτεγκτὴ ἀποφασιστικότητά πετάει τὸ ραβδί μακριὰ ἀπὸ τὸ κορμί του. Ὅταν ἡ Κίρκη ὑψώνει τὰ μάτια τῆς στ' ἀνέπαφο ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ μαγικοῦ ραβδιοῦ κορμί του, τὸ κρουσταλλένιο γέλιο τῆς κόβεται κι ἐκθαμβη, σὰν παλαβωμένη, τὸν κοιτάζει. Ἀλλὰ δὲ χάνει τὴ δύναμή τῆς. Προσπαθεῖ ἀκόμα νὰ παλαίψει. Μὲ μιᾶς ξανὰ ἐξαγριώνεται, μιὰ ἀγωνιώδης λύσσα τὴ συσπειρώνει καὶ γιὰ δευτέρη φορὰ προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀγγίξει μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ τῆς. Ἄλλ' αὐτὸς τότε ἀρπάζει ἀπὸ τὰ χέρια τῆς τὸ μαγικὸ ραβδί καὶ μὲ μιὰ μονάχα συστροφὴ καὶ κίνηση, χωρὶς καμμιά πάλιν νὰ γίνῃ, τὸ πετάει στὸ δάπεδο καί, πατώντας τὸ ἐλαφρὰ μὲ τὸ πόδι του, γυμνώνει ἔξαφνα τὸ σπαθί του. Στὴ θέα αὐτὴ ἡ Κίρκη ὀπισθοχωρεῖ μὲ φρικίαση κι ἐκτείνοντας τὰ χέρια τῆς λέει τὴν περίφημη φράση : Ποῖος, λοιπόν, εἶσαι σύ ; Ἀπάντηση δὲ δίνεται κι ἡ αὐλαία πέφτει γοργά. Ἡ δευτέρη πράξη τελειώνει καὶ μαζί τῆς τελειώνει οὐσιαστικὰ καὶ τὸ ἔργο. Ὁ δυνατὸς ἄνδρας νίκησε. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα —στὴν τρίτη πράξη— τὰ πράγματα ἐξελίσσονται πιά μοιραῖα. Ἡ Κίρκη, μὲ τὸ πρόσωπο σκεπασμένο στὸ βραχιόνά τῆς, κλαίει σιωπηλά. Κι ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν ἀναγκάζει τότε μὲ ὄγκο νὰ ὑποσχεθεῖ, πὼς θὰ ἐλευθερώσει τοὺς συντρόφους του καὶ θὰ διευκολύνει τὴν ἀναχώρησή τους.

Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ —ἐνα ἀπὸ τὰ πολλὰ τῆς Ὀδύσειας— σημειώνει μεγάλη προέκταση κι ἐμβάθυνση στὰ χέρια τοῦ Πελλερέν. Πολλὰ εἶναι τὰ διδάγματα ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ μύθου. Σ' ἐνα σημεῖο τοῦ δράματος ὁ Ὀδυσσεὺς λέει : Ἐνάντια στὸν ἀγῶνα μιανῆς γυναῖκας κι ἐνὸς ἀνδρα, ἐνα πάντα θὰ εἶναι τὸ συντρίμι καὶ τὸ ἐρείπιο. Συντρίμι κι ἐρείπιο στὴν προκειμένη περίπτωσι στάθηκε ἡ γυναῖκα. Ἀλλὰ μετὰ τὴ συντριβὴ τῆς ὁ ἴδιος ὁ Ὀδυσσεὺς —καθὼς σκεπτικὸς πάλιν κοιτάζει τὴ θάλασσα— λέει στὸν Εὐρύλοχο, πὼς οἱ θεοὶ ἔβαλαν τὸν οἶκτο σὰν πρῶτο δῶρο στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ ἐλεοῦνται τοὺς πόνους καὶ τὶς θλίψεις τῶν ὁμοίων των. Ὅταν ἦταν—συνεχίζει— ἀνηλεὲς ἡ θεά, ἀδυσώπητη ἦταν κι ἡ δύναμή μου. Ἀλλὰ τώρα δὲν ἔχει ἄλλη δύναμη ἀπὸ τὸ κλάμμα καὶ τὸ θρήνο. Μᾶς ἐλεεῖται κι αὐτὴ καὶ πονάει τὴ δυστυχισμένη μοῖρα μας. Πρὶν, ἄνωτερος ἀπὸ τὸ ἑλὸς τῆς νόμος τὴν ὄριζε καὶ τὴν κυβερνοῦσε. Μήπως, ὅμως, δὲν εἶμαι κι ἐγὼ ἐκεῖνος, ποὺ πόνεσα καὶ συγχώρησα τὸν Ἀντήνορα, ἔτσι ποὺ νὰ ἐλεηθῶ τώρα κι αὐτὴ ;

Ὁ συγγραφέας, ἔτσι, δὲν καταδικάζει τὴ γυναῖκα, ἀφοῦ θῦμα τῆς Μοίρας εἶναι, ποὺ περιμένει τὸ λυτρωτή τῆς. Κι ἡ κάθαρση στὴν ἐναγώνια αὐτὴ πάλιν δίνεται ὅχι μὲ λύση τραγικὴ, σὲ βάρος τῆς ἡττημένης γυναῖκας. Δὲν συντρίβεται, δὲν ταπεινώνεται, δὲν ἐξαφανίζεται αὐτὴ. Ἀντίθετα, ἀπὸ μιὰ ἄθλια γυναῖκα, ποὺ ἦταν, γίνεται θεά. Ἀλλὰ πὼς ; Ὅταν πιά ὅλα εἶναι ἔτοιμα γιὰ τὴν ἀναχώρηση καὶ δροσερὸς ἄνεμος κολπώνει τὰ πανιά τῶν πλοίων —ὁ ἄνεμος ποὺ τὸν ἔστειλε ἡ Ἰδία ἡ Κίρκη— γεμάτη τρυφερὴ ἀγωνία ἀποχαιρετὰ τὸν Ὀδυσσεά, ποὺ πρὶν ἤθελε σὰ λεμόνι νὰ τὸν ζῖψει, καὶ τὸν ἱκετεύει νὰ τὴν ἐλεηθεῖ λέγοντάς τῆς ἐνα

θερμὸ χαῖρε, πού τὸ ἐκλιπαρεῖ ἡ ψυχὴ της, γιατί πολὺ τὸν ἀγάπησε. Κι ὅταν αὐτός, μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του, ἔχει φύγει, ἡσυχὴ πιά λέει : — Ἐγὼ ἔκανα καὶ τοὺς θεοὺς κτήνη. Ὅμως ἓνας ἀλησμόνητος θνητός, πού μεκύλησε κάτω στὰ πόδια του, μοῦ ἀφήνει τόσο ὠραῖο πόνο, πού μὲ ξανακάνει θεά ! . .

Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ φράση, μὲ τὴν ὁποία κλείνει ἡ τρίτη καὶ τελευταία πράξη, ὁ συγγραφέας δείχνει, ὅτι ἡ Κίρκη ἐξαγνισμένη πιά λυτρώθηκε. Κι ὁ ἐξαγνισμὸς καὶ λυτρωμὸς της συντελέσθηκαν ἀπὸ τὸ δυνατὸ ἄνδρα, πού, μαζί μὲ τὸν ἑαυτό του, ἔσωσε κι ἐξύψωσε καὶ τὴν ἄθλια γυναῖκα.

Καὶ τὸ ἐμμεσώτερο διδάγμα, πού θὰ ζητοῦσε νάρυσθεῖ ἓνας πολὺ στοχαστικὸς ἀναγνώστης ; Δίνεται στὸ περιθώριο τῆς πρώτης πράξης, μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰδίου τοῦ Ὀδυσσεῆ. «Στοὺς θνητοὺς ἡ Μοῖρα χάρισε τὴ γλυκεῖα καὶ λιγόχρονη ζωὴ, γεμάτη πόνους, θλίψεις, δάκρυα, βάσανα. Ἀλλὰ ἔβαλε μέσα τους μιὰ μικρούλα φλόγα, μιὰ ἱερὴ λυχνία. Μιὰ κλωστή μεταξένια κρατάει δεμένη μέσα στὴ ζωὴ τους τὴ μικρὴ αὐτὴ λυχνία —τὴν καρδιά τους—. Ἀγάπη, ἱερὴ μνήμη τῶν προγόνων, καθήκον, Πατρίδα, τιμὴ, περηφάνεια, σπίτι, πατέρας, παιδί, γυναῖκα, αὐτοὶ οἱ ἱεροί, αἰώνιοι κι ἀγαπημένοι νόμοι εἶναι ἡ χιρὰ, ἡ ζωὴ, ὁ γλυκασμός, ἡ τιμὴ κι ἡ εὐτυχία τῶν λιγόζων καὶ δυστυχισμένων ἀνθρώπων. Καὶ γι αὐτῶν τῶν ἱερῶν πραγμάτων τὴ μνήμη πρέπει, χρέος ἔχει ὁ κάθε ἄνθρωπος σκληρὸς ἀσκητὴς νὰ δείχεται, ἀδιάλλακτος ἀγωνιστὴς νὰ γίνεται κι ἄτεγκτα γιὰ τὴ διαφένεψή τους νὰ παλαίει . . ».

Κι ὅς ἔλθουμε τώρα στὴ «Λιάνα Ἀρσᾶ», τὸ τρίπρακτο δράμα, πού εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν πολύχροτη δίκη τῆς Μαργαρίτας Οὐαλλόν, στὴν Ἀθήνα, καὶ τῆς Παναγιωτίτσας, στὰ Γιάννινα. Ὑπόθεση καὶ θέμα κοινὰ καὶ συνηθισμένα. Ἡ ὠραία καὶ φιλάρεσκη Λιάνα, γυναῖκα τοῦ αἰσθηματικοῦ δικηγόρου Γεωργίου Ἀρσᾶ, τὸ διάστημα πού, ἐπιστρατευμένος αὐτός, βρίσκεται στὸν πόλεμο, φιλοξενεῖται στὸ σπίτι μιᾶς καλοκάγαθης οἰκογένειας, τῆς οἰκογένειας τοῦ γιατροῦ Ἀνσέλμου, πού ἔχει γυιὸ δεκάξη μόλις χρονῶν, τὸν ὠραῖο ἔφηβο Ἀγγελό. Σαυτὸν ἡ εἰκοσιπεντάχρονη Λιάνα ἐμπνέει παράφορον ἔρωτα, στὸν ὁποῖο κι αὐτὴ ἀνταποκρίνεται. Καὶ τὸ φλογερὸ εἰδύλλιο πλέκεται κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἰδίων τῶν γονέων, πού καθὼς συνήθως συμβαίνει, τίποτε δὲν ἀντιλαμβάνονται. Ἐτσι περνáει ἓνα δλόκληρο ἐξάμηνο. Ἀλλὰ ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς ἀποστράτευσης κι ὁ σύζυγος γυρίζει ἀπὸ τὸ μέτωπο. Τότε ἡ Λιάνα ἐπιδιώκει νὰπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ δίχτυα τοῦ ξεμυαλισμένου ἐφήβου, προσπαθώντας νὰ μετατρέψει τὸν ἐρωτικὸ δεσμὸ σὲ μιὰ τρυφερώτατη ἀδελφικὴ φιλία. Ἀλλὰ ὁ Ἀγγελός ; Αὐτὸς εἶναι ἀνένδοτος κι ἀμετάπειστος. Τόσο πολὺ ἔχει δεθεῖ κοντὰ της, ὥστε χωρὶς αὐτὴ καὶ μὲ τὴν ἰδέα ὅτι μπορεῖ νὰ γίνεῃ ἓνας ἀπλὸς φίλος καὶ νὰ παύσει νὰ εἶναι ὁ ἐραστής, θεωρεῖ τὴ ζωὴ του μαρτύριο. Καὶ μιὰ μέρα —μιὰ ἀπὸ τίς πολλές, ὅπου φοιρητὲς σκηνὲς διωδραματιζόνταν — ὁ Ἀγγελός μπαίνει ἐξαγριωμένος στὸ σπίτι τῆς Λιάνας. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐξαντλεῖ ὅλα τὰλλα μέσα, ἐπιχειρεῖ, πάνω στὸν παροξυσμὸ καὶ τὴν παραζάλη, νὰσκήσει βία κατὰ τῆς παλαιᾶς ἐρωμένης του, μὲ σκοπὸ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ τυφλὸ πάθος του. Ἀγρία πάλη ἐπακολουθεῖ καὶ σὲ μιὰ στιγμή τὸ πιστόλι, πού κρα-

τοῦσε ὁ Ἄγγελος στὸ χέρι του, ἐκπυρσοκροτεῖ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κυλισθεῖ στὸ δάπεδο σκοτωμένος.

Ὑπόθεση, καθὼς βλέπουμε, ἀπλῆ. Ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ μύθου θαυμαστός. Καθὼς σωστά εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ἀλκιβιάδη Κοντοπᾶνο (προλεγόμενα «Διάνας Ἀρσᾶ», Γιάννινα 1926), ἡθικὸς φιλόσοφος καὶ διδάσκαλος δείχνεται ὁ Πελλερέν. Δὲ θάσχοληθοῦμε μὲ τὴ δραματικὴ πλοκὴ τοῦ ἔργου καθὼς καὶ μὲ τὴ διάπλαση τῶν χαρακτήρων. (Ἄν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ, ἡ ἐπιτυχία εἶναι πλήρης, γιατί οἱ τύποι, ποὺ πλάθονται, εἶναι ἀρτιώτατα φτιαγμένοι. Ὁ δικηγόρος Γεώργιος Ἀρσᾶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ διπλῇ φύση. Γεννήθηκε καλλιτέχνης, μὰ ἡ σκληρὴ ἀνάγκη τῆς ζωῆς τὸν ἔκανε νὰ διαλέξει ἓνα σκληρὸ ἐπάγγελμα : Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Μὲ ἀισαλένια νεῦρα δοσμένος στὴν καθημερινὴ δουλειὰ νοιώθει ὡς τόσο τὸν ἑαυτό του νὰ γίνεται ἓνα ἀδύναμο κι' ἀπλὸ παιδί, νὰ πάσχει ἀληθινὰ τὴν ὥρα τοῦ δειλinoῦ, ὅταν μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴ βοή τῆς πολιτείας τὸν ἀγγίζει τὸ γλυκὸ μυστήριον, ποὺ κρύβει ἡ μεγάλη καὶ σιωπηλὴ ὠραιότης τῆς ζωῆς. Ὁ «καλὸς κἀγαθὸς» γιατρὸς Ἀνσέλμης, μὲ τὴν ὁμοία ἀγαθὴ γυναῖκα του —ἓνα ξεῦγος ἀλτρουϊστῶν ἀνθρώπων— ποὺ κάνουν πάντα τὸ καλὸ, ἀνύποπτοι γιὰ τὸ κακό. Κι ὁ Πάτερ Ἀγάπιος, τὸ ζωντανὸ σύμβολο μιᾶς συφοριασμένης ζωῆς, ποῦ, ἐπειδὴ συνδέεται στενὰ μὲ τὴ σκηρικὴ τεχντροπία τοῦ Συγγραφέα, θὰ γίνῃ πιὸ κάτω λόγος). Ἐκεῖνο, ποῦ, καθὼς εἶπαμε, πρώτιστα μᾶς ἐνδιαφέρει, εἶναι ἡ ἐπεξεργασία τοῦ μύθου, δηλαδὴ οἱ σκέψεις περὶ ἀναπίστευσι, τὰ ἐρωτήματα ποὺ προβάλλει, τὰ προβλήματα ποὺ θίγει ὁ Συγγραφέας.

Πρῶτο πρόβλημα, ποῦ εἶχε νάντιμετωπίσει ὁ Πελλερέν σὰν κοινωνικὸς ἄνθρωπος —κι ἡ Τέχνη ὅλη δὲν εἶναι σὲ τελευταία ἀνάλυση παρὰ ἓνα κοινωνικὸ φαινόμενο— εἶναι : Ποιὸν βαρύνει ἡ εὐθύνη γιὰ τὸ φόνο ; Ἡ Διάνα δὲν εἶναι ἡ χυδαία καὶ κοινὴ μοιχαλίδα τῆς ἐρωτικῆς ἀμαρτίας. Κι οὔτε αὐτὴ πρώτη προκαλεσε τὸν Ἄγγελο. Ἀλλὰ ὁ τύπος της εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἐρωτικοῦ μοιραίου. Εἶναι τόσο ὁμορφη, ὅταν λιποθυμισμένη ἀπὸ τὴ θλίψη γιὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ ἀνδρός της, πέφτει στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Ἄγγελου, ὥστε χωρὶς νὰ τὸ θέλει, προκαλεῖ τὸν ἐρωτικὸ ἐρεθισμὸ τοῦ ἐφήβου, ποῦ ἡ ζωὴ εἶναι στὸν ἀνθό της καὶ μὲ φανταχτερὰ χρώματα τοῦ παρουσιάζεται ἡ ὁμορφιά τῆς Ἀμαρτίας. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τὰ πράγματα παίρνουν τὴ μοιραία ἐξέλιξή τους. Στὶς γλυκεῖς ὥρες τοῦ δειλinoῦ, ὅταν ἡ μέρα λιποθυμαίει καὶ μιὰ στήλη χρυσοῦ κορνιαχοῦ μπαίνει ἀπὸ τὴν κουρτίνα καὶ χύνεται στὶς δυὸ πολυθρόνες, ποὺ θρονιασμένοι ὁ ἓνας πλάι στὸν ἄλλο τρυφερὰ ἀπαγγέλλουν, ποῖος μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνει τὸν ὑπεύθυνον, ἀφοῦ ἡ Φιλολογία, ἡ Ποίηση, ἡ Μουσικὴ ἀθέλητα τοὺς σπρώχνει στὴν ὠραία ἀμαρτία ... Κάτω, λοιπόν, ἀπὸ τίς συνθῆκες αὐτές, ποῖος μπορεῖ νὰ βάλει τὸ λίθον τοῦ ἀναθήματος κατὰ τοῦ σφοριγλοῦ γυμνασιόπαιδος, ποῦ, ἀνίκανος νάντισταθεῖ στὶς μαγγανεῖες τῆς γυναικείας φιλαρέσκειας, ἐπιμένει στὸ ἐρωτικὸ του δέρας κι ἐπαίτεῖ ἀπὸ τὴ γυναῖκα, ποῦ τὸν πλημμύρισε μὲ τὰ φιλιὰ της καὶ τὰ χάδια της, νὰ συνεχίσει μαζί του, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀνδρός της, τὸ ἐρωτικὸ ὄργιον, χωρὶς νὰ λογαριάζει τίποτε, ἀφοῦ μετὰ τὸ ἐρωτικὸ κρῖμα ἐλευθερία δὲ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ σὰν ἡθικὴ ἔννοια, μιὰ ποῦ τὸ τρομερὸ καὶ ἄγριον συναίσθημα τῆς ἐρωτικῆς ἰδιοκτησίας —αὐτὸ τὸ

ἀκατάλυτο καὶ ἀδάμαστο μαζὶ συναίσθημα καὶ ἔνστικτο— εἶναι βαθύτερο κι ἐντονώτερο ἀπὸ τὸ συναίσθημα, γιὰ κάθε ἄλλη ἀτομικὴ ἰδιοκτησία ; Τὸ ἐρώτημα αὐτό, σὰ συμπέρασμα κατανομῆς εὐθυνῶν, ἀπευθύνει ὁ Συγγραφέας.

Τὸ δεύτερο πρόβλημα, ποὺ ἀπασχολεῖ τὸ Συγγραφέα, εἶναι καθαρὰ ἠθικό. Μὲ φονταχτερὰ λουλούδια σκεπασμένος μᾶς παρουσιάζεται ὁ Ἔρως. Μᾶν ἀφαιρέσουμε τὸ μαντὺ τῆς ὁμορφίᾳς, μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Φιλολογία καὶ ἡ Ποίηση ἔχουν τυλίξει τὴν ἐρωτικὴ ἁμαρτία, θὰ ἴδοῦμε ἀπαίσια καὶ στυγνὴ τὴ μορφή τῆς Ἀμαρτίας, ποὺ πρέπει νὰ ἐξίλασθῃ, σύμφωνα μὲ τὴν κατηγορηματικὴ ἐπιταγὴ τῶν ἀτεγντων κι αἰώνιων ἠθικῶν νόμων. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐξίλασμός ἀπὸ τὴν τιμωρία. Ὁ Βέρθερος θὰ σκοτωθεῖ, ὁ Τρίστιαν κι ἡ Ἰζόλδη θὰ πληρώσουν τὴ μοιχείν, ὅσο πάθος κι ἂν ἔχει ὁ ἐρωτὴς τους. Γιατὸ ὁ Συγγραφέας τελειώνει τὸ ἔργο μὲ τὴν ἀναφώνηση : Ὁ ἔρως σκοτώνει ! Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ διαπνέει ὁλόκληρο τὸ δράμα, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πρωτοσηκώνεται ἡ αὐλαία ὡς τὴ στιγμὴ, ποὺ ὀριστικὰ πέφτει, ἐκφράζεται δὲ ἀπὸ ἓνα παρέμβλητο στὴν ὅλη ὑπόθεση πρῶτο, ἓναν καθηρημένο κι ἀτιμασμένο παπᾶ, τὸν «Πάτερ Ἀγάπιο». Τί εἶναι, λοιπόν, αὐτὸς ὁ Πάτερ Ἀγάπιος καὶ τί θέλει μαυτὸν νὰ ἐκφράσει ὁ Συγγραφέας ; Ὅπως ὁ ἴδιος τὸν χαρακτηρίζει, εἶναι ἓνας τραγικὸς παπᾶς, 45—50 χρονῶν ἄνθρωπος. Τὸ φόντο τοῦ ὅλου δράματος. Αὐτὸς μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ του ἔσφαλε ἐρωτικά. Τὸν ἀνακάλυψαν καὶ τὸν καθεῖρσαν. Εἶναι τὸ νικημένο ζωντανὸ θῦμα τοῦ ἐρώτα. Φορᾷ τὰ ροῦχα του —ροῦχα παπᾶ ἀκόμα— ἀλλὰ ζῇ μιὰ ζωὴ στὸ περιθώριο, μένει στὸ σπίτι τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ λέει συχνὰ τὴν ἱστορίαν του. Ὅσες φορὲς ἐμφανισθεῖ στὴ σκηνή, ἔχει στερεότυπα τὰ λόγια του : «Μιὰ φορὰ ποὺ θάμαρτήσεις, τὸ κοῦμα τῆς Σάρκας σὲ ἀκολουθεῖ σὰν ἴσκιος σὺν τὴ ζωῇ. Κοίταξέ με ἐμένα. Εἴκοσι χρόνια τώρα πληρώνω μιὰ στιγμὴ μονάχα τὴς ἁμαρτίας μου...». Κι ἐμφανίζεται συχνὰ—πυκνὰ στὴ σκηνή, πότε ἀκάλεστος καὶ πότε καλεσμένος. Αὐτὸς πρωτακούεται μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας, κι αὐτὸς λέει τὴς τελευταῖες λέξεις, ὅταν αὐτὴ πέφτει. Μοιάζει τόσο ἀπόκοσμος, μὲ τὴ φορεσίαν του —τὰ καθημαγμένα ράκη τοῦ ράσου του— καὶ μὲ τὴς στερεότυπες κουβέντες του, ποὺ ὅλοι ἢ τὸν φοβοῦνται ἢ τὸν θεωροῦν σὰν ἀλλόκοτο καὶ παράξενο ἄνθρωπο, ποὺ ὅ,τι κι ἂν λέει, δὲν τὸ προσέχουν. Ἀλλ' αὐτὸς τὰ βλέπει ὅλα κι ἂν δὲν τὰ λέει, εἶναι γιὰτὶ ξέρει, πὼς σὲ τίποτε δὲν ὠφελεῖ ἡ γνώση ἐκεῖνον, ποὺ πρόκειται, ἢ Μοῖρα νὰ τὸν καταστρέφει. Ἐπειτα ποῖός ἔχει τὴ διάθεση νὰκούσει ἓνα συφοριασμένο ἄνθρωπο ; Πρέπει ὁ ἴδιος νὰ γίνῃ παθός, γιὰ νὰ γίνῃ μαθός. Γι' αὐτό, διακριτικά, μὲ προφύλαξη καὶ μὲ μονόλογα, ἐκφράζεται. Ἔτσι στὴν πρώτη πράξη, ὅταν ἡ Λιάνα πέφτει λιποθυμισμένη στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὥραιου Ἀγγελοῦ, ὁ Πάτερ Ἀγάπιος λέει στὸν πατέρα τοῦ Ἀγγελοῦ, τὸ γιατρὸ Ἀνσέλμη : «Τί τὴν θέλεις αὐτὴ τὴ γυναῖκα σπίτι σου, ἀδελφέ μου ;». Καί, μετανοιώνοντας γιὰ τὴν ἀδιάκριτη παρατήρηση αὐτὴ, στὴν ἀφελῇ ἐρωτηματικὴ ἀπορία τοῦ ἀδελφοῦ του : «Γιὰτί λὲς αὐτά, Ἀγάπιε ;», ἀπαντᾷ μονολεκτικά, ἀλλὰ τραγικά : «Τίποτε !..». Στὴ δεύτερη πράξη προβάλλει ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔρχεται στὸ σαλόνι, κόβοντας μὲ τὴν ἐμφάνισή του, τὸ ρωμαντικὸ τραγούδι τῶν δυὸ ἐραστῶν, γιὰ νὰναγγεῖλει στὴ Λιάνα —τὴν ὥρα ποὺ ὁ Ἀγγελος παίζει στὸ βιολί μιὰ παθητικὴ σονάτα κι ἀκριβῶς ὅταν οἱ τόνοι τοῦ

βιολιού παίρνουν να λιποθυμήσουν — ότι ο Ἀρτᾶς ἔρχεται, σημαίνοντας ἔτσι τὴν ἐπερχόμενη Νέμεση. Καὶ στὴν τρίτη πράξη, ὅταν ἡ Λιάνα τὸν καλεῖ γιὰ νὰ τὴ σώσει, ἀντὶ νὰ τῆς ὑποδείξει μέσα σωτηρίας ἢ, τοὐλάχιστο, λόγια παρηγορίας νὰ τῆς ἀπευθύνει, ἀσυγκίνητος, βαρὺς, καταθλιπτικός, ἴδιος σὰν τὸ ἀσυγκίνητο καὶ βαρὺ μάτι τῆς Μοίρας τῆς λέει, πὼς ὁ ἐξιλασμός, ὁ ἐξαγνισμός, ἡ συγχώρηση καὶ ἡ σωτηρία θάρθοῦν, ἀφοῦ πρῶτα ἡ συμφορά, ποὺ ἀλόγιαστα τὴν προκαλέσαμε, μᾶς κάνει λυῶμα στὴ γῆς. Κι ἐνῶ ξέρεи, πὼς ὁ ἀνεψιός του γυρίζει μένα πιστόλι στὴ τζέπη περιμένοντας νὰ τὸ ἀδιάσει στὰ μηνίγγια του, δὲν κοιτάζει νὰ προλάβει τὸ κακό, δὲν ἀνακατεύεται, δὲν ταράσσεται, δὲ συγκινεῖται, ἀλλ' ἀτάραχος καὶ γαλήνιος ἀρκεῖται στὸ τέλος νὰ ἐπισφραγίσει τὴν ἔλευση τοῦ κακοῦ, ποὺ αἰωρεῖται ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας πάνω στὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, μὲ δυὸ λέξεις : « Ὁ ἔρως σκοτώνει ! ».

Καθένας τώρα καταλαβαίνει, ὅτι τὸ πρόσωπο αὐτό, ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα γύρω του καὶ μηχανικὴ μόνον εἶναι ἡ ἀνάμιξή του, ποὺ κρίνει καὶ ἐπικρίνει σὰν ἀδέκαστος κριτής, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ὁ ἴδιος ὁ χορὸς τῆς ἀρχαίας Τραγωδίας. Μπαίνουμε, ἔτσι, χωρὶς δικὰ μας βατολογήματα, στὴ σκηνικὴ τεχντροπία τοῦ Συγγραφέα, ποὺ πρόθεσή του ἦταν νὰ ἀναστήσει τὸν ἀρχαῖο χορὸ στὸ σύγχρονο Θέατρο.

Ἀποτελεῖ, ὅμως, ἡ προσπάθεια αὕτὴ τεχνητὴ ἀναβίωση ἢ δημιουργικὴ ἐπιβίωση; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ θάπαντήσουμε μόνον, ἂν δώσουμε ἀπάντηση σ'ένα ἄλλο ἐρώτημα : Οἱ τάσεις τοῦ Πελλερὲν ἀνταποκρίνονται σὲ τίς ἀπαιτήσεις τῶν συγχρόνων του, βρίσκουν ἀπήχηση, γεννοῦν τὸ ἐνδιαφέρον; Ἐρώτημα ποὺ συμπλέκεται μὲ τὴ θέση ποὺ βάλαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ : "Ὅτι ἐκεῖνο τὸ ἔργο ζῇ, ποὺ ἀντιπαγγεῖζει τὴν ἐποχὴ του, πού, ὅταν πρωτογεννήθηκε, ἦταν ζωντανό. Καθὼς παρατηρήθηκε, ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, μὲ τίς φρικαλεότητες καὶ τὴν ἀπανθρωπιά του, ζώηρεψε τὸ θέμα : Ὁφέλησε ἢ ἔβλαψε ὁ ἄκρατος ἐπιστημονισμός, ποὺ βοήθησε στὴν ἀνάπτυξη τῆς καταστροφικῆς τεχνικῆς τοῦ πολέμου; Δυὸ κόσμοι χωριστοὶ δημιουργήθηκαν τότε. Ὁ κόσμος, ποὺ θεώρησε τὴν Ἐπιστὴμὴν ὑπεύθυνη τῆς θηριωδίας ἐπειδὴ μὲ τίς ὤμὰ ὀρθολογιστικὲς κατευθύνσεις τῆς ἐξαφάνισε τὸ οἰκοδόμημα τῆς Μεταφυσικῆς καὶ ὁ κόσμος, ποὺ θεώρησε τὴν κοινωνικὴ διάρθρωση κύρια καὶ ἀποκλειστικὴ αἰτία τοῦ νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ Ἐπιστὴμη γιὰ τὴν ἐξολόθρευση τοῦ κόσμου. Ἀντίστοιχες ἦταν οἱ τάσεις στὴν Τέχνη. Ἡ μιὰ τάση πρέσβευε, ὅτι ἡ Τέχνη πρέπει νὰ παύσει νὰ εἶναι τὸ χημικὸ ἐργαστήριον τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ κάτοπτρον τῶν ἀσχημιῶν τῆς καὶ πρέπει νὰ σταθεῖ διάκονος ἀφοσιωμένος στὴ διακονία τῶν αἰώνιων καὶ ἀκατάλυτων ὥραιων Εἰδώλων, τῆς Ἐπιστροφῆς πίστεων καὶ λατρειῶν καὶ ἰδανικῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ ἄλλη ἐπιζητοῦσε τὴν κατάλυση τῶν τελευταίων ὑπολειμμάτων τῆς Μεταφυσικῆς καὶ ἐπιδίωκε τὴ δημιουργία κοινωνιστικῶν εἰδώλων. Ὁ Πελλερὲν, πιστὸς στὴν τάση τῆς Ἐπιστροφῆς πρὸς τὴ λατρεία τῶν αἰώνιων καὶ ἀτεγκτῶν ἡθικῶν νόμων, ποὺ μπροστά τους θραύονται τὰ πάθη καὶ οἱ ἐπιθυμίες τῶν ἀνθρώπων, φυσικὸ ἦταν νὰ στραφεῖ, γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ἐνσάρκωση τῶν πίστεων του αὐτῶν, πρὸς τὴν ἀρχαιοελληνικὴ Παράδοση, στὸ μεγαλόπνοο καὶ μεγάλο

στομο Θέατρο της Ἀρχαίας Τραγωδίας, πού, διδάσκοντας ὡς κανόνα ζωῆς τὸ «μηδὲν ἄγαν» καταδικάζει τὸν ἄνθρωπο, πού θέλει, μὲ τὴν αὐθάδη ἀνόρθωση τοῦ ἀναστήματός του, νὰ διαμφισβητήσει τὴν αἰώνια κυριαρχία καὶ ἐπιβολὴ τῶν ἀτεγκτων νόμων τῆς Ἡθικῆς καὶ τῆς Ἀνάγκης. Καὶ φυσικὸ ἦταν νὰ δανειστεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, πού ὁ χρόνος δὲν τὰ εἶχε ὀλότελα νεκρώσει καὶ ἀφανίσει. Ἔτσι ὁ Πελλερὲν πιστεύει, ὅτι ἡ ἀρχαία Τραγωδία ἔχει πεθάνει, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ὥραιο σύνολό της καὶ ἀπὸ τοὺς εὐγενικοὺς ἀρμούς καὶ σπονδύλους τῶν μεγαλοπρεπῶν στύλων της ἡ νεώτερη ποιητικὴ τεχντροπία, γιὰ νὰ ἐκφράσει «τὴν δι' ἐλέου καὶ φόβου κάθαρσιν τῶν παθῶν» μπορεῖ νὰ νιδρῶσει καὶ νὰ ξαναπλάσει ἓνα εὐγενικὸ καὶ συγχρονισμένον δημιούργημα, ἀναπληρώνοντος τὸ δυσκίνητο καὶ ἀπροσδιόνυσο γιὰ τὰ μάτια τοῦ σύγχρονου θεατῆ ἀρχαῖο χορὸ μὲνα πρόσωπο, πού εἶναι, καθὼς λέει ὁ ἴδιος, «ὡς ὁ ἀρχαῖος χορὸς, ἀλλὰ τόσον συνυφασμένον μὲ τὴν πλοκὴν καὶ τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, ὥστε νὰ τὸ βλέπει μὲν κανεὶς ὡς φυσικόν, ἀλλὰ καὶ νὰ αἰσθάνεται ὡς φυσικὴν, λογικὴν, ἀναγκαίαν τὴν παρεμβολὴν του, ὡς μίαν «τραγικὴν πνοήν», ὡς ἓνα «τραγικὸν δάκτυλον» αἰωρούμενον ὑπὲρ τὴν σκηνήν, ἀπὸ τῆς ἀναπετάσεως τῆς αὐλαίας καὶ δακτυλοδεικτοῦντα εἰς τοὺς θνητοὺς τὸν ἥρωα ἢ τὴν ἡρωίδα, πού θὰ τὸν κτυπήει ἡ συμφορὰ, πού ἔρχεται, διότι τὴν δημιουργεῖ μόνος του».

Ἄν, τώρα, στὴ μεγαλειώδη προσπάθεια αὐτὴ δὲ σημείωσε ἀπόλυτη ἐπιτυχία, αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. Μιὰ τέτοια καινοτομία προϋποθέτει μεγάλη σκηνικὴ δεξιότην καὶ ὁ πρόωρος θάνατός του δὲ μᾶς ἄφησε νὰ ἰδοῦμε τὴν προόδὸν τοῦ στήν «Κυρὰ Φροσύνη» — τὸ τετράπρακτο δράμα, πού ἄφησε μισοτελειωμένο —. Ἐκεῖνο, ὅμως, πού μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ πρέπει νὰ ἐξαρθεῖ, εἶναι ἡ μεγαλόπνοη προσπάθεια. Μέσα στὴ κομεντὶ καὶ τὸν εὐκολο «ἐπὶ σκηνῆς» διάλογο ὁ Πελλερὲν ἀποτόλμησε καὶ κάνει μιὰ ἐπανάσταση. Προσπάθησε νὰ φέρει στὸ θέατρο ἓνα μήνυμα ὑψηλῆς Ποίησης. Ἀνταποκρινόμενος στὶς τάσεις γιὰ ἐπιστροφὴ πρὸς τὶς παλῆς ἠθικὰς ἀξίες μιᾶς σημαντικῆς κοινωνικῆς ὁμάδας τοῦ καιροῦ τοῦ ἐπιδίωξε, μετουσιώνοντας αὐτὲς σὲ Τέχνη, νὰ μᾶς μεταδώσει, μὲ σύγχρονα σκηνικὰ μέσα, τὸ μήνυμα αὐτό, πού καὶ τότε ἀλλὰ καὶ σήμερον εἶναι ἀξιωματικόν.

Ἡ ἴδια ἰδέα — τὸ μῖσος γιὰ τὸ κακὸ καὶ ἡ λαχτὰ γιὰ τὸ καλὸ — διακρίνει τὸν Πελλερὲν καὶ ὡς πεζογράφου σατιρικό. Γιατὶ ἡ σάτιρα ἀπὸ ἄλλο δρόμο φέρνει στὴν ἴδια κατάληξιν. Στὴν «Ποιητικὴν» του ὁ Παλαμᾶς λέει: «Ἐρχονται στιγμὲς πού ὁ λυρισμὸς πλέκει συντροφιά μὲ τὸ διασυρμό· ὁ λυρικὸς καὶ ὁ σατιρικός, δυὸ εἰδῶν μεθύσια, δίνουν τὰ χέρια καὶ ὁρμοῦν καταλυτὲς κάποιων ἰδανικῶν, πού καταντοῦν ξόανα καὶ σκιαχτρα». Στὴν περίπτωσιν τοῦ Πελλερὲν ὁ Ἀπόλλων εἶναι καὶ ὁ Ἐκρηβόλος καὶ ὁ Μουσηγέτης, ὅχι γιὰ νὰ γίνῃ καταλύσις ἰδανικῶν, ἀλλ' ἀνίδρυσις τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ὥραιας ἐπιστροφῆς στὰ παλὰ ἐκεῖνα Εἶδωλα, πού ἡ ἐξαφάνισή τους ἔφερε τὴ βασιλείαν τῶν σκιαχτρῶν καὶ τῶν ξόανων.

Τὸ πεζογραφικὸ σατιρικὸ ἔργο τοῦ Πελλερὲν δεσπόζεται καὶ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ χρονογράφημα. Ἀλλὰ εἶναι, λοιπόν, τὸ χρονογράφημα λογοτεχνικὸ εἶδος; Εἶναι καὶ δὲν εἶναι, ἀνάλογα μὲ τὸ τί θεωρεῖ ὁ καθένας γιὰ χρονογράφημα. Οἱ

ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις, τύπονημονεύματα, ἡ κριτική, ἡ σαρταριστὴ περιγραφή ἐνὸς γεγονότος ποιεῖ νὰ φιλοξενοῦνται στὴ στήλῃ τοῦ χρονογραφήματος, ἀλλὰ δὲν ἀποτελοῦν αὐτὰ τὸ κυρίως χρονογράφημα, πὺν εἶναι κάτι πολὺ διάφορο. Κι ἐπειδὴ ἀνάμεσα μιᾶς θεωρίας κι ἐνὸς παραδείγματος, πρέπει κανεὶς νὰ προτιμᾷ τὸ παράδειγμα, ὡς πάροουμε γιὰ παράδειγμα ἓνα χρονογράφημα — γιὰ τὸν Πυροσβεστικὸ Λόχο — τοῦ Νιρβάνα, πὺν συνοψίζουμε. Ὁ Λόχος ἔφτασε ἀργά. Ἐφταιε τὸ ἀμάξι. Παραγγέλθηκε ἄλλο. Πάλι ἡ ἴδια καθυστέρηση. Λοιπὸν, ἔφταιε ἡ ἀντλία. Ἦρθε καὶ ἡ ἀντλία. Ἀλλὰ τὰ ἴδια. Θὰ ἔφταιε τὸ λάστιχο. Ἐφεραν καὶ τὸ λάστιχο. Καὶ ὅμως ἡ πυρκαϊὰ ἀποτελεῖωσε τὸ ἔργο της, ὅπως καὶ πρὶν ἀλλαχτεῖ τὸ ἀμάξι, πρὶν ἔλθει ἡ ἀντλία, πρὶν φέρουν τὸ κοινούργιο λάστιχο.

Τὸ χρονογράφημα αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ βαθύτατος σαρκασμὸς τῶν ἐλπίδων πὺν τρέφουμε, ὅτι μὲ τὸ νὰ εἰσάγουμε ἀλλεπάλληλα νέους θεσμοὺς καὶ νόμους, βελτιώνουμε τάχα τὰ πράγματα. Τὸ ἀναφέραμε δὲ γιὰ νὰ δείξουμε, ὅτι στοιχεῖο τοῦ θεμελιακοῦ εἶναι, ἡ σάτιρα καὶ ὅτι ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος χρονογράφος πρέπει νὰ εἶναι σατιρικός — τσουχτερὸς σατιρικός μάλιστα. — Τέτοιος πὺν στάθηκε ὁ Λουκιανὸς — ὁ πρῶτος ἀναμφισβήτητος χρονογράφος. — Τέτοιοι, πὺν στοὺς κατωτέρους καιροὺς δειχθήκαν ὁ Ροῦθς κι ὁ Κονδυλάκης, γιὰ νὰ περιορισθοῦμε σὲ κείνους πὺν ἡ σάτιρά τους εἶχε νοθευτικὸ καὶ καθοδηγητικὸ χαρακτήρα. Στὴ χορεία αὐτὴ ἀνήκει κι ὁ Πελλερὲν. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ χρονογραφήματα, πὺν ἀγγίζουν τὰ καθημερινὰ θέματα, καθὼς λ.γ. τὸ θέμα τοῦ ἱππενικοῦ τριγώνου καὶ τοῦ ἀπατημένου συζύγου, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Πελλερὲν παιγνιδίζει ἀνάλαφρα, δείχνοντας μιὰ αὐταρέσκεια γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὴν εἰρωνική τάση τοῦ πνεύματός του. Ὑπάρχουν, ὅμως, καὶ ἄλλα — κι αὐτὰ εἶναι τὰ πιὸ πολλὰ — πὺν εἶναι ὁμαδικὴ κοινωνικὴ σάτιρα, μὲ χαρακτήρα σοβαρὸ καὶ ὀργίλο. Κι αὐτὰ ἀποτελοῦν τίς πιὸ ἀξιοπρόσεχτες σελίδες τῆς πεζογραφίας του. Στὶς σελίδες αὐτὲς ὁ Πελλερὲν μαστιγώνει ἀλύπητα καὶ μῆγει βαθεῖα τὰρχιλόχεια βέλη του στὰ γύρω πρόσωπα — πὺν κάποτε ὀνομαστικὰ ἀναφέρονται κι ἄλλοτε, ἀριστοτεχνικὰ τὰ ὑπαινίσσεται — στὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, πὺν μὲ τὴν ὑποκριτικὴ τους διάθεση, τὸ ζεμανφουτισμὸ τους, τὴ διαφθορά τους καὶ τὸν ταρτουφισμό τους σπᾶνε τὰ πλαίσια τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ νόμου. Γιατὶ ὁ Πελλερὲν μὲ τὸ χρονογράφημά του δὲ γίνεται ἀναθεωρητὴς ἀξιών κι εἰκονοκλάστης. Δὲ γίνεται γκρεμιστὴς τῶν καθιερωμένων ἀξιών, ἀλλὰ — νοσταλγὸς καὶ λάτρης μιᾶς Ἐπιστροφῆς (γιὰ τὴν ὁποία μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ μιλήσουμε παραπάνω) — μαστιγώνει τὰ δόλγυρά του πρόσωπα, πὺν, μὲ τίς πράξεις τους καὶ τὴ διαγωγή τους, κοιτάζουν νὰ γκρεμίσουν τίς ἠθικὰς ἀξίες. Καὶ γιὰ νὰ εὐδοκίμησει στὸν ἄθλο αὐτό, θυμώνει κι ὀργίζεται. Ὁ θυμὸς στέκεται πηγὴ τῆς ἔμπνευσής του. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι πολλὰς φορὰς θυμώνοντας κι ὀργιζόμενος δειχίνεται ὡμός. Καὶ μιὰ τέτοια ἐκδήλωση ἀγγίζει τὰ ὅρια τῆς κακίας. Ἀλλὰ εἶναι μιὰ κακία, πὺν τὴν ἐξαγνίζει ἡ λαχτάρα γιὰ τὸ καλὸ. Καὶ στὴν περίστασι αὐτὴ ἐπιβάλλεται καὶ κακὸς νὰ δείχνεσαι. Σωστὸς ὁ λόγος, πὺν κάπου διάβαζα: Ἡ ἀπουσία κακίας σημαίνει ἠθικὴ ἀναπηρία. Τὸ γνώρισμα τοῦ γνήσιου σατιρικοῦ εἶναι ἡ βακχιευμένη ὀργὴ κι ἡ διανοητικὴ κακότητα. Μόνο αἰματώνοντας τὴν ψυχὴ, πὺν ἔχει — καθὼς λέει ὁ Λασκαράτος — ἀποκτήσει ἠθικὰς παρασαρκίδες,

μὲ τὸ ξουράφι τῆς σατιρας, ξεσκεπάζεις τὸ ἐλάττωμα ἐνώπιον τῆς Ἀρετῆς, τὸ βουρλίζεις, τὸ μηδενίζεις.

Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ πρέπει νὰ ἰδοῦμε τὰ χρονογραφήματα τοῦ Πελλερὲν, ποὺ μετουσιώνουν σὲ σατιρικὴ τέχνη τὴ γύρω πραγματικότητα. Ἡ πραγματικότητα, ποὺ τὸν περιβάλλει, ἡ «περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα», τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ τύπου του εἶναι τέτοια, ποὺ τὸν ὠθεῖ ἀκατανίκητα, τὸν ἀναγκάζει νὰ γίνῃ σατιρικός. Μισεῖ αὐτὸς τὸ κάθε τι ποὺ εἶναι ἀνόητο κι ἀνάξιο. Καὶ γύρω του ὑπάρχουν γελοιότητες, ἀδυναμίες, πάθη, κακίες, σκάνδαλα.

Τὸ λίκνο, ὅπου νανουρίσθηκαν τὰ ἰδανικά τῶν πατέρων μας, βλέπει, ὅτι σπᾶσθηκε ἀπὸ σκαιὰ καὶ βάνανυσα, ἀπὸ πρόστρυχα καὶ τραχεῖα χέρια. «Καὶ βαδίζομεν — καθὼς λέει ὁ ἴδιος — χωρὶς καμμίαν πίστιν καὶ ὄρεξιν. Διότι μᾶς ἐπέρασε ἡ ἰδέα ὅτι ὅλοι κοροϊδεύομεν, ὅτι κανένας δὲν πιστεύει τίποτε, ὅτι πατρίς, ἐντιμότης, ἀφιλοκέρδεια, ὑψηλοφροσύνη, δικαιοσύνη, κρατικὴ καὶ ἀτομικὴ εὐπρέπεια καὶ δικαιοκρασία κατήντησαν κεναὶ λέξεις, κι ἄθνημοι κι ἄκεφοι βαδίζομεν ὅχι ὡς κατακτηταὶ πλέον ἐνὸς πεπρωμένου, ὅχι ὡς ἔτοιμοι νὰ καβαλικάψωμεν τὴν Μοῖρα μας, ἀλλ' ὡς ὑποζύγια ἄκεφα, ποὺ τὰ ἐκαβαλίκεψεν ἡ Μοῖρα των».

Καὶ προσπαθεῖ, νὰ τσακίσει τὰ νόσια κι ἀνίερα αὐτὰ χέρια, πού, μὲ τὰ σανίδια τοῦ σπασμένου λίκνου, ἔφκιαναν τάχα μιὰ νεότευκτη θαλασσοπόρα βάρκα, ἐνῶ ἔφκιαναν τὸ φέρετρο τῶν Πίστεων. Καὶ προσπαθεῖ καὶ πασχίζει νὰ τὰ τσακίσει, ὅχι γιὰ νὰ χαρεῖ ἀπλῶς ἀπὸ ἐκδίκηση, ἀλλὰ γιὰ νὰ φαιρέσει ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἐκλεκτοῦ ἀνθρώπου τὴ θλίψη καὶ τὴν κατῆφεια. «Γιὰ νὰ μπορέσει πάλι, καθὼς λέει συνέχεια ὁ ἴδιος, νάνασυντεθεῖ τὸ θραυσμένο ἀνθογυάλι, ὅπου ἡ κοινὴ τῶν ἀνθρώπων χαρὰ, πίστις, γαλήνη ἀνθίζε — ἐρατεινὴ καὶ γλυκεῖα παρηγορήτρια — ὅπου λουλούδιζε τὸ ἄνθος, πὺ αἱ ψυχικαὶ περιποιήσεις τῶν πατέρων μας τὸ εἶχαν γιγαντώσει μὲ τίς εὐγενέστερες πίστεις, ὡς ἓνα κοινὸν «φυλακτὸν» τῆς ψυχῆς μας, ἓνα ὁμαδικὸν γαληνὸν χάσμα — ἓνα τρυφερὸν παρηγορητὴν καὶ τῶν ἀτομικῶν τοῦ καθενὸς ἀκόμη λυπῶν καὶ πόνων».

Οἱ ἰδέες, ὅμως, γιὰ νὰ γίνουν ὥραιες, γιὰ νὰ θέρξουν καὶ θέλξουν, πρέπει νὰ γίνουν ἔργα τέχνης. Ποῦ, λοιπόν, ὀφείλεται ἡ θελκτικότητα τῶν χρονογραφημάτων τοῦ Πελλερὲν; Ὁ Σῆμος Μενάρδος μιλώντας γιὰ τὸ ποιοὶ πράγμα προσδίδει τὴν ἐξαιρετικὴ χάρη στὸ χρονογράφημα τοῦ Νιρβάνα, ἀναφέρει τὴ γλῶσσα, ποὺ εἶναι μιὰ φραστικὴ ἀκροβασίς, ἓνας ἀπροσδόκητος συνδυασμὸς λέξεων ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἴσα με τὴν καθομιλουμένη. Ἡ γλῶσσα στὰ χρονογραφήματα τοῦ Πελλερὲν δὲν προσδίδει θέλητρο. Ἰσα — ἴσα μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἔχει κάτι τὸ ἀνώμαλο. Σὰν ἡ ἐντύπωση εἶναι νευρικὴ καὶ ταχεῖα, ἡ γλῶσσα του ἔχει κι αὐτὴ κάτι τὸ νευρικό, τὸ ἀτημέλητο κάποτε καὶ τὸ ὕφος δὲν εἶναι λαξεμένο. Οἱ προτάσεις του εἶναι μακροπερίοδες. Δὲ βλέπεις τὴν στρογγυλεμένη φράση Ἐπειτα τὸ γλωσσικὸ ὄργανο δὲν εἶναι οὔτε δημοτικὴ, οὔτε καθαρεύουσα. Εἶναι ἓνας μικτὸς συνδυασμὸς, πού, σήμερα, συχνὰ σοκάρει τὸν αἰσθητικὸ ἀναγνώστη. Ὅχι, λοιπόν, ἡ γλῶσσα, ἀλλὰ ἡ τεχνოτροπία προκαλεῖ τὸ θέλητρο. Καὶ εἶναι πραγματικὴ, τεχνίτης τοῦ χρονογραφήματος ὁ Πελλερὲν. Τὰ χρονογραφήματά του — ἰδιαίτερα ἐκεῖνα, ποὺ τοὺς ἔδωκε τὸν τίτλο «Ἱστορίες δίχως Ἱστορίαν» — εἶναι

ἀφηγήματα με ἀρχή, μέση καὶ τέλος. Ἰδίως τέλος. Τὸ τέλος δίνεται κατὰ κανόνα με μιὰ λαϊκὴ ἱστορία, πού συμπυκνώνει σὲ λίγες γραμμὲς πότε τῇ βαθύτερῃ οὐσία καὶ πότε τῇ βαθύτερῃ ἔννοια ἑνὸς περιστατικοῦ.

Μὲ τίς ἱστορίες αὐτὲς ἡ γύρω κοινωνικὴ ζωὴ μετουσιώνεται σὲ Τέχνη. Καὶ τί ἄλλο εἶναι τὸ κριτήριον γιὰ τὸ ἔργο Τέχνης ἀπὸ τὸ νὰ γίνεται ἡ ἐπικαιρότητα διάρκειά ; Πραγματικὰ δὲ διαβάζοντας καὶ σήμερα τὰ κομμάτια αὐτὰ ἔχεις τὴν ἐντύπωση, ὅτι μόλις βγῆκαν ξεστὰ ἀπὸ τὴν πέννα τοῦ συγγραφέα τους. Τόσος παλμὸς ζωῆς εἶναι χυμένος μέσα τους. Θίγοντας ὁ Πελλερὲν πρόσωπα καὶ χαρακτήρες, δημιουργεῖ παντοτινοὺς τύπους, πού σὲ ὅποιαδήποτε ἐποχὴ καὶ κάτω ἀπὸ κάθε οὐρανὸ φέρνουν τίς ἀδυναμίες τους, τὰ ἐλαττώματά τους, τίς κακίες τους. Καὶ καθὼς σωστὰ εἰπώθηκε, ὅτι ἡ περροῦκα τοῦ δέκατου ἑβδόμου αἰῶνα δὲ μᾶς ἐμποδίζει νὰ γνῶρίζουμε στὸ πρόσωπο τοῦ Ταρτούφου τὸν συγκαιριανὸ μας ὁμογάλακτο ἀδελφὸ του, ἔτσι λ.χ. καὶ ὁ κακόψυχος, καθὼς χαρακτηρίζεται ἓνα σύγχρονον τοῦ Συγγραφέα πρόσωπο, δοσμένο σὲ τύπο χρονογραφήματος, δὲ μᾶς ἐμποδίζει νὰ γνῶρίζουμε σαυτὸ γνῶριμα ὁμοιότυπά του ἀπὸ τῇ γύρω κοινωνικῇ ζωῇ, ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ στραβὸς καὶ ζαβὸς στὶς δουλειές του ἀνθρώπος, πού μοιάζει μὲ τὸν Ἀρβανίτη ἐκεῖνο, πού παρὰ γαίτε πεθαίνοντας νὰ μείνει τὸ σχοινὶ τοῦ φερέτρου του ἔξω ἀπὸ τὸν τάφο, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ μπλέκει τοὺς ζωντανοὺς καὶ ἔτσι, μὲ τίς κακοκεφαλίες του, νὰ τυραννάει καὶ μετὰ τὸ θάνατό του καὶ ἄλλους ἀνθρώπους, δὲ μᾶς ἐμποδίζει νὰ φαντασθοῦμε, ὅτι τέτοιος μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ καθένας, πού ἔχει μιὰ ὑπευθυνότητα ἢ ἓνα ἀξίωμα, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαράιτητο αὐτὸς νὰ εἶναι μόνον ἐκεῖνος, πού εἶχε ὑπ' ὄψιν του ὁ Συγγραφέας. Γιατὶ γνῶρισμα τῆς ἀληθινῆς Τέχνης εἶναι τὸ περιεχόμενο τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων νὰ παίρνει προέκταση καὶ ἐμβάθυνση. Καὶ τὴν προέκταση καὶ ἐμβάθυνση αὐτὴ ἔχουν καμμιά ἑκατοστὴ κομμάτια ἀπὸ τίς «Ἱστορίες δίχως Ἱστορίαν», ὑποδείγματα αἰσθητικὰ κλειστοῦ χρονογραφήματος.

Ἀλλὰ ἡ ἐνασχόληση μὲ τὸ χρονογράφημα δὲν τράβηξε τὸν Πελλερὲν ὁλοτελὲς ἀπὸ τὸ νὰ ἐνασχοληθεῖ καὶ μὲ τὴν καθαρὰ λογοτεχνικὴ μορφὴ τοῦ ἔντεχνου πεζοῦ λόγου: Τὸ διήγημα. Τὰ διηγήματα, πού δημοσίευσε, εἶναι λίγα, ἔτσι πού νὰ μὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ εὐρύτερος λόγος γι αὐτά. Στὰ κατάλοιπά του ὑπάρχουν σχεδιάσματα γιὰ διηγήματα, μὲ τὸν τίτλο «Ἡπειρωτικὲς Μπαλλάντες». Μιὰ τέτοια ὁλοκληρωμένη μπαλλάντα, δημοσιευμένη στὴν «Ἡπειρο» τοῦ 1927, φέρνει τὸν τίτλο «Ὁ Ἡγούμενος τῆς Καστρίτσας». Ἐκεῖνο, πού κάνει καὶ ἐδῶ ἐντύπωση —τόσο ἀπὸ τὸ διήγημα αὐτό (ἱστορικῆς καθαρὰ ὑφῆς) ὅσο καὶ ἀπὸ ὠρισμένα ἄλλα (κοινωνικοῦ αὐτὰ περιεχομένου)— εἶναι ἡ αἰσθητικὴ ἀντίληψη, πού εἶχε γιὰ τὴν Τέχνη ὁ Πελλερὲν. Τὸ διήγημα, ἔξαφνα, «Ὁ Ἡγούμενος τῆς Καστρίτσας» θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ ὀνομάσει ἱστορικὴ ἡθογραφία, γιατί ἀναφέρεται σὲ συμβάντα τῆς ἡπειρωτικῆς ἱστορίας καὶ ἀπεικονίζει ἱστορικὰ πρόσωπα. Ὁ συγγραφέας, ὅμως, δὲν περιορίζεται στὴν ἐξωτερικὴ ἀναπαράσταση τῶν ἱστορικῶν συμβάντων, καθὼς ἔκαναν ἄλλοι σύγχρονοί του. Αὐτὸς ἐνδοσκοπεῖ. Τὸ ἐξωτερικὸ στοιχεῖο τὸν ἐνδιαφέρει τόσο ὅσο τοῦ ἀρκεῖ γιὰ νὰ διακοσμήσῃ τὸν πίνακά του, στὸ φόντο τοῦ ὁποῖου ζωγραφίζει ἀνθρώπους μὲ ψυχὴ, πού, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἡπειρώτες, δὲν ἔπαισαν νὰ εἶναι αἰῶνιοι ἀνθρώποι, μὲ τίς ἀρετές τους, τίς λογῆς

λογῆς—λογῆς ψυχικὲς ἀντιδράσεις. (Τὴν ἴδια τακτικὴ ἀκολουθεῖ καὶ στὸ μισοτελειωμένο δράμα, τὴν «Κυρὰ Φροσύνη».

Οἱ ἱστορικὰ ἄσχημοι Μουχτάρηδες χρησιμοποιοῦνται τόσο μόνο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ πεικονισθεῖ τὸ ψυχικὸ δράμα τῆς ἡρωίδας, τόσο ὅσο πρέπει νὰ φανεῖ ὁ «ὡραῖος ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος» τῆς Κυρὰ—Φροσύνης, ποὺ ἡ ἡθογραφία τῇ μετέβαλε σὲνα ξώπεισο κι ἄβαθο πλάσμα). Εἶναι, λοιπόν, ἓνας ἐρασιτέχνης τοῦ διηγήματος ὁ Πελλερὲν, ἀλλὰ ἐρασιτέχνης διηγηματογράφος. Ὅχι ἀπλὸς ἀφηγητής, ὅχι φωτογράφος, ὅχι ἡθογράφος. Τίς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν Τέχνη γενικώτερα τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ τίς διατυπώσῃ σὰν αἰσθητικὸ πιστεύω σὲ μιὰ διάλεξή του γιὰ τὸ Βηλαρᾶ, ποὺ δόθηκε στὴν αἴθουσα τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων, στὰ Γιάννινα, τὸ 1926, καὶ πού, ἀργότερα, δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Ἑλλοπία». Ἡ διάλεξη αὐτὴ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι αἰσθητικὸς ἀπόλογος τοῦ Ποιητῆ καὶ Συγγραφέα.

Ἄν, τώρα, ἀκολουθούσαμε τὰ πατήματα τῶν παλῶν λογάδων, θὰ μπορούσαμε κλείνοντας τὴν ὁμιλία μας, νὰ ποῦμε γιὰ συμπέρασμα : Ὁ Πελλερὲν ὡς ποιητὴς δὲν εἶναι μέγας. Δὲν ἔχει βαθεῖους στοχασμοὺς καὶ δὲ δονεῖται ἀπὸ μεγάλα προβλήματα. Ποιητὴς τῆς καρδιάς εἶναι. Τραγουδιστὴς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου. Γιαυτὸ ἀκριβῶς θὰ ζήσει ὅσα χρόνια κι ἂν περάσουν, ὅσες σχολὲς καινούργιες κι ἂν φανοῦν, σὲ ποιησθήκατε ψηλὲς κορφὲς κι ἂν φτᾶει ἡ Ποίηση. Θάρχονται πάντα στιγμές, ποὺ περιπλανώμενος στὶς ἀπρόσιτες κορφὲς ὁ ἄνθρωπος καὶ τρομάζοντας ἀπὸ τὴν ἴδια του κατάστασι θὰ σκύβει στὰ τραγούδια τοῦ Πελλερὲν γιὰ νὰ νακουφίσει μιὰ δίψα τῆς ἀπλῆς κι ἀνθρώπινης ψυχῆς του, καθὼς ἔρχεται ὥρα ποὺ ὁ ξενητεμένος στὶς μεγάλες πολιτεῖες, νοσταλγικὰ γυρίζει στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε — ὅσο μικρὸς, φτωχὸς, ἄσημος κι εἶναι ὁ τόπος αὐτός. Ὡς θεατρικὸς συγγραφέας θὰ αναφέρεται ὅχι τόσο γιὰ τὴν ὕψη καὶ τὴν πλοκὴ τῶν θεατρικῶν του ἔργων, ὅσο γιὰ τὴ σκηνικὴ τεχντροπία καὶ τὴν ποιητικὴ εὐγένεια, ποὺ θέλησε νὰ γεμίσει τὴ σκηνή, γιὰ τὴν προσπάθεια, μᾶλλον λόγια, νὰ φέρει ἓνα καινούριο μῆνυμα στὸ θέατρο, ποὺ στὸν καιρὸ του τὸ εἶχε ἀποτελματώσει ἡ κομεντί κι ὁ διασκεδαστικὸς σκηνικὸς διάλογος. Ὡς πεζογράφος τέλος θὰ μνημονεύεται στὴ Νεοελληνικὴ Γραμματεία γιὰ τὸ χρονολόγημά του, ποὺ τὸ ἀνέβασε μετὰ τὸν Κονδυλάκη καὶ τὸ Νιρβάνα, σὲ περιοπὴ λογοτεχνικοῦ εἴδους. Ἴσως, ἂν ὁ θάνατος τὸν ἄφηνε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργο του, νὰ τοτελειώσῃ τὴν «Κυρὰ—Φροσύνη» νὰ συνθέσῃ τὸ «Σκυλόσοφο», ποὺ βρίσκεται σὲ ἀπλὸ σχέδιον, καὶ νὰ γράψῃ τίς «Ἡπειρώτικες Μπαλλάντες», ἡ προσφορά του στὰ νεοελληνικὰ γράμματα νὰ ἦταν σημαντικώτερη κι ἡ θέση του στὸ νεοελληνικὸ Παρνασσὸ νὰ ἦταν πιὸ μεγάλη. Ἀλλὰ κι ἔτσι μπορούμε νὰ ἐπαναλάβουμε τοὺς στίχους τοῦ Καβάφη ἀφορὰ :

Ἐδῶ ποὺ ἔφθασες, λίγο δὲν εἶναι,
τόσο ποὺ ἔκαμες, μεγάλη δόξα,

ΓΙΑΝΝΟΣ ΦΑΝΤΗΣ

ΣΩΚΡΑΤΗ ΓΚΙΟΚΑ

Ο ΖΩΟΚΛΕΦΤΗΣ

(ΕΥΘΥΜΟΓΡΑΦΗΜΑ)

Περίφημος κι' άπιαστος ζωοκλέφτης ὁ Καρδάρας στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, λαμπρὸς καὶ φιλόνομος πολίτης ὅταν λευθερώθηκε τὸ χωριό του· οἱ νόμοι οἱ ἑλληνικοὶ δὲ χωράτευναν γιὰ τὴ ζωοκλοπὴ κι' οἱ χωροφύλακες ἦταν «μυστήριον» πὺν δὲν κατώρθωσεν ἀκόμα νὰ μυριστεῖ «τί καπνὸ φουμάρουν».

Μὲ τοὺς μακαρίτες τοὺς τούρκους ἀστυνομικοὺς τοὺς «τζαντιμαδες» τὰ κατὰφερε μιὰ χαρὰ. Μὲ λίγα γρόσια καὶ κανένα ψητὸ μποῦτι ἀπὸ τὰ κλεμμένα ξοφλοῦσε δόλους τοὺς λογαριασμοὺς μὲ τὴν Τούρκικη Δικαιοσύνη, ἀλλὰ τώρα δὲν τολμοῦσε καὶ δὲν τοῦ βόλευε νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον· ὅσους ἔπιασαν ζωοκλέφτες οἱ χωροφύλακες τοὺς ἔκλεισαν στὴ φυλακὴ. Ἀλλὰ τὸ χειρότερον ἦταν πὺν τὰ πόδια του καὶ ἡ ἡλικία του δὲν ἄντεχαν γιὰ τρεξίματα κι' ἔσκανε ἀπὸ τὸ κακό του.

Μιὰ μέρα, πίστευεν ὁ Καρδάρας κι' οἱ χωροφύλακες θὰ ἔστρωναν, τὸ δαιμόνιον τὸ μυαλό του θὰ εὗρισκε τρόπο νὰ τοὺς δαμάσει νὰ τοὺς ξεγελάσει, ἀλλὰ τὰ γεράματα πῶς θὰ τὰ νικούσε!..

Ὅταν συζητοῦσαν στὸν ἴσκιο τοῦ πλατάνου μὲ τοὺς παληοὺς του συνεργάτες κι' ἀναπολοῦσαν τὰ περασμένα τους μεγαλεῖα, μὲ μιὰ θλίψη ἀπέραντη καὶ μ' ἓνα πικρὸ παράπονο μουρμουρίζε νοσταλγικά:

«Γέρασα, βρὲ παιδιά, ὁ ἔρμος, γέρασα... Βρέστε μου τρόπο νὰ νιστέσω!..

Οἱ φίλοι του κι' ὁμότεχνοί του τὸν παρηγοροῦσαν:

— Νὰ σοὺ ζήσει ὁ γυιὸς σου ὁ Θανάσης, θὰ μείνει στὸ ποδάρι σου!

Ἀλλ' ὁ γέρον Καρδάρας ὅταν ἄκουε αὐτὴ τὴν εὐχὴ διαμαρτύρονταν ζῶηρά.

— Ἀ! Ὁχι... ὁ γυιὸς μου!.. Ποτέ! Αὐτὸς ἄρχισεν ἄλλο ἐπάγγελμα... Ἡ σημερινὴ ἐποχὴ δὲν εἶναι σὰν τὴ δική μας, τὰ παιδιά τώρα ἀνατρέφονται ἀλλιῶς, μὲ σχολεῖα κι' ἐπιστῆμες. Ὁ Θανάσης θὰ γίνῃ γιατρός!.. Καὶ πραγματικά, ὁ Θανάσης, τὸ μοναχοπαῖδι του φοιτοῦσε στὸ σχολαρχεῖο στὴ γειτονικὴ κωμόπολιν Χρυσοπηγὴ καὶ φέτος θὰ τὸ τελείωνε. Τοῦ χρόνου θὰ τὸν ἔστελνε στὰ Γιάννενα στὸ Γυμνάσιο καὶ σὰν τὸ ἔβγαζε κι' αὐτὸ μὲ τὸ καλὸ θὰ τὸν σπούδαζε γιατρὸ στὴν Ἀθήνα.

Τοῦ εἶχε κολλήσει τοῦ Καρδάρα ἡ ιδέα πὺς ὁ γυιὸς του ἔπρεπε νὰ γίνῃ γιατρός· ἡ ἐπιστῆμη αὐτὴ τοῦ ἔκαμε ἐντύπωση· τὴ θεωροῦσε σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες κι' ἀκίνδυνη· ἡ δουλειὰ του ἦταν γιομάτη κόπους, λαχτάρες, κινδύνους κι' ἀγωνίες καὶ ὕπνο δὲν χόρτασε καὶ γι' αὐτὸ ὁ Θανάσης του, μιὰ κι' ἔχει λεπτὰ (ἐνῶ ὁ πατέρας του ἦταν φτωχὸς) ἔπρεπε νὰ σπουδάσει. Καὶ τί ἄλλο νὰ τὸν κάμει, σκέφτονταν: «Δάσκαλο μὲ τὸ συμπάθειον» νὰ μὴ χορταίνει ξεροκόμματα ἀπ' τοὺς χωριάτες; Ὁ Καρδάρας, ὅσο κι' ἂν οἱ δάσκαλοι τώρα στὸ Ἑλληνικὸ ἦσαν δημόσιοι ὑπάλληλοι κι' ἔπερναν μισθό, δὲ μπορούσε ν' ἀλλάξῃ γνώμη· τοὺς ἐξίσωνε μὲ τοὺς παληοὺς κοινοτικούς δασκάλους τῆς Τουρκοκρατίας. Ὅταν ἄκουε «δάσκαλος», ἔφερε στὸ νοῦ του τὸν παλὸν δάσκαλο τοῦ χωριοῦ του τὸν Παπαστάθη μὲ τὸ ψάθινο καπέλο, τὸ μακρὺ πανωφόρι, τὴν ὀμπρέλλα καὶ τὸ μαστοῦνι μαζὺ μέρα μεσημέρι τὸν Ἀλωνάρη!..

«Ἀ! ὄχι δάσκαλο! μονολογοῦσεν ὁ Καρδάρας, οὔτε στὸν ἐχθρό μου τὸ εὐχομαι!.. Πιπᾶ, πάλι νὰ τὸν κάμω; Θεὸς φυλάξῃ!.. λειτουργίες, ὑψώματα ἀπ' τίς

γυναϊκοῦλες, τρισάγια καὶ πάντοτε μὲ σχισμένα ράσα καὶ τρύπια παπούτσια... «Ὁχι Χριστιανέ μου, κατέληγεν ὁ Καρδάρας, τέτοιες ἐπιστῆμες, γιατρὸς καὶ πάλι γιατρός»!

Ἔτσι ἀπεφάσισεν ὀριστικά νὰ τὸν κάμει γιατρὸ κι' εὔχονταν στὸν Θεὸ νὰ τὸν ἀφήκει νὰ ζήσει νὰ διεῖ τὸ Θανάση του τελειωμένο. Γιατρὸ μὲ ψηλὸ καπέλλο καὶ μὲ μπαστοῦνι μὲ ἀσημένια λαβή. Κι' ὅταν θὰ τὸν «σῆκωναν» ἀπὸ τὴν Χρυσοπηγὴ (ἐκεῖ ποὺ ἦταν μεγάλῃ κοινόπολι θὰ ἐγκαταστοῦσε στὴν ἀρχὴ τὸν Θανάση) καὶ θὰ τὸν ἔφερναν στὸ χωριὸ τοῦ ἀρρώστου καβάλλα στ' ἄλλογο, θὰ καλοτύχιζαν τὸν Καρδάρα γιὰ τὸ γυιὸ ποὺ ἔκανε. Τὸ βράδυ στὸ σπίτι τ' ἀσθενῆ, θάστρωναν τὰ νυφιάτικα στρωσίδια νὰ κοιμηθῇ ὁ γιατρὸς καὶ θὰ μαγεύρουν τὰ καλύτερα φαγητὰ γιὰ τὴν «Ἐξοχότητά του» καὶ γιὰ πληρωμὴ θὰ τοῦ ἔδιναν λίρες. Καὶ ἂν κανένας ἀχαίρευτος, κι' ἀνυπρόκοπος δὲ θάχε νὰ τὸν πληρώσει θὰ ἔπερνε τὰ καζάνια τοῦ σπιτιοῦ γιὰ πληρωμὴ.

Κι' ἀκόμα ἂν ὁ ἀσθενὴς τὰ τίναζε πρὶν προφτάσει νὰ φτάσει στὸ χωριὸ του καὶ τοῦ ἀρνιόνταν πληρωμὴ, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πάρει τὶς βελόντες ποὺ εἶχαν στρωμένες στὸ σαμάρι τοῦ ἀλόγου, ὅπως τὸ ἔκαμε τὶς προάρες ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὸ Βρυσονέρι. Λίρες μὲ οὐρὰ θὰ πληρώνονταν, θὰ ἔκοβε λεπτὰ καὶ σὲ λίγα χρόνια θ' ἀγόραζε σπίτια στὰ Γιάννινα καὶ θὰ παντρεύονταν ἐκεῖ τὴν ὁμορφότερη ἀρχοντοπούλα τῶν Γιαννίνων!..

Ἄλλ' ἡ τύχη προόριζε τὸ Θανάση γιὰ ἀνώτερη ἀποστολή, ποὺ δὲν μπορούσε οὔτε νὰ ὀνειρευτεῖ ἀπὸ τώρα ἡ φλογερὴ φαντασία τοῦ Καρδάρα.

Ἐνα γεγονὸς ποὺ τοῦ συνέβηκε ἀργότερα, εἶχε μεγάλῃ ἐπίδραση καὶ ἄλλαξε τὴ γνώμη τοῦ πατέρα νὰ κάμει τὸ γυιὸ του γιατρός. Ὁ Καρδάρας τότε ἀνεκάλυψε τὴν ἐπιστήμη ποὺ ταίριαζε στὸ γυιὸ του.

Τὴν ἐπιστήμη ἔκρινε ποὺ θὰ τὸν ἔσωζε, ἀλλ' ἀπὸ τώρα δὲν μπορούσε νὰ τὴ βρεῖ τὸ ἐφευρετικὸ μυαλὸ τοῦ Καρδάρα.

Καὶ πραγματικά τὸ μυαλὸ τοῦ Καρδάρα δὲν ἦταν μικρό, ἦταν θηλυκὸ, γενοῦσε μέρα νύχτα, δὲν σταμάτησε ποτέ. Ἐκανε τέτοιους ἀκροβατικὸς συλλογι-

σμούς, ἐφεύρισκε τέτοια τεχνάσματα, ποὺ προκαλοῦσαν τὴν κατάπληξη καὶ τὸν θαυμασμὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ φίλων.

Εὔρισκε τρόπους ποὺ μέρα μεσημέρι καὶ μέσα ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ νοικοκύρη καὶ τὰ στόματα τῶν σκυλιῶν ξάφριζε τὰ «σφαχιά» καὶ δὲν τὸν ἔπαιρναν μυρωδιά. Λὲς καὶ νὰ εἶχε «τι μιό ξυλο» ἀπάνω του!

Τὰ ἔκλεβε, τὰ ἔσφαζε, τὰ ἔτρωγε, τὰ πουλοῦσε σ' ἄλλῃ περιφέρεια κι' ἐνῶ καθέναν τους μάντευε πὼς αὐτὸς ἦταν ὁ ζωοκλέφτης, κανέναν τους ὅμως δὲν τολμοῦσε νὰ τὸν καταγγεῖλει. Ὅσες φορὲς μερικοὶ θέλησαν νὰ τὸν κατηγορήσουν βρέθηκαν σὲ δυσκολία ν' ἀποδείξουν τὴν ἐνοχὴ του καὶ τὰ κολάδια του ἀργότερα ριμάχτηκαν.

«Μὲ τὸν Καρδάρα μὴ τὰ βάζεις» ἔλεγαν, «ἔχει τὸ τιμιόξυλο» καὶ τὸν βοηθεῖ ἡ χάρη του!»

Ἐντύπωση εἶχε κάμει σ' ὅλη τὴν περιφέρεια τὸ κλέψιμο τῶν κριαριῶν τοῦ Χασὰν Μπέη τοῦ τρομεροῦ Ἀλβανοῦ ποὺ τὸν ἔτρεμε τὸ φελεκουδί. Ὁ Καρδάρας ὅχι μονάχα δὲν τὸν φοβήθηκε, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔκλειψε δυὸ κριάρια μὲ ἓνα ἐξυπνότατο σχέδιο ποὺ ὅταν τῶμαθε ὁ Χασὰν Μπέης, ὅχι μόνον δὲν τὸν τιμώρησε, ἀλλὰ τοῦ χάρισε, ἀπὸ θαυμασμὸ γιὰ τὸν πρωτότυπο τρόπο τῆς κλοπῆς, τὰ δυὸ κλεμμένα κριάρια!..

Αὐτὰ τὰ περασμένα μεγαλεῖα θυμόνταν τώρα στὰ γεράματα ὁ Καρδάρας καὶ λαχταροῦσε κι' ἐπιθυμοῦσε ἡ καρδιά του νὰ ἦταν νέος, νὰ εἶχε καιρὸ ὥς ποὺ νὰ βρεθῇ τρόπος νὰ τὰ καταφέρει καὶ μὲ τοὺς χωροφύλακες. Ἦταν βέβαιος πὼς θὰ εὔρισκε τρόπο νὰ τὰ βολέψει, ἀλλὰ τὰ ἔρμα γεράματα τὸν πῆραν σβάρνα καὶ ἄλλο τώρα δὲν τοῦ μένει παρὰ νὰ περιμένει τὸν θάνατο καὶ τὸ χειρότερο νὰ πεθάνει «τίμιος νοικοκύρης» χωρὶς ν' ἁμαρτήσῃ τὸ χέρι του!... Ἀφότου λευτερώθηκε τὸ χωριὸ του δὲν μάτωσε τὸ νύχι του μὲ ξένο ζωντανό, οὔτε μὲ γειτονικὴ κότα ἀκόμη!..

Ἡ μόνη του ἀπασχόληση ἦταν οἱ σπουδὲς καὶ τὸ μέλλον τοῦ Θανάση, ποὺ φέτος τελείωνε τὸ Σχολασχεῖο καὶ τοῦ χρόνου μὲ τὸ καλὸ θὰ τὸν ἔστειλε στὰ Γιάννινα στὸ Γυμνάσιο.

Κι' ὁ χρόνος πέρασε σὰ νὰ ἦταν μιὰ μέρα· ἦρθε τὸ χινόπωρο, κι' ὁ Καρδάρας ἔφερε τὸ γιὺν τὸν στὸ Γυμνάσιο.

Ὁ Θανάσης ἔγινε καλὸς μαθητῆς καὶ δὲν ἔμεινε στάσιμος, ἀλλὰ στὴν τελευταία τάξη τοῦ Γυμνασίου πάρα λίγο θὰ καταστρέφονταν τὸ μέλλον του, γιατί ὁ διάβολος ποὺ ἔχει πολλὰ ποδάρια, ἔβαλε τὴν οὐρίτσα του στὴν «Νιὰ γ κ ρ α» τοῦ Πέτρου Τασούλα καὶ παρ' ὀλίγον ὁ Καρδάρας θὰ εὑρίσκε τὸ μπελιά του, θὰ πέθαινε στὴ φυλακὴ καὶ μὲ φυλακισμένο πατέρα δὲ θὰ τελείωνε τὸ Γυμνάσιο καὶ δὲ θὰ σπουδαζε γιὰ γιατρός.

Ὁ Καρδάρας πολλὲς φορὲς μονάχος του ἢ μὲ παρέα εὐχαριστιόνταν νὰ κάθεται στὸ πλάι μιᾶς ὁμορφῆς ραχούλας τοῦ χωριοῦ του καὶ ν' ἀγναντεύει γύρω τὰ βουνά, τὰ χωράφια, τ' ἀμπέλια καὶ τὶς αὐλὲς τῶν συγχωριανῶν του.

Ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ σπητιοῦ τοῦ Πέτρου Τασούλα ἔβλεπε νὰ βγαίνουν τὸ πρωτὶ ἀπὸ τὸ κατώγι καὶ νὰ γυρίζουν τὸ βράδυ κατὶ προβατίνες σπουδαῖες!

Μιὰ στέρφα ὅμως προβατίνα, μιὰ «Νιὰ γ κ ρ α» τοῦ χτύπησε στὸ μάτι καὶ τὴν δραματίζονταν σφαγμένη, τετράπαχη, ὅλο ξύγκι καὶ ἀσπρη σὰν χιόνι!

«Νὰ τρῶς καὶ νὰ γλύφεις τὰ δάχτυλά σου, νὰ τρώει ἡ μάνα καὶ τοῦ παιδιοῦ νὰ μὴ δίνει!».

Γι' αὐτὴν ἂν ἦταν νέος, δὲ θὰ τὸν μπόδιζε, οὔτε ὁ φόβος τῶν χωροφυλάκων. Οὔτε ὁ νόμος, οὔτε καμιὰ δύναμη στὸν κόσμο. Ἀλλὰ τί νὰ κάμει τὰ γεράματα καὶ πρὸ παντὸς τοὺς καταραμένους ρεμματισμούς, ποὺ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ τρέξει κι' αὐτὲς οἱ δουλιὲς χρειάζονται πόδια καπνός, ἐνῶ αὐτὸς ἀγκομαχοῦσε νὰ ροβολήσει ὡς τὴ ραχοῦλα;

Καὶ τὸ μεράκι του ἦταν μεγάλο. Ὁ πόθος του ἀσβεστός!

Μιὰ μέρα καθισμένος στὴν ἴδια θέση μᾶλλους δυὸ παληοὺς συνεργάτες του τῆς Τουρκοκρατίας, ἀναπολοῦσαν τὰ περασμένα των. Ὁ διάβολος ποὺ βάλθηκε νὰ τὸν κολάσει καὶ νὰ τὸν καταστρέψει, ἔβαλε στὸ μυαλὸ τῆς γυναίκας τοῦ Τασούλα τὴν ἰδέα νὰ περάσει πὺλ κοντὰ ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ κάθονταν ὁ Καρδάρας μὲ τοὺς συντρό-

φους του, τὰ πρόβατά της ὅταν τὰ γύριζε ἀπὸ τὴ βοσκὴ γιὰ νὰ τὰ κλείσει στὸ κατώγι της. Ὁ Καρδάρας ὅταν ἀπὸ κοντὰ εἶδε τὴν «Νιάγκρα» σκανδαλίστηκε. Αὐτὸ ἤθελε νὰ πετύχει ὁ «Ὁ ξωποδῶ» καὶ τὸ πέτυχε!

— Ἀχ τί σοῦ εἶναι αὐτὴ ἡ «Νιάγκρα» μὲ παράπονο μεγάλο εἶπε στοὺς συντρόφους του.

Ἄν ἦσουν νιὸς, δὲν θὰ τὴν ἄφηναν νὰ βραδιάσει· εἶναι ἀριστοῦργημα, ὅ,τι νὰ πεῖς, τετράπαχη!...

— Καὶ δὲν τὴν κλέβουμε; Τί θὰ χάσωμε; Ἀπάντησε ἕνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, ὁ Καραγιάννης.

— Δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ τέτοια πράγματα, εἶπεν ἀναστενάζοντας ὁ Καρδάρας καὶ κουνώντας μελαγχολικὰ τὸ κεφάλι του· χρειάζονται πόδια κι' ἐγὼ δὲν ἔχω.

— Ἐμεῖς γιατί εἴμαστε; Φώναξε ἀγανακτισμένος σὰν νὰ προσβλήθηκε ὁ Μυζήθρας.

— Ἐστὺ Καρδάρα νὰ βρεῖς κανένα σχέδιο σὰν ἐκεῖνο τοῦ Χασάν Μπέη κι' ἐμεῖς θὰ τὸ ἐκτελέσωμε στὴν τριχὰ κι' ἡ μοιρασιά στὰ τρία.

Ἀρχισε νὰ βραδιάζει κι' οἱ παληοὶ συντρόφοι χωρίστηκαν καθένας γιὰ τὸ σπίτι τους. Ὁ Καρδάρας ἔπασε στὸ κρεββάτι του, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔπιανε ὕπνος· ἡ Νιάγκρα τοῦ Πέτρου Τασούλα δὲν τὸν ἄφηνε νὰ κοιμηθεῖ... Συλλογίζονταν ὡς τὰ βαθεῖα μεσάνυχτα καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς δισταγμοὺς κατέληξε στὴν ἀπόφαση νὰ τὴν κλέψει· καὶ μιὰ κι' ἔλαβε αὐτὴν τὴν ἀπόφαση κι' ἀψήφισε χωροφύλακες καὶ νόμους, εὐκολο ἦταν νὰ καταστρώσει τὸ σχέδιο. Καὶ τὸ σχέδιο ἦταν ἀπλὸ σὰν τὸ αὐγὸ τοῦ Κολόμβου.

Τὴν ἄλλη μέρα ὅταν ἀνταμώθηκαν κι' οἱ τρεῖς καθίσανε κάτω στὸν πλάτανο σ' ἕνα ἀπόμερο τραπέζι τοῦ καφενεῖου καὶ ὁ Καρδάρας τοὺς ἀνακοίνωσε τὸ σχέδιο.

Στὴ γιορτὴ του ὁ Πέτρος Τασούλας, ὅπως κάθε χρόνο τοὺς καλοῦσε καὶ τοὺς τρεῖς τὸ βράδυ στὸ σπίτι του νὰ φᾶνε καὶ νὰ γλεντίσουν, καὶ φέτος δὲ θ' ἄκανε ἐξαίρεση. Ἀλλ' ὡς τε προχθὲς ποὺ τῷ φερε ἡ κουβέντα κατάλαβεν ὁ Καρδάρας πὺλ θὰ τοὺς καλοῦσε στὴν γιορτὴ του γιὰ γλέντι.

Όταν λοιπόν θάτρωγαν και θάπιναν, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ἐνῶ τὸ κρασί θ' ἀνέβαινε στὸ κεφάλι τῶν προσκαλεσμένων. ὁ Μυζήθρας μὲ τρόπο θὰ ξεγλυστοῦσε στὴν αὐλή.

Τὰ πρόβατα ὁ Τασούλας τὰ ἔκλεινε πάνω στὸ ὑπόγειο πού εἶχε ξεχωριστὴ θύρα ἐξόδου στὴν αὐλή.

Τὴν στιγμή πού θ' ἀνοίγε ὁ Μυζήθρας τὴ θύρα τοῦ κατωγιοῦ γιὰ νὰ κλέψει τὴ Νιάγκρα, ἐπάνω στὸ δωμάτιο ὁ Καρδάρας γιὰ νὰ σκεπάσει τοὺς κρότους πού τυχὸν θάκανε κάτω στὸ ὑπόγειο κλέβοντας τὴν προβατίνα, θάρχιζε δυνατὸ τραγοῦδι καὶ χορὸ μὲ ποδοχτυπήματα ὥς πού νὰ τελείωνε τὸ ἔργο του ὁ Μυζήθρας, πού δὲ θ' ἀργοῦσε, ταχὺς ὅπως ἦτανε, νὰ κουβαλήσει τὴ «Νιάγκρα» στὴ γνωστὴ κρυψώνα.

Ἐφτασε τέλος ἡ πολυπόθητη μέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Πέτρου Τασούλα.

Τὸ βράδυ καλέστηκαν, ὅπως τὸ περιέμεναν οἱ τρεῖς σύντροφοι.

Ἀφοῦ ἔφαγαν καὶ ἤπιαν τὸν περίδρομο οἱ καλεσμένοι, ἄρχισαν τὸ χορὸ καὶ τὰ βιολιά ἔδιναν καὶ ἔπερναν.

Περασμένα πιὰ τὰ μεσάνυχτα ὅταν ὁ Καρδάρας πιάστηκε στὴν κορυφὴ τοῦ χοροῦ.

Ὁ Καραγιάννης κάθησε κοντὰ στὴ θύρα, μὴ τυχὲ καὶ βγεῖ κανένας δῆξ γιὰ νὰ εἰδοποιήσει τὸν Μυζήθρα, πού γλύστροησε σὰν χέλι στὴν αὐλὴ χωρὶς νὰ τὸν ἀντιληφθεῖ κανένας καὶ περιέμενε ν' ἀνοίξει τὴ θύρα τοῦ κατωγιοῦ ὅταν ὁ χορὸς θάψωνε καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ Καρδάρου θὰ σκέπαζε κάθε κρότο πού τυχὸν ἀπὸ ἀτροσεξία θὰ ἔκανε.

Ὁ Καρδάρας δὲν ἄργησε τὸ τραγοῦδι.

Στὴν ἀρχὴ σιγὰ-σιγὰ, κι' ὕστερα ψήλωσε τὴ φωνή του, ἐνθουσιαστήκε, χτυποῦσε τὰ χέρια καὶ βροντοῦσε τὰ πόδια του μὲ μανία.

Φώναζε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς φωνῆς του, καὶ ρίχνονταν μ' ὅλους τοὺς ρευματισμοὺς καὶ σεῖονταν ὅλο τὸ πάτωμα. Ὁ ἐνθουσιασμός του παρέσυρε καὶ τοὺς ἄλλους καλεσμένους καὶ ὅλοι τοὺς ξελαργιγίζονταν καὶ τσάκιζαν τὰ πόδια τοὺς βροντώντας τὸ πάτωμα.

Στὸ πανδαιμόνιο αὐτὸ ὁ Μυζήθρας ἀνοίξε ἄφοβα τὴ θύρα κι' ἐμπήκε στὸ κα-

τῶγι. Μόνο τὸ διαβoλεμένο αὐτὶ τοῦ Καρδάρου, μ' ὅλο τὸ θόρυβο πού γίνονταν ἀπὸ τὸ τραγοῦδι καὶ τὰ ποδοχτυπήματα ἄκουσε τὸν ὑπόκωφο κρότο τοῦ ἀνοίγματος τοῦ κατωγιοῦ κι' ὑπελόγησε πὼς αὐτὴ τὴ στιγμή ὁ Μυζήθρας θ' ἄρπαζε τὴν «Νιάγκρα»!

Ἀλλὰ ἀπὸ τόσες προβατίνες φοβήθηκε μὴ λαθῇ καὶ κλέψει ἄλλη γιὰ ἄλλη.

Καὶ γιὰ νὰ εἰδοποιήσει τὸ Μυζήθρα νὰ μὴ ἀστοχήσει καὶ δὲν διαλέξει τὴν «Νιάγκρα», τοῦ ἤρθε στὸ νοῦ ἓνα σχέδιο. Θὰ τραγονδοῦσε τραγοῦδι μὲ ἐπωδὸ, «τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα» κι' ὁ Μυζήθρας ἀκούοντας θὰ καταλάβαινε τὸ νόημα.

Ἀρχισε λοιπὸν νὰ ξελαργιγίζεται :

«Ἄχ, ὦχ ! γιὰ σένα μαυρομάτα
Θὰ σφάξω καὶ τὴ Νιάγκρα

Τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα».

Χτυποῦσε τὶς παλάμες του καὶ βροντοῦσε τὰ πόδια του.

Τὸ τραγοῦδι του ἄρεσε στοὺς καλεσμένους κι' ὁ ἴδιος ὁ Πέτρος Τασούλας μεθυσμένος χτυποῦσε τὶς παλάμες δυνατώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ μούγκριζε σὰ βόδι.

«Τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα».

Κι' ὅλοι μαζὺ οὐρλιαζαν ἀπὸ ἐνθουσιασμό.

«Τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα».

Ὁ Μυζήθρας κατάλαβε ἀμέσως τί σημασία εἶχε τὸ τραγοῦδι τοῦ Καρδάρου κι' ἀφοῦ ἀπὸ τὰ παλαμάκια, τὰ ποδοχτυπήματα καὶ τὰ τραγοῦδια γινόταν τέτοιος θόρυβος πού καὶ ντουφεκιά νάριχτες δὲ θάκούονταν, δὲ βιάστηκε νάρπαξει ὅποιαδήποτε προβατίνα.

Ἀναψε μὲ τὴν ἡσυχία του ἓνα σπέρτο καὶ διᾶλεξε τὴν «Νιάγκρα», τὴ φόρτωσε στὴν πλάτη κι' ἔξαφανίστηκε στὸ σκοτάδι καὶ γυρίζοντας ὕστερα ἀπὸ λίγο χωρὶς νὰ τὸν καταλάβει κανένας, πιάστηκε κι' αὐτὸς στὸ χορὸ καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους φώναζε τοῦ Καρδάρου :

— Καρδάρου φτάνει τὸ χορὸ τὸ παράκαμες. Ἀφησε νὰ χορεύει καὶ κανέναν ἄλλον.

— Κατάλαβα, τοῦ εἶπε ὁ Καρδάρας, θέλεις νὰ σύρεις τὸ χορὸ καὶ σταμάτησε. Ὁ Μυζήθρας μπήκε στὴν κορφή καὶ χόρευε εὐχαριστημένους, ἐνῶ ὁ Καρδάρας κάθισε στὸ τραπέζι καὶ μάγαλλιασε καὶ μακαριότητα γέμισε τὸ ποτήρι του κρασί καὶ τὸ ἄδειασε μονορουφί· τὸ σχέδιό του πέτυχε καὶ στὶς παραμικρότερες λεπτομέρειες. Κανέναν δὲ θὰ τοὺς ἔπερνε μυρουδιά ἀφοῦ μαζὺ μὲ τοὺς νοικοκυρόους καὶ μὲ τοὺς καλεσμένους ἦταν μαζὺ ὅλη τὴ νύχτα πού κλέφτηκε ἡ Νιάγκρα.

Τὸ γλέντι βάσταξε ὥς τὰ χαράματα ὁπότε ἔφυγαν οἱ προσκαλεμένοι.

Μεθύσμενοι καὶ κουρασμένοι οἱ σπιτικοὶ τοῦ Πέτρου Τασούλα, ἔχασαν νὰ βγάλουν τὰ πρόβατα στὴ βοσκή τὸ πρωῒ· τὸ θυμήθηκαν κατὰ τὸ μεσημέρι καὶ δταν τὰ μέτρησαν ἀνακάλυψαν πὼς ἔλειπε ἡ «Νιάγκρα». Ἐψαξαν παντοῦ, ρώτησαν τὴ γειτονιά, ἀλλὰ ἡ Νιάγκρα δὲν βρέθηκε πουθενά. Δὲ χωροῦσε καμμιά ἀμφιβολία πὼς τὴν ἔκλεψαν ἀπὸ τὸ κατῶγι τὴ νύχτα. Ἀλλὰ ποιὸς τάχα νὰ ἦταν ὁ κλέφτης; Σὲ πολλοὺς πῆγε τὸ μυαλὸ τοῦ Τασούλα, ἀλλὰ τοὺς τρεῖς πραγματικούς κλέφτες δὲν ὑποψιάζονταν. Αὐτοὶ γλεντοῦσαν ὅλο τὸ βράδυ μαζὺ του.

Ἐτρεξε τότε στὴ Χρυσοπηγὴ καὶ κατήγγειλε στὸ Σταθμάρχη τὴν κλοπὴ.

Ὁ Ἐνωμοτάρχης δὲν ἔστειλε χωροφύλακα, ἀλλὰ ἦρθε ὁ ἴδιος νὰ κάμει τὴν ἀνάκριση κι' ἄρχισε πρῶτα ἀπὸ τοὺς γειτόνους.

Ἐνας γείτονας τοῦ κατέθεσε πὼς σὲ μιὰ στιγμή πού ὕψωσε ἀπότομα τὸ γλέντι κι' ὅλοι χτυπώντας τὰ χέρια τους καὶ τὰ πόδια ξεφώνιζαν «τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα», βγήκε ἀπὸ περιέργεια στὸ παράθυρο νὰ δεῖ τί γίνεται καὶ τοῦ φάνηκε πὼς γλυτροῦσε κάποιον σκυῖ στὴν γωνία τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Τασούλα. Δὲν ἔδωκε προσοχὴ γιατί νόμισε πὼς ἦταν κανένα σκυλὶ ἢ γάτα πού ἄρπαξε κανένα πεταμένο κόκκαλο ἀπὸ τὸ γλέντι.

Ὁ Ἐνωμοτάρχης ὅλο καὶ κάτι υποψίαστηκε, ὅλο καὶ ἔμπαινε στὸ νόημα τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῶν ξεφωνημάτων. Πὼς ἀπότομα ἐνῶ γλεντοῦσαν ἦσαν μετὰ τὰ βιολιά, ἄρχισαν νὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ ξελαριγγί-

ζωνται φωνάζοντας «τὴ Νιάγκρα», κι' ἡ Νιάγκρα νὰ κλεφτεῖ;

Ξέτασε τοὺς καλεσμένους κι' ἔμαθε πὼς ὁ Καρδάρας ἄναψε τὸ γλέντι κι' αὐτὸς πρῶτος τραγοῦδισε τὴ «Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα».

Κι' ὁ Ἐνωμοτάρχης συλλογίστηκε.

Ἀσφαλῶς ἦταν συνεννοημένος ὁ Καρδάρας μὲ τὸν κλέφτη καὶ σκόπιμα δημιούργησε τὸ θόρυβο μὲ τὸ χορὸ καὶ τὸ τραγοῦδι γιὰ νὰ καλύψει τοὺς κρότους πού θὰ ἔκανε ὁ σύντροφός του ἀνοίγοντας τὸ ὑπόγειο γιὰ νὰ κλέψει τὴ Νιάγκρα· ἀλλὰ πάλι τοῦ ἐγείρονταν ἡ ἀμφιβολία καὶ δὲν μπορούσε νὰ βρεῖ ἐξήγηση γιατί ὁ Καρδάρας νὰ φωνάζει: «Τὴ Νιάγκρα, τὴ Νιάγκρα;» Γιὰ ν' ἀφήσει ὑπόνοιες ὅτι εἶναι κι' αὐτὸς ἀνακατεμένος στὴν κλοπὴ; Ἀλλὰ πάλι ἡ ἀστυνομικὴ του πείρα τὸν δίδαξε πὼς πολλοὶ ἐγκληματίες κάνουν χειρότερα λάθη καὶ ἔτσι χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ συνέλαβε τὸν Καρδάρα, τὸν τύλιξε σ' ἓνα χαρτί καὶ τὸν ἔκλεισε στὸ κρατητήριό τοῦ Σταθμοῦ καὶ τὸ πρωῒ τὸν ἔστειλε συνοδεία στὰ Γιάννενα, στὴν Εἰσαγγελία.

Ὅταν ἔφτασαν στὰ Γιάννενα, παρακάλεσε ὁ Καρδάρας, τὸ χωροφύλακα νὰ τὸν ὀδηγήσει σ' ἓνα χάνι χωριανικὸ γιὰ νὰ εἰδοποιηθεῖ ὁ Θανάσης, πού στὸ κρατητήριό καὶ σ' ὅλο τὸ δρόμο αὐτὸν συλλογίζονταν: «Τὸ κατὰστρεψα τὸ παιδί· μὲ φυλακισμένο πατέρα πὼς θὰ σπούδαζε;»

Σὰν ἀστραπὴ τὸν χτύπησε τὸν Θανάση ἡ εἰδηση πὼς ὁ πατέρας του ἐπιάστηκε γιὰ ζωοκλοπὴ. Τὰ σάστισε, δὲν ἤξερε τί νὰ κάνει, γύριζε σὰν τρελλὸς στὸ δωμάτιό του. Ποῦ νὰ πάει, ποιὸν νὰ πιάσει; Κανένα δὲν ἤξερε. Ἀρχισε τὰ κλάμματα. Ἀλλὰ στὴν ἀπόγνωση πού βρισκόνταν τὸ μυαλὸ του φωτίστηκε ξαφνικά· θυμήθηκε πὼς μιὰ μέρα παρακολούθησε μιὰ δίκη πού γίνονταν στὸ Κακουργοδικεῖο κι' ἄκουσε ἓνα δικηγόρο ν' ἀγορεύει ὑπόνοχα καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ν' ἀθωωθεί ὁ κατηγορούμενος πού σκότωσε ἄνθρωπο! Πῆρε θάρρος· ἀφοῦ γλύτωσε ἄνθρωπο πού σκότωσε, γιατί νὰ μὴ σώσει καὶ τὸν πατέρα του πού κατηγορεῖται πὼς ἔκλεψε μιὰ προβατίνα;

Τρέξε στὸ δικηγόρο καὶ τοῦ ζήτησε τὴ συνδρομή. Ἐκεῖνος τὸν κατασύχασε καὶ

μαζὺ μὲ τὸν Θανάση πῆγαν στὸ Ἀστυνομικὸ Τμήμα ποὺ κρατιόνταν ὁ Καρδάρας.

Ὁ Καρδάρας ὅταν εἶδε τὸ δικηγόρο καὶ παραπίσω τὸν Θανάση νὰ μπαίνουν στὸ κρατητήριο καὶ νὰ τοῦ ἀνοίγουν οἱ χωροφύλακες τὴ θύρα τοῦ κρατητηρίου, ἀπόρεσε. Κατάλαβε πὼς οἱ δικηγόροι ἔχουν μεγάλη δύναμη ἀπὸ τὸ Νόμο καὶ τᾶχασε ὅταν διηγώντας του γιατί κατηγορεῖται, ὁ δικηγόρος τοῦ εἶπε πὼς ἂν εἶναι ἀλήθεια ὅσα μοῦ λὲς σοῦ ἐγγυῶμαι πὼς θὰ φροντίσω καὶ τὸ βράδυ θὰ εἶσαι ἐλεύθερος.

Φεύγοντας ὁ δικηγόρος ἀπὸ τὸ κρατητήριο τὸν διαβεβαίωσε καὶ πάλι πὼς θὰ διαβάσει τὴ δικογραφία καὶ ὅταν σὲ λίγο τὸν φέρουν στὴν Εἰσαγγελία θὰ τοῦ πεῖ τί θ' ἀπολογηθεῖ στὸν ἀνακριτῇ.

Ὁ Καρδάρας ἀκούοντας τὶς ἐγγυήσεις καὶ τὶς διαβεβαιώσεις τοῦ δικηγόρου σκέφτηκε, ἂν ἀληθέσουν, καὶ τὰ μισὰ ποὺ τοῦ εἶπε τότε οἱ δικηγόροι εἶναι σπουδαῖοι ἄνθρωποι, ἀπαραίτητοι γιὰ τὸ ἐπάγγελμα του.

Δὲν ἄρρησαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν ἀπὸ τὸ Ἀστυνομικὸ Τμήμα στὴν Εἰσαγγελία ὅπου τοὺς περίμενε ὁ Δικηγόρος καὶ ὁ Θανάσης.

Διαβάζοντας τὴ δικογραφία ὁ δικηγόρος ἀπεκόμισε τὴν ἐντύπωση πὼς οὔτε ἀπλὲς ἐνδείξεις ἐνοχῆς προκύπτουν σὲ βάρος τοῦ πελάτου του, καὶ βέβαιος πὼς θ' ἀπολυθεῖ, ἀφοῦ προηγουμένως συμβούλευσε τὸν Καρδάρα τί θ' ἀπολογηθεῖ, τοῦ ἔδωκε τὴν κατηγορηματικὴ ὑπόσχεση πὼς θ' ἀπολυθεῖ ἀμέσως.

Ἀπ' τὶς διαβεβαιώσεις αὐτὲς ὁ Καρδάρας ἐννοίωσε πὼς ὁ Θεὸς τοῦ ἔστειλε ἕνα ἄγγελο φύλακα, τὸ δικηγόρο, νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὴν καταστροφή καὶ πρὸ παντὸς νὰ σώσει τὸ μέλλον τοῦ παιδιοῦ του ποὺ εἶναι ἄθῳ καὶ δὲν φταίει τίποτε καὶ δὲν εἶναι σωστὸ καὶ δίκαιο οἱ ἁμαρτίες τῶν γονέων νὰ παιδεύουν τὰ τέκνα.

Ὅταν στὸν ἀνακριτῇ τελείωσε τὴν ἀπολογία του ὁ Καρδάρας περίμενε μὲ χτυποκάρδι τὸ ἀποτέλεσμα καὶ κύτταξε στὰ μάτια τὸν δικηγόρο του.

Ἐκεῖνος τότε εἶπε στὸν ἀνακριτῇ :

«Εἶναι θῦμα τοῦ ὑπερβολικοῦ ζήλου τοῦ Ἐνωμοτάρχου».

— Ἀσφαλῶς, ἀπήντησε ὁ ἀνακριτῇ, γιατί δὲν εὑρίσκει ἔχνος ἐνοχῆς γιὰ τὸν κατηγορούμενο.

Ὁ Καρδάρας ἂν καὶ δὲν καταλάβαινε τὰ βαθεῖα Ἑλληνικὰ τοῦ δικηγόρου, κατάλαβε πὼς ἔπεισε τὸν Ἀνακριτῇ γιὰ τὴν ἀθωότητά του κι' ἡσύχασε.

Ὅταν σὲ λίγο ὁ Ἀνακριτῇ τὸν ἄφησε ἐλεύθερο, ὁ Καρδάρας ἔμεινε ἄναυδος, δὲν τὸ περίμενε τόσο γλήγορα νὰ γλυτώσει κι' αὐτὸ τὸ χρωστοῦσε στὸ δικηγόρο του, περὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή τὸν θεωροῦσε ὑπεράνθρωπο. Καὶ πραγματικὰ μέσα στὸ μῆνα ὁ δικηγόρος τοῦ ἔστειλε τὸ ἀθωωτικὸ βούλευμα.

Ὁ Καρδάρας τότε ἀποθέωσε τὸ δικηγόρο.

«Μεγάλο πράγμα ἡ δικηγορικὴ, ἔλεγε, στοὺς συντρόφους του Μυζήθρα καὶ Καραγιάννη, γλυτώνει τοὺς ἄνθρώπους ἀπὸ τὴν καταστροφή, ἀρπάζει ἀπὸ τοῦ λύκου τὸ στόμα τ' ἄρνι».

Σὰς συσταίνω, ἂν ἔχετε κακοτυχία καὶ σὰς πιάσουν, νὰ καταφεύγετε ἀμέσως στὸ δικηγόρο. Μπροστὰ στὸ δικηγόρο, τύφλα ἴδουν οἱ γιατροί· ἐκεῖνοι ἀνακατεύονται μ' ἀρρώστους, μὲ πληγὲς καὶ βρωμιές, ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι λεβέντες· γλυτώνουν τὰ λεβεντόπαιδα. Πολεμοῦν ἀντρίκια τοὺς ἀστυνομικούς, τοὺς δικαστάδες καὶ δίνουν θάρρος σὲ κανένα χριστιανὸ νὰ κλέψει καὶ κανένα σφαχτὸ, νὰ λυγδώσει τὸ στομάχι του».

Τὸ πῆρε ἀπόφαση ὁ Καρδάρας. Θὰ σπουδάζε τὸν Θανάση δικηγόρο, καὶ μιὰ κι' ἡ κλίση τοῦ παιδιοῦ του ἦταν ἡ ἴδια μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ πατέρα του, ὁ Θανάσης γράφτηκε στὴ Νομικὴ, πῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε δικηγόρος κι' ἀνοῖξε γραφεῖο πλαῖι στὸ δικαστήριον.

Ὁ πατέρας του δὲν ἀξιώθηκε νὰ ἐπισκεφτῇ τὸ γραφεῖο τοῦ γιου τοῦ· οἱ ρευματισμοὶ τὸν κρεβάτωσαν. Τοῦ τὸν περιέγραψαν, ὅμως ἄλλοι χωριανοὶ του κι' εὐχα-

ριστιόνταν ἡ ψυχὴ του. Ἀλλὰ δὲν πέρασε σωστὸς χρόνος κ' ἔκλεισε τὰ μάτια του, εὐχαριστημένος γιατί σπούδασε τὸ γυιό του δικηγόρο, ἐλπίδα καὶ προστάτη τῶν ὁμοτέχνων του.

Σὲ λίγα χρόνια ὁ Θανάσης ἔγινε ξακουστός· ξεπέρασε καὶ τὰ τολμηρότερα ὀνειροπολήματα τοῦ πατέρα του. Ἡ δικηγορία τὸν ἐξύψωσε, τὸν ἔκαμε διάσημο

κι' ἡ περιφέρειά του τὸν ἔστειλε μὲ μεγάλη πλειοψηφία Βουλευτὴ στὸ Κοινοβούλιο.

Τὸ πρῶτο νομοσχέδιο ποὺ πρότεινε ὁ Θανάσης Καρδάρης ἦταν «ἡ μείωσις τῶν ποινῶν τῆς ζωοκλοπῆς».

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀπαίτηση τῶν συγχωριανῶν του κι' ἐκείνων ποὺ τιμοῦσαν τὴ μνήμη τοῦ πατέρα του!

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΓΚΙΟΚΑΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΑΚΟΥΑΡΕΛΛΑ

Ἔχουν περάσει τόσα χρόνια ποῦφυγες.

Δὲν κλάψαμε στὸ χωρισμό, τὰ χέρια

—τὰ ροδοφιλημένα σου!— δὲ σφίξαμε.

Ξερὰ χαιρετισθήκαμε στὸ ἀπόβροχο τοῦ δειλινοῦ.

Κι ἱρίδιζαν στὰ φύλλα βροχοστάλες

κι ἀνάσαινε βαθύχρωμο τὸ χῶμα

μύρο βροχῆς καὶ γῆς.

Δὲ γύριζες νὰ δῆς

—τὸ ξέρω— κι οὔτε ἐγὼ

τὸ μονοπάτι σὰν ἀνέβαινες τοῦ φωτεινοῦ βουνοῦ . . .

Τώρα σὲ κρᾶζω κι ἔρχονται, ἀπ' τοῦ καιροῦ τὰ μάκρια,

σὲ νοσταλγίας ζωγραφιά

τὸ ξοχικό σου σπίτι, τὸ χλωρὸ βουνό,

τὸ ἀκούραστο, δροσᾶτο δειλινὸ

μὲ δλόπαθην ἐσθῆτα, τριαντάφυλλο τὸ στόμα

κι ἓνα λευκὸ μαντῆλι ἀνεμίζεις

ὥσπον χανεσαι

Κοιτῶ τὴ ζωγραφιά, βουρκώνουνε τὰ μάτια.

Κι ἔχουν περάσει τόσα χρόνια ποῦφυγες . . .

ΦΑΝΗΣ ΤΟΛΥΠΗΣ

ΑΝΘΟΥΛΑΣ ΖΟΛΔΕΡ

ΕΠΙΚΛΗΣΗ

“Ελα Πόνε πάλι απόψε ! Μιά φιλόξενη ‘Εταίρα
καλεσμένο της σὲ θέλει στῆς ψυχῆς της τὸ Βωμό.
Κύττα, ὁλόρτη σὲ προσμένει σᾶν τῇ λιόχαρη τῇ μέρα
τὴν Ταπείνωση νὰ νοιώση στὸ δικό σου παιδεμό.

“Ελα, ἄνεργ’ εἶμαι τώρα ! ‘Η ἐλπίδ’ ἂν γλυκοπαίξει
τὴν ψυχὴ μου δὲν γεμίζει ὡς τὴν πλήρωνες, ‘Εσύ.
Θὰ μεθύσουμε ἀντάμα σὲ Διόνυσου Τραπέζι
ποὺ κι’ ὁ Πᾶν θὰ τὸ ζηλέψη, Πόνε, ἰδέα μου χρουσῇ.

Σφιχτοδέσου στὸ πλευρό μου καὶ οἱ σκέψεις μου κοπάδια
Θὰ ὑψώνονται σᾶν Κέδροι, τοῦ Λιβάνου, σκιεροί·
νὰ διαλύσης, δὲν ζητάω, τὰ θλιβὰ μου τὰ σκοτάδια
μὲ χαμόγελο σὲ κράζω, σᾶν ‘Εταίρα φλογερή.

“Ελα Πόνε πάλι απόψε ! Μὲς στὰ σκότια τὰ τριγύρου
πολικό μου, γίνε, ἀστέρι στῆς καρδιᾶς τὸν ταραμό.
Μὲς στὰ χέρια σου, στὴ μέθη καὶ στὴν ἄχνα τοῦ ὀνείρου
ξαναγέννημα νὰ εὔρω στὸ μεγάλο σηκωμό.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΛΑ ΠΕΡΝΟΥΝ

Φτάσαν χειμῶνες, φέραν χιόνια
καὶ πάγωσαν οἱ προσδοκίες τῆς κρινένιας μου
καρδιᾶς.

Πηχτὸ σκοτάδι,
λοξοδρόμισμα τ’ ἀγέρα,
ὦμὸ τὸ φάσμα τῆς ἐρχομένης συμφορᾶς.

Γεγοῦν
τὰ δάση ξέπνοα καθὼς περνοῦν
τὰ χρόνια.

Μὰ φύγαν οἱ Χειμῶνες κι’ ἤρθαν χελιδόνια !

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

6. ΚΟΙΤΑΖΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ που 'ρχόν-
ταν στο σχολιό πολύ λίγα ήταν όσα δέν
παίρναν τὰ γράμματα, όσα δέν τούς έκοβε
τό μυαλό. Οί άλλοι μάθαιναν εύκολα εκείνα
πού έλεγε ο δάσκαλος κι από μέσα τους ζη-
τούσαν όλο περισσότερα. Μά σταματούσαν
στήν τρίτη ή στην τετάρτη τάξη, γιατί ήταν
χρειαζόμενοι στο σπίτι. Άλλος φύλαγε τὰ
«πράματα», τό μικρό τους κοπάδι, άλλος θά
μάθαινε τέχνη κοντά στον πατέρα του. Καί
κάτι λιγοστοί τραβούσαν για την Άθήνα,
όπου γίνονταν λούστροι με τὰ κασέλια· ήταν
ένas δρόμος πού τόν είχαν πάρει πιδ πριν
οί γονιοί τους και πού, αν δέν ανέδαζε την
υπόληψη κανενός, όμως έδινε γλήγορο κέρδος.

Ο πατέρας μου, ήθικολόγος, με αυστηρό
χαρκτήρα, ούτε ήθελε ν' ακούσει γι' αυτό τό
άγρου, τό άχαρο ταξίδι.

— Όσοι πάν έκει, έρχονται πίσω άλ-
νια, έλεγε, στιγματίζοντας τους και με χει-
ρότερα λόγια.

Τέχνη πάλι δέν τυ άρεσε νά μάθω
κι εγώ. Πρόκοψε ο ίδιος — έλεγε — τόσα
χρόνια πού έκανε τό μαραγκό και τό βαγενά
σεργιανώντας στο Ήερόμερο και στα Καλά-
δρυτα, όπου τόν έτρωγαν ανάλλαγον οί ψει-
ρες, λοιπόν άς μήν πάθει τὰ ίδια και τό παι-
δί του. Ήμουν ο πρωτογέννητος, βλέπεις,
και μου είχε άδυναμία.

Άλλού έτρεχε ο νοός του πατέρα μου,
σε όνειρα τολμηρά για έναν χωριάτη :

— Τὰ γράμματα, έλεγε, αυτά αξίζουν.

Στά ξενοτόπια όπου δούλευε, καταπο-
νώντας τὰ νιάτα του, είχε γνωρίσει μορφω-
μένους ανθρώπους, γιατρούς κι αξιωματικούς
και δικαστήδες, πρόσωπα τρανά πού σου μι-

λούσαν μ' ευγένεια και ντρέποσουν νά τούς
άπαντήσεις. Είχε μεγάλο σεβασμό για τούς
διαδασμένους, για όσους ακούγονταν με αξιώ-
ματα, με θέσεις στο κράτος. Ο ίδιος ήταν
ένas κουτσοταχυδρόμος, και μάλιστα έκτα-
κτος (θά παιδεύονταν πολύ ώσπου νά μονι-
μοποιηθεί)· αλλά μπορούσε από κείνο τό τε-
λευταίο σκαλοπάτι ν' ατενίζει και ν' άποθau-
μάζει τούς άνωτερους βαθμούς της κρατικής
ιεραρχίας.

— Καλά είναι τὰ γράμματα, ξανάλεγε,
μά έμεις δέν τὰ σώνουμε.

Τὰ χρήματα δέν έφταναν, αυτό ήθελε
νά πεϊ. Τί νά πρωτοπάρεις μ'έναν μικρό μι-
σθό ; Τό καλαμπόκι της χρονιάς, δέν τό κά-
ναμε όλο, έπρεπε ν' αγοράσουμε για τρεις
τέσσερους μήνες. Καί δέν ήμασταν λίγοι νο-
μάτοι, γεννιόνταν κι άλλοι πίσω από μένα,
άσε πού είχε παντρευτεί και ο θετός μου.
Έπειτα βάλε λάδι, αλάτι, τσαρούχια, μαν-
τήλια τών γυναικών, τόσα και τόσα πού
δέν πρόφτανε νά ξεχρεωθεί άπ' τό μπακάλη
του μαχαλά. Έγτερα ήταν και κάτι άλλο
πού κάποτε, μ' όλες τις άναβολές, έπρεπε νά
γίνει με παράδες, μετρητούς : τό χτίσιμα
καινούργιου, πιδ μεγάλου σπιτιού, άφού τό
παλιό δέ μάς χώραγε πιά.

Όστόσο ή ιδέα νά με κάμει γραμματι-
σμένον δέν έφευγε άπ' τό κεφάλι του πατέ-
ρα μου. Την έφερνε γύρα στο μυαλό του
όλοένα, χωρίς όμως νά βρίσκει και τη λύση.

Η αλήθεια είναι πώς κι εγώ δέν τόν
άφηνα σε ήσυχία με τη φιλομάθειά μου. Κα-
μάρωνε τό γράψιμό μου, πού τό έδλεπε σά
συνέχεια και τελειοποίηση του δικού του,
παρατηρούσε με χαρά πώς έζόν άπ' τὰ βιβλία

του σκολιού ζητούσα ν' ἀποροφῶ, νὰ «ξεκοκαλίζω» κάθε ἐντυπο πού μούπεφτε στὰ χέρια. Διάβαζα ἀκόμα καὶ τὸ περιοδικὸ «Ζωή», πού ἔρχονταν κάθε βδομάδα μὲ τὸ ταχυδρομεῖο στὸν πάρεδρό μας, μὲ τ' ὄνομα του τυπωμένο ἀπέξω σ' ἓνα χαρτάκι.

— Ἀσ' τίς φυλλάδες τώρα, θὰ στραβωθείς, θὰ σοῦ φύγει ὁ νους! μ' ὀρμήνευαν οἱ γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ βλέποντάς με νὰ διαβάζω ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα τοῦ φαγεῖν, ἀκόμα καὶ δέπλα στ' ἀναμμένα δαυλιά, ὅταν δὲν εἶχαμε «φέξη», λυχνάρι.

Ὁ πατέρας μου ἄρχισε ν' ἀνησυχεῖ καὶ αὐτὸς μὲ τὴ μανία πού μ' εἶχε πιάσει.

— Θὰ τοῦ βρῶ ἐγὼ τὸ γιατρικό, εἶπε μὴ μέρα.

Καὶ τὸ ἴδιο βράδι, ἐκεῖ πού μᾶς ἔφερε μουσαφίρη τὸ φίλο του τὸν πάρεδρο, τὸ Γιώργο Παπά, βλέπω τὸν τελευταῖο νὰ βγάξει ἀπ' τὴν τσέπη του μὴ τράπουλα χαρτιά, πού δίχως ἄργητα ἄρχισε νὰ τ' ἀπλώνει μπροστά μου λέγοντάς μου τίς ὀνομασίες τους καὶ δείχνοντάς μου πῶς παίζουν. Ἔτσι ἔμαθα κολτσίνα κι ὅποτε ἔρχονταν ὁ Γιώργο Παπάς, ὁ σεβάσιμος, ἀσπρομάλλης πάρεδρός μας, τὸ στρώνουμε μαζί στὸ παιγνίδι. Οἱ γυναῖκες κοίταγαν ἀπὸ γύρω γελαστές τὸ παράξενο ζευγάρι τῶν χαρτοπαιχτῶν.

Ἀλλὰ καὶ πάλι τὸ μυαλό μου δὲν ἐννοοῦσε νὰ «ξεπεζέψει», νὰ ξεκόψει ἀπ' τὰ γράμματα. Μοῦ εἶχε γίνει ἓνα πρώιμο πάθος, χωρὶς νὰ τὸ νιώθω ἀκόμα κι ἐγώ, οὔτε νὰ φαντάζομαι καθόλου τίς μελλοντικές συνέπειές του.

Σύντροφό μου σ' αὐτὴ τὴ στράτα, τὴν τόσο ἀσυνήθιστη γιὰ ἓνα χωριατόπουλο, εἶχα ἓναν κοντινὸ γείτονα καὶ δευτέρου ἑξάδερφό μου, τὸ Νάκο τῆς Λένως.

Τὸν λέγαμε ἔτσι, μὲ τ' ὄνομα τῆς μάνας του, γιατί ἀπ' αὐτὴν κρατοῦσε ἡ συγγενειὰ μας. Στὰ χωριά οἱ παντρεμένες ἀναφέρονται μονάχα μὲ τὴν ὀνομασία τῶν ἀντρῶν τους (Γιώργαινα, Κωνσταντάκαινα κλπ.), ἔτσι πού τὸ βαπτιστικὸ τους ξεχνιέται σχεδὸν καὶ δὲν τὸ μνημονεύουν παρὰ μόνο ἀπ' τὸ δικό τους, πατρικὸ συγγενολό. Ἐμένα π. χ. μὲ λέγαν «ὁ Γιώργος τῆς Βάγγως», οἱ ἀδερφάδες κι οἱ νυφάδες τῆς μάνας μου μαζί μὲ τὰ παιδιὰ τους· στὸ νέο σπίτι της, τοῦ πατέρα μου, μανέναν δὲν ἀκουσα ποτὲ νὰ κράξει τὴ μάνα

μου στ' ὄνομά της καὶ μονάχα ἀπ' τοῦ Βαγγελισμοῦ, πού στέλναμε τὸ ὕψωμα τοῦ παπᾶ, ἔεραμε πῶς τὴν εἶχε ὀνομάσει ὁ νουνός της. Ὅσο γιὰ τὴ Λένω πού εἶπα παραπάνω, ἴσως νάμεινε τ' ὄνομά της στὸ συμμαθητὴ μου κι ἀπὸ ἓναν ἄλλο λόγο. Ὁ ἀντρας της, πού δούλευε κι ἐκεῖνος βαρελάς, ἔλειπε χρονικῆς κάπου ἐκεῖ στίς ρουπακιές, σ' ἓναν ἀπόμακρο μαχαλὰ γειτονικοῦ χωριοῦ, παρακάτου ἀπ' τὸ Κακολάγκαδο. Μὲ τὸ νὰ μὴν τὸν βλέπουν λοιπὸν παρὰ τέσσερες πέντε φορές τὸ χρόνο, στίς μεγάλες γιορτάδες καὶ στὰ πανηγύρια, λέω πῶς ἴσως εἶχαν συνηθίσει οἱ γειτόνοι νὰ φωνάζουν τὰ παιδιὰ του μὲ τ' ὄνομα τῆς μάνας τους, σάμπως νὰ τὴ θεωροῦσαν ἀρχηγὸ τῆς οἰκογένειας, χηρεμένη σχεδὸν (περίπτωση ὅπου δικαιολογεῖται καὶ πάλι ἡ μετατροπὴ τῆς ὀνομασίας).

Μ' αὐτὸν τὸν Νάκο, τελειοπάντων, ἤμασταν στὴν ἴδια τάξη καὶ παραθαίναμε στὸ καθετὶ ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον. Ἦταν ξάγρουπνος, ξυπνός, ἴδιο ξεφτέρι καὶ ψηφί. Μὲ περνοῦσε στὴν ἀριθμητικὴ κι ἐγὼ ἤμουν ἀνώτερός του στὴν καλλιγραφία. Μὰ κι ἐκεῖ μὲ συναγωνίζονταν κοντεύοντας νὰ μὲ φτάσει. Αὐτὸς ἦταν καὶ στὰ παιγνίδια σβέλτος καὶ σὲ δλα. Σὲ τίποτα δὲν τὸν γελοῦσες, οὔτε σ' ἀφηνε νὰ τὸν προσπεράσεις, γιατί εἶχε κληρονομικὴ ἐξυπνάδα κι ἀπ' τὰ δύο του σόγια. Ἐγὼ μπροστά του ἔδειχνα λίγο μπουνταλός.

— Πάρε κι αὐτονοῦ τ' ἀναγωνιστικό, νὰ μὴν τὸ χάσει πέρα στὸ λαγκάδι καὶ φωνάζει ὁ πατέρας του!

Ἔτσι μίλησε ἓνας ἀπ' τοὺς πρώτους δασκάλους μας δίνοντας τὸ νεοαγορασμένο, ἀκοπο βιβλίο μου στὸ Νάκο τῆς Λένως, ἐπειδὴ φαίνεται δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη σ' ἐμένα πῶς θὰ τόφτανα στὸ σπίτι χωρὶς νὰ μοῦ πέσει στὸ δρόμο ἢ νὰ τὸ ξεχάσω πουθενά.

Ἀντίζηλος λοιπὸν ἦταν ὁ Νάκος τῆς Λένως, ἀλλὰ εἶχαμε γίνει κι ἀχώριστοι οἱ δύο μας. Κοιτάξαμε ποιὸς θὰ ξετρύπωνε τὰ καλύτερα αἰνίγματα ἢ θὰ πετύχαινε τί βαπτιστικὰ ὀνόματα ἀρχινᾶν ἀπὸ Σ, νὰ ποῦμε, ἢ ποιὸς θὰ θυμηθεῖ ὅλες τίς δασυνόμενες λέξεις, εὐκολομένους ἄλλωστε ἀπ' τὸ μέτρο:

Ἄδης, ἄγιος, ἄβρός,
ἄμα, ἄμαξ, ἄδρός,
ἄμα, ἄμαρτάνω, ἄπαξ,
ἄφες, ἄπτω, ἄπαλός

καὶ τράβα κορδέλα.

“Ημασταν οί δυο σοφοί τοῦ μαχαλά μας. Ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ μᾶς ἔσπναγαν οἱ δικοί μας καὶ μᾶς ἐτοίμαζαν τὶς ροδοψημένες «πυρωμάδες» — ἓνα κομμάτι ψωμί σκισμένο μὲ μαχαίρι στὴ μέση καὶ πυρωμένο στὴ φωτιά ἀπ’ τὶς δυο μεριές —, δυο γιὰ τὸ γιόμα στὸ σκολιό καὶ μιὰ μικρότερη γιὰ τὸ πρῶι νὰ τὴν κριτσανίζουμε στὸ δρόμο, ἴσαμε τότε ποὺ θὰ πέφταμε νὰ κοιμηθοῦμε, εἴτε στὸ δάσκαλο λείπαμε πέρα στὸ μεσοχώρι εἴτε φυλάγαμε τὰ γίδια μας ἀπάνου στὶς δάφνες, ἐμεῖς οἱ δυο εἴχαμε τὸ νου μας ὅλο στὴ μελέτη. Ποτὲ δὲν πηγαίναμε ἀδιάβαστοι, κάποτε ξέραμε καὶ τὸ παρακάτω. Κι εἴχαμε κάμει προόδους σ’ αὐτὴ τὴ συνθηματικὴ γλώσσα τῶν βιδλιῶν, τὴν τόσο ἀλλιώτικη ἀπ’ τὴν καθημερινή μας ὁμιλία.

Γιὰ νὰ φανεῖ πόσο ἔξυπνος ἦταν ὁ Νάκος, ἀναφέρνω τὸ ἐξῆς παράδειγμα. Κάποτε ποὺ ἦταν στὴ δευτέρα, τάξη νομίζω, εἶχε βάλει ὁ δάσκαλος κάποιον ἀπ’ τὴν τρίτη νὰ διαβάσει τὸ μάθημά του. Μὰ ἐκεῖνος σκόνταφτε στὴν ἀνάγνωση κι ὁ δάσκαλος θυμωμένος κάλεσε τοῦτον ἀπ’ τὴν μικρότερη τάξη νὰ συνεχίσει. Ὁ Νάκος τῆς Λένως, μ’ ὅλο ποὺ ἔπιανε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ξένο βιδλί, δὲ δυσκολεύτηκε νὰ τὸ βγάλει πέρα «νεράκι».

— Ἀλλάξτε τὶς θέσεις! πρόσταξε ἀμέσως ὁ δάσκαλος, ἐφαρμόζοντας ἔτσι κάτι σὰν προαγωγή στὸ πεδίο τῆς μάχης.

Ἔτσι, χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν, ἀπ’ τὴν μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη, ὁ Νάκος πῆδηξε θριαμβευτικὰ ἀπ’ τὸ θρανί του στὸ μπροστινὸ κι ὁ ἄλλος βρέθηκε στὴ δευτέρα τάξη, χάνοντας ἴσως καὶ τὴν ἐλπίδα νὰ προδιδαστεῖ στὸ τέλος τοῦ χρόνου.

Μὰ θὰ μοῦ πῆτε: πῶς γίνονταν αὐτά, τὰ ἐπέτρεπε ὁ ἐπιθεωρητής; Δὲ βαριέστε, ἐκεῖνα τὰ χρόνια κάναν οἱ δασκάλοι ὅτι θέλαν, χωρὶς νὰ δίνουν λόγο κάνενός.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἤμασταν τόσο προκομμένοι στὰ γράμματα, οἱ δυο μας ἔπρεπε νὰ μὴ σταματίσουμε στὸ δημοτικόν. Αὐτὸ ἔλεγαν ὅλοι, ἀλλιώς θάταν κρίμα κι ἀμαρτία.

— Κάτι θὰ γίνει, συμφωνοῦσε κι ὑποσχόνταν μαζί ὁ πατέρας μου.

Ἐγὼ δὲν τολμοῦσα νὰ τὸν παρακαλέσω φανερά, ὁ σεβασμὸς ἀπόκλειε τὴν οἰκειότητα μεταξὺ μας. Μὰ ὁ ζήλος μου ἦταν φανερός, ζωγραφιστὸς στὸ πρόσωπό μου, κυρίαρχος

τῶν λογισμῶν μου. Κι ὁ Νάκος τῆς Λένως θ’ ἀκολουθοῦσε τὸ παράδειγμά μας, ὁ πατέρας του εἶχε ἀπόφαση νὰ κάμει ὅτι κι ὁ δικός μου. Μόνο ποὺ ἄφηνε τὴν πρωτοβουλία «στὸν Κωνσταντάκη», τὸ γεννητόρά μου, γιὰτὶ ὁ ἴδιος αὐτοεξόριστος ἐκεῖ στὸ Κακολάγκαδο, δὲν «εἶχε ἀδειά» γιὰ τέτια. Ἦταν ὅμως ἀποφασισμένος νὰ μὴ δειλιάσει στὰ ἔξοδα, ἐφ’ ὅσον θὰ γίνονταν ἀπὸ μᾶς ἡ ἀρχή.

— Θὰ κάμω μιὰ ἀπόπειρα, εἶπε ὕστερα ἀπὸ πολλὴ συλλογὴ, ὁ πατέρας μου, καὶ μ’ αὐτὸ ἐννοοῦσε κάτι σπουδαῖο.

Θὰ μ’ ἔπαιρνε μαζί του στὴν Ἄρτα, ὅπου θὰ κατέβαινε νὰ πληρωθεῖ τὸ μισθὸ του. Ἄλλες φορὲς ἔστελνε καὶ τοῦ τὸν ἔφερναν, γιὰ νὰ μὴν ξεδεύεται ἄδικα, μὰ τώρα θὰ πῆγαине ὁ ἴδιος. Καὶ εἶχε τὸ σκοπὸ του γι’ αὐτὸ τὸ ταξίδι.

Μὲ τί λόγια νὰ περιγράψω ἐκεῖνη τὴν ἀτέλειωτη πορεία, νὰ ξεκινᾷς τὰ χαράματα ἀπ’ τὸ σπίτι κι ἀκολουθώντας τὸ ντερβένι, περνώντας λαγκαθὰ καὶ βρύσες καὶ οὐμάνια καὶ χωριά, μὲ τὰ στραγάλια φρουσκαλισμένα ἀπ’ τ’ ἀλύγιστα τσαρούχια, ἐδῶ νὰ φτάσουμε κι ἐκεῖ νὰ φτάσουμε, νὰ καταντᾷ στὴν πολιτεία πρὸς τὸ βράδι, πεθαιμένος ἀπ’ τὴν ἀποσταμάρα, μὰ μὲ τὰ μάτια πλημμυρισμένα ἀπ’ τὴ μαγεία ἐνὸς ζωντανοῦ παραμυθιοῦ. Ποτέ μου δὲ θὰ ξεχάσω ἐκεῖνη τὴ θεσπέσια εἰκόνα, τὸ ἀπίστευτο ὄραμα ποὺ ἀντίκρισα γιὰ πρώτη φορὰ μόλις πρόβαλε ἀπέναντί μας, δίπλα στὸ ποτάμι, ἡ θρυλικὴ Ἄρτα. Ἦταν ἓνα μέρος ποὺ μόνο ἀκουστὰ τὸ εἶχα καὶ τώρα τόβλεπα μπροστά μου, σὰν ἓνα κελίμι κεντητὸ μὲ ὁμορφες ζωγραφιές, ἀπλωμένο ἀπ’ τὴν μιὰ ἄκρη τοῦ Ἀραχθοῦ ὡς τὴν ἄλλη. Μοῦ ῥοχόταν ζάλη νὰ κοιτάζω ὅλα ἐκεῖνα τὰ σπίτια μὲ τὰ κεραμίδια καὶ τὶς ἐκκλησιᾶς μὲ τοὺς κουμπέδες, σὰ ριγμένα τὸ ἓνα πᾶνω στ’ ἄλλο, σὰν κολλητά, πλακωμένα, ἔτσι ποὺ νὰ σοῦ πίνεται ἡ ἀνάσα ἀπὸ μιὰ γλυκεῖα ταραχή. Προχωροῦσα μαγεμένος ὅπως σὲ ὄνειρο, νιώθοντας κιόλας μιὰ ξαλάφρωση ἀπ’ τὴν ὁλοήμερη πορεία. Καὶ μοῦ φαίνεται πῶς ποτέ μου δὲν ξανάνιωσα τόση συγκίνηση, οὔτε ὅταν εἶδα μὲ κάμποσα χρόνια τὴν

Ἀθήνα, οὔτε ἂν πρόκειται νὰ ἐπισκεφθῶ ποτέ μου τὴν Πόλη ἢ τὸ Παρίσι.

Ἀκολουθώντας τὸν πατέρα μου, πού τὰ ἤξερε ἀπὸ πρὶν αὐτὰ καὶ δὲ θαυμάζονταν ὅπως ἐγώ, περάσαμε ἀπάνω ἀπ' τὸ μακρὺ γιοφύρι μὲ τὶς φανταχτερὲς καμάρες, αὐτὸ πού τόχαν χτίσει «σαρὰντα πέντε μάστοροι καὶ ἐξήντα μαθητάδες», ἐνῶ ἐγὼ φοβόμουν ὅλη τὴν ὥρα μὴ μούρθει σκοτούρα, ἀπ' τὸ λιγοστὸ μυαλό, πού εἶχα φάει ὡς τότε ἀπὸ ψημένα κεφάλια κατσικιῶν ἢ γιδῶν, (γιατὶ ἔτσι μᾶς εἶχαν βεβαιώσει οἱ μανάδες μας, πὼς ὅποιος γεύεται τέτιο «ξορέξιο» ζαλίζεται ὕστερα στὰ γιοφύρια). Παραπέρα πήραμε τὸ δρόμο ἀνάμεσα στοὺς μπαξέδες, πού τοὺς εἶχαμε συνοδιά μας ὡς μὲς στὴν πολιτεία καὶ πού τὰ κλαριά τους ἔκαναν, λέει, τὰ πορτοκάλια, αὐτὰ πού τὰ τρώγαμε ἐμεῖς βγάζοντάς τα μικρὰ φυτίλια, τὰ ξεφρίζαμε σὰν ποντίκια, θαρρεῖς, καὶ τὰ προσπαίξαμε πάντα μὲ μπόλικο ψωμί, σὰ νάταν μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, τόσο ἐλάχιστα καὶ ἀκριβὰ πού ἔφταναν, στὴ χάση καὶ στὴ φέξη, ἀπάνω στὰ χωριά μας.

Μὰ τί νὰ πρωτοθυμηθῶ ἀπ' τὴν πολιτεία; Τὸ βράδι, γιὰ νὰ μὴν πληρώσουμε χανιάτικα, κοιμηθῆκαμε στὸ μαγαζὶ ἐνὸς καζαντζῆ (Μαλάμο τὸν ἔλεγαν, ἀπ' τοὺς Χουλιαράδες), πού ἦταν κουμπάρος μιανοῦ συγγενῆ μας. Ἦταν ἔβγα καλοκαιριοῦ καὶ ἔβλεπες ὁλοῦθε καρπούζια, τὰ πολυπόθητα «χειμωνικά», πού ἐμεῖς δοκιμάζαμε ἀπ' αὐτὰ καμιά φέτα μονάχα, μιὰ φορὰ τὸ χρόνον, στὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ἐδῶ ἔφαγα σχεδὸν ὅσο τραβοῦσε ἡ καρδιά μου, γιατί μᾶς φίλεψε πλοῦσια ὁ καζαντζῆς καὶ κεῖ τάχαν φαίνεται τὰ καρπούζια ὅπως ἐμεῖς τὰ κολοκύθια.

— Καὶ τὸ παιδί τί τόθελες, κουμπάρε; ρώτησε ὁ καλοθρεμμένος χαλκωματὰς γιὰ μένα.

— Τόφερα γιὰ τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο! μίλησε καθαρὰ ὁ πατέρας μου, γιὰ πρώτη φορὰ.

Ὁ καζαντζῆς μὲ τὸ ροδαλὸ πρόσωπο μούριξε ἓνα σύντομο βλέμμα κάτω ἀπ' τὰ

γιαλιά του καὶ ξανάσκυψε στ' ἄγγειά πού μαστόρευε τσιαγκανίζοντας ὅλη τὴν ὥρα. Ἦταν φανερὸ πὼς δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὸ δαπανηρὸ σχέδιό τοῦ πατέρα μου, ἐνὸς φτωχοῦ φαμιλίτη.

Καθίσαμε καναδυὸ μέρες στὴν Ἄρτα, μὲ κέντρο πάντα τὸ χαλκωματάδικο (γιὰ νὰ μὴ χαθῶ ἐγὼ μὲς στὴν πολυκοσμία), ἐνῶ ὁ πατέρας μου ρωτοῦσε ἀπὸ δῶ, κοίταζε ἀπὸ κεῖ, προσπαθώντας νὰ πετύχει κανένα δωμάτιο οἰκονομικὸ, κανένα συνδυασμὸ πού νὰ τοῦ βολεῖ. Βρῆκε κάποιο μισογκριμισμένο παλιόσπιστο ἢ ἀφκιστο ἀκόμα, δίχως παράθυρα — δὲ θυμᾶμαι καλά —, μὰ καὶ ἐκεῖ τοῦ ζητοῦσαν ἀκριβὰ ἢ τουλάχιστο ὁ ἴδιος ἀποκαλοῦσε τὴν τιμὴ «ζεματούρα».

— Πᾶμε νὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ, ἦταν τὸ συμπέρασμά του. Ἐδῶ εἶν' ὅλοι Ὀβριοί, κοιτᾶν νὰ σ' ἀφήσουν μπλέτσι (γυμνὸ), πρόσθεσε μ' ἐρεθισμένη καχυποψία, μὲ κληρονομικὴ προκατάληψη.

Αὐτὸ, θυμᾶμαι, τὸ εἶπε μπροστὰ σ' ἓνα κατὰστημα, μεγάλο μπακάλικο, ὅπου ἦταν συνένταιρος ἓνας χωριανὸς μας καὶ ὅπου συχνάζαμε καὶ ἐμεῖς, πελάτες ἀνώφελι γιὰ τὸ μαγαζάτορα. Μόλις ἄκουσα τὴν ἀπόφαση τοῦ πατέρα μου, πού ἦταν γιὰ μένα σὰ θανατικὴ καταδίκη, ἔπεσα ἐκεῖ μπροστὰ στὴ μόστρα τοῦ Ζῶη Κολιοῦ, ἀπάνω στὰ τσουβάλια μὲ τὰ φασούλια καὶ τὸ ρίζι καὶ τὶς ἄλλες πρᾶματιες, καὶ ἄρχισα νὰ κλαῖω πικρὰ, δυνατὰ, μ' ἀναφυλλητά, βλέποντας πόσο ἄδικα, σκληρὰ ναυαγοῦσε τ' ὄνειρό μου.

— Σῆκω ἀπ' αὐτοῦ, σφούγγισ' τὰ μάτια σου, μὲ τραβοῦσε ὁ πατέρας ἀπ' τὸ μανίκι, μὴν ἔβροντας πὼς νὰ μὲ μερώσει. Ἐλα, σύχασε, πᾶμε νὰ φῶμε στὸ μαγειριό, νὰ μὴ γελᾶν ὁ κόσμος μ' ἐμᾶς ...

Ἦταν εὐαίσθητος, πνευματικὸς ἄνθρωπος παρ' ὅλο τὸ ἀπότημο συχνὰ φυσικὸ του, καὶ τὸ ξαφνικὸ ἔξοπασμά μου τοῦ ἔδειχνε πὼς δὲ μπορούσε νὰ μ' ἀφήσει στὴ μέση, τῶρα πού μοῦχε ἀνοίξει ἓνα ζηλευτὸ δρόμο.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΓΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

N. G. L. HAMMOND

Ἐφτασε στὰ Γιάννινα ἐδῶ καὶ λίγες μέρες ὁ διάσημος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Κάιμπριτζ κ. Ν. Χάμμοντ μὲ σκοπὸ νὰ ἐπαναλάβῃ τὶς ἱστορικὲς καὶ ἀρχαιολογικὲς ἐρευνὲς τοῦ στὴν Ἑπειρο. Οἱ μέχρι τώρα δημοσιευμέναι ἐργασίες τοῦ κ. Χάμμοντ σὲ βιβλία καὶ περιοδικὰ —μεταξὺ τῶν ὁποίων μνημειώδης μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἡ σχετικὴ μὲ τὴ Δωρικὴ εἰσβολὴ στὴν ἀρχαία Ἑπειρο— ἔχουν δώσει στὸν ἀκάματον αὐτὸν Ἀγγλο μελετητὴ εἰδικότητα καὶ κύρος διεθνῶς ἀναγνωρισμένα στὸν τομέα τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας τῆς Ἑπείρου. Στὸ διάστημα τῆς τελευταίας εικοσαετίας περιώδευσε πολλὰς φορὲς κάθε ἡπειρωτικὴ περιοχὴ —δείγμα κι αὐτὸ τῆς ἀγγλικῆς εὐσυνειδησίας, ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς— γιὰ νὰ ἐρευνήσῃ συστηματικὰ ἐπὶ τόπου κάθε ἀπομεινάρει τῆς ἀρχαίας ἡπειρωτικῆς ζωῆς, νὰ λύσῃ προβλήματα ἱστορικὰ καὶ τοπογραφικὰ κι ὕστερα νὰ θεμελιώσῃ ἐπάνω σὲ στερεὰς βάσεις τὶς γνώμες του ... Ὅπως ὁ ἴδιος ἔχει ἐξαγγελεῖ, ἐτοιμάζει ἕνα οἰκῶδες ἔργο γιὰ τὴν Ἑπειρο, καρπὸ τῶν πολυχρονίων μελετῶν του, ποῦ θὰ συμπεριλάβῃ τὶς τελικὲς ἀπόψεις του, τὶς ἱστορικὲς καὶ ἀρχαιολογικὲς ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Δικαιολογημένα λοιπὸν ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος περιμένει μὲ πολλὴ περιέργεια τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἔργο, ποῦ ἴσως θὰ διαλευκάνῃ πολλὰ ἐπίμαχα ζητήματα ἡπειρωτικά. Εὐχόμεθα πολὺ γρήγορα νὰ ἰδῇ τὸ φῶς τὸ σπουδαῖο αὐτὸ βιβλίο. Ἡ «Ἑπειρωτ. Ἑστία» δὲν ἄφησε ἀνεκμετάλλευτὴ τὴν σπάνια εὐκαιρία τῆς παραμονῆς τοῦ κ. Χάμμοντ στὰ Γιάννινα. Τὸν παρακάλεσε νὰ δώσῃ μιὰ διάλεξη στὴν πόλιν μας μὲ θέμα ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν μελετῶν του. Ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς μὲ περισσὴ εὐγένεια ἀνταποκρίθηκε στὸ αἶτημα αὐτὸ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῶν Γιαννίνων καὶ ὠμίλησε τὴν Κυριακὴν (12 Ἰουλ.) στὴν αἴθουσα τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου ἐνώπιον πυκνοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου. Καὶ μολονότι ἡ ὁμιλία του ἐσκόνηταφε στίς γλωσσικὲς δυσχέρειες —αὐτὸς ὁ σκόπελος δύσκολα παρακάμπτεται ἀπὸ τοὺς ξένους ἐπιστήμονας, ὅταν θελήσουν νὰ μεταχειριστοῦν τὴ νεοελληνικὴ στὴν ἀνάπτυξιν ἐπιστη-

μονικοῦ θέματος—, ὁ κ. Χάμμοντ καταφεύγοντας στὴν ἀπλὴ καὶ ἀνεπιτήδευτὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ μας, παρ' ὅλες τὶς ἐκφραστικὰς ἀτέλειες, κατῳρθωνε νὰ μᾶς χρωματίσῃ μὲ ἀρκετὴ σαφήνεια τὶς ἐννοίας. Αὐτὸ βέβαια ὀφείλεται στὴν ἀπόλυτὴ κατοχὴ τοῦ θέματος ἀπὸ τὸν ἀγορητὴ, στὸ περίσσευμα τῶν γνώσεων, ποῦ ἔχει ἀποκομίσει ἀπὸ τὴ σπουδὴ τῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας μας. Τί τὰ θέλετε! Ὅταν ἔχεις νὰ εἰπῇς π ο λ λ ἄ κ α ι ἔ ν δ ι α φ ἔ ρ ο ν τ α πράγματα, θὰ βρῇς τὸν τρόπο νὰ τὰ μεταδώσῃς, ἔστω κι ἂν χλωαίνῃς στὴ γλῶσσα. Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἔλεγαν: «Rem tene verba sequuntur!» Σκοπὸς τοῦ κ. Χάμμοντ δὲν ἦταν νὰ ἀναπτύξῃ λεπτομερῶς τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἀναζητήσεών του στὸ ἡπειρωτικὸ ἔδαφος —αὐτὸ θὰ γίνῃ διεξοδικὰ στὸ βιβλίο του—, ἀλλὰ νὰ μᾶς δώσῃ ἕνα σύντομο διάγραμμα τῶν πειραμάτων του. Κατ' ἀνάγκην ἡ ὁμιλία του εἶχε χαρακτηρὰ ἀποσπασματικὰ. Ἐπειδὴ μάλιστα ἐμποδίζονταν κι ἀπὸ τὴ γλῶσσα, δὲν μπόρεσε νὰ ἀποφύγῃ τὴ χαλαρότητα στὴ διάρθρωσιν τῆς ὁμιλίας του. Ἦταν ὅμως τόσο ἐνδιαφέροντα τὰ πορίσματά του, ὥστε ἱκανοποιοῦσαν τὸ ἀκροατήριον, ποῦ πρόσχε μᾶλλον τὴν οὐσία τῶν νοημάτων, παρὰ τὴ γλωσσικὴ διατύπωση. Τὶς τεράστιες δυσχέρειες τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας κάποτε δὲν μπορούμε νὰ τὶς ξεπεράσωμε κι ἐμεῖς ποῦ τὴν ἔχομε μητρικὴ. Ὁ κ. Χάμμοντ εἶναι ἄξιος ἐπαίνου ποῦ τὰ κατὰφερε νὰ μιλήσῃ ὑποφερτὰ ἐπὶ μιὰ ὥρα στὴ γλῶσσα μας γύρω σ' ἕνα τόσο δύσκολο θέμα. Σημειῶνω συνοπτικὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ὁμιλίας του. Στὴν ἀρχὴ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ γεωγραφικὴ διάπλασιν τῆς ἀρχαίας Ἑπείρου καὶ συγκρίνοντάς την μὲ τὴ σημερινὴ τόνισε τὶς διαφορὰς τῆς στὴ βλάστησιν καὶ τὸν φυσικὸ διαμελισμὸ. Ὑστερα προσδιώρισε τὸ χαρακτηρὰ καὶ τὶς ἀσχολίες τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Ἑπείρου, στηρίξας καὶ σ' ἀρχαίαις μαρτυρίαις τὴ γνώμιν του, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἡπειρώτες ἦταν κατὰ τὸ πλεῖστον βοσκοί. Πρὶν περιγράψῃ τὸν τρόπο ο ἰ κ ι σ μ ο ὦ τῶν ἀρχαίων ἡπειρωτῶν καὶ τὸν πολιτισμὸν τους, ὥρισε σύντομα τὴ διαδοχικὴ ἐγκατάστασιν στὸν Ἑλληνικὸν χώρον τῶν Προελλήνων, ὕστερα τῶν πρώτων Ἑλλήνων καὶ τέλος τῶν Δωριέων. Ἀνάφερε ἐνδεικτικὰ μερικὰ

τεκμήρια, που δείχνουν την πολιτιστική εξέλιξη των αρχαίων Έλλήνων από τη μία εποχή στην άλλη, και τέλος εξέτασε τη διαμόρφωση των ηπειρωτικών φύλων, πόλεων και συνοικισμών. Τόνισε την ομοιότητα του ηπειρωτικού βίου (πολιτικού και κοινωνικού) με τον μακεδονικό και την ιδιομορφία, που παρουσιάζουν αυτές οι δυο περιοχές του αρχαίου ελληνισμού, αν τις συγκρίνωμε με τον πολιτισμό της νότιας Ελλάδας. Η αρχαία Ήπειρος κι όταν ακόμα ήρθε σέ στενή συνάφεια με τον πολιτισμό της νότιας Ελλάδας, (στα χρόνια του Αλεξάνδρου και του Πύρρου), δεν απόβαλε τον αρχικό της χαρακτήρα, εξακολουθούσε δηλ. να είναι χώρα αραιά κατοικουμένη από ποιμενικά φύλα, με όλγα αστικά κέντρα... Όταν ανασκαφούν καλά οι αρχαίες ηπειρωτικές πόλεις, πολλά μυστικά θα μάς αποκαλύψουν... Πάντως όμως, έστω και άργα, διαδόθηκε και στην Ήπειρο ο λαμπρός πολιτισμός των Αθηναιών και Κορινθίων. Δείγματα αυτής της πολιτιστικής ακμής των αρχαίων ηπειρωτών ανάφερε πολλά ο όμιλητής (τείχη, έρείπια ακροπόλεων, απομεινάρια συνοικισμών, θέατρα, εύρεθέντα όπλα και έργαλεία κλπ.) και προσδιώρισε αρκετούς χώρους που παρουσιάζουν αρχαιολογικό ενδιαφέρον ανά την Ήπειρο (Βόρεια και Νότια). Κατάπληξη προξένησε η απόλυτη ένημερότητα του κ. Χάμμουτ, του όποιου η θετική και συστηματική εργασία είθε να κινήσει το ζήλο και των ιδικών μας ειδικών Έπιστημόνων. Κι εύτυχώς έχομε μερικούς τέτοιους, που μπορούν να συνεχίσουν επάξια το έργο του κ. Χάμμουτ για την πλήρη εξερεύνηση του ηπειρωτικού χώρου. Ο κ. Χάμμουτ έτεματίσε την αξιόλογη όμιλία του με την έξαρση του πρωτεύοντος ρόλου, που έπαιξαν η Ήπειρος και Μακεδονία διά μέσου των αίωνων ως προύργια του Έλληνισμού κατά των ποικιλών ύμων έπιδρομένων... Για όλα αυτά η Ελλάδα —και ξεχωριστά η Ήπειρος— εύχαριστεί θερμά το μεγάλο φίλο της κ. Χάμμουτ.

Γ. Ι. Παπαγεωργίου

*

Η ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΣ ΤΗΣ Β. ΗΠΕΙΡΟΥ

Για το πόσο μεγάλες είναι οι υπηρεσίες που προσφέρει ο κ. Χάμμουτ στην Ελλάδα και στην εξυπηρέτηση των έθνικών δικαίων της καταφαίνεται από το παρακάτω σχόλιο του περιοδικού «Ήλιος» (τεύχος 459), το όποιο, λόγω της έπικαιρότητάς του, θεωρούμε άναγκαίο να δημοσιεύσουμε αυτούσιο. «Με το πνεύμα —γράφει— της άσυστόλου διαστρεβλώσεως της άληθείας που χαρακτηρίζει κα-

τά την μεταπολεμικήν εποχήν τα δημοσιεύματα μερικόν εφημερίδων του έξωτερικού έπεχείρησε τελευταίως ο «Οικονομολόγος» του Λονδίνου να υποστηρίξη την άνθελληνικήν άποψιν περί της έξ Αλβανών δήθεν καταγωγής των Έλλήνων της Βορείου Ήπειρου. Η έπιδιώξις να άποκατασταθί η άντεπιστημονική αυτή «θεωρία» έχει ιδιαιτέραν σημασίαν όχι μόνον διότι προέρχεται από έντυπον άναγνωριζόμενον ως έχον διεθνές κύρος, αλλά και διότι έκδηλοῦται καθ' ήν στιγμήν ο Κυπριακός λαός διεκδικεί την έλευθερίαν του από την μεγάλην σύμμαχόν μας. Άτυχώς διά την έπιστημολογικήν, την ένημερότητα και την ειδικήν σκοπιμότητα του «Οικονομολόγου» είναι «Άγγλος ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Καϊμπριτζ κ. Νικ. Χάμμουτ, ο όποιος όλοκληρώνει κατ' αυτές πολυετή έπιστημονικήν εργασίαν του, συγκεντρώνων επί τόπου όλα τα έπιστημονικά στοιχεία περί της ιστορίας της Ήπειρου, τα όποια άποδεικνύουν έντελώς άβάσιμα και άντίθετα προς την έπιστημονικήν άλήθειαν όσα υποστηρίζει ο «Οικονομολόγος» έν όψει της άνακνήσεως του Κυπριακού εις τον Ο.Η.Ε. Τούλάχιστον οι συντάκται του «Οικονομολόγου» δέν διαβάζουν τους ιδικούς των έπιστήμονας διά να ένημερώνωνται επί παρομοίων θεμάτων, τα όποια κατ' αυτόν τον αυθαίρετον τρόπον έμφανιζόμενα, έκτός του ότι έκθέτουν το κύρος του έντύπου των, διαστρεβλώνουν και την άλήθειαν!». ».

*

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Τά ελληνικά γράμματα θρήνησαν τον μίνα αυτό το θάνατο ένδς διαλεχτού τέκνου τους: του Κώστα Ούρανη. Μία χρόνια άρρώστεια τον ώδήγησε στον τάφο νέο ακόμα —γεννήθηκε το 1890 στην Πόλη— στην άκμή της πνευματικής δημιουργίας του. Έτσι η ποίηση έχασε ένα διαλεχτό βάρδο της μά και η πεζογραφία έναν έξαίρετο ύπηρέτη της. Γιατί και στα δυο αυτά είδη του λόγου διέπρεψε ο Ούρανός. Η μάλλον —για να κυριολεκτούμε— ο Ούρανός ήταν μόνο ποιητής που ό λυρισμός του εκφράζονταν με δυο μορφές: με το έμμετρο και με το πεζό. Το χαρακτηριστικό της ποίησης του Ούρανη είναι ο έντονος λυρισμός του. Οι δυο κυριότερες συλλογές του τα «Spleen» (1912) και οι «Νοσταλγίες» (1920), καθώς και όλα τα δημοσιευμένα σε έφημερίδες και περιοδικά άνέκδοτα ποιήματά του, διαποτίζονται από νοσταλγική διάθεση, από ευαισθησία, από ρωμαντική μελαγχολική αίσθηση. Ο πόθος του άνεκπλήρωτου, η φυγή προς το

άγνωστο, πού αποτελούν το άλλο στοιχείο της ποίησης του Ουράνη, τὸν κατατάσσουν στὴν κατηγορία τῶν συμβολιστῶν. Καὶ ὁ συμβολισμὸς τοῦ αὐτοῦ εἶναι ἐκδηλὸς τόσο στὸ περιεχόμενο τῆς ποίησής του ὅσο καὶ στὴ μορφή της χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ λείπει τὸ ἔλλογο στοιχείο ἀπὸ αὐτῆ. Ἔτσι ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴ στιχουργικὴ τυπικότητα — ἡ ἠθελωμένη ἀπομάκρυνση ὅπως χαρακτηρίστηκε — δημιουργοῦν ἀκόμα ἓνα παράγοντα πρόσφορο γιὰ τὴν ἐκδήλωση τῆς μουσικότητας τοῦ στίχου του. Ἀλλὰ καὶ στὸν πεζὸ λόγο, ὅπως εἴπαμε, διακρίθηκε ὁ Οὐράνης, μετὰφέροντας καὶ σ' αὐτὸν τὸν λυρισμὸ τῆς ποίησής του. Ἰδίως εἶναι ἀπαράμιλλος στὶς ταξιδιωτικὲς περιγραφές. Τὰ «Sol y Sombra», οἱ «Γλαυκοὶ δρόμοι», τὰ «Ταξίδια στὴν Ἑλλάδα» — ἔγραψε καὶ μιὰ μυθοποιημένη βιογραφία τῆς «ζωῆς τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου» — καὶ διὰ τὴν ἀκόμα δικὴ του δημοσιότητα, εἶναι πεζὰ λυρικά κομμάτια πού δὲν ἐπιδέχονται σύγκριση στὸ εἶδος τους. Ὁ Οὐράνης ἦταν κοσμοπολίτης καὶ τὸν τόνο αὐτοῦ μετέφερε καὶ στὰ ἔργα του. Ὅμως, ὅπως πολὺ ὀρθὰ τονίζει ἓνας κριτικὸς του, ἔμεινε στὸ βάθος βαθύτατα, ἐντονώτατα Ἕλληνας. Στὰ «Ταξίδια στὴν Ἑλλάδα» — γράφει — δίνει μ' ἓνα τρόπο πραγματικὰ ἐξαιρετοὺς τίς ὥρες τῆς Ἑλλάδος, τίς ἀποχρώσεις τῶν ἐλληνικῶν ὠρῶν, τῶν ἐλληνικῶν ἐποχῶν ἀπάνω στὴν ἀτμόσφαιρα. Τὰ φθινόπωρα, τὴ μελαγχολία πού προκαλοῦν τὰ παλιὰ ἐρειπωμένα πράγματα, τὴν ψυχὴ τῆς ἐλληνικῆς νύχτας, τὸ θαῦμα τῆς ἐλληνικῆς ἀνατολῆς. Τὸ στεγνὸ, τὸ λασπερό, τὸ ἔρημο, ἡ βρῦση πού τρέχει μὲ τὰ λυγμώδη τῆς νερά, τὰ κάσπρα, ὅ,τι ἔμεινε ἀπὸ τοὺς αἰῶνες τῆς ἱστορίας, ἀπὸ τοὺς Φράγκους, ἀπὸ τοὺς Καταλανοὺς, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ξαναπαίρνει τὴ λαλιά του. Ξαναβρίσκει τὴν ὑποβολὴ του μὲ τὸ λυρικό τόνο αὐτοῦ τοῦ ποιητῆ, πού ἀγάπησε ἐν τοῦτοις τόσα καὶ τόσα πράγματα σὲ τοῦτον τὸν κόσμον. Τὸ ἔργο πού ἀφησε ὁ Οὐράνης μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι πληθωρικό ἔχει ὅμως τὴ βαρύτητα τῆς ποιότητας. Μὰ ἄφησε πίσω του κι' ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ἔργου του πού εἶναι ἀνέκδοτο, ἐκτὸς ἐκείνου πού εἶναι σκορπισμένο σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ. Ὅταν ὅλα αὐτὰ μιὰ μέρα συγκεντρωθοῦν κι' ἐκδοθοῦν θὰ ὑπογραμμίσουν ἐντονότερα τὴν ἀξία τῆς ἐμμετρῆς καὶ πεζογραφικῆς δημιουργίας τοῦ Οὐράνη, πού ἡ ἐπίδρασή της ἐπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴ δημιουργία τῆς ποιητικῆς συνείδησης τῶν νεωτέρων γενεῶν.

I. N. N.

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Ἡ Κέρκυρα γιὰ λόγους ἱστορικοὺς στάθηκε, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Σολωμοῦ σ' αὐτήν, ἓνα πνευματικὸ κέντρο ἀξιόλογο. Ἡ ἱδρυση τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας συνετέλεσεν ἔπειτα νὰ καλλιεργηθοῦν τὰ γράμματα ἐντονότερα. Ἐχοντας ἐντονὴ τὴν ἐπίδραση τῆς Δύσης καὶ ἰδίως τῆς Ἰταλίας μᾶς ἔδωσε πνευματικὰ προϊόντα πού χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῆς κούφιας ρητορικῆς καὶ τὴν ἀρμονικὴ σύζευξη τῆς διανοίας καὶ τοῦ αἰσθήματος. Ἡ μεστωμένη κριτικὴ τοῦ Πολυλά, ὁ μουσικὸς στίχος τοῦ Μαρκορά, οἱ δακτυλιόλοιθοι τῶν σονέττων τοῦ Μαβίλη εἶναι καθαρὰ προϊόντα τῆς Κερκυραϊκῆς τέχνης. Σ' αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ἀτμόσφαιρα ἔζησε κι' ὁ Ντίνος Θεοτόκης, πού πέθανε σχετικὰ πρόωρα στὰ 1923. Τριάντα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε μὰ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα δὲν τὸν ἐξέχασαν καθόλου, γιὰ τὴν μὲ τὰ ἔργα του «ὁ Κατάδικος», «ἡ ζωὴ κι' ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλλα» καὶ «οἱ σκλάβοι στὰ δεσμά τους» στάθηκε γιὰ τὸ ἐλληνικὸ διήγημα ἓνας διδάσκαλος. Ἐπηρεάστηκε κι' αὐτὸς στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ ὑπερανθρώπου (ἐνὸς βάρβαρου τύπου, πού δὲν ξαίρει μήτε χαρὰ μήτε λύπη καὶ θυσιάζει τὰ πάντα χάριν τοῦ ὑπερτροφικοῦ ἐγώ του, πού ἀποτελεῖ ἐκδήλωσις τῆς Γερμανίας τοῦ Βίスマρκ). Γρήγορα ὅμως εἶδε τὴ ζωὴ μὲ καθαρώτερο βλέμμα. Εἶδε πὼς δὲν εἶναι τὸ ὑπερτροφικὸ ἐγώ πού μᾶς χαρίζει τὴν ὁμορφίαν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἡ ἀρμονικὴ τοποθέτησή μας μέσα στο φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ πλαίσιο. Ἔτσι πέρασε στὶς τάξεις τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἐνὸς σοσιαλισμοῦ θεωρητικοῦ, ὅπως τονίζουν οἱ προσωπικοὶ φίλοι του, ἀλλ' ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωκε τὴ δυνατότητα νὰ ἰδῇ καλὰ καὶ χωρὶς παρωπίδες τὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Τοῦτο εἶναι τὸ ἀξιοπρόσεχτο στὸ Θεοτόκη, ὅτι δὲν ἔγραψε ρωμαντικὰ κοινωνιστικὰ ἔργα, ἀλλὰ μελέτησε τὴν ἐλληνικὴ ζωὴ καὶ μᾶς ἔφησε ἀδρόους ρεαλιστικοὺς πίνακες ἀπ' αὐτὸ τὸ κοίταγμά του. «Ὁ Κατάδικος» μᾶς δείχνει ἐξ ἴσου ζωηρὰ μὲ τὸ «Θάνο Βλέκα» τοῦ Καλλιγὰ τὴν Ἑλλάδα πού βυθίκε μὲς ἀπὸ τὸ καμίνι τοῦ 21. «Ἐρεπία καὶ στάχτη» τὴν χαρακτηρίζει μὲ δυὸ λέξεις ὁ Βαλαωρίτης. Ἀλλ' ὁ «Κατάδικος» καθὼς καὶ ὁ «Θάνος Βλέκας» μᾶς δείχνουν τίς ἀδυναμίες καὶ τίς μικρότητες καὶ τίς ἀτυχίες αὐτοῦ τοῦ κόσμου, πού ἦταν «Ἐρεπία καὶ στάχτη» «Ἡ ζωὴ κι' ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλλα» καὶ «οἱ σκλάβοι στὰ δεσμά τους» εἶναι πλατεῖα διηγήματα τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέα, τῶν ὁποίων ἡ ὑπόθεση ξετυλίγεται στὸ χωριό. Δὲν εἶναι

τὸ εἰδυλλιακὸ χωρίο τῶν λαϊκῶν δραμάτων τοῦ Περσειάδη, οὔτε τῶν ὠραίων σκηνῶν τοῦ πεζογράφου—ποιητῆ Παπαδιαμάντη. Εἶναι τὸ χωρίο τοῦ μὲ τὴν πραγματικὴν τοῦ ζωῆ, ὅπου μιὰ γυναῖκα καυχίεται στὴ συνουσία της «ἐμένα με κοιμάται παλληκάρη» καὶ ὅπου μιὰ ἄλλη γυναῖκα καυχίεται γιὰ τὴν προστυχιάτης καὶ λέει «Ἀρετὴ, πρώτη πουτάνῃ!». Αὐτὸ τὸ ρεαλιστικὸ ὕψος εἰσήγαγε στὴν νεοελληνικὴ πεζογραφία ὁ Θεοτόκης, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν εὐγένειά του καὶ ἀπὸ τὸ ἀνώτερο ἠθικὸ ἐπίπεδο, ἀπ' ὅπου ἐβλεπε τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον αὐτὸς ὁ εὐγενὴς Κερκυραῖος. Εὐχὴς ἔργο θὰ ἦταν μὲ τὴν συμπλήρωση 30 χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατό του νὰ ἐκδοθοῦν τὰ παραπάνω ἔργα τοῦ πού παραμένουν κλασσικά στὸ εἶδος τους, χωρὶς νὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς ἡθογραφίας. Ἀλλ' ὁ Θεοτόκης ὑπῆρξε καὶ μεταφραστὴς ἀριστος. Προικισμένος ὄχι μόνο μὲ ταλάντο, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐξαιρετικὴ μὀρφωση, ἐργάστηκε μεταφράζοντας ποικίλα ἔργα, ἀριστοτεχνικά τῆς ξένης φιλολογίας, ἀπὸ τίς τραγωδίες τοῦ Σαίξπηρ ὡς τὴν Ἰνδικὴ «Σακούνταλα» ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Αὐτὸς εἶναι ὁ διανοούμενος καὶ ὁ συγγραφέας, πού ἀποτελεῖ πρότυπο εὐσυνείδητου στοχαστῆ καὶ ἐργάτη τῆς πέννας.

Τ. Σ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Σύβοτα, Ἀχερουσία Λίμνη κλπ.

Ἀγαπητὴ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»,

Γράφοντας τὴ μελέτη μου γιὰ τὰ Σύβοτα κλπ. ὁμολογῶ ὅτι δὲν εἶχα ὑπ' ὄψιν μου τὴν σχετικὴ μὲ αὐτὰ ἐργασίαν τοῦ Ἀγγλοῦ ἐλληνιστοῦ καὶ ἱστορικοῦ κ. N. G. L. Hammond γιὰ τὴν ὁποία γράφει εἰς τὸ 13ον τεῦχος σου ὁ καθηγητὴς κ. Φώτης Πέτσας. Ἐγνώρισα ὅμως πολὺ καλὰ τὴν περιοχὴ αὐτὴ τῆς Θεσπρωτίας ὅπου ὑπῆρθε ὡς δάσκαλος ἐπὶ δωδεκαετίαν ὁλόκληρον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιμελητὴς τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς τῆς ἐμελέτης λεπτομερῶς. Ἐπομένως μπορῶ νὰ ὑποστηρίξω μὲ πολὺ ἐμπιστοσύνη τὴν ἀποψιν ὅτι τὰ σημερινὰ Σύβοτα δὲν εἶναι τὰ ἀρχαῖα. Ἦ εἶναι δύο ἀπομεμακρυσμένα ἀπὸ τὴν συστάδα αὐτή. Πάντως τὰ Σύβοτα τοῦ Θουκυδίδου πρέπει νὰ εἶναι ἡ συστάδα πού εἶναι μπροστὰ ἀπὸ τὴν Ἡγουμενίσσα καὶ ὄχι τὰ σημερινά. Τοὺς λόγους τοὺς ἐκθέτω στὴν μελέτην μου.

Προσθέτω τώρα καὶ τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ ἔκφρασις τοῦ Προκόπιου, «...Καὶ ὁσαί ἄλλαι αὐτῆς νῆσοι ἐπικείμεναι αἱ Σύβοτα καλοῦνται...» φανερώνει ὅτι τὰ νησιά εἶναι πολλὰ, περισσότερα τῶν δύο.

Ἔπειτα εἶναι λογικὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ Προκόπιος ἀναφέρει τὰ δύο ξερονήσια, καὶ ἄγνοεῖ τὴν συστάδα τῶν 12 μεγαλυτέρων καὶ ἀναμφισβητήτως κατοικουμένων ;

2) Ἀν τὰ ἀρχαῖα Σύβοτα εἶναι τὰ σημερινά, τότε ἡ συστάδα πιά εἶναι ; Εἶναι δυνατόν νὰ κρατήσουν ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ τὸ ὄνομα τοὺς δύο ξερονήσια μικρὰ καὶ νὰ τὸ χάσουν 12 μεγαλύτερα καὶ κατοικημένα ;

Κ. Παπαγεωργίου

*

Τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Γύλιππου

Ἀγαπητὴ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»

Θεορῶ, βιβλιογραφικά καὶ χρονολογικά ἀπαράμιτο νὰ σημειωθῇ ὅτι, ὁ «Ἑταῖρος» τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρίας Γύλιππος, τοῦ ὁποίου στὸ προηγούμενο τεῦχος, δημοσιεύθηκε ἡ φωτογραφία, κατέλειπε, σχετικὰ μὲ τὴν ἱδρυση καὶ τὴν δράση τῆς, λεπτομερειακὸ προσωπικὸ ἀρχεῖο, τὸ ὁποῖο δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο στὴ Γιαννιώτικη ἐφημερίδα «Ἐθνικὸς Ἀγών». —γενικὸς τίτλος ἐργασίας μου : «Καθὼς χάραξε ἡ Δευτεριά— μέσα στὰ χρονικά ὅρια πού ἀναφέρονται στὸ παράλληλο τῆς φωτογραφίας αὐτῆς σημειώματά σας.

Μὲ ἐξαιρετικὴ τιμὴ

Δ. Σαλαμάγκας

●

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Βασ. Κραφίτη : «Ἰκεσία» Ποιήματα, Ἰωάννινα 1953.

Ὅσοι ἔχουν δεχθεῖ μεθιμένα τὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Βασ. Κραφίτη, θὰ μείνουν ἀσφαλῶς ἰκανοποιημένοι διαβάζοντας τώρα τὴν «Ἰκεσία», γιατί θὰ διαπιστώσουν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι πρὸς προσδοκίας τους. Πραγματικά, ὁ κ. Κραφίτης μὲ τὴν καινούργια συλλογὴ τοῦ δείχνει, ὅτι γερὰ πατάει στὸ πρῶτο σκαλί ὅταν πού νὰ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεῖς, ὅτι εἶναι καθ' ὅλα εἰσιμὸς γιὰ τὸ δύσκολο ἀνάθεμα καὶ σὲ παραπάνω σκαλιά τῆς μεγάλῃς, τῆς ἀτέλειωτης Σκάλας τῆς Ποίησης.

«Ἰκεσία»—τιλοφορεῖται ἡ καινούργια συλλογὴ τοῦ. Θαρρῶ, πῶς δὲν εἶναι τυχαῖος ὁ τίτλος. Γιατί ὁ τόνος ποῦ κυριαρχεῖ εἶναι μιὰ θερμὴ ἰκεσία «γιὰ ἕναν ἥλιο, ἕναν ἥλιο λαμπρό, ἕναν ἥλιο γεμάτο φῶς» καὶ μιὰ ἐπικύηση «στὰ κάτασπρα περιστέρια γιὰ νὰ φέρουν τὸ ἀπόκοσμο ἐλπιδοφόρο μήνυμα τῆς χαμένης Ἀτλαντίδος». Ἀκόμα εἶναι τὰ τραγεούδια, πού ἀπαρτίζουν τὴν συλλογὴ. Δὲν ἀπαντιᾶται, ὅμως, σὰντὰ μονοτονία, μᾶλλον λόγια δὲν ἔχουν μοναδικότητα θέματος. Τὸν ποιητὴ ἐμπνέει ἡ ἀθάμαστη φύση. Τὸ «Τραγεούδι τοῦ Ἀγέρα», ἔσφρη ἔχει στίχους μὲ δύναμη καὶ ἐπιβολή. Ὅταν μιλεῖ γιὰ τὸν ἀνθρώπον, ὁ σαδισμὸς καὶ ἡ πλημμύρα τῆς ἀγάπης, πού τὸν κατέχουν, τὸν κάνουν νὰ γράφει

ψαι ένα από τὰ πιό καλὰ τραγούδια τῆς Συλλογῆς, τὴν Πορεία :

Ἀνθρωπὲ μου
σὲ συντροφεύομαι στὸ δρόμο σου
νὰ φτάσεις τὴν πιό ψηλὴ κορυφὴ
ποὺ τόσο πόθησες.

Ἔτσι ἀρχίζει. Καὶ συνεχίζει :

Ἀνθρωπὲ μου
κι ἐδῶ ποὺ ἔφτασες
δὲν ἔρω ποιὲς θεὸς νὰ προσκυνήσω
τὴν ὑπομονή, τὴ δύναμη, ἢ τὴ σοφία.
Κι ἐδῶ ποὺ ἔφτασες, σένα τὸν ἴδιο
[προσκυνῶ

Ὁ ποιητὴς, ἀκόμα, μὲ εἰλικρίνεια διατρανώνει τὴ θαθεὶς πίστη του. Τὰ ποιήματα Χαίρε Νύμφη καὶ Ἐξαγινισμός εἶναι πολὺ καλὰ ἐκφρασμένα. Τὰ διακρίνει εἰλικρινὴς συναίσθηση καὶ πετυχημένη ἐκφραση. Ἀποσπῶ ἀπὸ τὸ δεύτερο τὴν πρώτην στροφὴ, χαρακτηριστικὴ τῆς μεσοτῆς ἐκφρασης :

Τὶ ἀλαργινὴ θεϊκὴ ὄπτασις !
Μελωδικὰ κελαρύζουν τὰ νερά
ποὺ δροσιζοῦν τὰ κρῖνα
στὴν κοιλάδα τῆς γαλήνης
σάν οἱ γερμένες Ἰτιὲς στὶς ὄχθες
ἀπὸ τὸ βάρος τῆς περιστέρως τῆς
[σοφίας
αἰγίζουν μὲ τὰγγελοκαθρεφτίσματα.

Καθὼς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὁ ποιητὴς ἔχει ξεψύγει ἀπὸ τὴν παραδομένη τεχνικὴ καὶ μετρικὴ. Αὐτὸ δὲν εἶναι ψεγάδι, ὅταν τὸ τραγούδι εἶναι ἱκανὸ νὰ γεννᾷ μετὰ μας τὴ συγκίνησιν, ὅταν οἱ εἰκόνες του μᾶς γοητεύουν, ὅταν μὲ μιὰ λέξη δημιουργεῖ κλίμα, ὅπου μπορούμε ἀνετα νὰ ἀναπνεύομε. Νομίζω δέ, ὅτι τὰ πρῶτα ἔργα αὐτὰ χαρακτηρίζουν γενικὰ τὴν ποιητικὴν συλλογὴ τοῦ κ. Κραφίτη, χωρὶς, βέβαια, νὰ πονοιάζει—εὐτυχῶς, ὅμως, ὄχι συχνά—ὁ δερμπαλισμός. Γιὰ δεῖγμα ὁλοκληρωμένου τραγουδιοῦ δίνω τὸ «Φθινόπωρο» ποῦ, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι τὸ ὁριαιότερο τραγούδι τῆς συλλογῆς :

Ὁρες, μέρες, δράχει, δρέχει ἀτάλειωτα.
Ὁρες, μέρες, ἀκούμε τὸ τραγούδι τῆς ζω-
[πῆς.

Ὅλα μιά ἀπέραντη κίτρινη κορδέλλα.

Ἐνα παιδί βαπτίζει τὴ χάρτινη δάρκα του
στ' αὐλάκι ποὺ κυλάει στὸ δρόμο.

—Ὁρα καλὴ στὸ μεγάλο ταξίδι βαρκούλα
καὶ νὰ φέρεις ἕνα μᾶτσο στεφάνια τοῦ Μᾶη—
Οἱ λυπημένους νόστες ξεψυχοῦν στὴν ἀσφαλτο.
Μιά νέα πίσω ἀπ' τὸ παράθυρο μετράει τίς
[ὥρες
ἐσφυλλίζει ἕνα παλιὸ ρωμάντζο καὶ ψιθυ-
[ρίζει :

—Πόσο μιλάει στὴν ψυχὴ μου τὸ φθινόπωρο—

Ὅλα μιά ἀπέραντη κίτρινη κορδέλλα.
Περὶλυπος κοιτῶ ἕνα μπουκέτο φθινόπωρο
ἕνα μπουκέτο μαρμαμένα τριαντάφυλλα

στοιβαγμένα στοῦ σαλονιοῦ μου τὸ κινέζικο
[βάζο

ποῦ ἔχει ραγίσει.

Φέρνει εὐχαρίστηση τὸ διάβασμα τέτοιων στίχων. Κι ἄλλοι ἔγραψαν γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Ἀλλὰ ἡ πρωτοτυπία δὲν ἔγκειται τόσο στὸ θέμα ὅσο στὸ «νέο φῶς» ποὺ ρίχνει ἀπάνω του ὁ Ποιητὴς, καθὼς πιστεύω ὅτι γίνεται στὸ θέμα τοῦ παραπάνω τραγουδιοῦ.

Τελειώνοντας τὸ σύντομο αὐτὸ σημείωμα, θὰ ἦταν ἀσυγχώρητη παράλειψη, ἔσχατα ἀπὸ τὴ φροντισμένη ἐκδοσὴ καὶ τὸ ἐξώφυλλο (ὀφειλόμενο στὸ ζωγράφο Κώστα Μαλάμο), νὰ μὴν ἐξάρω ἰδιαίτερα τὴν εἰκονογράφηση—τοῦ γλύπτη Παύλου Βρέλλη. Εἶναι, χωρὶς ὑπερβολή, θαυμαστή, ἀληθινὴ Ποίηση μὲ εἰκόνες

Π.Φ.

*

Δέσποινας Πατρινοῦ.—Δανάη Βράϊλα, μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1953.

Τὸ αἷμα θαρρεῖς τοῦ γέρο-Τάσου, τοῦ παποῦ της, ἔτρεχε στὶς φλέβες τῆς Δανάης Βράϊλα τῆς ἡρωίδας τοῦ μυθιστορήματος τῆς Δέσποινας Πατρινοῦ. Ἀπὸ μικρῇ, κυνηγοῦσε νὰ βρῇ στὰ νερά τῆς θάλασσας, ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὰ πολλά, τὸ βότσαλο τὸ ἀληθινὸ, τὴν ποικιλλόχρωμην ἐκείνη πετρούλα, ποὺ σάν, ἐγαίνοντας ἀπὸ τὸ νερὸ στεγνώσει, δὲ χάνει, ὅπως οἱ ἄλλες, τὴ γοητεία τῶν χρωμάτων της. «Κάποιο θάνατι τὸ βότσαλο τὸ ἀληθινὸ ποὺ ποτὲ δὲν ξεθωριάζει. Θὰ τόδρει, κάποτε θὰ τόδρει...».

Ἔτσι κι ὁ παποῦς της : Τὸ κτήμα του, κατὰδραχμά μ' ἕναν θεώρωτο δράχο καὶ πευκῶνα, τὰ δουλεύει πεισματικὰ καὶ ἀσταμάτητα, «ὡς ποὺ νὰ ἰδῇ τὴ ζωὴ σ' ὅλα του τὰ τριγύρω», ἀνθρώπους κι' ἄψυχα. Καὶ καθὼς τὴ «Βίγλα» του τὴ χωρίζει ἀπὸ δύο ἡ δημοσιά, δὲν ἡσύχαζε ἂν δὲν ἔκανε καὶ τὸ δημόσιο ἀκόμα δρόμο, δικό του : δημιουργεῖ λοιπόν, ἕνα δρόμο τῆς ἐφευρεσῆς του, ἀπὸ πᾶν ἀπὸ τὸν ἐπίγειο : ἀνάμεσα στὶς λεμονιές τῆς Βίγλας, ἔβαλε κυφάλες κι' ἔτσι ἐφικασέ μὲ τὰ μελίσσια ποὺ πηγαινοερχόταν, ἕνα δρόμο ἀπάνου ἀπὸ τὴ δημοσιά, ποὺ ἔτσι εἶναι τώρα κι' αὐτὴ δική του...

Τὸ ἴδιο κι' ἡ Δανάη : ἀπὸ μικρῇ, κυνηγοῦσε πεισματικὰ τὸ ἀέρινο, τὸ ὄνειρευτο, τὸ ἀνέφικτο : κάθε σούρουπο, καθὼς τὰ φῶτα τῶν σπητιῶν τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἀπλώνεται πενήντα μέτρα κάτω ἀπὸ τὸν κάθετο δρόμο τῆς Βίγλας, ἀνέβαν ἕνα—ἕνα, ἡ θάλασσα βούτζε κοντινὴ, ὁ ἀνεμὸς ἀρχίζει νὰ σφυρίζει στὸν πευκῶνα της κι' ὁ ἀέρας εὐώδιαζε ἀπὸ λεμονάνθια, μαζὴ μὲ τὴν ξαθέρεψή της τὴν Ἄννα, ἐγαίναν οἱ δύο τους γιὰ νὰ ἰδοῦν τὴ μικρὴ νεράιδα, ποὺ τακτικὰ, κάθε θράθυ κατέβαινε ἀπὸ τὸ βάθος, κι' ἐρχόταν νὰ χορέψει ἀνάμεσα στὰ δέντρα.

Ἡ Δανάη ὁμῶς—ὅπως κι' ἡ Ἄννα—ἀπὸ τὰ μικρά της ἀκόμα χρόνια, εἶναι στερημένη ἀπὸ στέρη : ἡ μητέρα της, ἰδιοσυγκρασία, κλειστὴ κι' ἀνεκδιήλωτη, ἀγαποῦσε μόνον τὸ μνησχα-

γυιό της, τὸ Σόλωνα· ὁ πατέρας της, συνταξιούχος δικαστικός, ἀδιάφορος καὶ ἀδρανής. Ζοῦσε μέσα σ' ἕναν κόσμο ἐντελῶς δικό του, χαμηλό καὶ στενευμένο, κάτου ἀπὸ τὴν —ἀδιμαρτύρητά του— δυναστεία τῆς γυναίκας του.

Ἡ μικροῦλα Δανάη, διψοῦσε γιὰ χάδι, γιὰ τρυφεράδα, γι' ἀγάπη· κανένας ὅμως δὲν ἀπλωνε πρὸς αὐτὴ τὸ χέρι. Ἀκόμα κι ὁ ἀδερφός της ὁ Σόλωνας, διαποτισμένος ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴ ποὺ πίστευε ὅτι τοῦθινα τὸ φύλο του καὶ τὰ λίγα περισσώτερά του χρόνια, ἀντὶς ἀγάπη, τὴ συντριβε μὲ τὴν εἰρωνία μιᾶς πρώτης οδοβαρότητας.

Ἡ Δανάη, εἶναι ἡ ἐξόριστη τοῦ παιδικοῦ παραδείσου. Τὸν ἀποζητήσε λοιπὸν κι αὐτὴ, στὸ ἀπλησίαστο, στὴ χίμαιρα, στὸ μαγικὸ κόσμο τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς φαντασίας. Ἡ Δανάη διψοῦσε γι' ἀγάπη· τὸ καθημερινὸ της ὅμως περιβάλλον —ἐκτός ἀπὸ τὴν ὁμοιοπαθὴ ἐαδέρφη της— ἦταν κλειστό, συμβατικὸ, θλιβερό· σχεδὸν ἐχθρικό καὶ σκληρό· μέσα σ' αὐτὸ μεγάλωσε, καὶ σχεδὸν ἔχασε ἔτσι τὴν ἐπαφὴ της μὲ τὸν κόσμο τῆς πραγματικότητας.

Κάποιο πρωῒνὸ, ἐκεῖ στὸν πευκῶνα, στὰ χέρια ἑνὸς ἄρρενος, γνῶρισε τὸ συγκλονισμὸ τοῦ φύλου καὶ τὴν ἐλξὴ ποὺ μεθὰ, παρασύρει σὲ δόσιμο· ὅμως καὶ τότε ἀκόμα, δὲν ἀφέθηκε τελικὰ σὲ ὅ,τι τῆς ὑπαγόρευε, ἀποζητοῦσε ἡ φύση της· δὲ δόθηκε· καὶ ἔδωξε ἔτσι τὴν ὁλοκληρωτικὴ χαρὰ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τὴ συμφιλώσῃ μὲ τὸν κόσμο, μὲ τὴν πραγματικότητα, μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Παντρεύτηκε τὸν πρῶτο ποὺ τὴ ζήτησε, μὲ τὴν αὐταπάτη πῶς, στὸ τέλος, ἡ λύτρωση, ἡ εὐτυχία ποὺ ἀποζητοῦσε, πρέπει ἐκεῖ κοντὰ νὰ βρισκόταν, στὸ γάμο· στὴν πραγματικότητα ὅμως, γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ ψυχρὸ καὶ καταθλιπτικὸ ἐκεῖνο περιβάλλον ποὺ τὴ συμπίεζε. Ὅμως, στὴν ἔνωση ποὺ ἔτσι ἔκαμε, δὲν ἐνοιώσε, δὲ μπορούσε νὰ νοιώσῃ ὅ,τι τὴν εἶχε συγκαλονεῖ· κάποιον πρωῒνὸ, ἐκεῖ στὸν πευκῶνα, στὰ χέρια κάποιου ἄρρενος ποὺ εἶχε δεσπόσει ἀπάνω της. Ὁ ἄνθρωπος ἔτσι γιὰ τὸν ὅποιο νόμιζε ὅτι ἀπὸ τώρα καὶ μπρὸς θὰ γινόταν γι' αὐτὴ ὁλος ὁ κόσμος, ἀπὸ τίς πρῶτες ὥρες, τῆς φάνηκε ξαφνικά σὰν ἕνας ἀγνωστος κι ἕνας συμβατικὸς δυνατότης. Στὴ σκέψη της κυριάρχησε ἡ ἀνάμνηση τοῦ ἄλλου, κι ὅ,τι κοντὰ του εἶχε τότε νοιώσει. Ἀτός ἐδῶ, τῆς φάνηκε τώρα ἕνας παρειακτός. Γιὰ πρῶτὴ ἔτσι φορὰ προσέχει πόσο «μακρὰ καὶ ὠχρονόχρυνα εἶναι τὰ χέρια του», εὐθὰ ποὺ λίγο πρὶν τὴν εἶχαν σφίξει στὸ σκοτάδι, κι ἀνατριχιάζει. Ἀπὸ τὴν πρῶτὴ νύχτα κατάλαβε, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ περίμενε, δὲν εἶχαν ἔρδει· ἀντὶς γι' αὐτό, κατὰ ἀσχημα καὶ βρωμερό, ποὺ δὲ θὰ μπορούσε νὰ ὁμολογήσῃ σὲ κανένα.

Δὲ μπορούσε πιά τίποτε νὰ τὴν κρατήσῃ κοντὰ στὸν ἄντρα γιὰ τὸν ὅποιο αἰσθάνεται τώρα ἀηθία, καὶ σιγὰ—σιγὰ, καὶ μῖσος. Καὶ ἐκαταγγίζει στὸ σπῆτι της, Πουθενὰ ὅμως, αὐτὴ

καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτό, δὲ μπορεῖ νὰ βρῇ κατανόηση, ἀγάπη, σπογγή.

Καὶ τώρα ... Γρήγορα !... γρήγορα !.. Πρέπει νὰ φύγῃ !.. μιὰ βαλίτσα ... Γιὰ ποῦ ; Ὅπουδήποτε ἄλλου, ἐκτός ἀπὸ δῶ... Στὸ δρόμο... στὸ ἀγνωστο...

Γιὰ τελευταία πιά φορὰ κοιμάται στὸ σπῆτι της. Δίπλα της, μιὰ πηλὴ φωτογραφία : ἡ μητέρα της, ὁ πατέρας της, ὁ Σόλων κι αὐτὴ. Ἡ μητέρα, ἀκουμπάει τὸ χέρι της στὸν ὦμο τῆς μικροῦλας Δανάης. Μὲς στὴ δίπλα της, ζεστό τὸ αἰσθάνεται. ζωντανὸ νὰ τὴ χαϊδεύει τὸ μητρικὸ χέρι... Καὶ κοιμάται κάτω ἀπὸ τὸ νανοῦσμα τῆς μάννας...

Ἐπηρεώνει... Ἡ Δανάη παίρνει τὸ βαλιτσάκι στὸ χέρι.

Καὶ καθὼς περνάει ἀπὸ τὸ δωμάτιο τῆς μητέρας της, σταματᾷ γιὰ μιὰ στιγμὴ : «Ἐδῆ-ριστῶ, μητέρα», ψυβρίζει· καὶ προχωρεῖ στὴ σκάλα...

Στὸ μεταξὺ, πρὶν ἀπ' αὐτὴ, εἶχε φύγει, στὴν ἀγκυλιὰ «ὅμως τῆς αἰώνιας γαλήνης» κι ἡ Ἄννα. Ἡ μητέρα της, εἶχε χάσει ἀπὸ αὐτόχημα τὸ μοναχογιό της ποὺ γκαρεμιστηκε ἀπὸ τὴ Βίγλα καὶ καθὼς ἀναζητοῦσε τὸ κορμί του, εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν ἀπιστία τοῦ ἀντρός της. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ κλείστηκε σ' ἕνα κύκλο μίσους γι' ὅ,τι λέγεται ζωὴ· μισοῦσε ἀκόμα καὶ τὴν κόρη της τὴν Ἄννα, τὴν ὑστερογεννημένη, γιατί εἶχε τὰ μάτια τοῦ πατέρα της.

Κι ἡ προδομένη γυναίκα, τὴν ἐμποδίζει τελικὰ νὰ ἐπυγχύσῃ, ἀδοκτονώτως μυστοστά της, τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτὴ ἐτοιμαζόταν νὰ ἐγκαταλείψῃ μὲ τὸν ἀγαπημένο της τὸ σπῆτι.

Αὐτὸ εἶναι σὲ γενικές γραμμὲς τὸ μυθιστόρημα τῆς Δέσποινας Παντενῶ : Ἡ πρόσωπά της ἀνάγλυφα, κινεῖνται ἄνετα μέσα στὸ περιβάλλον τους· οἱ πράξεις τους, οἱ χειρνομίες τους, ἐναρμονισμένες πρὸς τὸ χαρακτήρα τους· οἱ περιγραφές της, γεμάτες ζωντανία, καὶ σὲ μερικὰ σημεῖα ἐξαισεις· γλώσσα καὶ ὕφος, στρωτά καὶ ἄνετα.

Ἡ Δ.Π. μὲ τὸ διδλό της αὐτό, μᾶς δίνει μιὰ ἀξιοπρόσεχτη κι εὐσυνείδητη ἐργασία.

Δ.Σ.

*

Κῶστα Σπερτίοπούλου : «Κλειστὴ Ζωή». Μυθιστόρημα. Ἀθήναι 1952.

Ἐνα αἰώνιο θέμα, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ μεγάλο. Ἡ ἀνία τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς, ποὺ ἐξουθετώνει τόσο νεανικὰ ὄναιρα καὶ ρυθμίζει τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσων θὰ εἶχαν τὸ ψυχικὸ σθένος νὰ ὑποταχθεῖν στὴν τύχη τους καὶ νὰ ζήσουν τὴ ζωὴ τῆς ἐπαρχίας, τὴν κλειστὴ ζωὴ, ποὺ δὲν τῆς χαμογελᾷ κανένα παρήγορο φῶς, ποὺ νὰ προκαγγέλλῃ ἕνα καλύτερο μέλλον, εἶναι τὸ περιβάλλον ποὺ ἔκρινε τὴν ζωὴ τοῦ ποιητῆ Καρυωτάκη. Ὁ ἀντίπαλος τῆς πρωταγωνίστας θάρσος τόσο ἀργὰ καὶ τόσο ἐξασθενή-

νος στην Πρέβεζα. Καί ήταν για τόν τραγικό ποιητή ένας εμπαιγμός, μέσα στην θλιβερή πραγματικότητα, πού ζούσε και πού τίποτα δέν μπορούσε νά τήν αλλάξῃ. Δέν είχε τό θάρρος ν' αντικρύσῃ τήν κατάσταση κατάματα. Νά παραιτηθῇ ἀπό τήν ὑπηρεσία, πού τόν κρατοῦσε—θλιβερό δεσμός—στην ἐπαρχία καί νά πάγ νά ζήσῃ στήν πρωτεύουσα, ὅπου θά εὑρισκαν ἱκανοποίηση οἱ ποιητικοί του ἱεροί, ἀλλά ζήτησε τόν λυτρωμό, στή γαλήνη τοῦ τάφου.

Ἐνα τέτοιο περιβάλλον, ἡ καταθλιπτική ζωή τῆς ἐπαρχίας, εἶναι τό θέμα τοῦ μυθιστορηματος τοῦ νέου πεζογράφου κ. Κώστα Στεργιόπουλου.

Τό ἐπικρατέστερο συναίσθημα, πού μοῦ ἐνέπνευσε ἡ «Κλειστή Ζωή» εἶναι ὁ θαυμασμός γιά τόν ἄθλον, πού πέτυχε ὁ κ. Στεργιόπουλος. Εἶναι, ὅπως προκύπτει ἀπό διάφορα σχόλια, πού ἀκολούθησαν τήν ἐμφάνισή του, στόν πνευματικό στίβο τῆς χώρας, ἀρκετὰ νέος.

Τίποτε δέν τόν βοήθουσε στό τόλμημά του νά καταπιασθῇ μ' ἕνα τόσο ἰσχυρό θέμα. Οὔτε παίρα μπορούσε νά ἔχῃ, οὔτε καί προσωπικές ἀπογοητεύσεις, γιά νά συνειδητοποίηση, μέ τόσο ἐνέργεια καί μέ τέτοια τέχνη, ὅλα τὰ περιστατικά, πού συνθέτουν τήν καταθλιπτική ζωή τῆς ἐπαρχίας. Διέθετε ταλέντο. Καί ὅπου ὑπάρχει ἡ πηγαία ἐμπνευσις καί ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ταλέντου, ἐπιτοχχάνονται καί τὰ πιο δύσκολα πνευματικά κατορθώματα.

Οἱ σελίδες τοῦ ἀναδίνουν σέ ὅλους τοὺς θλιβεροὺς τόνους, τό μονότονο τραγοῦδι τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς καί μάλιστα τῆς νησιώτικης ζωῆς, πού δέν τήν ἀπομονώνουν μόνο οἱ ἀποστάσεις, ἀπό τήν ζωή τῶν μεγαλοπόλεων. Στό θαμπό αὐτό περιβάλλον κινούνται πολλὰ πρόσωπα. Ἄλλα ἐμφανίζονται καί γερμίζουν λίγες σελίδες, μέ τοὺς καθμούς καί τὰ θνείρά τους καί ἄλλα ἀδελφώνουν τό μονότονο στερεῶμα τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς, σάν διάττοντες ἀστέρες.

Ἄλλα μᾶς ἀπασχολοῦν περισσότερο, ὅπως ἡ κόρη τοῦ ἐπαρχίου καί ἡ βοηθός τοῦ φαρμακοποιοῦ. Πρωταγωνιστοῦντα πρόσωπα, πού περιφέρουν τήν ἀνία τους, σέ ὅλες τίς σελίδες τοῦ βιβλίου, εἶναι ὁ φαρμακοποιός καί ὁ καθηγητής τῆς μουσικῆς. Ὁ πρῶτος, πού, παράλληλα μέ τήν πολιτική, οἰστηρηλατεῖται ἀπό καλλιτεχνικές ἀνησυχίες, ζητεῖ, στήν δημιουργία ἀνάλογης καλλιτεχνικῆς ἀτμόσφαιρας, μίαν ἀνώτερη ἀπασχόληση καί ὁ μουσικός, πού προσπαθεῖ νά ἐξοικειώσῃ τοὺς νέους καί τίς κοπέλλες τοῦ νησιοῦ, μέ τίς ποιητικές μουσικές σελίδες τοῦ Μόζαρτ καί τοῦ Σούπερτ.

Ὅ,τι λείπει ἀπό τό μυθιστόρημα τοῦ κ. Στεργιόπουλου, εἶναι ὁ «μῦθος». Οἱ σελίδες του, ὅσο κι' ἂν χαρακτηρίζονται ἀπό μιά ὀριμότητα, ἀπὸ μιά ἱκανοποιητική πληρότητα, μένουν ἀσύνθετες μεταξὺ τους. Δεῖναι ὁλοτελὴ ἡ συνθετικὴ ἐκείνη ὕλη, πού προβάλλει τήν μυθική συνέπεια. Ἄλλὰ—καταπληγὴ κανεῖς ὅ' ἕνα τέτοιο συμπέρασμα, ἀφοῦ ἀγανακτοῖς, μέ στεργή καί κατανύκησιν, τήν πνευματικὴν προσπάθειά τοῦ κ. Στεργιόπουλου—εἶναι ἀπαραίτητος ὁ μῦθος στήν

«Κλειστή Ζωή». Μήπως οἱ ἀσύνθετες αὐτὲς σελίδες δέν συνθέτουν τήν πλήρη, τήν μοναξιά καί τήν ἀνία, πού εἶναι ἡ ἀποπνικτικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς; Μήπως ὁ Καραϊωτάκης χρειάσθηκε τήν ἐμπνευσις τοῦ Ὁμήρου καί τήν ἔκταση τοῦ ὁμηρικοῦ ἔπους, γιά νά περιγράψῃ τήν ἀνία τῆς ἐπαρχίας;

Λίγοι ἐπιγραμματικοὶ στίχοι συνθέτουν τό κύκνειο ἄσμα του. Καί τὰ ὀλιγόστιχα αὐτὰ ποιήματα ζωντανεύουν ὅλη του τήν περιπέτεια. Τὸν ἐπίλογο μᾶς παραγμένῃς ζωῆς.

Ὁ κ. Στεργιόπουλος—κι' αὐτὸ εἶναι τό ἐκπληκτικό—συνθέτει ἕνα πολυπρόσωπο πλῆγμα, ἐντελῶς ἀντικειμενικά. Δέν διηγεῖται καμμιά ἀτομικὴ του περιπέτεια. Καί καθὼς ὁ χρωστήρας τοῦ ζωγραφίζει ποικίλες μορφές καί ἀπειρα συμπλέγματα, εἶναι φανερό πὺς δέν ἔχει κανένα συγκεκριμένο πρότυπο. Μὲ μιά καταπληκτικὴ εὐχέρεια—πὺς διαθέτουν μόνο οἱ πραγματικοὶ δημιουργοί—διεισδύει στὶς συνθήκες πού χαρακτηρίζουν τήν κοινωνικοπολιτικὴ διάρθρωση τῆς ἐπαρχίας καί περιγράφει τήν κλειστὴν ζωὴ τῆς.

Αὐτὸ εἶναι καί τό ἐπίτευγμα τοῦ νέου πεζογράφου. Δέν εἶναι ἀρκετό; Ἐγὼ δὲν βρίσκω κατὰ τί θά κερδίξῃ τό μυθιστορηματικὸν ἂν περιέγραφε τήν ζωὴ ὀλίγων προσώπων, ὅποτε θά κατάφευγε εἰς τήν ἐφεύρεση ἐνός μύθου, πρᾶγμα πού θά γινότανε εἰς βάρος τῆς ἀληθοφάνειας καί τῆς ζωντάνειας, πού εἶναι τὰ κῆρια γνωρίσματα τοῦ βιβλίου.

Ὁ νέος συγγραφεὺς εἶναι μιά ὑπολογίσιμη δύναμις στήν νεοελληνικὴν πεζογραφία. Μὲ τήν «Κλειστή Ζωή» ἔδειξε τί μπορεί νά προσφέρῃ στήν λογοτεχνία μας τό πεζογραφικὸν ταλέντο πού ἀνατέλλει στὶς σελίδες τοῦ καινούργιου αὐτοῦ μυθιστορηματος.

Νίκος Πρωτόπαπας

★

Χρῆσ. Σολομωνίδης, «*Ἰωνες ποιηταί*», Ἀθήναι 1958.

Ὁ κ. Σολομωνίδης συνεχίζοντας τήν ἐργασία του γιά τοὺς Σμυρναίους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων μετὰ τήν ἱστορία τῶν Ἰωνικῶν γραμμάτων μέ τὸν τίτλο «*Στὶς ὄχθες τοῦ Μέλῃ*», μᾶς δίνει τώρα ἕνα νέο βιβλίο ἀναφερόμενο στὸ Σμυρναῖο ποιητὴ Στέλιο Σπεράντζα καί στὶς ἀδελφές Βατίδου.

Ἐκεῖνο, πού ἀμέσως ἀντιλαμβάνεται κανεῖς, εἶναι τό στερεό, ἀπαλό καί εὐγενικό ὄφος τοῦ λογοτεχνικοῦ καί μαζὶ τοῦ κοινικοῦ γράψιμο.

Ὁ κ. Σολομωνίδης βλέπει μέ ἀρκετὴ συμπάθεια τό ποιητικὸν ἔργο τοῦ γνωστοῦ ποιητῆ Στέλιου Σπεράντζα, ὅσο καί τὸ λιγώτερο σὲ ὄγκο καί λιγώτερο γνωστὸ ἀλλ' ἀρκετὰ στοχαστικὸ καί λυρικό τραγοῦδι τῶν ἀδελφῶν Βατίδου, γιά τίς ὁποῖες ὅμως δέν ἀπαξίωσε νά γράψῃ κάποτε ἐμμενὴν σχόλια ἐνῶς Παλαμά.

Τῆς Ὀλγας Βατίδου παραθέτει «ἐκτός

τῶν ποιητικῶν ἀποσπασμά των— χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα καὶ ἀπὸ τὰ πεζὰ τῆς. Διαπνέονται ὅλα ἀπὸ μιὰ παθητικὴ νostalγια γιὰ τὴν ἀξέχαστη Σμύρνη, γιὰ τοὺς τόπους ποὺ ἐθρεψαν καὶ ἐθέρμαναν τὴν ποιητικὴ φαντασία ἐνὸς Ὁμήρου.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Σολωμωνίδη καθιστᾷ εὐρύτερα γνωστὸ τὸ ἔργο τριῶν εὐσυνειδήτων θεραπόντων τῆς ποίησης.

Εἰπώθηκε ὅτι τὸ προηγούμενο βιβλίον τοῦ κ. Σολωμωνίδη ἀπέπνεε «τόσον πόνον καὶ τόση νostalγια!» Τὸν ἴδιο πόνον καὶ τὴν ἴδια νostalγια ἀποπνέουν καὶ οἱ σελίδες τῆς «Ἰωνικῆς ποίησης». Μόνο ποὺ ἐδῶ ὑπάρχει καὶ κάποιος τόνος κυριαρχίας τοῦ πόνου, καθὼς προβάλλεται ἔντονα καὶ ἱκανοποιητικὰ ἡ βεβαιότητα τῆς συνέχειας— ἐστὶ καὶ σὲ ξένα χώματα— τοῦ Ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ.

Τ.Σ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΑΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ —

Στὴ Λευκάδα τὸν τελευταῖο καιρὸ παρουσιάζεται Ὁ «Ὁρφεὺς» μιὰ ἀξιόλογη πνευματικὴ κίνησις. Γιάννινα

Αὐτὸ ὀφείλεται, στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς, στὴν ὑπαρξὴ καὶ δράσῃ ἐνὸς λαμπροῦ μουσικοφιλολογικοῦ ὁμίλου, τοῦ «Ὁρφεὺς» ποὺ μὲ τὸ φιλολογικὸν του τμήμα καὶ τὴν μουσικὴν σχολὴν ἐγγόρδων καὶ τὴν χορωδίαν του δίνει ὠθήσεις γιὰ τὴν πραγματοποίηση ποικίλων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων.

Πέρισσις ὁ «Ὁρφεὺς» γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ γερὰ πνευματικὴ ὠθήσιν στὸν τόπον καὶ νὰ τιμήσῃ τοὺς πνευματικούς Δευκαδίουσις ἥρωας, Βαλαωρίτη, Σικελιανό,

Ξαμπελίω, Σταματέλω κ.ά. ἐτοίμασε μεγάλες γιορτὰς στὸ νησί μὲ τὴν συμμετοχὴ κορυφαίων

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς Ἰωάννινα ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Καλλίας ἐπεσκέφθη καὶ τὰ Γραφεῖα τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὅπου ἐγένετο πρὸς τιμὴν του δεξιῶσις. Εἰς τὴν φωτογραφίαν ὁ κ. Ὑπουργὸς πρὸ τῶν Γραφείων τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» πλασιούμενος ὑπὸ τῶν συνοδευόντων αὐτὸν κ. κ. Δ. Μαλεσιδῆ, Γεν. Γραμματέως τῆς Γεν. Διοικήσεως Ἡπείρου, Χρ. Κιτσιδῆ, Νομάρχου Ἰωαννίνων, Β. Ρουσσοπούλου, Διευθυντοῦ τῆς Γ.Δ.Ε., Παν. Κοροντζῆ, Διευθυντοῦ τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγ. Ἀκαδημίας, Μιχ. Μάνου, ἐκδότου, Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Περιοδικοῦ, δίδος Ἀρτέμιδος Πουτέτη, Ξαγράφου, Β. Σφυρόερα καθηγητοῦ-λογοτέχνου, Β. Κραψίτη, ποιητοῦ καὶ Μιχ. Γιάννινα, δημοσιογράφου.

ἀντιπροσώπων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Ἐφέτος ὁργανώνει γιὰ τὸν ἐρχόμενον Αὐγούστου

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΑΠΟΔΗΜΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΑΣ

Ἡ «Ἡπειρωτική Ἑστία» ἐκτός τῶν ἄλλων, ἔταξε σά σκοπό της νά φέρη σέ πνευματική ἐπικοινωνία τοὺς Ἡπειρώτας τοῦ ἐξωτερικοῦ μετὰ τὴ γεννέτειρά τους ὅσο καὶ μεταξύ τους. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ προσεχῆ τεύχη της θὰ ἀφιερῶσιν εἰδικές σελίδες γιὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν πνευματικῶν καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων τῶν ἀποδῆμων Ἡπειρωτῶν. Παρακαλοῦμε λοιπὸν τοὺς συνδρομητὰς καὶ ἀναγνώστες μας ἀποδήμους Ἡπειρώτες, ὅπου κι' ἂν εὐρίσκωνται, νὰ μᾶς ἐνημερώνουν σχετικῶς μετὰ τὴν δράσιν τῶν Σωματείων, Συλλόγων καὶ Ἀδελφοτήτων, γράφοντάς μας γιὰ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις των.

(18—24) φρεσιβάλ. τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία προμνύεται ἐξαιρετικῇ.

Παράλληλα ὁ «Ὁρφέως» γιὰ νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφὴ μετὰ τὸν πνευματικὸν κόσμον τῶν Γιαννίνων ὁργανώνει—στὸ πλαίσιο μιᾶς ἐκδρομῆς ποὺ πραγματοποιεῖ—στὴν πόλιν μας στὶς 8 καὶ 9 Αὐγούστου μουσικοκαλλιτεχνικὴ ἐμφάνισιν τῶν μελῶν του. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ κλιμάκιο τοῦ Συμβουλίου τοῦ «Ὁρφέως» ἐπεσκέφθηκε τὰ Γιάννινα τὸ μῆνα αὐτὸ καὶ μέσω τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἤρθε σὲ ἐπαφὴ μετὰ τοὺς πνευματικὸς κύκλους τῆς πόλεως γιὰ ἓνα συντονισμὸν προσπαθειῶν γιὰ τὴν καλλίτερον ἐπιτυχία τῆς ἐκπαίδεως. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» συμπαραστέκεται θερμὰ στὴν προσπάθεια αὐτὴ τοῦ «Ὁρφέως», τοῦ ὁποίου οἱ σκοποὶ ταυτίζονται μετὰ τοὺς ἑταῖρους τοῦ περιοδικοῦ μας καὶ παρακαλεῖ τοὺς συνδρομητὰς, ἀναγνώστες καὶ φίλους της νὰ περιβάλουν μετὰ ὅλην τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν στοργὴν τὴν πνευματικὴν καὶ εὐγενῆ αὐτὴ ἐκδήλωσιν ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα θὰ φέρῃ σὲ στενὴν ἐπαφὴν τὴν Ἡπειρὸν μετὰ τὴν Δευκάδα, δυὸ περιοχὰς ποὺ ἔχουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα ἐπαφῆς στὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ πνεύματος.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΙΟΥΝΙΟΥ

1. Λόγω τῶν συνεχιζομένων καταρρακτωδῶν βροχῶν ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ κάμπος τῆς

Ἄρτης ἐπλημμύρισεν μετὰ ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν μεγάλου μέρους τῆς ὀρυζοκαλλιέργειας καὶ τῶν δημητριακῶν.

2. Αἱ ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Νικολάου ἀνασκαφικὰ ἔρευναι εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Δρίσκου καὶ εἰς τοποθεσίαν «Παληοσάραγον» τοῦ Ἀλφ. Πασά, πρὸς ἀνέδρεσιν κεκρυμένων θησαυρῶν, οὐδὲν ἀπέφερον.

3. Ὁ εἰς Ἰωάννινα ἐκπρόσωπος τῆς Ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς κ. Ντίλον μετατίθεται ἀντικαθιστόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Γούντ.

4. Εἰς Βασιλικὸν Πωγωνίου τρεῖς μικροὶ διεμελίσθησαν συνειπλὰ ἐκρήξεως βλήματος ὄλμου, τὸ ὁποῖον ἀνεῖρον καὶ περιεργάζοντο.

6. Μετὰ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ἐτελέσθησαν οἱ ἐπιδείξεις τῶν σπουδαστῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ὡς καὶ τῶν μαθητῶν τῶν Προτόπων αὐτῆς. Τὴν ἰδίαν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν καὶ οἱ τελεσθεῖσαι τὴν ἐπομένην εἰς τὸ Πανεπειρωτικὸν Στάδιον ἐπιδείξεις τῶν μαθητῶν τῶν Σχολείων Μέσης Ἐκπαίδευσως.

7. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα Κλιμάκιο τοῦ ΟΗΕ τὸ ὁποῖον θὰ ἐπισκεφθῇ διαφόρους πεφηρείας.

8. Διοικητὴς τῆς 8ης Μεραρχίας ἐτοποθετήθη ὁ ὑποστράτηγος κ. Κετσεάς.

9. Ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως λαμβάνεται ἰδιαιτέρα μέριμνα διὰ τοὺς ὄρεινους πληθυσμοὺς τῆς Ἡπειροῦ διὰ τῆς διαθέσεως ἐκατοντάδων χιλιάδων ὁκάδων οἴτου εἰς τιμὴν χαμηλὴν.

10. Διὰ Β.Δ. συνεστήθη ἐρανικὴ ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ διδαστηρίου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου.

11. Ἐπέστρεψεν ἐκ Κορέας ὅπου εἶχε μεταβῆ διὰ τὰ μεταφέρῃ τὸν χαιρετισμὸν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας μαχητὰς, ὁ βουλευτὴς κ. Δημ. Ἰωάννου.

12. Εἰς τὸ 9ον Πανελλαδικὸν Συνέδριον Ἀναπήρων καὶ θυμάτων συνεζητήθησαν καὶ ἐλήφθησαν ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς μουσουλμανικῆς περιουσίας καὶ τῶν ἱσλαμικῶν ἀκινήτων.

13. Εἰς Ἄρταν συνεκροτήθη σὺσκεψις διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀποκαταστάσεως ἀκτινῶν καλλιεργητῶν εἰς τὰς ἀποκαλυφθείσας γαίας τοῦ βάλτου Ραγίου.

14. Εἰς τοὺς τελεσθέντας ἀγῶνας εἰς Τρίκαλα, «Τὰ Κιτρίλακια», οἱ ἀθληταὶ τῶν Ἰωαννίνων ἐπέτυχαν τρεῖς πρῶτας νίκας.

15. Τὰ ἐκτελούμενα εἰς Κόνιτσαν ἑρθευτικὰ ἔργα ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἀποπερατωθοῦν μέχρι τὸ τέλος τῆς θερινῆς περιόδου.

16. Διὰ τὴν καλλίτεραν λειτουργίαν τῆς Τεχνικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων διετέθησαν σοβαρὰ πιστώσεις παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Β.ο. μηχανίας καὶ Ἑθνικῆς Ἀμόνης.

18. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ α' Ὑπαρχ. γος τοῦ Γ.Ε.Σ. καὶ τῶς Διοικητῆς τῆς VIII Μεραρχίας κ. Σόλων Γίκας, πρὸς ἐπιθεωρήσιν τμημάτων τῆς περιοχῆς.

19. Ἡ διαχειριστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ κληροδοτήματος Χριστοδοῦλου Εὐθυμίου ἀπεφάσισε τὴν χορήγησιν ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς φθινοπώρου δεξιοφιδῶν εἰς Ἰωαννίτας μαθητάς.

20. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Καλλίας πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν παραμεθορίων περιοχῶν. Εἰς τὸν Ὑπουργὸν ἐγένετο δεξιώσεις εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν ὡς καὶ εἰς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν».

21. Εἰς τοὺς Νομοὺς Ἰωαννίνων, Ἀρτῆς καὶ Πρεβέξης, ἐλειτούργησαν ἐννέα σχολαὶ γεωργικῆς τεχνικῆς εἰς τὰς ὁποίας ἐφοίτησαν 164 ἀγροτόπαιδες.

22. Ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Τροπέζης τῆς Ἑλλάδος διετέθη ποσὸν 80 ἑκατ. δραχμῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν Σχολείου εἰς Φούρκαν Κονίτσης.

23. Χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀρτῆς κ. Σεραφεῖμ ἡ Ἀρτα ἀπέκτησεν ἐθνικὸν στάδιον, τὸ ὁποῖον ἀνακατασκευασθὲν κατὰ τὸ μεγάλυτον μέρος παρεδόθη εἰς τὴν πόλιν.

25. Εἰς Ἰωάννινα συνεκροτήθη ἐκπαιδευτικὸν συνέδριον τῶν δημοδιδασκάλων τῆς περιφέρειας Ζαγορίου—Μετσόβου διαρκέσαν ἐπὶ διήμερον.

26. Ἡ ἐκδρομικὴ κίνησις παρουσιάζεται ἱκανοποιητικῇ καθ' ἅπασαν τὴν Ἡπειρον.

27. Ὁ εὐρισκόμενος εἰς Ἀθήνας Γενικός Διοικητὴς Ἡπείρου συνεχίζει τὰς μετὰ τῶν ἀρμοδίων συνεργασίας του διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἡπειρωτικῶν ζητημάτων.

28. Ἀφίχθη εἰς Ἰωάννινα ἡ Πρόεδρος τοῦ ΠΙΚΚΑ κ. Λίνα Τσαλδάρη ἥτις ἐδήλωσεν εἰς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν» ἦν ἐπεσκέψθη ὅτι θὰ δωρήσῃ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ αἰμιήστου πατρὸς τῆς Σπ. Λάμπρου εἰς τὴν πόλιν.

30 Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Ν. Α. τομέως τῶν δυνάμεων τοῦ ΝΑΤΟ στρατηγὸς κ. Οὐάϊμαν.

★

Οἱ Ἡπειρώται τῆς Αἰγύπτου

Τὴν 5ην Ἰουλίου εἰς Κάϊρον ἔλαβε χώραν ἡ ἐτήσια γενικὴ συνέλευσις τοῦ Πανηπειρωτικοῦ Συλλόγου Καΐρου. Κατ' αὐτὴν ἐγένετο λογοδοσία τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀποτελουμένου ἐκ τῶν κ. κ. Χρ. Δανοπούλου, προέδρου, Βασ. Πασαλή, ἀντιπροέδρου, Παν. Τσοῦκα, γεν. γραμματέως, Νικ. Βαζακα, ταμίου, Γ. Καλλίδη, Κυρ. Μαλίτη, Σωκρ. Βάνα, Στ. Μάκου, Στ. Ζέρβα, Β. Βίττη, Λαζ. Ἀργιάννη, Μ. Εὐαγγέλου, συμβούλων καὶ Ἰωάν. Οἰκονόμου καὶ Ἀθ. Βιδούρη, ἐλεγκτῶν, τελούντος ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρίαν τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου Ἐρμουπόλεως κ. κ. Εὐαγγέλου καὶ τοῦ κ. Κων. Β. Σταύρου, ἀνεγνώσθησαν καὶ ἐνεκρίθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνελεύσεως ὁ ἱσολογισμὸς τοῦ Συλλόγου, ἡ ἐκθεσις τῶν ἐλεγκτῶν καὶ ἐνεκρίθησαν διάφοραι προτάσεις.

★

Οἱ Ἡπειρώται Αὐστραλίας

Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἀδελφότης τῆς Μελβούρνης ἔδωσε τὴν Κυριακὴν 17 Μαΐου διὰ τοῦ καλλιτεχνικοῦ ὁμίλου τῆς ἑορτῆς τῆς ὁποίας αἱ εἰσπράξεις θὰ διατεθοῦν διὰ τὴν περιθαλψιν τῶν ὁρφανῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ καλλιτεχνικὴ ἑορτὴ ἐσημείωσε ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. ὀφειλομένην τόσον εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ προγράμματος καὶ τὴν λαμπρὰν ἀπόδοσιν τῶν ρόλων ὅσον καὶ εἰς τοὺς κόπους καὶ φροντίδας πού, διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς ἑορτῆς, κατέβαλε τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀδελφότητος ἀποτελούμενον ἐκ τῶν κ.κ. Βασ. Παπᾶ, προέδρου, Θεοδ. Μάλλιου, ἀντιπροέδρου, Φωτ. Γιοβάννη, Ἀθαν. Μπελλᾶ, Μιχ. Σταμούλη, Ἀλεξάνδρου Γκίνη, Σπ. Πίλιου καὶ Βασ. Βάση, συμβούλων.

★

Οἱ Ἡπειρώται Ἀμερικῆς

Τὸ νέον Διοικητικὸν Συμβούλιον τῶν «Θυγατέρων τῆς Ἡπείρου» ἀπετελέσθη ὡς ἑξῆς: Ἀναστ. Λοιούπου, πρόεδρος, Ἀθηνᾶ Μάλλιου, ἀντιπρόεδρος, Χρ. Μότση, γεν. γραμματεὺς, Εὐθ. Καλύβα, ταμίς, Χαρ. Γκίνη, Ἑλένη Τάλιου, Λευκοθέα Κισιῶνη, Βικτ. Ἀλμπαν, Ἀθ. Σιάκου, Εὐφρ. Μπότσολου, σύμβουλοι καὶ Ὀλγα Καλύβα καὶ Σοφ. Βασιλείου, μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς.

●

Ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι καὶ ἀναστηλώσεις Βυζαντ. ναῶν

Πρὸ 15θήμερου ἀφίκετο ἐνταῦθα ὁ διαπρεπὴς ἀρχαιολόγος καθηγητὴς συμπατριώτης κ. Δημ. Εὐαγγελίδης ὅστις μετέβη εἰς τὸ χωρίον Τουρκοπάλουκον Ἀχερουσίας, ὅπου καὶ προέβη εἰς ἐργασίας ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως τοῦ ἐκεῖ βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κτισθέντος κατὰ τὸ 1241 ὑπὸ τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β' τοῦ Κομνηνοῦ Δούκα.

Ὁ κ. Εὐαγγελίδης μετέβη ἐπίσης εἰς Κασσώπην Πρεβέξης ἐνθα ὁ ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων Ἡπείρου ἐνεργεῖ ἀνασκαφάς, ἐν συνεχείᾳ δὲ θὰ ἐποπτεύσῃ νέαν ἀνασκαφὴν εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον Δαδώνης.

●

Γύρω ἀπὸ τὸν Πάτερ Κοσμά

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς κατὰ τὴς 24 Ἀύγουστου ἐ.ἔ. συμπληρώσεως ἑκατὸν ἐβδόμητης τεσσάρων χρόνων, ἀπ' ὅταν μαρτύρησε γιὰ τὴν Πίστην καὶ τὸ Γένος ὁ Ἡπειρωτικὸς καταγωγῆς Ἰσαπόστολος καὶ Ἱεροδιδάσκαλος Πάτερ Κοσμάς, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», στὸ προσεχές τῆς τευχὸς δημοσιεύει:

1) ἀπὸ ἀγνωστο μέχρι σήμερα χειρόγραφο τοῦ 1804, ποῦ βρίσκεται στὰ χεῖρα τοῦ Κ. Φωτόπουλου, τῇ διδαχῇ ποῦ ἔκανε ὁ Πάτερ Κο-

σμάς στην έξοχική 'Εκκλησία τῶν Γιαννίνων Περίλεφτη στίς 4 Αὐγούστου 1779, εἴκοσι ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸ μαρτύριό του.

Ἐμφανίζει ἄλλο, ἐπίσης ἄγνωστο μέχρι σήμερα χειρόγραφο τῆς αὐτῆς Διδαχῆς, συνταγμένο στὰ 1806. πού μᾶς τὸ ἐμπιστεύθηκε ὁ Γ. Μασούρας ἀπὸ τοὺς Βατατάδες, ὅπου αὐτὸ βρίσκεται.

3) Δημοσιεύει προλογικὸ σημείωμα τοῦ ἀπὸ τοὺς συντάκτες μᾶς Δ. Σαλαμάγκα, συγκριτικὸ ὅλων τῶν μέχρι σήμερα γνωστῶν χειρόγραφων καὶ ἐκδόσεων τῆς Διδαχῆς αὐτῆς.

★

«Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ...»

Ὁ συμπατριώτης θεατρικὸς συγγραφέας κ. Νίκος Πρωτόπαπας, μᾶς ἐξουσιοδότησε νὰ δηλώσωμεν ὅτι παρέχει προκαταβολικῶς τὴν ἀδειαν, εἰς ἐρασιτεχνικοὺς ὁμίλους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἀνεβάσουν τὸ θεατρικὸν ἔργον τοῦ «Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ...», πού δημοσιεύτηκε στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» (τεύχη 11ον, 12ον, 13ον) παραιτούμενος ὁλοσθόποτε ἀξιώσεως ἐπὶ τῶν συγγραφικῶν του δικαιωμάτων. Παρακαλεῖ μόνον νὰ τοῦ ἀναγγέλου τὰς σχετικὰς παραστάσεις τῶν. (Διεύθυνσίς του : Νίκος Πρωτόπαπας, Ἀγρ. Τράπεζα Θεσσαλονίκης).

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἄθ. Παπ., Ἀθήνα. Τὸ περὶ Γκιολέκα, πήραμε καὶ εὐχαριστοῦμε πολὺ. — Κ. Διαμ., Ἀθήνα. Ἐπίσης, εὐχαριστοῦμε θερμὰ, καὶ γιὰ τὴ συνεργασία, καὶ γιὰ τὴς ἀδελφές εὐχές σας. — Γ. Χριστ., Ἀθήνα. Πήραμε τὸν «Πάππος» θὰ δημοσιευθεῖ, εὐχαριστοῦμε. Διὰ βιβλάσας στὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅτι γράφετε, ὅς εὐχαριστοῦν θερμὰ. — Στρατ. Φωτ. Ἀθαν., Σ.Τ.Τ. 912α. Εὐχαριστοῦμε, τεύχη Η.Ε. ὅς ταχυδρομήσαμε. — Ἀνθ. Ζολ., Ἀγρίνιο. Πήραμε ὅλη τὴν συνεργασία σας. Τὰ ὅσα μᾶς γράφετε, μᾶς συγκινοῦν πραγματικά. Ὁ αὐτὸ τὸ τεύχος, δημοσιεύουμε ἕνα τραγούδι σας, δὲν εἴμαστε τόσο συντηρητικοί, μὰ οἱ ἀναγνώστες μᾶς πρέπει νὰ καταλαβαίνουν, ὅτι δῆποτε δημοσιεύεται ὁδὸ Περιδικό. — Ν. Πατ., Ἀθήνα. Πήραμε τὴν συνεργασία σας, καὶ γι' αὐτὴ καὶ γιὰ τὴν στοργή σας, εὐχαριστοῦμε πάντοτε. — Ν. Βαζάν., Κάρρο. Εὐχαριστοῦμε, τόσο ἐσᾶς, σὰν εισηγητὴ, ὅσο καὶ τὰ ἀξίότιμα μέλη τοῦ Πανηπειρωτικοῦ Συλλόγου Καίρου γιὰ τὴς ἐκδηλώσεις τους. — Μουσικοφιλολογικὸν Ὅμιλον Λευκάδος «Ὁρφεύς». Ἦταν καὶ εἶναι πολλαπλῆς μορφῆς ὑποχρέωσίς μας καὶ χαρὰ μας, νὰ ἐκδηλώνουμε τὴ συγκίνησή μας γιὰ κάθε παρόμοια ὅπως ἡ δική σας ἀξιόλογη πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ προσπάθεια, δταν μάλιστα αὐτὴ ἔχει προχωρήσῃ στὸ ζηλευτὸ σημεῖο τῆς δικῆς σας. Αἰσθανόμεθα ὑπερηφάνεια γιὰ τοὺς πνευματικοὺς δεσμοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους με

τόση θερμὴ ἔφεση προσφέρεσθε, κι αἰσθανόμεστε βαθειὰ τὴ ἀπώτερη σημασία καὶ τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς γόνιμης, — ὅπως ἐλπίζουμε — συνεργασίας. Θὰ κάνουμε τὸ κάθε τι, κι ὅ,τι περνάει ἀπὸ τὸ χέρι μας, γιὰ νὰ σᾶς βοηθήσουμε γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐμφάνισής σας στὰ Γιάννινα, καὶ γιὰ νὰ ἀναπτύξουμε — ὅση μᾶς δόνηται — τοὺς μετὰ τὸν Ὅμιλό σας πνευματικοὺς δεσμούς. — Παν. Περιστ., Ἀθήνα. Σᾶς γράφουμε ἰδιαιτέρως. — Θρ. Τσακαλ., Ἀθήνα. Πήραμε τὸ γράμμα σας, θὰ γράψουμε ἰδιαιτέρως. — Μάλμειο Βιβλιοθήκη, Χανιά. Θὰ μᾶς ἦταν ἰδιαιτέρως εὐχάριστο νὰ ἀνταποκριθούμε ἀμέσως στὸ αἰτημά σας. Πάντως, θὰ σᾶς γράψουμε ἐν καιρῷ. — Γ. Θεοδ., Ἀθήνα. Τὴν συνεργασία σας νὰ μᾶς τὴ στείλετε γιὰ τὸ τεύχος Αὐγούστου καὶ παρακαλοῦμε, καλὰ ντοκουμένταρισμένη, εὐχαριστοῦμε. — Ν. Ρεμπ., Ἀθήνα. Πήραμε τὴν συνεργασία σας. Γιὰ τὸ τεύχος Αὐγούστου, ὑπάρχει ἤδη καὶ ἄλλη ἐπίκαιρη — ἀνέκδοτη — συνεργασία, εὐχαριστοῦμε. Σᾶς γράφουμε ἰδιαιτέρως. — Ἀλ. Διβ., Ἀθήνα. Αἰσθανόμεστε βαθειὰ ὑποχρέωση γιὰ ὅσα ἐκάματε καὶ κἀντε γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας». Ἐῖθε ἕνας θερμὸς καὶ δραστήριος Ἠπειρώτης. Ἡ Η.Ε., θὰ τὸ θυμᾶται αὐτὸ πάντοτε. Γιὰ τὸ θέμα «ἀπελευθερωτικὴ περίοδος», γράψαμε ὅπου πρέπει καὶ περμένουμε νὰ μᾶς ἀντήσουν. — Nicholas Hammond, Cambridge. Πήραμε τὸ μήνυμά σας καὶ τὰ περισπούδαστα γιὰ τὴν Ἠπειρὸν καὶ πολὺτιμα σημειώματά σας, τὰ ὁποῖα θὰ δημοσιεύσουμε προεχῶς, εὐχαριστοῦμε θερμότατα γιὰ τὴν συμπαράστασίν σας στὴν προσπάθειά μας. — Π. Κατηφ., Ἀθήνα. Πήραμε καὶ τὰ νέα στοιχεῖα καὶ θὰ κάνουμε, ὅ,τι πρέπει. — Δημ. Ντάκ., Peabody, Mass. Τὸ ἐνθουσιαστικὸ καὶ πατριωτικὸν σας γράμμα, ὅσο κι οἱ προθέσεις σας νὰ βοηθήσετε ἐνέργως τὴν προσπάθειά καὶ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Περιδικοῦ μᾶς, μᾶς συγκίνησαν βαθειὰ, ἂν ἡ σκέψις σας πραγματοποιηθῇ νὰ εἴθε βέβαιος ὅτι θὰ συμβάλετε σημαντικὰ στὴν ἐπιβίωσιν τῆς ὥραιας προσπάθειάς μας. Πολὺ ἐπίσης μᾶς συγκίνησαν οἱ ἑμμετρες νοστολγικῆς ἀναδόρμες σας στὴν πονεμένη πατρίδα :

ΣΤΟ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΟ ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ

Πονετικά καὶ νοερά, ξανὰ τὸ λογισμό μου
ἔφερα στὸ χωριὸ μου.
Καὶ μετὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τὸ εἶδα μαρμαμένο
καὶ παραπικραμένο,
Βαρυόθυμο ἀπ' τὴ σκληριά, πένθιμο, πο-
[ισταμένο]
καὶ βαρυπληγωμένο,
Νὰ καρτερῇ — καὶ θεὸ νάρθῃ — τὴ λευτερίαν
[πρὸ φθάνει]
τοὺς πόνοῦς του νὰ γιάνῃ...

Συμπάσχουμε καὶ συμπονοῦμε, μαζί καὶ περιμένουμε μ' ἀσίγαστη ἐλπίδα καὶ πίστη τὴ δικαίωση τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν προσδοκιῶν. — Β. Σκαρ., Φάρσαλα. Πήραμε καὶ τὴ νέα

συνεργασία σας και ευχαριστούμε.— 'Αποστ. Σπυρ., "Αγνιντα. Δημοσιεύεται στο τεύχος αυτό.— Φαν. Τολ., 'Ιωάννινα. 'Επίσης δημοσιεύεται.

*

‘Αλληλογραφία λαογραφικού διαγωνισμού——

Διὰ τὸν λαογραφικὸν διαγωνισμόν τῆς «'Ηπειρωτικῆς Ἑστίας» ἐλήφθησαν αἱ κάτωθι ἐργασίαι μετὰ τὰ ρητά : 1) «'Η ἐργασία εἶναι ζωὴ, ἡ σκέψις εἶναι φῶς». — 2) «Κάλλια ἀργὰ παρά πότῃ». — 3) «Κάθε τόπος καὶ ἑκάστων κάθε μαχαλᾶς καὶ τάξῃ. — 4) «'Απ' ὅξου ἀπ' τὸ χορὸ πολλὰ τραγοῦδια λένε».

*

Συνδρομὲς ποὺ λάβαμε

Μέσω τοῦ ἐν Αὐστραλίᾳ Γενικοῦ Ἀντιπροσώπου μᾶς κ. Θωμᾶ Λίλλη : ἐτήσιες συνδρομὲς τῶν κ.κ. Ἀντωνίου Τζάνη, Παναγ. Κοματᾶ, Λαζ. Ντάκου, Γεωργ. Βάση, Μιχ. Σέλλιου καὶ Ἀθ. Κωνίνης.

— Μέσω τοῦ ἐν Γιοχάνεσμπουργκ ('Αφρικῆς) κ. Ἀναστ. Τρίμη : ἐτήσιες συνδρομὲς τῶν κ.κ. Στεφ. Κάλλου, Χρ. Κώστα, Ἀλ. Μπάσιου, Α. Τρίμη καὶ αἰδέο. Ἡλία Μπερτόλη.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ : Ἀθ. Χ. Παπαχαρίση : «'Ιστορίες ἀπὸ τὸ χωριὸν» (διηγήματα), Ἀθήνα 1938.— Εὐριπίδου : «Μήδεια», εἰσαγωγή — μεταφράσεις — σημειώσεις Ἀθ. Χ. Παπαχαρίση, ἐκδόσεις «Παπύρου» Ἀθῆναι 1953.— 'Αποστ. Γ. Σπυροπούλου : «Οἱ ἀντίπαλοι» Ἀθῆναι 1952. Τζιοβάνι Παπίνι «Γράμματα στὴν ἀνθρωπότητα» Μετάφραση Βασ. Μουστάκη, ἐκδόσεις Α. καὶ Ε. Παπαδημητρίου Ἀθῆναι 1953.— Ἡν-πειρωτικὸς Σύλλογος Καίρον : «Δογμοδοσία πεπραγμένων 1952—53» Κάιρον 1953.— Πρωτοπρεσβυτέρου Ἡλία Μπερτόλη : «Ἐκπαιδευτήρια Μπερτόλη ἐν Γιοχάνεσμπουργκ», 1953. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ : «'Ο Φοιτητὴς» τεύχος 8ον, Ἀθῆναι. «Κυπριακά Γράμματα» 217ον. Λευκωσία. «Ἀκτίνες» 40ον Ἀθῆναι. «Πελοποννησιακὴ Ἑστία» 3ον Ἀθῆναι. «Ἀστυνομικὰ Χρονικὰ» 3ον Ἀθῆναι. «Κιβωτὸς» 19ον Ἀθῆναι. «Πνευματικὴ Ζωὴ» 17ον Ἀθῆναι. «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» 69ον Ἀθῆναι. «Παγκοσμιότης» Ἀθῆναι. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ : «'Ηπειρωτικὸν Μέλλον» Ἀθῆναι, «Φῶς» Κάιρον, «Θεσπρωτικὸν Βῆμα» Ἡγουμενίτσα, «Θεσπρωτικὰ Νέα» Ἀθῆναι, «Σπίθα» Κοζάνη, «Ἐθνικὸς Ἀγὼν», «Κήρυξ», «'Ηπειρ. Ἀγὼν», «Βόρειος Ἡπειρος», Ἰωαννίνων καὶ «Ἀργινὰ Νέα» Ἀρτα.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ΠΩΛΕΙΤΑΙ:

- Εἰς Ἀθήνας : 1. Εἰς τὸν Γενικὸν ἀντιπρόσωπον Βασ. Ν. Γρηγοριάδη, ('Ἐκδοτικὸν Οἶκον) ὁδὸς Χαρ. Τρικούπη 2.
2. Εἰς τὸν κ. Κωστὴν Σπυρόπουλον, Πολυκλείτου 14.
3. Εἰς τὸ Ἡπειρωτικὸν Γραφεῖον Ταξειδίων «Κρόνος» Ἀγίου Κωνσταντίνου 5.
4. Εἰς ὅλα τὰ Κεντρικὰ Βιβλιοπωλεῖα.
Εἰς Θεσ/νίκην : 1. Κεντρικὸν Πρακτορεῖον ἐφημερίδων Πάνου Ἀναστοπούλου Φρ. Ροῦσβελτ 21.
Εἰς Πάτρας : 1. «Γωνιὰ τοῦ Βιβλίου» Ἀγ. Νικολάου 16

ΕΚΘΕΣΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

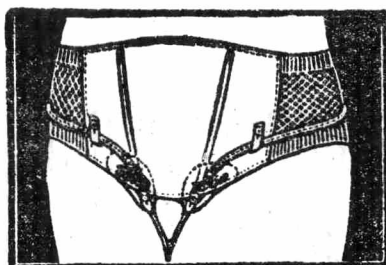
Ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ἀποβλέπουσα εἰς μίαν πλήρη καταγραφὴν, συγκεντρώσιν καὶ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΝ τῶν πάσης φύσεως Ἡπειρωτικῶν βιβλίων, μεταφράσεων, ἡμερολογίων, λευκωμάτων καὶ λοιπῆς πνευματικῆς παραγωγῆς (ἐκδομένης καὶ ἀνεκδότου) τῆς ἀπανταχοῦ Ἡπειρωτικῆς διανοήσεως, παρακαλεῖ θερμῶς τοὺς συγγραφεῖς, ἐκδότας καὶ κατό-

χους τῶν ὅπως ἀποστέλλουν, ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τούτων εἰς τὴν παρ' αὐτῇ ὀργανομένην ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ ἢ ὅποια, ἐν καιρῷ, καὶ μετὰ τὴν κάπως πλήρη συγκεντρώσιν τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐντύπων θὰ ὀργανώσῃ ἐκθεσιν Ἡπειρωτικοῦ Βιβλίου εἰς Ἰωάννινα, τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἡπείρου καὶ τὰς Ἀθήνας.

**ΙΑΤΡΙΚΟΙ
ΚΗΛΕΠΙΔΕΣΜΟΙ**

(πάσης κήλης)

*

**ΖΩΝΑΙ
ΣΤΟΜΑΧΟΥ**

(Νέου συστήματος)

*

ΕΙΔΙΚΟΤΗΣ 45 ΕΤΩΝ

*Ζώναι νεφρών • Μετεγχειριστικά • Έγκυμοσύνης • Έλαστικά κάλτσες κυρτών
Φλεβίτιδος • Πέλματα • Πλατυποδίας • Sispesuar κ.λ.π.*

Τελείας εφαρμογής κατασκευάζονται εις τὸ

ΟΡΘΟΠΕΔΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΑΝΔΡ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 89 (Πλησίον Κέντρου «Άλσος») ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ:

ΦΩΚ. ΚΩΝΣΤΑ-Β. ΤΣΙΜΠΙΔΑΡΟΥ

Ο Δ Η Γ Ο Σ

Τ Ο Υ

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΥ

•

Με χρήσιμες πληροφορίες

—ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ—

Μία σοβαρή δεκαπενθήμερη
ἐκδοσι τῶν Ἀθηνῶν πού
ἐνδιαφέρει ὄχι μόνον τοὺς
νέους καὶ τὶς νέες, ἀλλὰ
καὶ κάθε φίλο τῶν ἐκλεκτῶν
περιοδικῶν εἶναι :

‘Ο ΦΟΙΤΗΤΗΣ,

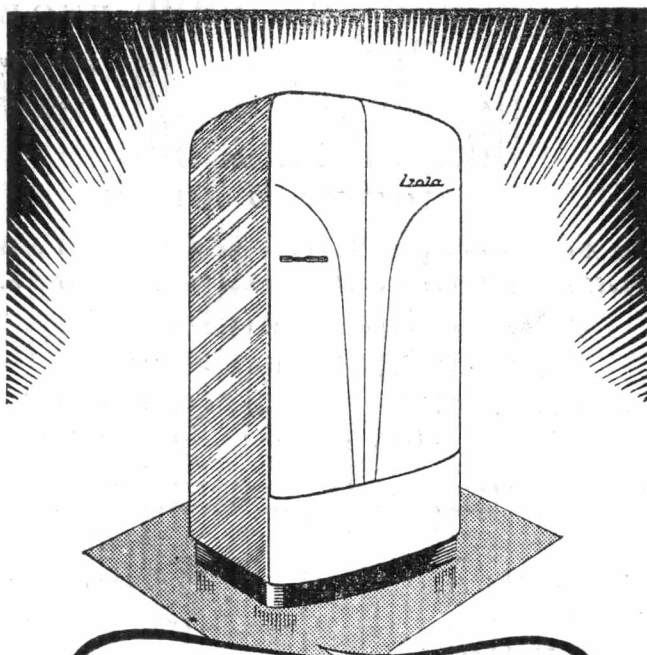
Συνεργάζονται Ἕλληνες καὶ ξένοι
διανοούμενοι

Τιμὴ τεύχους Δραχ. 2.000

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης : *Εὐάγ. Α. Φανατοῦλης* Δαγκλῇ 17, *Μιχαὴλ Χαρ. Μάνου* Ἀραδαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου : *Πέτρος Κ. Πασχάλης*, Σμύρνης 16

Ένα νέο προϊόν, καύχημα της Έλλη-
νικής Βιομηχανίας, πού με υπερφά-
νεια παρουσιάζομε στόν τόπο μας:

ΤΟ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟ ΨΥΓΕΙΟ

Izola

ΑΔΕΛ

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΛΙΑΣ ΤΙΜΑΣ

ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΜΑΣ

ΠΑΡΑ ΤΩΙ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΙ

ΘΩΜΑ ΒΟΥΡΗ

Άνεξαρτησίας 153—Ίωάννινα